

T.C.

**HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUNAN
SURİYELİLERİN AİDİYET KİMLİK VE
VATANDAŞLIK SORUNU: HATAY İLİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Hazırlayan

Çağrı GÜÇLÜTEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN

HATAY-2023

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUNAN
SURİYELİLERİN AİDİYET KİMLİK VE
VATANDAŞLIK SORUNU: HATAY İLİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

**Hazırlayan
Çağrı GÜÇLÜTEN**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN**

HATAY-2023

ONAY

ÇAĞRI GÜÇLÜTEN tarafından hazırlanan **“TÜRKİYE’DE BULUNAN SURİYELİLERİN AİDİYET KİMLİK VE VATANDAŞLIK SORUNU: HATAY İLİ ÖRNEĞİ”** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALINDA DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

25/01/2023

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Mehmet Ali KIRMAN (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Veysel EREN (Üye)	
Prof. Dr. Ömer KORKUT (Üye)	
Doç. Dr. Arif KORKMAZ (Üye)	
Dr. Öğr. Üyesi Sezai DEMİR (Üye)	

Çağrı GÜÇLÜTEN tarafından Hazırlanan **“TÜRKİYE’DE BULUNAN SURİYELİLERİN AİDİYET KİMLİK VE VATANDAŞLIK SORUNU: HATAY İLİ ÖRNEĞİ”** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Prof. Dr. Leyla HARPUTLU

Enstitü Müdürü

ETİK BEYANI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (25/01/2023)

Çağrı GUÇLÜTEN

ÖNSÖZ

Toplumları bir araya getiren, yeni toplumların oluşmasına vesile olan ve her insan topluluğunun deneyimlediği sosyolojik bir gerçeklik olan göç hareketliliği, sosyal bilimcilerin disiplinler arası çalıştığı konulardan biridir. Göç üzerine yapılan araştırmalar, dünya genelinde Avrupa'ya ve Amerika'ya yönelen göçler üzerinden popülerlik kazanmış, hukuki statüler de Avrupa ve Amerika merkezli olarak uluslararası örgütlerce tanınmıştır. Ancak; savaş, baskı ve zulüm nedeni ile gerçekleşen zorunlu göçler artık dünyanın daha fazla gündeminde olmaya başlamıştır. İşte bu noktada, Tunus'ta başlayan iç karışıklığın ardından direniş hareketi olarak nitelenen Arap Baharı; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas'ta küçük çapta, Mısır, Libya, Bahreyn, Cezayir, Yemen ve Suriye'de büyük çapta hissedilmiştir. 2011 yılında Suriye'de bu kapsamda başlayan iç savaş sonrası Türkiye Cumhuriyeti'ne gelen Suriyelilerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık durumlarının Hatay ili özelinde incelendiği bu çalışmada, Suriyelilerin hukuki statüsü, ulusal ve uluslararası mevzuatlar, Suriyelilerin kimlik durumları, aidiyet hisleri ve vatandaşlık durumları çalışmanın temel eksenini oluşturmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, bir olgu olarak göçün tanımı yapılmış, göç kuramları ve tartışmalar ifade edilmiştir. Yine bu bölümde, hukuki açıdan göçün ulusal ve uluslararası boyutları tartışılmış, Türkiye'nin ulusal mevzuatında yapılan düzenlemeler ve dünyada göç politikaları detaylı olarak işlenmiştir. Ardından, göçmenlik meselesi kimlik açısından ele alınmıştır. Burada, sosyal kimlik, kültürleşme, toplumsallaşma, uyum, sosyal içerme, asimilasyon ve sosyal sermaye başta olmak üzere göçmenliğin çok boyutlu ele alınmasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu bölümün sonunda da, Türkiye'nin sınır güvenliği politikaları ile Orta Doğu'daki Arap Baharı sürecine değinilmiştir. İkinci bölümde, Suriyelilerin Türkiye'ye göçü incelenmiştir. Suriyelilerin sorunlarının tartışıldığı bu bölümde Hatay'daki Suriyeliler sınırlılığı bağlamında saha araştırmasında yer alan problemler ortaya konmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde, Hatay'da yaşayan Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin mülakatlarda verdikleri yanıtlar tez çalışmamıza işlenmiş ve veriler analiz edilmiştir. Daha sonra bu veriler söylem analizi ve karşılaştırmalı analizler ile söylem analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümü bulgular bölümüdür.

Burada, saha araştırmasında elde edilen veriler ifade edilmiş ve tartişma ve yorum kısmında tespitlerde bulunulmuştur.

Doktora tezi, her akademisyen adayının en önemli eseridir. Benim için böylesine değerli olan bir eserin oluşmasında, hem birlikte öğretim elemanı olarak görev yapma şansına sahip olduğum, hem de beni her koşulda koruyan ve yalnız bırakmayan, çok değerli büyüğüm, danışmanım Sayın Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN hocama ve Tez İzleme Komitemizde yer alan ve desteklerini benden esirgeyemeyen Üniversitemiz Rektörü Sayın Prof. Dr. Veysel EREN'e ve Dr. Öğretim Üyesi Sezai DEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca hayatımın her alanında beni destekleyen ve motive eden değerli eşim Ar. Gör. Gözde GÜÇLÜTEN'e, anneme, babama, halama ve ağabeyime şükranlarımı sunarım. Son olarak bu çalışmayı, Biricik kızım Bilge GÜÇLÜTEN'e armağan ediyorum.

TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUNAN SURIYELİLERİN AİDİYET KİMLİK VE VATANDAŞLIK SORUNU: HATAY İLİ ÖRNEĞİ

Çağrı GÜÇLÜTEN

Göç Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2023

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN

ÖZET

Tarih boyunca ve günümüzde farklı nedenlere bağlı olarak insanlar mekânsal değişiklikler yapmış ve bu değişiklikler göç hareketliliğine yol açmıştır. Göç başlığı altında yer tutan bu hareketlilikler, sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve demografik değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın konusu da, Türkiye’de geçici korunan Suriyelilerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunlarıdır. Tarihsel ve kültürel bağları bulunan Suriyelilerin ve Türklerin bu zorunlu göç (forced migration) ile bir araya gelmesi söz konusu olmuştur. Türkiye’ye 2011 yılından itibaren gelen Suriyelilerin incelendiği bu çalışmada, Suriyelilerin Türk halkı ve Türkiye’ye hissettikleri aidiyet duyguları kimlik veya yeni bir kimlik olgusuna sahip olup olmadıkları ve uyum süreci kapsamında vatandaşlık ve aidiyet sorunlarının olup olmadığı araştırmanın temel problemi olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışma, lisansüstü tezler bakımından bir göçmen grubundaki aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunlarının birlikte incelenmesi bakımından önem arz etmektedir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmış, katılımcıların her biri ile farklı zamanlarda tekrarlayan biçimlerde bir araya gelinmiştir. Literatür taraması ve saha araştırmasına dayanan bu çalışma, MAXQDA adlı nitel araştırma programı kullanılarak işlenmiş ve analiz edilmiştir. Görüşmeler sonucunda, geçici korunan Suriyelilerin uyum problemleri, kimlik durumları, aidiyet hisleri, geri dönme fikirleri, vatandaşlık sorunları ve süreçleri hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak, Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin katıldığı saha araştırmasının sonucunda Suriyeli Arapların kültürel değerleri korumak konusunda direnç gösterdiği, Türkçe yetersizliği nedeni ile uyum sürecinin geciktiği tespit edilmiştir. Suriyeli Türkmenlerin ise dil bilme ve aynı soydan gelmenin sağladığı avantajlar sayesinde uyum sürecinin daha kolay ve anlaşılır olduğu, aidiyet hissinin

daha gelişmiş olduğu gözlemlenmiştir. Vatandaşlığın ise Suriyeliler arasında kalıcı olabilmek için bir araç olarak görüldüğü, Suriyelilerin hem Suriye’deki hem de Türkiye’deki vatandaşlığı muhafaza etmek istediği, bu durumun da uyum sürecinde kolaylaştırıcı bir rol oynadığı anlaşılmıştır. Bir başka deyişle, aidiyet ve kimlik konusunda Suriyeli Araplar ve Türkmenlerde farklılıklar göze çarparken, vatandaşlık konusunda benzerlikler tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Türkiye, Geçici Korunan Suriyeliler, Aidiyet, Kimlik, Vatandaşlık, Göç

THE PROBLEM OF IDENTITY BELONGING AND CITIZENSHIP OF SYRIAN IMMIGRANTS: THE SAMPLE OF HATAY PROVINCE

Department of Migration Studies, Ph.D. Thesis, 2023

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Ali KIRMAN

ABSTRACT

Throughout history and today, people have made spatial changes due to different reasons and these changes have led to migration mobility. These movements, which are under the heading of migration, have brought sociological, psychological, economic and demographic changes. The subject of this study is the problems of belonging, identity and citizenship of the Syrians under temporary protection in Turkey. Syrians and Turks, who have historical and cultural ties, came together in the context of this forced migration. In this study, which examines the Syrians who have come to Turkey since 2011, the main problem of the research is whether the Syrians have a sense of identity or a new identity, and whether they have citizenship and belonging problems within the scope of the integration process.

This study is significant in terms of investigating the identity, belonging and citizenship problems in an immigrant group together in terms of graduate theses. In this study, in which the qualitative research method was used, the in-depth interview method was used, and each of the participants was met in repetitive ways at different times. Based on literature review and field research, this study was processed and analyzed using a qualitative research program called MAXQDA. As a result of the interviews, determinations were made about the adaptation problems, identity status, sense of belonging, ideas of returning, citizenship problems and processes of the Syrians under temporary protection.

As a result of the field research in which Syrian Arabs and Syrian Turkmens participated, it was determined that the Syrian Arabs put up resistance to protect cultural values, and the adaptation process was delayed due to the lack of speaking Turkish. On the other hand, it has been observed that the integration process of Syrian Turkmens is easier and more understandable, and the sense of belonging is more developed thanks to the advantages of knowing the language and coming from the same ancestry. It has been understood that citizenship is seen as a tool to be permanent among Syrians, that Syrians have a tendency to preserve their citizenship in both Syria

and Turkey, and this situation plays a facilitating role in the adaptation process. In other words, while there are differences between Syrian Arabs and Turkmen in terms of belonging and identity, there are similarities in citizenship.

KEYWORDS

Syrians Under Temporary Protection, Identity, Belonging, Citizenship, Migration

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
1. Problem	1
2. Amaç ve Önem	1
3. Kapsam Ve Sınırlılıklar	3
4. Araştırmanın Modeli (Deseni).....	4
5. Ön Kabul	6
6. Verilerin Toplanması Ve İşlenmesi.....	8
7. Araştırmanın Planı.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM GÖÇ VE GÖÇMENLİK

1.1. Göç ve Göç Kuramları	11
1.1.1. Bir Kavram Olarak Göç	11
1.1.2. Bir Olgı Olarak Göç	16
1.1.3. Göç Kuramları.....	19
1.2. Göç ve Aidiyet	24
1.2.1. Aidiyet Kavramı.....	24
1.2.2. Göçmen Aidiyeti	25
1.3. Göç ve Kimlik.....	27
1.3.1. Kimlik: Aidiyetin Dışa Vurumu	27
1.3.2. Bir Kimlik Olarak Göçmenlik.....	28
1.3.3. Bireysel ve Sosyal Kimlik.....	30
1.4. Göç ve Vatandaşlık	33

1.4.1. Hukuki Açıdan Göç.....	33
1.4.2. Göçmen ve Vatandaşlık	37
1.5. Toplumsal Bütünleşme ve Uyum.....	39
1.5.1. Kültürleşme (Acculturation)	39
1.5.2. Entegrasyon.....	40
1.5.3. Uyum (Adaptasyon)	41
1.5.4. Sosyal İçerme (Social Inclusion)	43
1.5.4.1. Sosyal ve Kültürel Sermaye	44
1.6. Toplumsallaşma ve Yeniden Toplumsallaşma	45

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE GÖÇ VE ARAP BAHARI

2.1. Türkiye’de Göç	48
2.2. Orta Doğu’da Arap Baharı.....	50
2.3. Suriye’de Terör ve İç Savaş	52
2.4. Suriye’den Türkiye’ye Göç	60
2.5. Türkiye’nin Sınır Güvenliği Sorunu	72
2.6. Türkiye’nin Göç ve Vatandaşlık Politikaları (Ulusal Mevzuat).....	75
2.6.1. İskân Kanunu	77
2.6.2. Pasaport Kanunu	78
2.6.3. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun	78
2.6.4. 1994 Göç Yönetmeliği	78
2.6.5. Göç İdaresi Başkanlığı’nın Kurulması.....	79
2.6.6. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)	79
2.6.7. Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü.....	81
2.6.8. Geçici Koruma Yönetmeliği	83
2.6.9. Geçici Koruma Statüsündeki Kişilerin Türk Vatandaşlığı Alma Durumu	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE TARTIŞMA
TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUNAN SURIYELİLERİN AİDİYET KİMLİK
VE VATANDAŞLIK DURUMU

3.1. Geçici Korunan Suriyelilerin Sosyo-Demografik Özellikleri	88
3.1.1. Cinsiyet Durumu	90
3.1.2. Yaş Durumu	91
3.1.3. Etnik Durum.....	92
3.1.4. Meslek Grupları	92
3.1.5. Eğitim Durumu	93
3.1.6. Medeni Durum	94
3.1.7. Çocuk Sahibi Olma Durumu.....	94
3.1.8. Gelir Durumu	95
3.2. Geçici Korunan Suriyelilerde Aidiyet.....	96
3.2.1. Gerçekleşmemiş Aidiyet (Unrealized Identity)	97
3.2.2. İnançsal Aidiyet (Belief-related Belonging)	99
3.2.3. Tam Aidiyet (Full Belonging).....	101
3.2.4. Yakın Hissedilen Ülke	102
3.2.5. Nesiller Arası Aidiyet	106
3.3. Geçici Korunan Suriyelilerde Kimlik	106
3.3.1. Korunaklı Kimlik (Covert Identity)	106
3.3.2. Kökensel Kimlik (Original Identity).....	108
3.3.3. Tireli Kimlik : Suriyeli Türk.....	110
3.3.4. Nesiller Arası Kimlik	111
3.4. Geçici Korunan Suriyelilerde Vatandaşlık	113
3.4.1. Geri Dönme Fikri.....	113
3.4.2. Pragmatist Vatandaşlık (Pragmatist Citizenship).....	117
3.4.3. Evlilik Tercihleri ve Müstakbel Vatandaşlık (Intended Citizenship).....	118
3.4.4. Nesiller Arası Vatandaşlık	120
3.5. Geçici Korunan Suriyelilerde Uyum ve Entegrasyon	122
3.5.1. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerde Entegrasyon Durumu.....	122
3.5.2. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin Uyum Durumu	123
3.5.3. Yerli Halk ile Etkileşim	127
3.5.4. Diğer Göçmenlerle Görüşme Durumu	129

3.6. Türkiye'nin Göç Politikasına ve Sağlık Hizmetine Yönelik Algılar ... 130

3.7. Tartışma..... 133

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 140

KAYNAKÇA 150

EKLER..... 163

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Suriyelilerin Cinsiyet Grubu Dağılımı.....	61
Tablo 2 : Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	63
Tablo 3: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı.....	64
Tablo 4: Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	65
Tablo 5: Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Uyrukları.....	66
Tablo 6: Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)	67
Tablo 7: Yakalanan Düzensiz Göçmen Aylık ve Kümülatif Toplamları.....	68
Tablo 8: Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı	69
Tablo 9: 2020 İtibari ile İlk 5 Ev Sahibi Ülkeye Göre Mülteci Sayısı.....	70
Tablo 10: 2020 İtibari ile İlk 5 Menşe Ülkeye Göre Mülteci Sayısı.....	70
Tablo 11: Toplam Mülteci ve Sığınmacı Sayısına Göre İlk 10 Asya Ülkesi.....	71
Tablo 12: Ülkelerarası En Önemli 20 Uluslararası Göç Koridoru.....	72
Tablo 13: Suriyeli Katılımcı Listesi.....	89
Tablo 14 : Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1: Araştırmanın Deseni.....	6
Şekil 2: BMMYK Raporu Yüzdelik Tablo.....	62
Şekil 3: Suriyeli Türkmenler	102
Şekil 4: Suriyeli Çocuk.....	107

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABIDA	: Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma
AİHA	: Amerikan İnsan Hakları Antlaşması
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ARCP	: Arab Regional Consultative Process on Migration and Refugee Affairs
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ArİHS	: Arap İnsan Hakları Sözleşmesi
ASALA	: Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DEAŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
DEV-SOL	: Devrimci Sol
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GKÇİY	: Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
HMKU	: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
IOM	: International Organization for Migration
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İHS	: İnsan Hakları Sözleşmesi
MAB	: Mehmet Ali Birand
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PYD	: Partiya Yekîtiya Demokrat
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TREVI	: Terrorisme, Radicalisme, Extrémisme et Violence Internationale
TVK	: Türk Vatandaşlık Kanunu
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

1. Problem

Araştırmanın problemi, Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen iç karışıklıklar ve siyasi baskı nedeni ile Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyelilerin göç hareketliliği sürecinde yaşadıkları aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunudur. Göçmen hareketliliği, her toplumun yaşadığı bir sosyolojik olgudur. Bu noktada, her ne sebeple olursa olsun vatanlarını terk eden veya terk etmek zorunda kalan her bir göçmenin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık süreci deneyimi bulunmaktadır. Dolayısıyla, göçmenlerin yaşadığı aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunu ulusal değil, uluslararası bir göçmen olgusudur. Bu noktadan hareketle, Türkiye'ye göç eden Suriyelilerden Hatay ilinde yaşayanların mercek altına alındığı bu araştırmanın problem cümlesi *Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrasında Türkiye'de geçici korunan Suriyelilerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunları nasıl ne ölçüde seyretmiştir?* şeklinde belirlenmiştir. Bu sorunun yanı sıra, *Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenler açısından aidiyet duygusu ve kimlik algıları Suriyeli kalmak veya Türk gibi hissetmek kapsamında ne ölçüde şekillenmiştir?* problemine yanıt aranmıştır. Bu sorulara ek olarak, *Suriye'den gelen Araplar Suriyeli Arap kimliğine ait görünseler de kimlik algılarında bir değişim ya da sorgulama yaşamakta mıdır? Suriyeli Arap ve Türkmenler kendilerini Türk kimliğine ait hissetmekte midir?* soruları bu çalışmanın temel sorularındandır. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen grupları özelinde aidiyet duyguları ile kimlik bunalımı probleminin yaşanıp yaşanmadığı incelenmiş ve her iki etnik kökenden gelen Suriyelilerin vatandaşlık algıları ve vatandaşlık süreçlerinde deneyimledikleri kolaylıklar ve zorluklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. Amaç ve Önem

21. yüzyılda göç araştırmalarına bakıldığında, bireysel göçlerin kitlesel göçler ile anılmaya başlandığını ve savaş durumlarının dışında kitlesel göçleri görece geçtiğini söylemek mümkündür. Bu çalışma, Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar ve siyasi baskı nedeni ile zorunlu göçe mecbur bırakılan geçici korunan Suriyelilerin göç hareketliliği sürecindeki aidiyet ve kimlik algılarını, vatandaşlık süreci ve sorunlarını da içine alarak incelemeyi amaçlamıştır.

Göç olgusunun insanlığı yakından ilgilendiren sosyolojik bir süreç olması, göç literatüründe de araştırmaların yaygınlaşmasına yol açmıştır. Türk literatüründe göç konusunda üretilen kitap, kitap bölümü, makale, bildiri, yüksek lisans ve doktora tezi eserlerinde 1980-2022 yılları arasında konularına göre dağılımları incelenmiş (Kirman

ve Güçlüten, 2020: 81) ve bu bağlamda Suriyeli göçüne ilişkin önemli sonuçlar ortaya konmuştur. Buna göre, 3370 eserin incelendiği bu çalışmada, 201 eser Suriyeli göçünü anlatırken, yalnızca göç hukuku ve vatandaşlık konularını içeren eser sayısı 198, yalnızca kimlik ve aidiyet çalışmaları ise 136 eser ile gözlemlenmiştir. Aralık 2022 tarihine kadar Türkiye’de yazılan doktora tezlerine bakıldığında, göç, kimlik, kültür ve aidiyeti kapsayacak az sayıda tezin bulunması ve göç aidiyet, kimlik ve vatandaşlık konularını kapsamlı olarak ele alan bir doktora tezinin olmaması, bu çalışmanın içeriğini de değerli bir konuma götürmektedir. Göç, kültür ve kimlik üçgeninin tek bir tezde ele alındığı eser sayısı ise Aralık 2022 itibari ile 2’dir. Göç ve vatandaşlığın tartışıldığı ve incelendiği doktora tezi sayısı ise yine Aralık 2022 itibari ile 1’dir. Göçe ilişkin mülteci ve sığınmacı çerçevesinde yapılan çalışmalar ise Kirman ve Güçlüten’in çalışmasında 3370 eser arasından 801 adet olarak hesaplanmıştır. Göç, uyum ve vatandaşlık başlığında yazılan doktora tezi bulunmazken, yüksek lisans tezi olarak bir eserin bu konuyu ele aldığı gözlemlenmiştir. Bu bilgilerden hareketle, göç hareketliliğini inceleyen doktora tezlerinde göçmen, Suriyeli göçü, sığınmacı, kamu politikaları, eğitim, vatandaşlık, aidiyet ve kimlik konularında birbirinden bağımsız olarak yoğun olarak ele alınmıştır. Ancak üçlü düzlemde aidiyet, kimlik ve vatandaşlık konuları bütüncül olarak ele alınmamış, sosyolojik dikotomiler boyutunda ikili olarak incelenme yoluna gidilmiştir. 1980-2010 yılları arasında göç ile ilgili çalışmalar makale, bildiri, kitap, kitap bölümü ve lisansüstü tezler kapsamında 803 iken bu sayı 2010-2020 yılları arasında 2387 olmuştur (Kirman ve Güçlüten, 2020: 79). Türk lisansüstü literatürü, bu bağlamda 2011 yılı itibari ile meydana gelen Suriyeli göçünden yoğun olarak etkilenmiştir. Sırasıyla aidiyet, kimlik ve vatandaşlığın bütün olarak bu çalışmada ele alınması, Türk literatüründe bir ilk olması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Elde edilen bulgulardan yapılan analizler çerçevesinde mevcut göç literatürüne ve göç politikalarına katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Tezin temelini temsil eden alan araştırmamızı yaptığımız Hatay iline 2011 yılından 2020 yılına kadar Suriye’den yoğun bir göç süreci yaşanmıştır. Göç eden bireyler burada farklı bir kültürle tanışmışlardır. Göç eden bu bireyler yıllar boyunca oluşturdukları kültürleri de beraberinde götürmüş, hedef ülkeye bir kültür bagajı (Kirman, 2017: 118) ile gitmişlerdir. Bu kültür birikiminin yeni yaşam yerlerinde bireylerde ne kadar kalıcı olduğu ve kültürlerini taşıırken yaşadıkları zorluklar bu çalışmada merkeze alınmıştır. Bu parametrelerden yola çıkarak Türkiye’ye gelen, buraya yerleşme kararı alan ve

dönmeyi düşünen ve/veya düşünmeyen bireylerin kültür ve kimlik değişimini ortaya koymak bu çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

Aidiyet, kimlik ve vatandaşlık üçgenine yönelik literatür taraması yapıldığında, netice olarak göçmenlerin kimlik sorunlarının ele alındığı ancak vatandaşlık sorununun ile birlikte ele alınmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla, göçmenlere yönelik vatandaşlık süreci ile ilgili öngöründe bulunmak ve bu konuya yönelik çıkarımların sonucu olarak literatüre etkisi belirleyici olacaktır. Bu çalışmanın aidiyet ve kimlik ile birlikte Suriyelilerin vatandaşlık süreçlerine de ışık tutacak olması, literatüre sunulacak katkı bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca 2014-2020 yılları arasında Suriye’den zorunlu göç ederek Türkiye’ye gelmiş olan Suriyelilerin;

- i. Yaş ortalamalarının belirlenmesi,
- ii. Kültürel alışkanlıklarının (yeme-içme, kılık-kıyafet, gelenekler ve dini yaşamlar) ne ölçüde bir değişime uğradığı,
- iii. Sosyal yaşantıları,
- iv. Uyum problemleri,
- v. Aidiyet algıları
- vi. Kimlik algıları ve vatandaşlık süreci gibi unsurların da bu çalışmada incelenmesinin amaçlanması, bu tezin önemini artırmıştır.

3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu çalışma, 2014-2020 yılları arasında Türkiye’ye evrilen Suriyeli göçünü incelemektedir. Suriyeli göçü kapsamında, farklı etnik kökenlere mensup olan göçmenlerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunlarını irdeleyen bu araştırma, Suriyeli olmayıp Türkiye’ye göç eden bireyleri kapsamamaktadır. Bu çalışma, Suriye’den Türkiye’ye gelen göçmenlerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorununu Türkiye’nin 81 ilinde ikamet eden geçici korunan Suriyeliler üzerinde değil, Hatay ilinde ikamet eden Suriyeliler özelinde betimsel olarak incelemektedir. Suriye’den Türkiye’ye 2014-2020 yılında gelen Suriyelilerden yalnızca Arap ve Türkmen grupları araştırmaya dahil edilmiş, toplamda 35 katılımcı ile derinlemesine mülakat yöntemi ile görüşmeler yapılmıştır. Aynı şekilde bu araştırma, uygulamanın yapılacağı zaman ile de sınırlıdır. Saha araştırmasının 2020 yılının sonrasını kapsamamasının nedeni COVID-19 pandemisidir. Bu dönemde, derinlemesine mülakat yapmak gerek sokağa çıkma yasakları gerekse sağlık önlemleri kapsamında giderek zorlaşmış ve imkânsız hale gelmiştir.

4. Araştırmanın Modeli (Deseni)

Sosyoloji, Antropoloji, Felsefe ve Dilbilim gibi insan davranışlarını izleyen bilim dallarından beslenen ve disiplinler arası bir yaklaşımın ürünü olan nitel araştırma, insan davranışının çok boyutlu yapısını incelemeyi başlangıç noktası kabul etmektedir. Bu kapsamda nitel araştırma, insan davranışının, insanın bulunduğu ortam içerisinde en etkin biçimde anlaşılabilceğini savunan bir araştırma yöntemidir. Bu noktadan hareketle nitel araştırma bünyesinde, anlatı araştırması, kuram oluşturma, etnografi, durum çalışması ve fenomenoloji gibi birden çok araştırma yaklaşımı bulunmaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020: 156). Bu yaklaşımlardan biri olan fenomenolojik yaklaşım, filozof Edmund Husserl'in yirminci yüzyıldaki çalışmalarına dayanmaktadır (Öktem, 2005: 28). 20. yüzyılın başından itibaren meydana gelen ve insan davranışı üzerinde etkisi olan olayları olgusal olarak inceleyen felsefi bir hareket olan (Wilson, 2015: 38) fenomenolojik yaklaşım, insanların kavramlara yönelik anlayışlarını, duygu ve düşüncelerini, perspektiflerini ve algılarını ifade etmelerine imkan sağlayan ve insanların bu olguyu nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Rose, Beeby & Parker, 1995, 1124). İnsan deneyimini anlama ve yaşanan deneyimi anlamlandırmaya çalışma çabasının bulunduğu fenomenolojik yaklaşım ile ele alınan bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin göç sürecinde ve sonrasında deneyimlediği olayları olgusal olarak ele almış ve kişinin durumunun tespitini sağlamak için gerekli adımları uygulamıştır.

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalar, başlarda pozitivist anlayışla yapılmış olsa da, Pozitivizmin öncülerinden Newton'ın mekanik görüşü, zamanla sorgulanmaya başlanmıştır. Toplumsal konuların çözülmesinde ve anlaşılmasında pozitivistin yeterli olmadığı görüşü zamanla zemin kazanmış, toplumsal olayları eleştirel, yorumlayıcı, feminist ve postmodernist bakış açısıyla değerlendiren bilim anlayışları, sosyal bilimlerin ve sosyolojinin giderek daha fazla odağında olan paradigmlar olmuşlardır (Neuman, 2014: 120). Nicel araştırma metodolojisinden farklı olarak, ilk etapta neo-pozitivist daha sonra da anlayıcı sosyolojinin bakış açısından değerlendirmelerin yapıldığı bu çalışmada, nitel araştırma avantajlı bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Anlayıcı sosyolojinin öne sürdüğü gibi, nitel araştırmanın katılım ve gözlem ile süslenerek başarılı sonuçları alabileceği değerlendirilmiştir. Bir örnek olarak, Hans Zetterberg, *On Theory and Verification in Sociology* adlı kitabında (Zetterberg, 1965: 92) birçok grup üyesiyle etkileşime giren

kişilerin ihtiyaçları ve tutumları hakkında daha iyi bilgi edinme eğiliminde olacakları savunulmaktadır. Bir başka deyişle Zetterberg, bir toplumun değerlerine doğru ne kadar yol alınır, toplumun merkezine doğru o denli yol alınabileceğini ifade etmiştir. Bu noktada, Zetterberg'in bakış açısından yola çıkarak bu çalışmada, yalnızca sayısal rakamları kullanarak değil, içerici, tanımlayıcı ve tamamlayıcı, deney ve gözleme dayalı ve karşılaştırmalı bir analiz yöntemi tercih edilmiştir. Böylece, Türkiye'ye göç etmiş Suriyelilerin toplumun değerleri ile ne kadar uyum sağladıkları ve ne ölçüde aidiyet hissettikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

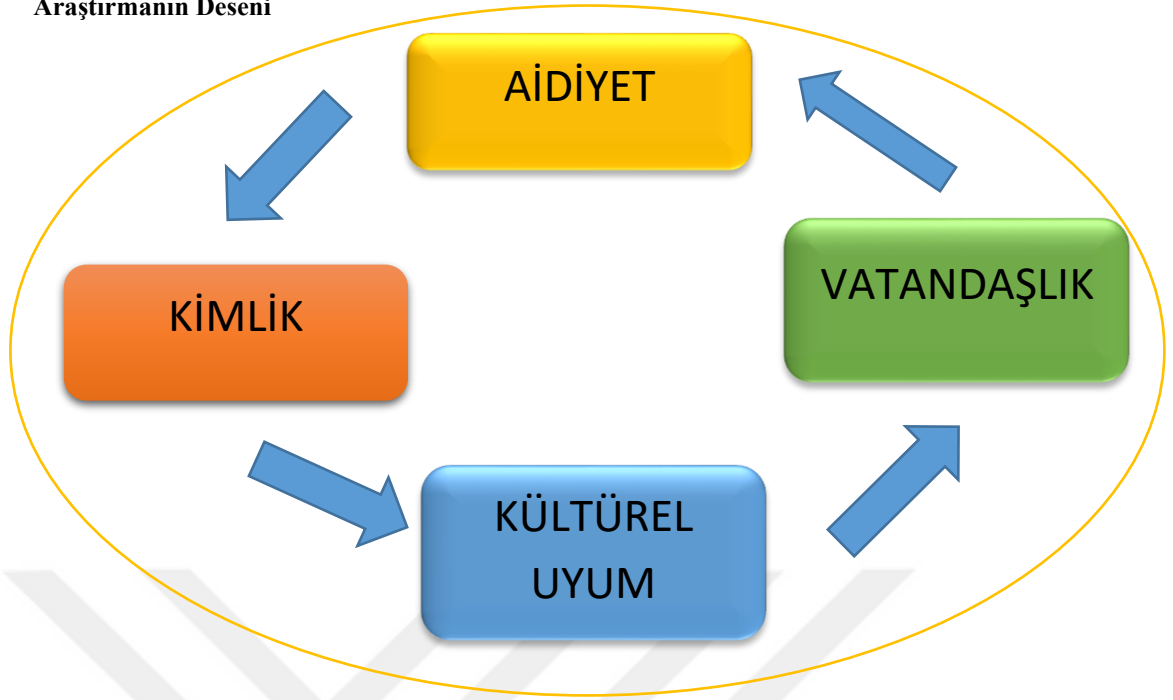
Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Christensen, Johnson ve Turner nitel ve nicel araştırma sorularının bir konuya ilişkin soruya veya o soru ile ilintili sorulara cevap verme (Christensen, Johnson ve Turner, 2015) arayışında olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, nitel araştırmada demografik verilerin de kullanılabildiği bilinmektedir. Bu çalışmada, nitel araştırma modeline uygun olarak, hipotez kullanılarak sahaya inilmemiştir. Var olan bir hipotez ile sahaya inip araştırma yapmayı öngören nicel araştırma modelinden farklı olarak (Neuman, 2013: 90) ön kabuller oluşturularak sahaya hipotez olmadan çıkılmış, sonuçlar sahadan elde edilen veriler çerçevesinde bu çalışmada kavramsallaştırılmıştır. Bu çerçevede gömülü (grounded) teoriden yararlanılmıştır.

Hatay'da yaşayan geçici korunan Suriyelilerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık kavramları üzerinden kültürel değişimlerinin ölçümünü yapmayı amaçlayan bu çalışmada, yaş, cinsiyet, eğitim gibi demografik farklılıklar sayısal verilerle açıklanmıştır. Buna ek olarak, geçici korunan Suriyeliler ile birebir görüşme yapılarak, çalışmanın konusu ile ilgili göçmenlere sorular yöneltilmiş ve yarı yapılandırılmış mülakatlar nitel araştırma yöntemi başlığında kullanılmıştır.

Neuman'ın nitel araştırmacının sözcüklerle, bireylerle ve anlamlarla ilgilendiğini (Neuman, 2013: 90) ifade etmesinden hareketle bu çalışmada da geçici korunan Suriyelilerin tercih ettiği sözcükler bireylerin karakterleri ile bütüncül olarak ele alınmaya çalışılmış ve bu doğrultuda birebir görüşmeler her katılımcı ile en az iki defa bir araya gelmek suretiyle tamamlanmıştır.

Nitel araştırma yöntemi ile saha araştırması tamamlanan bu çalışmada, kimlik algısının oluşması ya da değişimi sürecinde deneyimlenen olguları araştırmanın deseni olarak merkeze almıştır. Buna göre aidiyet, kimlik, vatandaşlık ve kültürel uyum kavramları aşağıdaki şekilde desen olarak ifade edilmiştir:

Şekil 1:
Araştırmanın Deseni

Yukarıdaki şemada ifade edildiği gibi, kimlik algısının yenilenmesi ya da değişmesi için aidiyet olgusunun bireyde hissedilmesi önem arz etmektedir. Aidiyet duygusunun olduğu bir göçmen birey, kimliği üzerinde değişimleri yaşayabilir, kimlik algısında yaşanan değişimler de vatandaşlık sürecine gidilerek pekiştirilebilir. Bir başka deyişle, aidiyet kimliğin oluşmasında öncü olurken, yaşanan kimlik değişimi de vatandaşlık sürecinin tamamlanması ile netleşir. Bu durumun da kültürel uyumu olumlu yönde etkilediği değerlendirilmektedir.

5. Ön Kabul

Aidiyet, kimlik ve vatandaşlık kavramlarının birbirleri ile yakından ilişkili olduğu değerlendirilen bu çalışmada, geçici korunan Suriyelilerin Türkiye'ye gelişlerinin ardından yerli nüfusun çoğunluğunun İslam dinine mensup olması nedeni ile uyum sürecini farklı dinlere mensup olan yerli halkların bulunduğu ülkelere giden göçmenlere göre daha kolay geçirdikleri öngörülmektedir. Ancak uyum sürecinde karşılaştırma yapıldığında kültürel olarak etkileşim halinde oldukları, giyim kuşamlarında farklılaşmaların söz konusu olabileceği düşünülmektedir. İki farklı etnik kökenden gelen grubun incelendiği bu çalışmada, temel olarak Türkmenlerin Türk dilini konuşabildikleri kabul edildiğinde kamusal alanda karşılaşmaların daha avantajlı geçebileceği tahmin edilmektedir. Homojen yapıda olmadıkları ve etnik olarak Arap ve Türkmen oldukları göz önüne alındığında Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenler

aidiyet, kimlik ve vatandaşlık açısından karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmış, katılımcılar ile ayrı ayrı görüşülerek farklılıklar ve benzerliklerin olup olmadığı öngörülmüştür.

Bilimsel araştırmalarda, kullanılan tekniklerden biri olan gömülü teori, araştırma kaynağının kişilerden oluştuğu ve yapılan betimsel araştırmaların sonucunda ortaya çıkarılan bir araştırma desenidir. Geleneğini sosyoloji ve sembolik etkileşim den alan gömülü teori modeli, Glaser ve Strauss tarafından 1967 yılında ortaya konmuştur. Gömülü teoride amaç, tümevarımsal bir yol izleyerek gerçekliğe ulaşmaktır (Glaser ve Strauss 2006:3-4). Gömülü teorinin amacına ulaşabilmesi için Glaser ve Strauss (1967) tarafından bazı tanımlamalar yöntem temelli yapılmıştır. Bu tanımlar, *Karşılaştırmalı Analiz, Teorik Örneklem ve Somut Teoriden Gömülü Teoriye Ulaşma*'dır.

Karşılaştırmalı analiz yöntemi, kıyaslama temelinde verilerin istatistiksel olarak incelenip somut verilere ulaşabilmek için tercih edilen bir analiz modeli olarak öne çıkmaktadır. Bu analizde amaç, incelenen örneklem gruplarını karşılaştırarak doğruyu saptayabilmektir. Teorik örneklem ise gömülü teorinin temel unsurlarına uygun olarak, katımlı bir şekilde kodların toplanmasını, verilerin analiz edilmesini ve bu analizlerin sonucunda teorinin veya kavramsallaştırmanın ortaya çıkışını ifade eder. Araştırmacı, verilerini saha araştırması yapmadan herhangi bir teoriye bağlama amacı gütmeyen bu verilerin analizinden çıkacak sonuçları değerlendirerek önce kavramsallaştırmaya daha sonra veriler yeterli ise teori oluşturmaya gidebilir. Somut teoriden gömülü teoriye ulaşma yöntemi ise gömülü teorinin unsurlarından farklı olarak, verilerin toplanmasının öncesinde de bir teori ile saha araştırmasının yapılabileceğini öngörmektedir.

Bu çalışmada, geçici korunan Suriyelilerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunlarının tespitine yönelik gömülü teori ilkeleri esas alınmış, bu teori için literatürde yapılan tanımlamalardan Teorik örneklem kullanılmıştır. Buna göre, saha araştırması yapılmadan önce tarafımızca belirlenen herhangi bir teori bulunmamakla birlikte nitel araştırma yöntemine uygun olarak ön kabul yorumları bulunmaktadır.

Yukarıda ifade edilen bilgilerden hareketle gömülü teori, analizlerin verileri topladıktan sonra yapılması suretiyle gerçekleştirilmesi, anlamlandırılması ve sahadan elde edilen veriler neticesinde kavramsallaştırmanın veya teorilerin oluşturulduğu tümevarımsal bir yöntemdir (Bulduklu, 2019: 13).

6. Verilerin Toplanması ve İşlenmesi

Suriyeli Araplar ve Türkmenler ile yapılan görüşmeler, üniversite öğrencileri, Suriyeli Âlimler Derneği (SAD) üyeleri ve Antakya’da yaşayan Suriyeli Araplar ve Türkmenlerin ikamet ettiği yerlerde görüşülen ve mülakat gerçekleştirilen geçici koruma altındaki Suriyeliler ile gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar kartopu örnekleme göre yapılmış olup, Hatay Valiliği’nden yazılı izin alınmak sureti ile görüşmeler esnasında notlar alınarak gerçekleştirilmiştir.

Hatay ilinde geçici korunan Suriyelilere yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği çerçevesinde sorular sorulmuş, elde edilen veriler söylem analizi ile çözümlenmiştir. Nitel araştırmanın gereği olarak, görüşme, gözlem ve karşılaştırma teknikleri saha araştırmasında uygulanmıştır.

Bu çalışmada, katılımcıların yaşadığı yerlere gidilmiş evlerinde misafir olunmuş, onlarla sohbet edilmiştir. Böylece, katılımcıların hem psikolojik hem sosyolojik hem de demografik özelliklerini tespit etmek mümkün olmuştur. Bu çalışmada, kartopu örnekleme kullanılarak mülakatlar gerçekleştirilmiş, çalışmanın sınırlılıkları ve göçmenlere ulaşmanın zorlukları düşünülerek bu iki örneklem çeşidi kullanılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda genelden özele doğru aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Bir göçmen olarak Suriye’de ne tür sorunlar yaşadınız? Niçin göç ettiniz?
- 2) Göç hareketliliğinin ardından Türkiye’ye geldiğinizde belirtilen sorunlar ne düzeyde aşıldı?
- 3) Türkiye’de nasıl karşılandınız? Etnik ve kültürel farklılıklar nedeni ile herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?
- 4) Türk adetlerini benimsediniz mi? Öyleyse kendinizi Türk gibi hissediyor musunuz?
- 5) Aradan geçen süre içerisinde kültürünüzde ne gibi değişimler yaşadınız?
- 6) Suriyeli Arap, Suriyeli Türk veya Türk kavramları sizin için neyi ifade ediyor? Kendinizi hangisi ile tanımlıyorsunuz?
- 7) Suriye’de yaşayan akraba ve hısımlarınız ile bağlarınız devam ediyor mu?
- 8) Suriye vatandaşlığından çıkmayı düşünüyor musunuz?
- 9) Yeni bir mekâna yerleşmeniz aile yapınızda bir değişim getirdi mi?
- 10) Aradan geçen süre içerisinde en çok neyi özleyorsunuz?
- 11) Türkiye’de en çok neye alıştınız?
- 12) Türkiye’de vatandaşlık almayı düşünüyor musunuz?

Söz konusu mülakatlar, Türkiye'nin Hatay ilinde, 2014-2020 yılında Türkiye'ye gelmiş Suriyelilerin yaşadığı mahallelerde, üniversitede ve derneklerde gerçekleştirilmiş ve imkânlar ölçüsünde onlarla beraber aynı mekânda kalınmış ve bu mülakatlar söylem analizine tabi tutulmuş bu kapsamda gözlem yapılmış, araştırmacının kişisel gözlemlerinden de yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan bilimsel metotlar, şehir genelinde yapılan gözlemler ve Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde okuyan geçici korunan Suriyeli- öğrenciler ve onların aileleri, Hatay'da Suriyelilerin yoğun yaşadığı mahalleler ve muhafazakâr bir dernek ile yapılmış derinlemesine mülakat yöntemi sonunda yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Derinlemesine mülakat yönteminin tercih edilmesinin sebebi yapılan çalışmanın geçici korunan Suriyeliler için hassas ve kişisel bir konu olmasından kaynaklanmaktadır. Mülakatlarda elde edilen veriler, not edilerek “Word” yazı dili ortamına kaydedilmiş ve işlenmiştir.

7. Araştırmanın Planı

Geçici korunan Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmesinin ardından karşılaştıkları aidiyet, kimlik ve vatandaşlık sorunları kapsamında Türkiye'den beklentileri ve Türkiye'deki deneyimlerini mülakat yöntemi ile ele alan bu tez çalışması, toplamda beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın problemi, amacı ve önemi, kapsam ve sınırlılıkları, çalışmanın ön kabulü, verilerin toplanması ve işlenmesi ile araştırmanın deseninin anlatıldığı ve çalışmanın planını ele alan giriş bölümünde, çalışmanın metodolojisi ile ilgili de bilgi verilmiştir. Giriş bölümünün ardından izlenecek yol aşağıda ifade edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, başlangıçta çalışmanın merkezi konumunda olan göç ve göçmen kavramları tüm yönleri ile ele alınmaya çalışılmıştır. Bir olgu olarak göçün ve göçmenlikle ilgili kavramların işlendiği bu bölümde, göç üzerine geniş perspektifte yapılabilecek bir tanım önerilmiştir. Göç kuramlarının aidiyet ve kimlik kavramları ile birlikte ele alındığı bu bölümde, hukuki açıdan göç ve vatandaşlık kavramları detaylı olarak Suriyeliler hariç tutulmak üzere genel hatları ile uluslararası mevzuat çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Arap Baharı ve Suriyeli göçü ele alınmıştır. Ardından Orta Doğu'daki göç hareketliliği incelenmiştir. Suriye'de Terör ve İç Savaş, Suriye'den Türkiye'ye göç ve Türkiye'nin sınır güvenliği sorunu da kapsam dâhiline alınmıştır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'de göç ve vatandaşlık politikaları ulusal

mevzuat çerçevesinde değerlendirilmiş, bu bağlamda da Geçici Koruma Yönetmeliği ve Suriyelilere vatandaşlık verilme durumu teorik olarak tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, bulgular ve tartışma bölümüdür. Bulgular bölümünde, saha araştırmasını içine alacak şekilde Hatay ilinde geçici korunan Suriyelilere yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği çerçevesinde sorular sorulmuş, elde edilen veriler de söylem analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmamızın yöntem bölümünde de ifade edildiği gibi, geçici korunan Suriyelilere yöneltilen sorular ile geçici korunan Suriyelilerin kültürel deneyimleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bulgular ve tartışma bölümünde, saha araştırmasının sonucunda oluşan veriler tartışılmıştır. Sosyo-demografik özelliklerin tartışıldığı kısımda, yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve meslek sahibi olma gibi ölçütler değerlendirilmiştir. Demografik özelliklerin ardından Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerde aidiyet algısı incelenmiştir. Yakın hissedilen ülke, aidiyet, kimlik ve vatandaşlık durumu ve geri dönme fikrinin mercek altına alındığı bu bölümde, literatüre kazandırılması amacıyla üretilen yeni kavramlar saha araştırmalarından gelen veriler kapsamında tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Bölümün sonunda da, Türkiye'nin göç politikaları sağlık hizmeti kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son bölümü ise sonuç bölümüdür. Burada, bu çalışmanın temel bulguları özetlenmiş ve bulgular kapsamlı olarak tartışılmıştır. Sonuç kısmında ayrıca geçici korunan Suriyelilerin sorunlarının çözümüne ilişkin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık özelinde yenilikçi öneriler sunulmaya çalışılmış, literatürde kullanılmak üzere yeni kavramlar üretilerek katkı sunulmaya çalışmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇMENLİK

1.1. Göç ve Göç Kuramları

İnsanlık tarihi, çeşitli nedenlere bağlı olarak göç hareketliliğini deneyimlemiş ve zaman içerisinde göçün niteliği konusunda önemli değişimler yaşanmıştır. Gerçekleşen ilk göç hareketleri iklim ve doğal afetler gibi coğrafi nedenlerle gerçekleşse de, sonraki dönemde siyasal, ekonomik, dini, kültürel ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin yol açtığı nedenlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. Göçün gerekçesine göre kısa süreli ya da uzun vadeli gerçekleşen göç süreci göç araştırmacılarının ve göçü etkileyen diğer faktörleri inceleyen araştırmacıların dikkatini çekmiş; böylece göç olgusu disiplinler arası bakış açısı ile ele alınmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, göç süreci bir kavram ve olgu olarak farklı başlıklarda incelenmiş bu bağlamda oluşturulan göç kuramları literatür taranarak açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.1. Bir Kavram Olarak Göç

Göç hareketliliği, kültürlerin ve bireylerin kamusal alanda karşılaşmalarını sağlayan, her toplumda yerli halklar ile göçmen toplumların iç içe geçme veya bütünleşememe süreçlerini tanımlayan sosyolojik bir olgudur. Göçün yalnızca göç veren kaynak ülkeyi değil aynı zamanda göç alan hedef ülkeyi, sadece bir bilim dalını değil başta sosyoloji olmak üzere birden fazla bilim dalını ilgilendirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda göç konusunun artık sorun oluşturan bir kavram olmaktan çıkarılmasının gerektiği tartışılmaktadır (Kirman, 2017: 110). Bunun nedenini Zygmunt Bauman yüzyıllar arasındaki değişimin bir sonucu olarak görmektedir. Bauman'a göre, göç konusu bir ulus devletin sınırlarından başka bir ülkenin sınırlarına geçmesini ifade eder ancak bununla beraber bu konular 19. ve 20. yüzyılın ürünüdür ve 21. yüzyıl artık “akışkanlık ve açıklık çağı” olarak görülmelidir (Bauman, 2000: 214).

Tarihsel çerçevede bakıldığında, böylesine insan hayatına doğrudan dokunan göç olgusu, pek çok farklı tanım ile yorumlanmaktadır. En dar tanımına bakıldığında göç, Perruchoud'un editörlüğünü üstlendiği Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nın yayını olan Göç Terimleri Sözlüğünde “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi” (IOM Göç Terimleri

Sözlüğü, www.publications.iom.int) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka tanım olarak, S. Everett Lee'ye göre, göç “yerleşim yerinin kalıcı ya da yarı kalıcı olarak değişimi” (Lee, 2019:47) şeklinde tanımlanır. Burada Lee, kendi kuramını geliştirmekte ve aslında göç sürecinin bir başlangıç ve bitiş noktası olduğunu belirtmek ile bu süreç esnasında ortaya çıkan engeller kümesinin varlığına dikkat çekmektedir (Erbaş ve Türker,2019:883).

Elbette, göç olgusunu tanımlarken göçün disiplinler arası ve hatta disiplinler ötesi bir kavram olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda göçün sosyal bilim ile ilişkisini gözetmek suretiyle tarih, sosyoloji, psikoloji, din bilimi, siyaset bilimi ve ekonomi dalları ile dirsek temasında olduğu değerlendirilmektedir. Bu noktadan hareketle, göçün tanımı bu dalları da ilgilendiren ve kapsayıcı bir betimleme ile yorumlanabilir. Öyleyse, çok yönlü bir bakış açısıyla göç, siyasi, ekonomik, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirmedir (Yalçın, 2004: 27). Bu tanımdan yola çıkarak, göç olgusuna şu şekilde bir yorum getirmek mümkündür: Göç olgusu coğrafi, demografik, ekonomik, siyasi, psikolojik ve en kapsamlı olarak ise sosyal ve kültürel yapılar göçten etkilendikleri için göç sosyolojik bir olgudur (Körükmez ve Südaş, 2015: 8).

Analitik bakış açısıyla göç türleri ayrıca şu şekilde sıralamıştır:

1. Göç edilen yere göre: iç göç ve dış göç
2. Yasallığa göre: düzenli/yasal/kayıtlı göç ve düzensiz/yasa dışı/kayıt dışı göç
3. İsteğe bağlılığa göre: serbest/gönüllü/iradi göç ve zorunlu göç
4. Zamana göre: geçici göç ve sürekli göç
5. Büyüklüğüne göre: bireysel göç ve toplu/kitlesele göç
6. Dini gerekçeyle göç: hicret/kutsal göç/çıkış (Kirman, 2017: 111).

Göç araştırmaları ile ilgili temel kavramlar ve tanımlar, göç terimlerinden bir sözlük oluşturulacak düzeyde kapsamlı ve çeşitlidir. Perruchoud'un editörlüğünü üstlendiği Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün yayını olan Göç Terimleri Sözlüğü (www.publications.iom.int), göç alanında çalışmalar yürüten her araştırmacının ilgilendiği bir okumadır. Uluslararası Göç Örgütü'nün hazırlamış olduğu 104 sayfalık sözlükte, göç eden bir bireyin göç süreci hukuk zemininde incelenmiş ve göçmenlerin vatandaşlık alma, yasal yöntemler ile göç etme ve kabul edilme süreçleri tanımlanmıştır. Buna göre bu çalışmada, göç terimleri sözlüğü ve göç yazınında

sözlük çalışmaları olan yazarlar temel alınarak göç olgusunu temellendiren on sekiz adet terim açıklanmaya çalışılmıştır. Bu göç terimleri; göçmen, mülteci, şartlı mülteci, sığınmacı, ülke içinde yerinden edilmiş kişiler, kaynak ülke, hedef ülke, transit ülke, diaspora, düzenli göç/göçmen, düzensiz göç/göçmen, iç göç, uluslararası göç, bireysel göç, kitlesel göç, vatansızlık, yabancı ülkeye yerleşen kişi ve yerinden edilme şeklinde bu çalışmada sıralanmıştır.

Göçmen kavramının farklı bakış açılarıyla ele alındığı bilirse de, göç araştırmacılarının literatürde en fazla referans aldığı kurumlar Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Göç Örgütü'nün göçmen tanımıdır. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) göçmeni, “*sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey*” (www.publications.iom.int) olarak tanımlamaktadır.

Mültecilerin Hukukuna Dair 1967 Protokolü çerçevesinde Avrupa Konseyi üye devletlerin dışından gelenlere mülteci statüsü verilmemektedir. Mülteci tanımı, 1951 Cenevre Sözleşmesinin ardından, 1984 yılında Kolombiya'nın Cartagena kentinde imzalanan *Mültecilere Dair Cartagena Beyannamesi* ile daha da geniş bir kapsama ulaşmıştır. Buna göre, iç çatışmalar, insan haklarının ihlali, yabancı saldırısı veya kamu düzenini etkileyecek olaylar başta olmak üzere bireylerin güvenliğini, hayatlarını ve özgürlüklerini tehdit eden olayların sonucunda göç etmiş olması (Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü, 2017:37) da kapsam dahiline alınmıştır.

Bir göçmen eğer şartlı mülteci olarak kabul edildiyse, o bireyin üçüncü bir ülkeye yerleşmesine kadar geçen süreçte şartlı mülteci olduğu ülkede kalmasına izin verilir. Şartlı Mülteci kavramı, Birleşmiş Milletler 'in Göç Terimleri Sözlüğünde bulunmamaktadır. Bunun nedeni, orada mülteci olmanın şartlarını taşımak dışında bir harici durumun söz konusu olmamasıdır.

Mülteci kavramı ile karıştırılan “sığınmacı” tanımı, BMMYK tanımına göre, *dini, ırkı, milliyeti, bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerine bağlı olarak zulme uğrayacağından korkan, vatandaşı olduğu devletin ülkesinin dışında bulunan ve bu devletin himayesinden yararlanamayan veya bu korkular nedeniyle istifade etmeyen kişidir* (İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, 2004). Şu halde sığınmacı, farklı nedenlere bağlı olarak baskı görüp ülkesinden göç etmiş ve akabinde başka bir ülkenin henüz vatandaşlığına geçmemiş olan kişidir. Bu noktadan

hareketle, sığınmacı mülteci olmak için sahip olması gereken yasal sorumluluklara sahip olan ancak mülteci statüsüne henüz geçmemiş olan kişi olarak yorumlanabilir.

Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, Göç Terimleri Sözlüğünde, *insan hakları ihlalleri, silahlı çatışma ve şiddetin vücut bulduğu yerlerden ve mutlak olarak ikamet ettikleri bölgelerden zorla çıkarılan ve başka devletin sınırını geçmemiş olan bireyler* (www.publications.iom.int) olarak tanımlanmaktadır. Ülke içinde yerinden edilen kişiler, başka bir devletin ülkesinin sınırlarına ulaşamayan bireyler olduklarından, mülteci ve sığınmacılar ile karşılaştırıldıklarında can güvenliğinin daha az olduğu kişiler olarak göze çarpmaktadır. Buna karşın, ülkesinde yerinden edilen kişilere yönelik uluslararası kurum ve kuruluşlarca alınan yasal bir önlem henüz bulunmamaktadır. Kaynak ülke, düzenli veya düzensiz göçmenlerin farklı nedenlere bağlı olarak terk ettikleri ülkedir. Bir başka deyişle, göçmenlerin yola çıktığı ilk ülke veya göçmenin anavatanı kaynak ülke olarak değerlendirilebilir. Hedef ülke, bir göçmenin çeşitli nedenlerle ülkesini terk ettiğinde ulaştığı ilk ülkedir. Bir başka deyişle, düzenli veya düzensiz göçmenin varmak istediği ülkedir.

Transit ülke ise düzenli veya düzensiz göçmenin hedef ülkeye giderken uğradığı ve içinden geçtiği veya bir süre ikamet ettiği ülke olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, yukarıda ifade edildiği gibi, şartlı mültecilerin durumu göz önüne alındığında önemli bir alanı ifade etmektedir. Bilindiği gibi şartlı mültecilikte üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar bireyin ikamet ettiği yer transit ülke olarak değerlendirilmektedir.

Diğer yandan “diaspora” kavramı sosyal bilimcilerin ve politik uygulamaların nezaretinde üzerine sıkça konuşulan ve tartışılan bir olgudur. Ancak; literatüre bakıldığında yeknesak bir tanım üzerine uzlaşının yapılmamış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda diaspora kavramının etimolojik boyutundan bu tanımlamaya gitmek faydalı olacaktır. Etimolojik olarak Yunancadan Türk diline girmiş olan diaspora kavramı, “diasperien” “yayılmak-tohum saçmak” sözcüklerinden türemiş olup dağılma, savrulma, saçılma durumlarını tasvir etmektedir (Yaldız, 2013: 290). 20. yüzyıl ortalarına kadar yalnızca Yahudi toplumunun dağılmasına ve dağıldıktan sonra dinleri etrafında birleşen halklara göndermeler yapan ilahiyat metinlerinde yer alan bu kavram, 1990’lardan sonra ise göçle beraber grupların yayılması, kimliklerin vatansızlaştırılması gibi hususlarla birlikte (modern) diaspora kavramı sosyal olarak inşa edilerek günümüzdeki anlamıyla pekişmeye başlamıştır (Cohen, 2019: 2).

Düzenli göçmen, bir devletin egemen olduğu ülkesine giriş ve çıkışa onay verdiği göçmenlerdir. Burada göç hareketliliği tamamen yasaldir ve bu göçmenler yasal göçmen olarak nitelenebilir. Düzenli göç ise hedef ülkenin yasalarına bağlı olarak bu ülkeye giriş ve çıkış yapan göçmen hareketliliği olarak değerlendirilebilir.

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansının 2014 yılında basımını tamamladığı “Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku Elkitabı” na göre düzensiz göçmen, bir ülkeye izin ya da yasal gerekçe olmadan giriş yapanlar o ülkede yasal olmadan bulunmaktadır. Düzensiz göç ise düzensiz göçmenlerin gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketi (www.fra.europa.eu) olarak tanımlanabilir.

Göç Terimleri Sözlüğü ’ne göre iç göç, bir bireyin aynı devletin ülkesi içinde mensubu olduğu ikamet yerini değiştirmesi (www.publications.iom.int) şeklinde tanımlanmıştır. Göç araştırmalarında irdelenen ve aynı ülke üzerinde gerçekleşen kırdan-kente ve kentten-kente yapılan göçler iç göç olarak tanımlanır.

Uluslararası Göç Örgütü’ne bağlı olarak yayın yapan “*International Migration Journal*”da Ronald Skeldon’ın “*Uluslararası Göç, İç Göç: Kentleşme*” adlı makalesinde belirttiği gibi uluslararası göç, bireylerin bir devletin sınırlarından başka bir devletin sınırına doğru gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketi (Skeldon, 2018:1) dir. Bu bağlamda uluslararası göçler için “sınırı aşan göçler” tanımlaması yapılabilir.

Bireysel göç, kişinin tek başına veya ailesiyle birlikte gerçekleştirdiği iç veya uluslararası yer değiştirme hareketidir. Bu göç türünde, göç araştırmalarına bakıldığında göçe zorlanma yerine daha iyi yaşam koşulları nedeniyle yer değiştirmenin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Öyleyse, itici faktörlerin devre dışı kaldığı ve çekici faktörlerin önceliklendirildiği durumlarda bireysel göçün gerçekleştirildiği düşünülebilir.

Kitlesel göç, bir coğrafi bölgeden başka bir coğrafi bölgeye doğru toplulukların, grupların birlikte gerçekleştirdiği göç etme hareketidir. Bireysel Göç başlığında ifade edilenin aksine, kitlesel göçlerde bir zorlama (*forced*) söz konusu olduğundan, literatürde “zorunlu-kitlesel göç” şeklinde anılan bu kavram, aslında göçler tarihinin ve dolayısıyla dünya tarihinin şekillenmesinde önemli rol oynayan kavramlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Vatansızlık, herhangi bir devletin iç hukuku kapsamında vatandaşı olmayan bireylerin statüsünü tanımlar. Vatansızlık durumu, devletin, vatandaşı olan bireyin

tabiiyetini iptal etmesi, doğum kaydının bulunmaması ve ülke topraklarının devredilmesi (www.publications.iom.int) gibi birçok durumda söz konusu olabilir.

Göç Terimleri Sözlüğünde yer verilen tanıma göre, uluslararası göç hareketliliğini gerçekleştiren kişi(www.publications.iom.int)lere verilen isimdir. Göç Terimleri Sözlüğüne göre yerinden edilme ise olağanüstü nedenlere (doğal afet, silahlı çatışma vb.) bağlı olarak bir bireyin ülkesinden zorla çıkarılması (www.publications.iom.int) olarak tanımlanmaktadır.

1.1.2. Bir Olgı Olarak Göç

İnsanlar asırlar boyunca kendileri ve yakınları için göç etmek zorunda kalmışlardır. Göç olgusu insanlık tarihi kadar kadim olmak ile birlikte günümüzde de varlığını sürdürmekte ve bir anlamda güncelliğini korumaktadır. İlkel toplumlardan günümüzde kadar savaş, doğal afet, sürgün veya daha iyi yaşam koşullarına sahip olma nedenlerine bağlı olarak gerek bireysel gerek kitlesel olarak gerçekleşen göçler bugünü şekillendiren en temel gerçekliklerden biridir. Dünya geneline bakıldığında, her ulusun veya her ülkenin göçü deneyimlediği gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda her toplumun yaşadığı bu göç mekanizması; yer, zaman ve mekân uyumunda değerlendirildiğinde, göçün nedeni ve göçün nedenselliği ile ilgili farklı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Göçün tarihsel sürecine bakıldığında, bir yerden (kaynak) başka bir yere (hedef) göç etme serüveni kolay bir eylem gibi görünse de tarihsel arka planında siyasi, kültürel, ekonomik ve dini pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir.

İlkel dönemlerden günümüze kadar göç hareketini gerçekleştirmek için gerekli olan ulaşım araçlarının temini, göç edilecek mesafe, yolculuk süresi ve göçün masrafları ile sosyal ve kültürel bariyerler aslında göç hikâyesinin kolay yazılmadığını açıklar niteliktedir. O halde göç olgusu, bireyleri ve dolayısıyla toplumları ilgilendirdiği için sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi perspektiflerden değerlendirilmesi gereken bir gerçeklik olarak yorumlanabilir. Göç olgusunun etkilediği konuların böylesine geniş bir dağılıma sahip olması, göç olgusunun birden fazla bilim dalının da ilgisi dâhiline girmesine yol açmaktadır. İnsan yaşamını ve insan toplumlarını etkilemesi bakımından sosyoloji ve antropoloji, kültürel değerlerin değişimi veya korunmasına bağlı olarak etnografya ve din bilimleri, göç edilen ülkenin ekonomik yapısında meydana gelen değişimler kapsamında ekonomi bilimi (iktisat) ve göçün oluşmasında siyasi iktidarın rolü ve tutumu kapsamında da siyaset bilimi göç meselesini irdeleyen başlıca bilim dalları arasında bulunmaktadır.

Dünyanın dört bir yanında uluslararası toplumu yeniden şekillendiren devrim niteliğinde bir kavram olan uluslararası göç olgusu (Castles and Miller, 2008: 11) göçü deneyimleyen kaynak ülke için de hedef ülke için de değişimin habercisi olarak yorumlanabilir. Bu noktada, göçü yalnızca fiziki bir hareketlilik olarak tanımlayıp, indirgemeci (reductionist) bakış açısı ile değerlendirmek göçün kapsamını daraltmak anlamına geleceğinden, bu çok boyutlu ve karmaşık olan ve tek bir teorik bakış açısı veya disiplin ile açıklanamayacak olan göç olgusunu (Arango, 2004:15) sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik dinamikleri ile (Meilaender, 2001) tartışmak daha rasyonel bir yaklaşımdır.

Göç olgusu sebepleri, sonuçları, oluşumu ve gelişimi ile bireyi, toplumsal kesimleri ve ülkeyi ilgilendiren bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Bütün toplumlarda sosyo-ekonomik dinamikleri etkileyen çok taraflı ve kapsamlı bir olgu olan göç (Meilaender, 2001: 9-25) öncelikli olarak toplumsal sebepler ve sonuçlar ve bunların yansımaları olarak ele alınmalı, daha sonra göçün beraberinde getirdiği yabancılaşma, ötekileşme ve kültürel uyum gibi konular incelenmelidir.

Ekonomik sıkıntılar, işgücü transferi, savaşlar, rejim değişikliği, siyasi ve dini baskı, zulüm görme, sosyal ve siyasal hakların yok sayılması, sınırların değişmesi, mübadele anlaşmaları, aile birleşimi, doğal afetler cinsel ve etnik ayrımcılık gibi birbiriyle ilişkili ve ilişkisiz pek çok nedene bağlı olarak göç olgusu söz konusu olabilmektedir. Bu noktadan hareketle genelde siyasi, ekonomik, dini ve ekolojik başlıklarda görülen göç olgusu iki ana başlıkta incelenebilir: *İtici faktörler* (işsizlik ve güvenlik) ve *çekici faktörler* (ekonomik ve sosyal refah) (Kirman, 2017: 115).

Göç olgusunun en önemli sebeplerinden biri ekonomik sebeplerdir. Bir diğer ifadeyle göç, genelde iş ve çalışma amacıyla gerçekleşir. Bu bağlamda ekonomik refah düzeyini veya yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla ülkesini terk edenleri ifade için “*ekonomik göçmen*” tabiri kullanılır. Devletler arasında çalışma amaçlı ikili göç anlaşmaları da göçü tetikleyen unsurlar arasındadır. Bu çerçevede iş ve çalışma amacıyla ülkesini terk edip başka bir devlete gitmek “işgücü göçü” (labour migration) (Kirman, 2017: 16) olarak tanımlanmaktadır. Yaşadığı toplumu, yakınlarını ve topraklarını geride bırakıp başka ülkelere giden bu ekonomik göçmenlerin gerçekleştirdiği göç hareketliliğini bireysel düzlemde yorumlamak mümkündür. Göçmen birey, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma arayışı sonucunda refah seviyesini yükseltmek amacı ile göç eder ve burada bireysel tercihler söz konusudur.

Ekonomik nedenlerin yanı sıra siyasi nedenler de göç olgusunun yaşanmasına sebep olan bir başka başat faktör olarak öne çıkmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında 1923-1925 yılları arasında gerçekleşen Nüfus Mübadelesi (değişimi) gibi anlaşmalı göç hareketleri de siyasi nedenlere örnek teşkil edebilecek olaylar arasındadır (Güçlüten, 2021: 167). Mübadele gibi karşılıklı anlaşmaların yanı sıra, bir ülkede meydana gelen iç karışıklıklar, siyasi baskılar ve akabinde yapılan zulümler de bir ülkeden başka bir ülkeye göçün tetiklenmesine yol açan siyasi nedenler arasında yer almaktadır.

Siyasi nedenlerin yanı sıra toplumsal farklılıklar, kan davaları, namus cinayetleri gibi etmenler de göçün sosyal sebeplerini oluşturan faktörlerdendir (Kirman, 2017: 116). Kültürel faktörler bireylerin dini yaşayış biçimlerini, yeme-içme alışkanlıklarını, kılık-kıyafet tarzlarını, evlilik tercihlerini gelenek-göreneklerini ve konuştukları dili içerisine alan son derece kapsayıcı bir kavramdır. Göç olgusu da, kültürel değerlerde yaşanan değişimlere bağlı olarak gerçekleşebilir. Kültür göçmenin ayrılmaz bir parçasıdır, öyle ki göçmenler gittikleri yerlere yanlarında götürdükleri “kültür bagajı” ile giderler ve yalnızca kendilerinde değil gittikleri yerlerde de değişime neden olurlar (Kirman, 2016: 87).

Göç olgusunun sebepleri yukarıdaki izahlar ile ifade edilebilirken, göçün sonuçları da göçmen için önemli değişimleri beraberinde getirebilmektedir. Öyle ki göçün siyasi sonuçlarına bakıldığında, göçmenin vatandaşlık dahil olmak üzere kaynak ülkede sahip olduğu her şeyi kaybedebilme durumu göçmenin üzerinde kimlik algısının da değişime uğramasına neden olmaktadır. Başlangıçta hedef ülkede gelişen siyasi olaylara karşı apolitik tavır sergileyen göçmen birey, zamanla çekimser kaldıkları alana daha fazla yönelmeye başlar (Kirman, 2021: 119). Bu siyasi içermenin ardından vatandaşlık almayı isteyen göçmen, ileriki safhalarda oy kullanmayı, daha sonra da halkını ya da kendini temsil etmek amacıyla siyasi iradenin bir parçası olmayı isteyebilir. Zorunlu ekonomik ve siyasi sonuçlar ile ön plana çıkan göç olgusunda, sebep ne olursa olsun var olma, bütünleşme, yok olma ve aynı kalma mücadelesi ortak payda olarak görülmektedir. Aynı şekilde göçmen birey, başka bir ülkeye göç ettiğinde kültürel değerlerini kaybetmeyi de, değerlerini aynı şekilde koruma eğiliminde olmayı da tercih edebilmektedir.

Sonuç olarak göçmenlerin siyasi yaşantısını etkileyen süreçler tüm dünya kamuoyunda çok kültürlülük kavramını yaygınlaştırmaktadır. Göçmenin siyasi sonuçlardan etkilenmesi durumu bu denli önemli değişimleri beraberinde getirirken, göçün siyasi bir mesele haline gelmesi de yerli halklar ile birlikte dünyayı etkileyen kritik konuların başında gelmektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından göçmen karşıtlığının tırmanması, transit göçmenlerin artması, göçmenlere bağlı olarak din değiştirenlerin sayısının artması ve düzensiz göçün yaygınlaşması; göçü ekonomik ve demografik bir olgu olmaktan çok nedenleri ve sonuçları ile siyasi bir olgu olmaya itmiştir (Kirman, 2017: 120).

1.1.3. Göç Kuramları

Küreselleşmenin getirdiği teknolojik değişimler ve dönüşümler, ulaşım ve haberleşme ağındaki gelişmeler ile göç hareketliliğini farklı boyutlara taşımıştır. Öyle ki, göç eden bireylerin geride bıraktığı eş, dost ve akraba ile anlık iletişime geçebilme kolaylığı, göç edilen ülkelere yapılacak seyahatlerin hızlı ve ulaşılabilir olması, göç etme gerçeğini daha da hızlandıran gelişmelerden oluşmuştur. Bu açıdan bakıldığında da, göç hareketliliğinin artık kaçınılmaz bir olgu olarak öne çıktığını söylemek tüm toplumsal yapılar için sıradan bir sonuç olacaktır. Göç olgusunun ve dinamiklerinin çeşitli sosyolojik nedenlere bağlı olarak değiştiği ve geliştiği düşünüldüğünde, göç kuramlarının tarihsel gelişiminin de sosyolojik olaylar sonucunda oluşturulduğu söylenebilir.

Sosyolojinin kurucularından biri olarak kabul edilen İbn-i Haldun'un "asabiyet teorisi"¹ (theory of asabiyyah) ni mekân ve çevresel faktörlerin üzerine inşa etmesi insan ve mekân arasındaki bağın açık ve somut bir göstergesidir. Dönemini aşan bir bilim insanı ve düşünür olan İbn-i Haldun, Mukaddime adlı eserinde göç tartışmalarına yol gösterecek önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Özellikle "bedevi" ve "hadari" toplumlar üzerinden göç çalışmalarına katkı sunan İbn-i Haldun, bedevi olarak tanımladığı ve ilkel bir yaşam biçimine sahip şehirli olmayan kimseler için geçimlerini sağlamak üzere şehirlere yönelmelerini işaret etmiş, buna ek olarak hadari olarak tanımladığı ve üretim-örgütlenme bakımından görece

¹ İbn-i Haldun'un "asabiyet teorisi", ; içerisinde güven, dayanışma, aidiyet, güç, özgüven, cesaret ve metanet, özgürlük, güzel ahlâk gibi siyasî açıdan son derece önemli pek çok unsurun bulunduğu bağları içeren bir tümcedir. Gerek kan bağı, gerek vatan birliği neticesinde bireylerin birbirine sahip çıkmasını ve dayanışma halini anlatan bu kavram, Haldun'un insan ve mekan arasındaki etkileşimi tarif ettiği bir yaklaşımdır (Kayapınar, 2006 108).

gelişmiş şehirli insanlara göre asabiyet bağının daha kuvvetli olduğunu ifade etmiştir. İbn-i Haldun’a göre bedevi, sınırlı geçim kaynakları ile şehirli olmayan bir birey olarak geçinebilirken, şehre göç ettiğinde ciddi ekonomik sorunlarla yüzleşecek ve yukarıda bahsedilen asabiyet bağını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır (İbn-i Haldun, 2016: 326-327). İbn-i Haldun şu halde tek kültürlü toplumlardan çok kültürlü toplumlara göç edildiğinde aidiyet bağlarının zayıflayacağını ileri sürmüş bu bağlamda da kimlik algısının farklılaşabileceğine dikkati çekmiştir.

Göçe yönelik teorilerin Ravenstein’in 1800’lü yılların sonlarına doğru geliştirdiği “göç kanunları” (law of migration) ile başladığı söylenebilir. Ravenstein (1885: 198-199), insan hareketliliğini göç bağlamında Birleşik Krallık üzerinden yorumlayarak “göç kanunları” başlıklı yedi genellemeye ulaşmıştır. Bu teorilerin birincisi, göçün kısa mesafelerde gerçekleştiği ve hedef olarak ticaret ve sanayi bölgelerinin tercih edildiğidir. İkinci olarak, göçün yönü itibari ile kırsaldan kente doğru olduğu ifade edilmektedir.

Üçüncü genellemede, şehirleşmiş merkez bölgelerdeki göçmen emilimi ile kırsaldaki göçmen yayılımı arasında ters orantı bulunduğu değerlendirilmektedir. Dördüncü olarak, her göç hareketinin bir karşı akış ile telafi edildiği, beşinci genellemede, uzun mesafe göçlerin söz konusu olduğu öne sürülmektedir. Altıncı genellemesinde ise Ravenstein, şehirde yaşayan bireylerin kırsalda yaşayanlara göre göç hareketliliğini daha az tercih ettiğini belirtmiştir.

Son genellemesinde ise Ravenstein, kadınların çeşitli nedenlere bağlı olarak erkeklere göre daha fazla göç ettiği veya göç etmek zorunda kaldığını belirtmiştir. Ravenstein’in işaret ettiği genellemeler değerlendirildiğinde, özellikle Sanayi Devrimi sonrasında göçlerin kırdan kente yönelik olduğunu, göçlerin ekonomik nedenlere görece daha fazla bağlı olarak gerçekleştiğini ve göç hareketliliğinde cinsiyet dengesinin gözetildiğini söylemek mümkündür.

1940’lı yıllarda Stouffer’in “kesişen fırsatlar teorisi” (theory of intervening opportunities) ile ve ardından bireysel göç faktörlerinin ele alındığı neo-klasik göç teorileri ile devam etmiştir. Göç araştırmalarında Ravenstein’a atıfta bulunarak araştırmalarını yürüten ve “kesişen fırsatlar” teorisi ile göç hareketliliği konusuna farklı ve değerli bir bakış açısı sunan araştırmacılardan biri de Samuel A. Stouffer’dır. Stouffer’ın (1940) “kesişen fırsatlar” kuramı, mekânsal ve coğrafi hareketliliklerin mesafe ile ilişkisinin zaruri olmadığı temelinde gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle, Stouffer’a göre, mesafenin uzunluğu ya da kısalığı göç hareketliliğinin gerçekleşmesi

üzerinde bir etki yaratmamaktadır (Stouffer,1962: 847). Stouffer'ın göçmen hareketliliğinde asıl işaret ettiği olgu, bu durumda mesafeler değil, göçmenlerin yaşadıkları ülkenin ve gittikleri ülkelerin sunduğu fırsatlar ve cezbeden (çekici) yönleridir.

1960'lı yıllarda ortaya atılan neo-klasik göç teorilerinin dayandırıldığı iktisat modeli ise göç hareketliliğinin bireysel faktörler üzerinden ilerlediğini öne sürmüştür. Dünya'nın farklı bölgelerindeki gelir farklılıkları nedeni ile bireylerin ekonomik göçmen olarak başka ülkelere gitmesi ve refah arayışı içinde olmaları, 1960'lı yılların göç kuramlarının temel konusu haline gelmiştir. Borjas ile bilinen Neoklasik teori uluslararası göçün bilinen teorilerindendir (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016). Teoriye uyarınca göç olgusunun meydana gelmesinde başat faktör, işgücü piyasasındaki arz ve talebin coğrafi olarak değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, göç olgusuna yönelik yaklaşımlar literatürde etkin olan araştırmacılardan alınan referanslar doğrultusunda incelenecektir.

Petersen, göç hareketliliğini ilkel, zoraki serbest ve kitlesel göçler olmak üzere toplamda dört kategoride incelemiştir. İlkel göçler, burada iki anlamı ifade etmektedir: Bunlardan birincisi, ilkel çağlarda gerçekleşen göçler iken, diğeri yalnızca iklim koşullarına bağlı olarak gerçekleşen göçlerdir. Göçe mecbur bırakılma, uluslararası literatürde zorunlu göç olarak bilinen göç tipidir. Bu noktada Petersen, göçü zorunlu koşan nedenlerin sosyal ve siyasi zorluklardan kaynaklandığını (Petersen, 1978: 557) savunmaktadır.

Refah düzeyi insanların bir yerden başka bir yere göç etmesine neden olan önemli faktörlerden biridir. Göç üzerine yapılan araştırmalarda, ekonomik temelli göç kuramları bölgeler arasında gerçekleşen arz ve talebin karşılanmasına dayanmaktadır (Adıgüzel, 2016: 27). Sözü edilen göç kuramları; Neo-Klasik Göç Kuramları (neo-classical economic theory), Yeni Ekonomi (new economics of migration) ve İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı (dual labor market theory) olmak üzere üç başlıktan oluşmaktadır. Neo klasik ekonomi modelinde gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelere yaşayan bireylerin gelişmiş ülkelere doğru evrilen göç hareketinden bahsetmektedir. Refah düzeyinin gelişmiş ülkelere diğer ülkelere nazaran daha yüksek olması ücret farklılıklarının yer alması ülkeler arasında bir emek göçüne neden olmaktadır.

Neo-klasik ekonomi modelinde gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelerde yaşayan bireylerin gelişmiş ülkelere doğru evrilen göç hareketinden bahsetmektedir. Refah düzeyinin gelişmiş ülkelerde diğer ülkelere nazaran daha yüksek olması ücret farklılıklarının yer alması ülkeler arasında bir emek göçüne neden olmaktadır.

Yeni Ekonomi Kuramına bakıldığında, göç kararı bireysel değil kolektif bir karardır. Münferit bir eylemden ziyade, aile fertlerinin tamamının ekonomik kaygılar ile göç etme kararını aldığı bu kuramda, bireyin kendi özel çıkarları çerçevesinde, dışarıdaki herhangi bir etkiye maruz kalmadan göç kararı aldığı görülmektedir. Piore'nin ortaya koyduğu İkiye Bölünmüş Ekonomi modelinde ise emek piyasasının iki gruba ayrıldığı değerlendirilmektedir. Birinci grupta sosyal güvenceleri daha iyi koşullarda olan ve belirli vasıflara sahip olmayı gerektiren işler varken, ikinci grupta vasıfsız işçilerin ve sosyal güvencenin olmadığı bir emek piyasası durumu söz konusudur, Bu ikili yapıda ikinci kategoride yer alan emek piyasasını göçmenler doldurmaktadır (Piore, 1979: 23-33). Bunların yanı sıra sosyo-kültürel göç kuramları da literatürde önemli yer tutmaktadır.

Denge Kuramı (shifting balance theory)'na göre, ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların ardından göç hareketliliğinin bir dengeleyici faktör olduğu değerlendirilmektedir. Denge kuramına göre göç, sanayileşmiş bölgeler ile sanayileşmemiş bölgeler arasındaki denge giderici etmendir. Bu durum göçün olumlu bir görüş olduğunu iddia etmektedir (Çakır, 2011: 135).

Bir diğer sosyo-kültürel göç kuramı olan Göç Sistemleri Kuramı (World systems theory of migration), uluslararası ilişkiler nezdinde iki ülke arasındaki karşılıklı insan hareketliliğini öngören görüşü savunmaktadır. Buradaki kilit nokta, rastgele iki ülkenin göçmenleri kabul etme durumunun söz konusu olmamasıdır. Tarihi veya coğrafi bağlar ve ilişkilerden kaynaklanan iletişimin varlığı burada belirleyicidir. Bu iletişim işgal, sömürge ve savaş da olabilir. ABD ve Meksika arasındaki göç hareketliliği ile Fransa ile Kuzey Afrika ülkeleri arasındaki göçmen hareketliliği bu kurama örnek gösterilebilir (Çağlayan, 2006: 82).

Göç sosyolojisi alanında Ravensteindan sonra göçün zorlayıcı (itici) ve cezbeden (çekici) yönlerine yönelik çalışmaları ile bilinen bir başka göç bilimci de Otis Tufton Mason'dır. 1894 yılında "*The American Anthropologist*" adlı dergide yayımladığı "*Migration and the Food Quest*" adlı eserinde Mason, göç olgusunu geri dönememek üzere gerçekleştirilen yer değiştirme hareketliliği bakış açısıyla değerlendirmiş ve göçü öznel ve nesnel etkenler olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

Öznel etkenleri hırs, heves, nefret, korku gibi kavramlar ile ilişkilendiren Mason, nesnel etkenleri ise her ne sebeple olursa olsun bir bireyin rahatsızlık yaşaması veya zulüm görmesi üzerine temellendirmiştir (Mason, 1896: 523-524).

Erken dönem göç sosyologlarından biri olan Henry Pratt Fairchild da Mason gibi göç olgusunu neden-sonuç ilişkisine göre temellendirmiştir. Fairchild'a göre, göç hareketliliği üç temel kavram üzerinden incelenebilir. Bunlardan birincisi istila (*invasion*), bir diğeri sömürgeleştirme (*colonization*) ve üçüncüsü de fetih (*conquest*) (Fairchild, 1913: 3) olarak ifade edilmiştir. Fairchild, her ne kadar ilkel dönemlere ilişkin değerli tespitlerde bulunmuş olsa da, çağın ötesine geçmek noktasında göçmen hareketliliğinin kalıcı olmadığı sürece göç olarak değerlendirilemeyeceğini iddia etmesinin de etkisiyle, literatürde güncel referans kaynağı olarak görülmemektedir.

Günümüz göç sosyolojisinde önemli bir yer tutan bir başka araştırmacı literatürde Everett S. Lee dir. Lee'ye göre göç, gönüllü ya da zorunlu olmasına bakılmaksızın tek bir olgu olarak değerlendirilmesi gereken sosyolojik bir tanımdır (Lee, 1966: 49). Lee'nin itici faktörler olarak tanımladığı durumlar, doğal afet, savaş, iç karışıklık ve baskı, zulüm gibi zorlayıcı etkenleri kapsamaktadır. Çekici faktörler ise hedef ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel veya coğrafi bakımdan cezbeden özelliklerini kapsar.

Lee'ye göre, göç hareketliliği ardında yatan nedenler ile ilgilidir. Kaynak bölge, hedef bölge ve ferdi etkenler kavramlarının göçü tetiklediğine işaret eden Lee'nin Stouffer'ın "kesişen fırsatlar" kuramına dikkati çekmek amacıyla dördüncü etkeni "kesişen engeller" şeklinde yorumladığı görülmektedir. Lee'nin geliştirdiği bu bakış açısı literatürde önemli bir yere sahip olmakla beraber, günümüz koşullarında daha detaylı ele alınmalıdır. Öyle ki, burada ifade edilen etmenlerin yanı sıra, siyasi baskı, iki bölge arasındaki uzaklık ve yasal kısıtlamalar da göz önüne alınarak göç olgusunun okunmasının daha yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Göç araştırmalarına yönelik literatürün önemli referanslarından biri de Wilbur Zelinsky'nin Hareketlilik Geçiş Hipotezi (Hypothesis of the Mobility Transition) (Zelinsky, 1971: 219-249)dir. Zelinsky, hipotezinde toplumları deneyimledikleri ekonomik ve sosyal değişim koşullarına göre sınıflandırarak konuya sistematik bir değerlendirme getirmiştir.

1.2. Göç ve Aidiyet

1.2.1. Aidiyet Kavramı

Aidiyet hissi, bireylerin toplumla bütünleşmesine, topluma uyum sağlamasına ve diğer bireylerle bir arada yaşamasına imkân sağlayan sosyolojik bir kavramdır. Birey, özgürleşemediğini düşündüğünde ya da yalnız kaldığını düşündüğünde toplumsal bağları zayıflar. Durkheim (1951, 150) ünlü ‘İntihar’ adlı çalışmasında; bencil (egoistic) intiharların toplumsal bağların gevşek olduğu, bireyin kendini yalnız hissettiği durumlarda gerçekleştiğini öne sürmektedir. Toplumdan kopuş ve kayboluşun yaşandığı bu tür durumlarda birey, giderek yalnızlaşır ve kendini tanımlama ve tamamlama yeteneğinden uzaklaşır. Durkheim, “İntihar” adlı eserinde bireyin toplumdan kopuşunu “anomi” sözcüğü ile özetlemiş ve bu eksikliğe vurgu yaparak birey ve toplum arasında yaşanabilecek bu kopukluğu köksüzleşme olarak nitelemiştir. Şu halde aidiyet, bireyi topluma ve hayata sıkı bir biçimde bağlayan sosyolojik ve psikolojik bir olgu olarak değerlendirilebilir.

Aidiyet algısı Aristoteles’in de vurguladığı üzere politik ve toplumsal bir hayvan olmasından kaynaklı, d insanların diğer bireylerle bir arada yaşamasına imkân sağlar. Her birey kendisini ait hissettiği topraklara, topluma ve dolayısıyla kültüre yakınlık duyar ve bu sosyolojik ve kültürel değerlere uygun olarak kendini tanımlar. Anlaşılan bireyin sosyal kimliği bir gruba veya millete mensubiyetine verilen değer ve anlam ile ilişkilidir. Bu bağlamda aidiyet sosyal kimliği belirler ve şekillendirir.

Aidiyet kavramı genel olarak kimlik algıları, ortak inançlar, değerler ve pratikler yolu ile gerçekleşen sosyal etkileşimler üzerinden yorumlanan bir kavramdır. Aidiyet, kişilerin birbirleri ile oluşturdıkları kurgusal birliktelikten ziyade, bireylerin birbirleri ile ortak kültürel değerleri ile ve yaşadıkları toprak parçası ile kurdukları gönül bağıını ifade etmektedir. Temel bir insan güdüsü olan aidiyet bireyler arası ilişkilerin inşa edilmesinde, geliştirilmesinde ve sürdürülebilir hale gelmesinde işlevsel bir istek olduğu (Baumeister ve Leary,1995) şeklinde yorumlanmaktadır.

Tellefsen ve Thomas (2005: 24) aidiyeti, “değer verilen bir ilişkiyi, uzun süreli sürdürme isteği” olarak tanımlamaktadır. Aidiyet kavramı bireyin kendini nasıl konumlandığına ve anlamlandırdığına bağlı olarak insana, nesneye, mekâna, komşuluk ilişkilerine, kültüre, siyasete, çeşitli sosyal tabakalara, etnik kökene dayalı

olarak da inşa edilebilen akışkan bir kavram olarak da yorumlanabilir (Sözer, 2019: 420).

Aidiyet kavramı herhangi bir yere bağlanma ya da bağlılık bakımından duygusal ve mekânsal boyutta bireyin topluma, kültüre veya yaşadığı toprak parçasına karşı hissettiği ait olma duygusunu tanımlarken bir yandan da bireyin hangi duygulardan, inançlardan, siyasi yönelimlerden, kim olduğundan da etkilenmektedir (Sözer, 2019: 421). Aidiyet duygusu insanın doğumu ile başlayan ve göç deneyimi yaşamadıkça ölene kadar devam eden kapsamlı bir süreci tanımlarken, göç deneyiminin yaşanması ile bir tercih ya da zorunluluk haline gelebilen bir kavram olarak da değerlendirilebilir. Her ne kadar literatürde aidiyet ile ilgili geniş perspektifte tanımların olduğu anlaşılrsa da, tıpkı göç kavramı gibi aidiyet kavramı da tek başına tanımlaması güç olan bir sonuçtur. Aidiyet kavramı, kimlik ve uyum ile birlikte değerlendirildiğinde göç araştırmacıları tarafından daha anlaşılır biçimde ele alınabilir.

Aidiyet algısının inşa edildiği toplumlarda bireyler, ait hissettikleri gruplara karşı güven duygusu oluşturarak “biz” algısının temelini oluştururlar. Aidiyet duygusunun oluşmadığı veya oluşmadığı bireyler ise artık aidiyet hissi edinen bireyler için “onlar” olarak nitelendirilirler. Biyolojik ve sosyolojik olarak insan figürünün doğasında var olan ait olma duygusu, tarih boyunca insan yaşamını etkilemiştir.

Aidiyet kavramı, kimlik kavramı ile birlikte değerlendirilirken göçmen bireyin kendi öz kültürü ile ilişkilendirdiği konularda oluşturduğu benzerlikler aidiyetin gelişmesinde, farklılıklar ise kimliğin korunmasında önemli rol oynamaktadır. Çok kültürlü toplumların giderek yaygınlaştığı günümüzde, dünya görüşünün oluşturulmasında sınıf farklılıklarının göz ardı edilmesi suretiyle başka bir topluma yerleşme mücadelesi veren göçmenin kendine bir yer edinmesi ve kendini de inkâr etmeden yeni bir aidiyet hissinin oluşması kuşkusuz kapsamlı, sancılı ve karmaşık bir süreci işaret etmektedir. Öyle ki, bir yere ait olmak kısa sürede yaşanması mümkün olan bir süreç değildir. Gidilen yerlerdeki hâkim kültürün terk edilen yerler ile aynı olması durumu ise istisnadır.

1.2.2. Göçmen Aidiyeti

Aidiyet kavramının özellikle son yıllarda uluslararası kamuoyunda yaşanan değişim ve dönüşümlerin sonucu olarak “göç” kavramı ile birlikte anılmasının giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle zorunlu göç ile birlikte mekânsal ve

toplumsal aidiyet bağlarının koparılması ile göçmen üzerinde oluşan güvensizlik hissi göçmen aidiyeti konusunda yapılan çalışmaları yoğunlaştırmıştır. Göçmen aidiyeti idari-siyasi bariyerler ve “yabancı” kavramı ile kamusal alanda yaşanan karşılaşmalar göçmenin aidiyetini zorlaştıran etmenler arasında değerlendirilmektedir.

Kendisini herhangi bir gruba, topluma, kuruma ve yaşanan topraklara bağlı hisseden göçmen bir yere bağlı olmayı kabul ederken, aslında ait olunanın üstünlüğünü kabul etmiş demektir. Aidiyet doğuştan insanın kodlarına yüklenmiş bir karakter değildir. Aidiyet sonradan oluşan bir kavram olmak ile birlikte, bireyde olmayan bir şeyin sonradan bireye yüklendiği ve kendi kültürleri de olsa gidilen ülkede sonradan alışılan kültürel kodlar da olsa, göçmenin aidiyeti sonradan gelişen ve kabullenme duygusu ile mümkün hale gelen bir olaydır. Göçmen bireyin kendini nasıl tanımladığından ziyade kendisini nereye ait hissettiğinin kayda değer olması, göçmen bireyin kendisine sorduğu “ben kimim” sorusundan ziyade “ben nereye aitim” sorusu gerçek anlamda göçmenin aidiyetini tanımlamaktadır.

Göçmenin nereye ait olduğunu anlamak için göçmenin nereden geldiğini bilmek gerekir. Göçmen bireyin köklerinin ait olduğu yeri bilmek bireyin anlam dünyasını oluşturan temel etmendir. Bu noktada göçmen aidiyetinin kuşaklar arasında farklı düzeylerde ölçüleceği değerlendirilmektedir. Bulunduğu ülkeyi zorunlu olarak terk etmek zorunda olan göçmen bireylerden birinci kuşağa mensup olanlar göçmen aidiyetini daha zor aşamalar ile geçirirken, gidilen yerlerde doğan üçüncü kuşakların göçmen aidiyetini daha kolay geçirdikleri yapılan araştırmalarda gözlemlenmektedir (Uysal, 2015: 66). Bir göçmenin aidiyeti denildiği zaman, ilk önce anavatan ve ona dair duygu ve düşünceler; daha sonra ise göç edilen ülkeye dair duygu ve düşünceler akla gelir. Şu halde Anavatana dair duygu ve düşünceler, birinci kuşak göçmenlerde çok daha kuvvetliken ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerde nispeten daha zayıftır.

Göçmenlerin mensup oldukları ve ayrıldıkları topraklara karşı duydukları aidiyet hissi, zaman ve mekâna bağlı olarak aynı kalabilmekte, değişebilmekte, artabilmekte veya yok olabilmektedir. Bu noktadan hareketle, göçle birlikte yeni ilişkiler ve bağlantılar önceki aidiyetleri ötelemekte veya dönüştürmektedir. Göçmen bireyin kendini nereye ait hissettiğini anlaması, göçmenin yeni toplumlar ile bütünleşmesine, asimile olmasına ve kimliğini korumasına neden olabilir. Aidiyet duygusu, hedef ülkelerdeki yerli halkın göçmenleri kabulüne, göçmenin yerli halkın

kültürel değerlerine alışmasına ve o kültürü öğrenmesine bağlı olarak gelişebilen sosyolojik bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla aidiyet, bireyin nereye ait görüldüğünden ziyade kendisini nereye ait hissettiği noktasında anlam kazanır (Demirtaş, 2003: 129-130).

Göçmenin aidiyeti konusunda hedef ülkenin ve kaynak ülkenin etnik köken, dini inanış ve konuşma dili gibi ortak kültürel değerlere sahip olması, kuşkusuz aidiyet hissini hızlandıran ve belki de hiçbir değişime uğramaya gerek kalmadan olanı kabullenme sürecini etkileyen bir olgu olarak görülebilir.

1.3. Göç ve Kimlik

1.3.1. Kimlik: Aidiyetin Dışa Vurumu

Kimlik kavramı, başlarda sosyal psikolojinin konusu olarak çalışılmaya başlanmış, ardından sosyolojinin ve birey davranışının incelendiği bir konu haline gelmiştir. Toplumda bireylerin davranışlarını konu edinen kimlik kavramı, bir bireyin toplumdaki duruşunu, kim olduğu ve neye karşı olduğunu belirleyen sosyolojik bir tezahürdür.

Bireylerde aidiyetin dışa vurumunun en önemli göstergesi olan kimlik, bir defa sahip olunduktan sonra değişmeyecek bir nesne olarak nitelendirilmemelidir. Kimliğin edinilmesi ve o kimliğin korunması, yaşanan toplum, kültürel değerler ve bu değerleri alışabilme durumları ile ilintilidir ve farklı kültürler ile tanışan bireylerde istemeseler de kimliğin dönüştürücü özelliği devreye girer. Bu noktada kimlik, değişim sürecinde veya değişen şartlarda kendini yeniden yapılandırır ve konumlandırır (Bilgin, 1995: 60-61). Elbette uyum sağlamak yerli halka tamamen adapte olmak anlamına gelmez, ancak göçmen bireyin kontrolü dışında kimliğin sorgulanması ve sonrasında dönüştürülmesi söz konusu olabilir. Bireyin kültürel dünyası, ait olduğu gruba ve ülkeye duyduğu bağlılığın sürdürülmesi halinde güçlenir ve köklenir. Kendisinin nereye ait olduğuna karar veren birey, aidiyet algısını sürdürerek sonrasında kimliğini kalıcı hale getirir. Öte yandan, farklı kültürel kodlara alışmak durumunda kalan birey ise kimliğini korumak için dirense de yaşadığı topluma ayak uydurabilmek için kimliğini gözden geçirmek ve dönüştürmek ihtiyacı duyar. Şu hâlde kimlik hem devamlılık hem dönüşüm gerektirir.

Bireyler ilk toplumlardan günümüze kadar aidiyet algısına yönelik olarak “güvenlik” ve “özgürlük” ihtiyaçları için temelde aidiyet hissine ve sonucunda da kimlik algısına ihtiyaç duymuştur. İnsan figürünün vahşi doğa ile mücadelesinde karşısına çıkan olumsuzluklar ile baş edebilmek ve varlığını sürdürebilmek için

oluşturduğu güvenlik endişesi her zaman yüksek düzeyde seyretmiştir. Bu durum da doğal olarak bireyi topluluk içinde yaşamaya ve güvendiği toplumsal aktörler ile bir arada olmaya yöneltmiştir (Çağırkan, 2019: 560). Günümüzde de birey bir topluma üye olmayı kendi konfor alanı (comfort zone)nı oluşturmak ve bir topluma ve onun değerlerine bağlı kalarak bir yerlere ait olmak hissini taşır. Güvenliğini sağlamak isteyen birey, kimliğini oluşturmak için eyleme geçer ve kendisini toplumun bir yerine monte etmeye çalışır. Şu halde kimlik, hem güvenlik sebebi hem de harekete geçiricidir.

Vatandaş kavramının tanımından hareketle, aynı toprak üzerinde kader birliği olan bireylerin birbirlerine karşı aidiyet hissetmeleri, kimliğin aidiyetin dışa vurumunun sonucu olduğunu göstermektedir. Halkların ulusal kimliklerine kavuşurken birlikte farklı toplumlarla yaşadıkları savaşlar, kendilerini diğer gruplardan ayırtırmak için verdiği mücadelelerden kaynaklanmaktadır. Burada ulusal bir kimlik anlayışının belirmesi, aynı ülkede yaşayan insanları birbirine yaklaştırırken, bu potanın dışında kalan kimlik gruplarının ise dışlanmasına ve ayırıştırılmasına yol açar. Anlaşılan kimlik, hem bütünsel hem de ayırıştırılabilir yapıdadır.

1.3.2. Bir Kimlik Olarak Göçmenlik

Göç eden bireylerin karşılaştıkları zorlukların başında kimlik sorunu gelmektedir. Göç eden birey, “Aidiyetin Dışa Vurumu” bölümünde de ifade edildiği gibi güvenlik için kendi kimliğine sarılabilir ve hedef ülkede sosyal ve kültürel ortamda hayatlarını sürdürebilmek için kimliklerini gözden geçirmek zorunda kalırlar ve bu nedenle de kimliklerini sorgulamaya başlarlar.

Göç araştırmalarında bir kimlik olarak göçmenlik üzerine yapılan araştırmalarda, *göçmenlerin kimliği* ile *göçmen kimliği* kavramlarının farklı anlamları ifade ettiği görülmektedir. *Göçmenlerin kimliği* kavramı ile anlatılmak istenen göçmenlerin sahip olduğu kültürel değerler ve sosyal yapı arasındaki ilişkinin incelenmesi iken *göçmen kimliği* göçmenlerin göç ettikleri yerdeki sosyal, siyasal, ekonomik, hukuki, kültürel ilişkiler içerisinde yeniden inşa ettikleri, inşa etmek zorunda kaldıkları farklı bir kimlik (Alpman, 2018: 338) olarak tanımlanmaktadır. Göçmen bireyin hem kaynak ülkede edindiği kültür bagajı, hem de hedef ülkede yaşadığı kültürel karşılaşmalar göçmen bireyin kimliğini şekillendiren unsurlar arasında yer almaktadır.

Kimliğin inşası süreci, göçmen bireylerin zaman içerisinde kimliklerini gözden geçirmesine neden olabilen ve çoğu zaman da yeni toplumlarda uzun süreli kalışların ardından bulunduğu topluma ayak uydurabilmek için geçirdiği süreçlerin toplamı olarak yorumlanabilecek bir mekanizmadır. İnsanın doğuştan gelen özellikleri gibi, kendisine miras kalan değerleri de imha etmek mümkün değildir. Ancak bu değerler parçalanabilir, bölünebilir ve değiştirilebilir yapıdadır (Chambers, 2005: 40). Bu açıdan bakıldığında göçmenler atalarından miras kalan değerleri gözden geçirerek bu değerlere yaslanabilir, kendisine yeni bir kimlik yaratabilir ya da var olan bir kimliğe uyum sağlayabilir. Göçmen birey, kimliğini gözden geçirirken kendi kimliği ile yeni toplumun kültürünü birleştirerek tireli (hyphenated) bir kimlik modeli (Kirman, 2016: 34) ortaya koyabilir. Her iki kültürün de korunduğu bir yapı olan tireli kimlik modeli, göçmen bireyin hem geldiği yerlerdeki değerlerini koruyan hem de yeni topluma uyum sağlamasına katkı sunacak bir model olması nedeniyle göçmenlerin tercih edebildiği kimlik türlerindendir. Bunun yanında, geldiği topraklardaki kültürel değerlerini gittiği toplumla birleştirmek isteyen ve ortaya yeni bir kimlik çıkarmak isteyen bireyler de melez (hybrid) kimlik modelini tercih edebilir ve bu model yordamı ile yeni bir kimlik ile kendisini tanımlayabilir. Göç eden birinci kuşaklarda daha düşük oranlarda gerçekleşen melez kimlik tercihi, özellikle geldikleri yerde kültürel değerleri uzun süre yaşamayan üçüncü kuşaklarda daha sık rastlanan kimlik tercihi olarak öne çıkmaktadır.

Göçmen kimliğinin yerli bir kimliğe dönüşmesi, zamandan bağımsız sosyolojik bir dönüşüm sürecine bağlıdır. Bir ülkede birkaç yıl içerisinde göçmen kimliğinden arınan bir birey, başka bir ülkede sonsuza kadar göçmen kimliğine bağlı yaşamak zorunda kalabilir. Yerli toplumların göçmen bireylere bakış açısı, göçmen kimliğinin sürdürülmesi ya da sonuçlandırılması ile ilgilidir. Yerleşik ancak hiçbir zaman “yerli” olamayan göçmenlerin, “yerli”ler tarafından olumsuz sıfatlarla nitelendirilmesi göçmenlerin kendilerini yeniden tanımlama girişimlerine neden olmaktadır. Böyle bir durumda göçmen kimliğini köklerinde yeniden aramaya başlar ve Roy (2003: 85-86)’un ifade ettiği gibi göçmenin kimliğinde “sert bir çekirdek” oluşmaya başlar. Göçmen bireyin yaşadığı bu “yabancı” birey süreci Strauss (2010, 26) tarafından şu şekilde tarif edilmiştir:

“Bize yabancı olan yaşam, inanış ve düşünme biçimleriyle karşılaştığımızda, “yaban alışkanlıklar”, “bu bizden değil”, “buna izin verilmemeliydi” vb. türünden ürperti ve tiksinti dile getiren kaba tepkiler gösteririz. İlk çağda Yunan,

kültürünün içinde yer almayan her şeyi “barbar” adı altında topluyordu; Batı uygarlığı daha sonra yaban deyimini aynı anlamda kullandı. Oysa bu sıfatların ardında tek bir yargı gizlenmektedir: “Barbar” sözcüğü kök bakımından, insan dilinin anlamlı akustik imgesine karşı, eklemsiz kuş şakımlarının karmaşıklığından kaynaklanıyor olabilir; ve yine “ormana ilişkin” anlamında gelen “yaban” sözcüğü de insan kültürüne karşı hayvansı yaşam biçimini çağrıştırır. Her iki şıkta da kültürel çeşitlilik olgusu yadsınır; yaşamımızı düzenleyen normlara uymayan ne varsa kültürün dışına, doğaya atılması yeğlenir.”

Bauman (2001, 182).’ın “ante portas (kapıda olan kişi) olarak tanımladığı “yabancı” kavramı göçmen kimliğinin şekillenmesinde, değişmesinde ve dönüşmesinde önemli yer tutan bir kavramdır. Göçmen birey yabancı olmaktan kurtulabilirse, kimliğini de göçmen olmaktan ve dolayısıyla topluma yabancı olmaktan kurtarabilir.

1.3.3. Bireysel ve Sosyal Kimlik

Sosyoloji araştırmalarında sembolik etkileşimcilik kuramı toplumdan ziyade bireye odaklanmış, benlik ve kimlik gelişimine dair önemli analizler ortaya koymuştur. George Herbert Mead ise bireylerin benlikleri veya kimliklerinin sosyal etkileşimler sonucunda inşa edildiğine (Mead, 1934: 26) vurgu yapmaktadır. Ancak Mead’ın birey ve toplum ilişkisini tersine çevirmekten ziyade bu etkileşime bakış açısının değişmesine neden olması, Mead’ın gerçek inşası olarak düşünülebilir (Joas, 2013: 106). Goffman (Goffman, 1967: 7-13)’a göre ise kimlik gelişimi “ötekilere karşı ben” imgesini zihinlerde uyandırmakta, bir kimsenin diğer insanlara karşı sunduğu izlenimi göz önünde tutmaktadır. Goffman’a göre, insanlar sabit bir benlik algısı oluşturabilmek adına onları izleyenlere bir performans sergilerler. Bu yüzden Goffman toplumsal yaşamı bir tiyatro ve insanları ise performanslarını sahnede sergileyen oyunculara benzetmektedir. Ona göre bir kimse içerisinde bulunduğu herhangi bir ortamda, oranın gerçek doğasını keşfetmek ve başkaları tarafından kabul edilecek türden bir benlik sergilemek ister. Bu bağlamda birey çoğu zaman diğerlerinden belli bir tepkiyi elde etmek için ince ince hesaplanmış davranışlar sergilerler. Böylece benlik, eyleyen ve izleyici arasındaki dramatik etkileşimin bir sonucu olarak görülmektedir (Coser, 2010: 496). Bunun yanı sıra, Küreselleşme ve Muhafazakarlık. Zygmunt Bauman ve Simmel’in önde geldiği küreselleşmenin etkileri ile kimliğin oluşumunu savunan (Bauman, 2005: 1) yazarlar, kimliğin oluşum sürecini küresel aynılık çerçevesinde ele almış, kimliklerin korunmaya ihtiyaç duyulmayan geçici bir kavram olduğunu savunmuştur.

İnsanların yaşamları ve deneyimleri kendilerini nasıl tanımladıkları ile yakından ilgilidir. Bireyin benimsediği ya da mensubu olduğu bir toplumda nasıl görüldüğü, toplum ile benzeyen ve ayrışan özelliklerin meydana gelmesi ile belirginleşir. Gerçekleşen bu benzerlikler ve farklılıklar bireyin kendini bulmasında, bir başka deyişle kimliğini oluşturmada önemli rol oynar. Bu noktada kimliğin türlerinin bilinmesi önem arz etmektedir. Kimlik kavramı literatürde bireysel ve sosyal kimlik olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Genel olarak bireysel (kişisel) kimlik kişinin değerleri, hedefleri ve özlemleri hakkındaki genel inançları (Erikson, 1968; Marcia, 1966) ve ayrıca kişinin fiziksel, psikolojik ve sosyal özellikleri ve yetenekleri hakkındaki kişisel kavramsallaştırmalarını (Harter, 2012) ifade etmektedir. Erikson'un (1968) kimlik kuramına göre kimlik başarısı, bireyin bir keşif döneminin ardından kimlik taahhütlerine ulaştığı en uyumlu kimlik tespiti olarak öne çıkmaktadır. Bu süreç, kişinin zaman içinde benliğinin sürekliliğini hissettiği bir kimlik sentezi duygusuyla sonuçlanır. Her bireyin kendi iç dünyası ve benliği vardır. Bireysel kimlik, edinilmesinin ardından durağan bir sürecin parçası olmaz, dinamiktir ve değişime uğrayabilir veya sonradan yeniden ortaya çıkabilir. Yapılan araştırmaların kişisel kimliğin temel kodlarının değişmediğini ve üstü örtülse bile fırsatını bulunca varlığını hiç gecikmeden ortaya koyduğunu göstermiştir (Vatandaş, 2021: 551). Anlaşılan bireysel kimlik kişinin bilinç altında her zaman var olmaya devam eden sosyolojik bir olgudur.

Bireysel kimlik, kişinin yaşamının şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir. Bireyin tercihlerini ve eylemlerini yöneten; davranışlarını yapılandıran ve ötekilere karşı sosyolojik konumlanmasını sağlayan kişisel kimlik, kamusal alanda kimlere ve hangi fikirlere yakın veya uzak olunacağını belirleyen bir mekanizmadır. Anlaşılan bireysel kimlik, kişiyi cümlelerin nesnesi olmaktan çıkarır, o cümlelerin öznesi yapar. Şu halde bireysel kimlik ile özne olma durumu arasında ve bireysel kimlik ile ötekiler arasında var olma ve varlığını sürdürme çabası arasında anlamlı bir ilişki vardır. Kişinin aile, akraba, yakın arkadaş ve kamusal çevresinde kendisini tanımlama şekli bireysel kimliğin temel bileşenini oluşturmaktadır.

Kimlik yorumlamalarında bireysel kimliğin yanında tanımlanan diğer kimlik türü ise sosyal kimliktir. Turner ve Tajfel'e göre sosyal kimlik, bireylerin benliğinin bir parçasıdır (Tajfel ve Turner, 1982: 277). Henri Tajfel ve John Turner'ın ortaya koyduğu sosyal kimlik kuramı şu şekilde özetlenebilir:

➤ Bireylerin toplumun herhangi bir grubu ile özdeşleşmesi, üyesi olduğu sosyal gruba dikkate alarak kendilerini değerlendirmeleri ve sınıflandırmaları ile gerçekleşir ve bu sürecin sonunda sosyal kimlik meydana gelir.

➤ Birey, farklı gruplarla yaptığı mukayeseler sonucunda kendi konumunu oluşturur. Böylesine bir karşılaştırmada, bireyler içinde bulundukları grubu üstünleyerek karşı grupları küçümseme eğilimi gösterirler. Bu da sosyal kimliğin sınırlarının çizilmeye başlandığı nokta olarak görülebilir.

➤ Bireyin yapmış olduğu karşılaştırmalarda, mensubu olduğu grubun diğer gruplara yenik düşmesi ve daha aşağıda olması durumunda ise sosyal kimlik başarısızlıkla sonuçlanmış demektir.

Sosyal kimliğin tanımlarına ve yorumlarına bakıldığında, aslında bireysel kimliğe benzer olarak kişinin kendini nasıl konumlandığı ve topluma karşı hissettiği aidiyetin sonucunda toplumun değerleri ile bütünleşme sürecinin sonucu elde edilen kolektif bir mekanizma söz konusudur. Öyle ki bireyin kimliği aynı zamanda onun toplumdaki adresidir. Bireyin mensubu olduğu din, etnik köken, ırk gibi sosyolojik, biyolojik ve kültürel varlıklar yine mensubu olduğu toplumun etkisi ile şekillenir ve gelişir. Bu çalışmanın “Aidiyet” başlığında da ifade edildiği gibi, bireyin nereye ait olduğunu anlaması, bireyin sosyal kimliğinin gelişmesine olanak sağlar.

İnsanlar, öz saygılarını yükseltmek ve “ötekilere karşı ben” algısını güçlendirmek için kendi grubunu, toplumunu veya milliyetini öne çıkarma eğiliminde olabilir. Bu tezahür, bireyin olumlu bir sosyal kimlik inşasında kendi gruplarını kayırmak suretiyle karşıdakini kendi ait olduğu toplumdan daha altta görme arzusudur. Literatürde “*iç grup kayırmacılığı*” (Doosje ve Ellemers, 1997: 70) olarak tanımlanan bu durum, sosyal kimlik kuramının temel varsayımları arasında yer almaktadır.

Bireyin algısal ve duygusal olarak kendisini tamamen bir gruba ait hissederek sergilediği davranışlar bireyin kişiliksizleşme (depersonalization)sine yol açabilir. Ancak bu kavram olumsuz bir değişim olarak değerlendirilmemelidir. Kişiliksizleşme, sosyal kimliğin belirginleşerek bireysel kimliği gölgede bırakmasıdır (Demirtaş, 2003: 131). Birey bu noktada birey gibi davranmayı bırakır ve grup üyesi rolü ile toplum içerisinde davranış sergiler. Bu davranışlar, sosyal kimliğin bireyin üzerindeki etkilerini gösteren, aynı sosyal sınıfı paylaşan bireylerin sergilediği algılar olarak yorumlanabilir.

1.4. Göç ve Vatandaşlık

1.4.1. Hukuki Açıdan Göç

Göç hareketliliği, özellikle 21. yüzyılda meydana gelen savaş ve doğal afetler gibi zorunlu göçe mecbur bırakan gelişmeler nedeni ile devletleri başta güvenlik olmak üzere pek çok politikaları değiştirmeye itmiştir. Bu kapsamda, özellikle gelişmiş ülkelerde göç hareketliliği, insani hukukun yerine güvenlik sorunu olarak ele alınmış ve bu çerçevede dünya genelinde sıkı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Avrupa’da sığınma ve geri dönüş vakalarında usuli güvenceler ve hukuki yardımların *Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa hukuku El Kitabı*nda sağlandığı bilinse de, Avrupalı devletler göç olgusunu kontrol edilmesi gereken bir süreç olarak görmektedir. Bu kapsamda göçün hukuki düzenlemeleri de değiştirdiği anlaşılmaktadır. Bir devletin ulusal hukuk kurallarının tarafsızlığı, o devletin uluslararası hukuk kurallarına ve uluslararası organizasyonların koymuş olduğu kurallara olan bağlayıcılığı ile doğrudan ilişkilidir.

Göç hareketliliği, ülkelerin kendi egemenliğine bırakılan haklarından doğan yasal düzenlemeler nedeni ile ulusal, ülkelerin birbirleri ile olan ikili ya da çoklu diplomatik ilişkileri nedeni ile de uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu noktadan hareketle göçmenlerin iskân edilmesi ve vatandaşlık süreçlerine ilişkin hazırlanan uluslararası anlaşmalar, sözleşmeler, zirveler ve programlar uluslararası göçmen mevzuatının şüphesiz temelini oluşturmaktadır. Bu anlaşmaların başında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gelmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 48 devletin temsilcileri ile 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK)nda kabul edilmiştir. Bu deklarasyon, BMGK’de oylama sonucu kabul edildiğinden yargısal bağlayıcılığı bulunmayıp “tavsiye” niteliğindedir. Her ne kadar bu kararlar bağlayıcı olmasa da, uluslararası kamuoyunda insan haklarına verilen değerin arttırılması amacıyla bu maddelerin hukuki statüde görülmesi için çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Öyle ki, bu ilkelerin Uluslararası Adalet Divanı Statüsü gereğince (md. 38,1/c) hukukun uygar uluslarca tanınmış, genel ilkeler (www.tbbyayinlari.barobirlik.org.tr) olarak sayılması gerektiğini belirten görüşlerle bu gayret sürdürülmektedir. Bildirgede, yalnızca klasik haklar değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklerin de bulunuyor olması, beyannamenin kapsamını sosyo-ekonomik bir yapıya dönüştürmektedir. Bu noktada, bildirgenin 22. maddesinde ifade edilen

...herkesin, toplumun bir üyesi olarak sosyal güvenliğe hakkı vardır; ayrıca onuru ve kişiliğinin serbestçe gelişmesi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ulusal çaba ve uluslararası iş birliği yoluyla ve her devletin örgüt ve kaynaklarıyla orantılı olarak gerçekleştirilmesine de hakkı vardır (İHEB, md.22)

ibaresi de bu çok yönlülüğü ortaya koymaktadır. Beyanname, göç etmek zorunda kalanlara yönelik 14. maddesinde insan hakları temelinde tavsiyesini ifade etmektedir. İlgili maddede; *herkes, zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkından yararlanma hakkına sahiptir (İHEB,md.14)* denilmektedir. Burada göç hareketliliğinin gerçekleşmesinin insani hukuk gözetilerek ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Göçün nedeni ve sonucu olarak değerlendirilebilecek insan haklarının ihlali ve zulüm ve baskı deneyimleri bir başka uluslararası anlaşma olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)nde de engellenmeye çalışılmıştır. AİHS'nin sunduğu haklar yalnızca vatandaşlar için veya yerel halklar için değil, aynı zamanda yabancılar için de geçerlidir. Bu nedenle, her yabancıların yaşama hakkı, aşağılayıcı muameleye maruz kalmama, ifade, vicdan ve din özgürlüğü gibi temel insan haklarından yararlanması sözleşmede genel hükümler ile ifade edilmiştir. AİHS, sosyal ve ekonomik olarak yabancılara ve vatandaşlara yönelik haklar tanımış olsa da direkt olarak sığınmacıların haklarını gözetken hükümlerden geri kalmıştır. Buna karşın, Birleşik Krallık davası (<https://hudoc.echr.coe.int>)nda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Irak'ın 2003 işgali sırasında Birleşik Krallık güçlerinin güvenliği ihlal edebileceği düşüncesiyle Hassan adlı bireyi gözaltına aldıktan sonra serbest bırakmasını ve aradan geçen kısa bir süre içerisinde vefat etmesini AİHS'nin 5.maddesini ihlali olarak değerlendirebileceğini ve bu faaliyetin özgür kalma hakkına ters düşeceğini ifade etmiştir. Özellikle yaşama hakkı ve aşağılayıcı muameleye maruz kalmama hakkı konusunda AİHM'nin net ve objektif düzenlemesi bulunmaktadır. Öyle ki AİHM işkence yasağını Latince üstün hukuk anlamına gelen jus cogens olarak görmekte ve tüm toplumların benimsemesi gereken hukuk kuralları kapsamında değerlendirmektedir.

Literatürde yaygın olarak yer almasa da, Arap coğrafyasında yaşanan insan hakları ihlalleri ve bunun sonucunda gerçekleşen zorunlu göç hareketliliği kapsamında Arap İnsan Hakları Sözleşmesi (ArİHS) düzenlenmiştir. Arap Devletleri, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkileri güçlendirmek amacıyla 22 Mart 1945'te Arap Devletler Birliği (League of Arab States)ni kurmuşlardır. Birliğin içtihatlarında herhangi bir

uygulama bulunmadığından, Arap devletlerinin Dışişleri Bakanlarından oluşan Birlik Konseyi, 3 Eylül 1968’de bir araya gelerek Arap İnsan Hakları Komisyonu’nu oluşturmuştur. BM Kalkınma Programı ve Arap Birliği, Arapçayı resmi dil olarak kabul eden ülkeleri Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi olarak tanımlamıştır (Arıkan, 2020: 349).

1968 yılı itibari ile insan haklarına yönelik geliştirmeler yapılmaya çalışılsa da, 2011 yılında başta Suriye’deki iç karışıklıklar olmak üzere bölge coğrafyasından meydana gelen siyasi istikrarsızlık ve baskı, insan hareketliliğini önemli ölçüde arttırmıştır. Bu durum da Arap ülkelerini yeni yöntemler denemeye mecbur bırakmıştır. Buna bağlı olarak, 2013 yılı itibari ile, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) başkanlığında Arap Bölgesinde Uluslararası Göçe İlişkin Çalışma Grubu ve 2014 yılında da Mülteci Sorunları ve Göçe İlişkin Arap Bölgesi İstişari Süreci oluşturulmuştur. Literatürde Arab Regional Consultative Process on Migration and Refugee Affairs (ARCP) olarak bilinen süreç, göç sorunlarından kaynaklanan sorunları ele almak amacıyla Arap Bölgesi ülkelerini bir araya getirmek, uluslararası göç konularını tartışmak ve üzerinde çalışmak katılımcı ülkeler arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ve Arap bölgesindeki göç ve mülteci sorunlarının daha derin bir şekilde anlaşılması için çalışmak, nedenleri ve boyutları hakkında ortak bir anlayışı teşvik etmek ve Arap bölgesindeki göçün etkileri ve gelecekteki eğilimlerinin yanı sıra hükümetlerin göç ve mülteci meseleleriyle ilgili küresel olaylara birleşik bir vizyonla katılmalarına yardımcı olmak gayesine hizmet etmek amacıyla oluşturulmuştur (<https://www.iom.int>).

Göçün hukuksal boyutunu ve uluslararası göçün Birleşmiş Milletler’in kontrolü çerçevesinde ele alan en kapsamlı iki düzenleme Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi) ve 1967 Protokolü’dür. 1951 Cenevre Sözleşmesi, II. Dünya Savaşı’nın ardından küresel ölçekte bozulan dünya düzeninin tesisini sağlamak için oluşturulan uluslararası mekanizmalardan biridir. 145 ülkenin taraf olduğu ve 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteci tanımını yaparken iki tarihi referans göstermiştir. Bu tarihlerin biri 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da meydana gelen olayları, diğeri ise 1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da ya da başka bir yerde meydana gelen olayları kapsamaktadır. Böyle bir düzenlemeye gidilmesindeki amaç, sözleşme ’ye taraf olan devletlerin sayısını Avrupa dışındaki ülkeler için de arttırmak ve sözleşmenin kapsamını genişletmek olarak literatürde değerlendirilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi, mülteci tanımını zulüm gören kişiler

ve uluslararası koruma ihtiyacı ekseninde görmektedir. Orta ve Doğru Avrupa ülkelerinden ve SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)’den kaçan bireylerin uluslararası koruma başvurularına yanıt vermek amacıyla (Odman, 1995: 40) belirlenen mülteci tanımı, dönemin cereyan eden siyasi gelişmelerinden etkilenerek oluşmuştur. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nin giriş kısmında *sığınma hakkının bazı ülkeler üzerinde ciddi yük oluşturabileceği...* ifadesi, sözleşmenin Avrupalı devletler tarafından ne tür endişeler ile hazırlandığını da ortaya koymaktadır.

Sığınma hakkının, yük (burden) olarak değerlendirilmesi, halihazırda Avrupalı devletlerin göç politikalarının açık kapı anlayışına dayanmadığının da göstergesidir. Sözleşme’nin başlangıç kısmında tercih edilen bu sözcüğün, göç hareketliliğini ifade etmediğinin anlaşılması 1990’lı yılları bulmuştur (Suhrke, 1998: 396).

Mültecilerin durumuna ilişkin uluslararası bağlayıcılığı olan bir düzenleme henüz uluslararası hukuk metinlerinde mevcut değildir. Uluslararası dayanışmanın artırılması, mültecilerin sorunlarının çözümü için BMGK, 19 Eylül 2016 tarihli karar ile Göçmenler ve Mültecilere İlişkin New York Deklarasyonu’nu kabul etmiş, ancak burada da mültecilerin tamamına yönelik daha adil bir düzenin yerleşik hale gelebilmesi için uluslararası boyutta bir mutabakatın oluşması gerektiği kanısına varmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin hükümlerinin uygulanması ve uluslararası iş birliği ve dayanışmanın sağlanması amacıyla Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat Taslağı BMGK tarafından kabul edilmiştir. 19 Aralık 2018 tarihinde kabul edilen Düzenli, Sistemli ve Güvenli Göç için Küresel Mutabakat metni mülteci hukukunun devletlere daha aktif sorumluluk yüklemesini öngörmüştür.

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM)’nin Türk diline çevirdiği Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bünyesinde yayınlanan bu mutabakat, yükün ve sorumluluğun paylaşımına yönelik düzenlemeler, destek ihtiyacı bulunan alanlar, ihtiyaçların karşılanması ve toplulukların desteklenmesi ana başlıklarında düzenlenmiştir. Ancak her ne kadar mültecilere aktarılabilecek fonların düzenlenmesi, devletlerin mültecilerin kontrolünde rahatlatılması amacı güdülmüş olsa da mutabakatın geneline bakıldığında mültecilerin eylemlerine yönelik güvenlik ve emniyet maddesi, uluslararası hukukun kurallarına göre değil, devletlerin ulusal hukukuna göre belirlemektedir. Öyle ki, ilgili mutabakatın 1.3/56.maddesinde,

Güvenlik konuları ve uluslararası koruma tamamlayıcıdır. Emniyet ve güvenliğe ilişkin birincil sorumluluk, ulusal güvenliği güvenceye alırken bir yandan da mültecileri ve onların insan haklarını koruyan ulusal entegre yaklaşımların desteklenmesinden yararlanabilecek olan Devletlere aittir. Ev sahibi ülkelerin

meşru güvenlik kaygılarının yanı sıra, gerek acil gerekse sürüncemede kalan durumlarda, uluslararası korumanın ve geçerli uluslararası hukukun medeni ve insani özelliğinin korunmasının önemi de tam olarak dikkate alınmaktadır (Küresel Mutabakat, md.56).

ibaresi yer almaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi, devletlerin ülkeleri üzerindeki mutlak egemenliği, mutabakatın güvenlik tedbirlerinde temeli oluşturmakta, belgenin uluslararası bağlayıcılığının olmamasının yanı sıra, uluslararası güvenlik kuralları da bölgesel ve ulusal düzeyde kalmıştır.

1.4.2. Göçmen ve Vatandaşlık

Göçmenlikten vatandaşlığa geçiş, göçmen bireyin gittiği ülkede yerli halkın erişebildiği tüm haklardan yararlanma avantajı ile birlikte geçicilikten kalıcılığa terfi etmesini sağlayan hukuksal bir süreçtir. Bireylerin devlete karşı olan yükümlülüklerini ve özgürlük alanlarını düzenleyen vatandaşlık kavramı, sosyolojik olarak bir toplumun tam üyesi olmayı ifade eden ve toplumlardaki statülere işaret eden bir kavramdır (Marsall, 2009: 833). Marshall, vatandaşlığın bu eksende üç önemli tarihsel süreçten geçtiğini ve bu evrelerin medeni, siyasal ve sosyal haklar olduğuna (Marshall, 2000: 21) dikkat çekmiştir. Marshall'ın ayrımını yaptığı hukuki ve sosyolojik vatandaşlık kavramını bir başka bakış açısıyla Bottomore (Marshall ve Bottomore, 1992: 27) resmi vatandaşlık ve özel vatandaşlık kavramı olarak öne çıkarmaktadır. Bu noktada Bottomore, bireylerin dil, din, ırk ve cinsiyetine bakılmaksızın vatandaşlık hakkı elde etmesini insan hakları kapsamında değerlendirir (Marshall ve Bottomore, 1992). Bottomore, bütün bu düşüncelerinin sonucunu dünya vatandaşlığına bağlamakta ve dünya vatandaşlığının gerekliliğine işaret etmektedir. Bottomore'un bu teorileri, göç hareketliliğinde insan haklarının ve vatandaşlık hakkının önemini bir kez daha ortaya koyar niteliktedir. Demokratik toplumlarda, yabancılara yönelik vatandaşlık konusunda getirilen tek kısıtlama, oy kullanma ve seçime katılma hakkının bulunmamasıdır. (Castles and Miller, 2008: 409). Bunun dışında kalan tüm haklardan yabancılara da faydalanması; gelişmiş toplumlardan beklenen ilerlemeler olarak görülebilir. Göçmenlerin vatandaşlığı kazanması, aslında göçmen bireyin aidiyet ve kimlik algısının oluşmasının hem nedeni hem de sonucu olarak düşünülebilir. Göçmenler, ait olmayı istediği toplumlarda vatandaşlık aldıklarında aidiyet hislerini geliştirebilir ve kimliğini bu toplumun değerlerine göre şekillendirebilir. Diğer yandan, toplumların merkezine doğru yapılan yolculukların önemli adımlarından birini oluşturan vatandaşlık, göçmenlerin aidiyet ve kimlik algılarının sonucu olarak

da görülebilir. Bu noktada, kendisini bir topluma ait hissedenden ve başkalarına karşı o toplumun üyesi olarak davranış sergileyen göçmen birey vatandaşlık olarak bu süreci hukuki olarak tamamlamayı isteyebilir. Bu durumda da vatandaşlığın kazanılması göçmenler için büyük öneme sahiptir. Göçmenlerin, henüz literatürde yer almasa da, gittikleri ülkelerde geçici olsalar da sosyal ve siyasal haklardan yararlanarak huzurlu ve konforlu bir yaşam geçirme isteklerine bağlı olarak da vatandaşlığı kazanma arzuları söz konusudur. Böyle bir durumda göçmen, aidiyet ve kimlik algılarından bağımsız olarak vatandaşlık almayı arzulayabilir ve buna yönelik hukuksal adımlar atabilir. Şu halde göçmenlerin perspektifinde değerlendirildiğinde vatandaşlık, gidilen toplumlardaki siyasal haklara, iş imkanlarına, sağlık haklarına, serbest dolaşıma ve aile birleşimine erişmenin en temel ve kolay yolu olarak tanımlanabilir.

Göçmenlerin vatandaşlık kazanması sürecinde, bulundukları ülkede var olan yasal düzenlemeler belirleyicidir. Bir ülkenin “yabancı” tanımı, başka bir ülkede ikamet eden ve geçici olarak bir devletin ülkesinde bulunan insanları ifade ederken, mülteci ve sığınmacılar için de devletler bu tanımı kullanabilmektedir. Dolayısıyla yalnızca düzenli göçmenler değil düzensiz göçmenler de devletler tarafından “yabancı” sıfatı ile anılabilmektedir. Şu halde göçmenlerin “yabancı” sıfatından kurtulabilmesinin de tek yolu hukuki olarak yerli halklara benzeyebilmek ve onların sahip olduğu haklara erişebilmektir. Anlaşılan vatandaşlık hem dengeleyici hem de düzenleyicidir.

Göçmen birey, sahip olduğu tüm yaşamsal göstergelerini göç etmiş olmaktan alan, yanında taşıdığı kültür bagajı ile başkalarına karşı “yabancı” olan ve bireysel ve sosyal kimliği sarsıntıya uğrayan kişidir. Şu halde göçmen, Simmel’in “yabancı” sı Bauman’ın “ötekisi”dir. Göçmenlerin vatandaşlık alma süreci, aslında yerli güçlerin göçmen toplumları sınava tabi tutması ile ilişkilendirilebilir. Göçmenin vatandaşlık talebi, yerli halkın toplumuna üye olma gayreti üzerinden okunabilir. Vatandaşlık edinen göçmenler için artık “onaylanmış üyelik” gerçekleşmiştir. Böylece göçmenin zorlu göç hareketliliğinde her zaman performatif bir süreçte olduğu söylenebilir. Hukuksal olarak gerçekleşen vatandaşlık kazanımı, modern vatandaşlık anlayışında göçmenler açısından duygu ve düşüncelerin de ortaya konulmasını gerektirmektedir. Artık yerli halklar, vatandaşlığı edinen bir göçmenin o ülkenin bayrağını taşımasını, milli marşını bilmesini ve belki de milli takımlarını desteklemesini talep edebilir (Karadeniz ve Çiçek, 2021: 32). Sonuç olarak göçmen ve vatandaşlığın hem hukuki, hem sosyal hem de psikolojik bir dikotomi olarak görülebileceği anlaşılmakta ve bu

dikotominin disiplinler arası bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiği yorumlanmaktadır.

1.5. Toplumsal Bütünleşme ve Uyum

Günümüz dünyasında, göç hareketliliğini gerçekleştiren bireylerin “misafir” olarak görüldüğü dönemlerin sonuna geldiğimiz söylenebilir. Artık göçmenler de günümüz toplumlarının büyük çoğunluğu tarafından “ev sahibi” olarak görülmektedir. Bu durum, şüphesiz göçmenlerin yerel toplumlarla uyum sürecini gündeme getirmektedir. Söz konusu sürecin nasıl ilerlediği kadar nasıl kavramsallaştırılacağı da literatürde önemli bir yer teşkil etmektedir. Öyle ki, Gérard Noiriel ve Stéphane Beaud, bu bütünleşme sürecinin entegrasyon, asimilasyon, kültürleşme, sosyal içirme ve adaptasyon gibi kavramlarla izah edildiğini (Beaud ve Noiriel, 2003: 53-54) savunmaktadır.

Göçmen halkların ve yerli toplumların etkileşimini konu alan bu kavramlar, çoğu zaman birbirinin yerine kullanılsa da, literatürde farklı tanımlar ile anılmaktadır. Ancak bu kavramların ortak noktası, toplumların bütünleşmesine işaret etmesidir.

Choy ve arkadaşlarına göre, bu kavramlar şu şekilde ifade edilmiştir:

Entegrasyon, farklı bir kültürden birinin, kendi kültürünü korurken, taşındığı ülkenin kültürel normlarını benimsemesi stratejisini ifade eder. Asimilasyon, birinin kendi kültürel normlarını reddederken yeni kültürü benimsemesi stratejisini ifade eder. Ayrışma, birinin taşındığı ülkenin yeni kültürünü reddederken kendi kültürel normlarını koruduğu stratejiyi ifade eder ve marjinalleşme ise hem yeni hem de kendi kültürlerinin reddedilmesini ifade eder (Choy vd., 2021: 2).

1.5.1. Kültürleşme (Acculturation)

Redfield tarafından iki farklı kültürel geleneğe sahip topluluk arasında sürekli ve doğrudan temas içinde oluşturduğu kültürel değişimler (Redfield ve diğerleri, 1936: 149-152) olarak tanımlanan kültürleşme kavramı, göçmen birey ve yerel toplum nezdindeki etkileşimden kaynaklanmaktadır. Başlangıçta grup düzeyinde yorumlanan ve günümüzde bireysel olarak tanımlanmakta olan kültürleşme sürecinin literatürde “psikolojik kültürleşme” (Graves, 1967:337-350) şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Buna bağlı olarak, Rogler ve arkadaşları, kültürleşmeyi göçün yol açtığı yeni sosyo-kültürel koşullara adaptasyonun temel bir parçası, bir başka deyişle göçmenlerin kendilerini içinde buldukları sosyal topluluğun farklı kültürüyle temas halinde davranış ve tutumlarını değiştirme süreci (Rogler ve diğerleri, 1991: 585-597) olarak tanımlamıştır. Anlaşılan alan yazında yer alan kültürleşme tanımları, göçmenlerin taşıdıkları kültür bagajını (Kirman, 2017: 118) gittikleri ülkeye götördüklerini

doğrulamaktadır. Zira hedef ülkeye giden göçmenler, yalnızca bedenlerini değil, aynı zamanda kültürel sermayelerini de beraberinde götürerek toplumsal değişime neden olurlar.

Kültürleşmenin toplumsal yaşamın hemen her alanını etkilediğini savunan Berry (1997: 5-65), kültürleşmeden kaynaklanan beş temel kategorinin olduğunu varsaymaktadır. Bunlar sırası ile,

1. Yeni bir yerleşim yeri ve nüfus yoğunluğunda artış gibi fiziksel değişiklikler
2. Yeni bir beslenme durumu, yeni hastalıklar ve karışık ırklardan meydana gelebilecek çocuk popülasyonlarına bağlı gelişen biyolojik değişimler
3. Siyasi, ekonomik, teknik, dilsel, dini ve sosyal kurumlarda meydana gelen değişimle
4. Yeni sosyal ilişkiler
5. Yeni ortamlarına uyum sağlamaya çalışan bireylerde meydana gelen psikolojik değişimlerdir.

Berry'nin (2011) kültürleşmenin sonuçları üzerine yaptığı bu çıkarımlar, her ülkede aynı sonuçları vermese de, bu maddelerin en az biri her ülkede göçmenlerin kültürleşme sürecinde deneyimlediği olgular olarak değerlendirilebilir. Öyleyse kültürleşme, işteş bir kavram olmakla birlikte ne kültürlerin çatışması ne de yozlaşması olarak algılanmalıdır. Literatürde bazı araştırmalarda, kültürleşme ile kültürsüzleşme kavramlarının da karıştırılabildiği anlaşılmaktadır. İngilizce bir sözcük olan acculturation (kültürleşme), aculturation (kültürsüzleşme) sözcüğü ile zaman zaman karıştırılsa da, iki kavramın nitelediği ifadeler birbirinden tamamen farklıdır. Ulusal ve uluslararası kaynaklara bakıldığında, özetle kültürleşme bir zenginleşmeyi ifade edebilirken, kültürsüzleşme sonu yozlaşmaya varan sonuçları önümüze getirebilmektedir.

1.5.2. Entegrasyon

20. yüzyılın başlarında Chicago Okulu sayesinde yaygın olarak kullanılan entegrasyon kavramı, hedef ülkedeki yerel toplumların göçmen toplumlar ile etkileşimini ve sonrasında hem yerel toplumda hem de göçmenlerde meydana gelen sosyal değişimleri (Favell, 2014: 63) işaret etmektedir. İnsan yaşamını “kent” bağlamında ilk kez ele alan araştırmacı olarak öne çıkan Robert Ezra Park, kent çalışmalarını “insan ekolojisi” olarak adlandırdığı bir teoriye dayandırmıştır.

Darwin'ın “yaşamsal ağ” görüşünden esinlenen Park, hayvan ve bitkilerin birbirleri ile ilişkili olduğu görüşünü, insan ilişkilerinde de doğrular. Park'a göre insanlar, bir yaşam mücadelesi vermek üzere yola çıkarlar ve bu mücadelenin ürünü olarak da aynı toplumun içerisinde yaşamaya devam ederler (Park, 1952). Bu bağlamda Park, “insan ekolojisi” döngüsünden hareketle entegrasyonun bir anlamda tanımını yapmıştır. Öyle ki, göçmen toplumlar da, aynı ülkede yaşayıp dışlanmış olan bireyler de yerel toplumlar ile kurduğu güçlü veya zayıf sosyolojik bağlar ile bir bütünleşme veya ayrışma sürecine girerler. Bu karşılaşmaların sonucunda kültürel bütünleşmenin gerçekleştiği durumlarda, entegrasyon süreci tamamlanmış olur.

“Entegrasyonu Anlamak: Kavramsal Bir Çerçeve” isimli eserlerde, entegrasyon sürecine ilişkin farklı çalışma alanlarından bahsetmektedir. Bu alanlar, sosyal ilişkiler ana başlığı ve alt başlıklar olarak çalışma, barınma, eğitim, sağlık, dil, güvenlik ve istikrar, hak ve vatandaşlık olarak anılmaktadır. Çalışmamızı ilgilendiren alan ise “Sosyal İlişkiler” başlığıdır.

Sosyal bağlar üç ana başlıkta incelenmiş bu kavramlar *Sosyal Köprü*, *Sosyal Bağ* ve *Sosyal Bağlantı* olarak adlandırılmıştır. Ev sahibi toplumlarla olan sosyal ve kültürel ilişkileri Sosyal Köprü, göçmenlerin birbirleri ile hedef ülkedeki ilişkilerini Sosyal Bağ, hükümet ile olan ilişkileri de Sosyal Bağlantı başlığında değerlendirilerek göçmenlerin aidiyet sorunun kültürel ve çok yönlü ilişkilerin irdelenmesi sonucunda çözüleceğine (Ager ve Strang, 2008: 177) işaret etmektedir.

1.5.3. Uyum (Adaptasyon)

Göç hareketliliği, farklı kültür geleneklerinden gelen bireylerin birlikte yaşamasına yol veren veya beraber yaşamayı zorunlu kılan çok yönlü bir olgudur. Bu çok yönlü hareketliliğin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan adaptasyon (uyum) süreci, tarih boyunca göçmenlerin psikolojik ve kültürel değişimlerinin belirleyicisi konumunda olmuştur. İlk olarak Herbert Spencer tarafından *The Study of Sociology* adlı kitabında kullanılan “uyum” kavramı, bireylerin veya örgütlerin kendi kimliklerini sosyal çevrelerine uygun olarak oluşturmaları (Spencer, 1873: 140-146) olarak tanımlanmıştır. Genel olarak, göçmenlerin hedef ülkelerde yaşamlarını yeniden düzenlemesi (Berry, 1997) olarak tanımlanan uyum süreci incelenmesi son derece zorlu olan bir süreçtir. Uyum kavramının kültürleşmenin bir sonucu olduğu ancak kültürleşme ile karıştırılmaması gerektiği de vurgulanmaktadır. Ona göre, göçmenlerin hedef ülkeye gelmeden önce sahip oldukları sosyal, kültürel ve psikolojik özelliklerin bilinmesi halinde, uyum sürecine ilişkin tespitler yapmak mümkün

olacaktır. Anlaşılan uyum sürecinin irdelenmesi için bireyin içinde bulunduğu değişimleri incelemek son derece önemlidir. Bir başka düşünceye göre ise uyum süreci, sosyokültürel uyum (*sociocultural adaptation*) ve psikolojik uyum (*psychological adaptation*) olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir (Ward ve Deuba, 1999: 422-442).

Göçmen bireylerin hedef ülkelerde yaşayan yerel halklar ile karşılaşması durumunda geliştireceği psikolojik tepkiler, uyum sürecinin temelini oluşturabilecek niteliktedir. Ancak göçmenlerin göç etme kararını hangi nedenlere bağlı olarak aldığı da, bu tepkilerin çerçevesini belirleyen başat faktör olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki, 1969'da Chambers ve 1973'te Nelson'ın gönüllü yerleşimcilere yönelik üç aşamadan oluşan göçmenlerin uyum sürecine ilişkin tespitleri, 1982'de Colson ve Scudder tarafından zorunlu göç koşulları da kapsama alınacak biçimde genişletilmiş ve dört aşamanın çerçevesi ortaya konulmuştur (Scudder ve Colson, 1982: 25-40).

1. Aşama:

İlk olarak yer değiştirme kararı ve hedef ülkenin belirlenmesi göçmenler açısından söz konusudur (Scudder, 1982). Bu aşamada zorunlu göçe bağlı olarak bireylerin yaşayacakları stresi azaltmak için bir planlama sürecine gitme durumu gerçekleşir. Göçmen bireylerin zorunlu nedenlere bağlı olarak yaşadıkları yerlerden göç etme kararı almaları, Bu sürecin planlanarak uygulanması ve bireylerin grup veya topluluklar halinde göç etmeleri kaynak ülkelerdeki uyum sürecini kolaylaştıran etmenler olarak ortaya çıkmaktadır.

2. Aşama

Bu aşama göç hareketliliğinin eylem olarak başladığı noktadır. Artık göçmen bireyler kaynak ülkeyi terk etmiş hedef ülkeye doğru yola çıkmışlardır. Aslında bu noktada göçmenlerin yerel hatlar ile yeni bir kültür veya yönetim anlayışı ile karşılaşmaları söz konusudur (Koçan ve Kırloğlu, 2020: 1863).

3. Aşama

Bu aşamada göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmış olduğu ve oradaki geçim sıkıntıları ile baş etmek durumunda kalmaları söz konusudur. Bu aşama, aslında büyük ölçüde ekonomik sıkıntıları yönetmek ile ilgilidir. Bu sınıfa geçen göçmen bireyler kendilerini evlerinde gibi hissetmeli ve ekonomik kalkınma fırsatlarına odaklanmalıdır. Scudder, Üçüncü aşamanın rahat bir biçimde gerçekleşmesi için hükümet politikalarının da göçmen bireylere destek vermesi gerektiğini ortaya koymuştur.

4. Aşama

Dördüncü aşamada, göçmenler için ikinci nesil söz konusudur. Anlaşılan bu aşamalar ilk üç sınıfın birinci nesle mensubiyetini gösterirken son aşamanın göçmenlerin çocuklarına yani ikinci nesle ait olduğunu göstermektedir.

Yukarıda ifade edilen aşamalar, göçmenlerin göç sürecinin ne ölçüde zorlu olduğunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte, literatüre bakıldığında, büyük ölçüde yoksullukla karşılaşma durumlarının göz ardı edilmiş olduğu eleştirisi de rastlanan bir durumdur. Yoksulluk koşulları da göz önüne alınarak bu aşamaları genişletmek mümkündür.

Kültürleşme süreci ile ilgili araştırmaların yapıldığı dönemlerde, göçmenlerin psikolojik durumları gruplar üzerinden incelenmiş ve bireyin psikolojisi bu araştırmalarda daha geri planda kalmıştır. Özellikle baskın toplum ile göçmen gruplar arasındaki ilişkiyi “Sosyal Psikoloji” olarak tanımlayan Tajfel ve Turner (1982), bireylerin kendilerini ait hissettikleri sosyal gruplara göre tanımlayacağını ve bu ölçütü dikkat alarak kimliklerini tanımlayacağını ifade etmiştir. Çalışmamızda daha önce de ifade edildiği gibi, Tajfel’e göre sosyal kimlik, bireyin sahip olduğu benlik algısının bir sosyal gruba veya gruplara üyeliğine yönelik bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlardan oluşan parçasıdır. Tajfel’in dikkat çektiği nokta bireyin hem kendine hem de ait olduğu gruba olumlu duygular/özellikler atfetmek istemesidir (Hogg ve Ridgeway, 2003).

1.5.4. Sosyal İçerme (Social Inclusion)

Literatür incelendiğinde, sosyal içermenin aynı ülkenin çatısı altında yaşayan bir bireyin diğeri ile eşit olması ve aynı sosyal haklardan yararlanması gibi algılandığı görülmektedir. Ancak sosyal içerme, (Hugg Collins 2003: 22), vatandaşlar için aynı veya geniş ölçüde eşdeğer sonuçları aramaz. Dikkatini gruplar arasındaki göreceli dezavantaja değil, toplumdaki belirli grupların mutlak dezavantajına odaklar. Amaç, refah eşitliği kavramı değil, her vatandaş için asgari bir refah düzeyi sağlamaktır. Bu noktadan hareketle sosyal içerme, tüm toplumun değil, hedeflenen grupların toplumla bütünleşmesini ve aynı sosyal hak ve özgürlükler ile ekonomik refaha sahip olmasını öngören bir kavram olarak yorumlanabilir.

Sosyal içermenin temel amacı sosyal uyumu nihayete erdirebilmektir. Sosyal içerme, toplumun nasıl bütünleşmiş ve uyumlu olabileceğine dair bir teoridir. En basit haliyle, teori, eğer herkes topluma tam olarak katılırsa, topluluğa yabancılaşma olasılığının daha düşük olacağı ve onun sosyal kurallarına ve yasalarına uyacağıdır.

Sosyal içerme, sosyal uyumu kullanmak için dayanışmayı teşvik eder. Sosyal içerme politikalarının aradığı sonuç bu nedenle sadece bireyler için adalet değil, aynı zamanda istikrarlı bir sosyal düzendir (Collins, 2003: 24).

1.5.4.1. Sosyal ve Kültürel Sermaye

“Sosyal Sermaye” kavramı önceden adı konulmamış olsa da insan hayatında her zaman var olmuş sosyolojik bir olgu olarak yorumlanabilir. Sermaye kavramı, ilk olarak ekonomik anlamları ile kullanılmış ve iktisadi yaklaşım bakış açısıyla Adam Smith, Marshall, Hume ve Hicks gibi klasik iktisatçılar tarafından dile getirilmiştir (Tüylüoğlu, 2006: 2021). Bu sözcüğün toplumsal ilişkilerde de kullanılabileceğini gösteren sosyologlar ise konuya farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Sosyolojik bakış açısıyla konuyu ele alan Alexis de Tocqueville, Emile Durkheim, Max Weber, Karl Marx ve Ferdinand Tönnies gibi sosyolojiye mal olmuş isimlerin Sosyal Sermaye olgusunu kavramsallaştırması, toplumsal ilişkiler ağının daha iyi anlaşılmasına yol açmıştır.

Alexis de Tocqueville, 1831 yılında gerçekleştirdiği Amerika seyahati “Amerika’da Demokrasi” adlı kitabında anlatmış ve bu eserde Amerikan demokrasisinin gücünü statülerden değil, Amerika’daki bireyleri birbirine bağlayan ve yapıştırıcı özelliğe sahip olan gönüllü kuruluşların etkileşimlerinden aldığını öne sürmüştür (Tocqueville, 1805-1859: 1185). Sosyoloji biliminin kurucuları arasında yer alan ve pozitivist paradigmanın önemli temsilcilerinden biri olan Durkheim ise bütün toplumların mekanik dayanışma evresinden geçerek organik dayanışmaya ulaşacağını savunmuş, mekanik dayanışma olarak tanımladığı insanların birbirine benzeştikçe bireysel kimliklerini kaybedip kolektif varlığın bir parçası olacağı yorumunu ortaya koymuştur. Durkheim’a göre, toplumda bireylerin iş bölümü yöntemi ile bir süre sonra birbirlerini tamamlar hale geleceklerini, bu durumda insan ve toplumun birbirinden ayrılmaz bir bütün haline dönüştüklerini ifade ederek, bu dayanışmanın adını da organik dayanışma koymuştur (Durkheim, 2016: 45-55).

Max Weber, statü gruplarının en önemli öğelerinden biri olan ortak yaşam biçimlerine vurgu yapmıştır. Eserlerinde Sosyal Sermaye kavramını direkt olarak kullanmayan Weber, sosyal ağların kullanılarak ekonomik girişimin güçlendirilebileceğini ve ilişkiler ağı yordamı ile sosyal ve ekonomik ilişkilerin kültürel değerlerin en önemlisi olarak gördüğü dini inanışlar etrafında gelişeceğini savunarak bir anlamda Sosyal Sermayenin tanımını yapmıştır.

Ferdinand Tönnies (Tönnies, 2019: 32) ise farklı iki grup üzerinden sosyolojik yorumlamalarda bulunmuştur. Tönnies'in Cemaat ve Cemiyet (Gemeinschaft und Gesellschaft) adlı eseri, sosyal sermayeyi dikotomiler yolu ile açıklayan ve literatürde son derece önemli bir yere sahip olan bir okumadır. Tönnies, kırsal-kentsel, geleneksel-modern, duygusal-rasyonel gibi karşıtlıkları sosyolojisinin merkezine koymuş ve bu dikotomiler yolu ile cemaat ve cemiyet farkını anlatmaya çalışmıştır. Tönnies'e göre cemaat, gerçek organik yaşam ve hakiki, dayanıklı birlikte yaşama vasıtalarına sahip kalabalık olmayan daha çok kırsal bölgelerde duygusal bağlar ile gelişen sosyolojik birlikteliğin tezahürüdür (Tönnies, 2019). Cemiyet ise zihinde var olan salt ve mekanik bir yapı olmakla birlikte geçici ve yüzeyseldir (Tönnies, 2019). Cemiyetin bilişsel niteliklerle karakterize edildiğini savunan Tönnies, cemiyetin bir süre sonra insanları kurallara uymaya zorlayacak bir sözleşmeye benzetmektedir. Anlaşılan cemaatler doğal birimler olarak toplumların dayanışmaları sonucunda kendiliğinden meydana gelirken, cemiyet sonradan oluşturulan yapay bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal Sermayeye katkı sunan çağdaş isimlerden biri ise Francis Fukuyama'dır. Güven Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, Büyük Çözülme-İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması ve Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum adlı eserlerinde genel olarak Sosyal Sermayeyi iki veya daha fazla kişi arasında oluşan iş birliğini teşvik eden ancak resmi olmayan normlar olarak tanımlamıştır.

1.6. Toplumsallaşma ve Yeniden Toplumsallaşma

İnsan davranışını ve dolayısıyla toplumun bireylerin davranışları ile şekillenmesini inceleyen insan bilimi, bize insanların sosyal bir boşlukta gelişmediğini öğretir. İnsanların dünyaya geldiği ilk andan itibaren maruz kaldığı kültürel uygulamalar, yaşanmış tarihi olaylar ve sosyal kurumlar ne yaptığımızı ve söylediğimizi, neye değer verdiğimizi ve kim olduğumuzu şekillendiren etmenlerdir. Benlik kavramımız, kendimizi nasıl tanımladığımız, bu itibar ile kimliğimiz ve özdeğer duygumuz, diğer insanlarla olan etkileşimlerimizden kaynaklanır. Başkalarının ne söylediği benlik kimliğimizde önemsenmemesi gereken bir durum olsa da aslında onların ne söylediği bireyi topluma bağlayan ve belki de mecbur kılan yönleri oluşturur. Bireyin doğup büyüdüğü yerden ne öğrendiği toplumsallaşmasında ve kimlik arayışında bu bağlamda önemlidir.

Toplumsallaşma, insan yavrusunun doğduğu andan itibaren toplumun bir üyesi haline gelmesi, biyolojik bir varlıktan sosyal bir birey haline dönüşmesidir (Kağıtçıbaşı, 2014; Openstax, 2012). Toplumsallaşma, bireylerin kültürlerini öğrendikleri ve toplumlarının normlarına göre yaşamayı öğrendikleri süreçtir. Toplumsallaşma yoluyla, dünyamızı nasıl algılayacağımızı öğreniriz, kendi kimliğimiz hakkında bir fikir ediniriz ve başkalarıyla uygun şekilde nasıl etkileşim kuracağımızı keşfederiz. Toplumsallaşmanın ne olduğunu daha iyi anlamamız için bu terimin toplumu ilgilendiren boyutu ile de uğraşmamız isabetli olacaktır. Çünkü, toplum denilen olgu, yalnızca yığınların mekânsal yoğunlaşması değil, yığınları oluşturan bireylerin psikolojik olarak birbirlerine karşı geliştirdiği tepkiler ve tavırların bir sonucudur.

Bireyin toplum ile bütünleşmesi olarak da tanımlanan toplumsallaşma, bireyin kendini ait hissettiği yere yönelik edindiği adaptasyon sürecini tarif eder konumdadır. Toplumsallaşma sayesinde birey, toplumun en küçük yapı birimi olan aileden en dış katmana doğru bu adaptasyon sürecinde ilerler ve bu ilerleyiş bireyin kimliğinin şekillenmesine yol verir. Kağıtçıbaşı (1999) na göre, sosyalizasyon veya toplumsallaşma, insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesi durumudur.

Toplumsallaşmanın görünür olduğu ilk sosyal ortam aile ve okul çevresidir. Burada yetişkin öncesi dönem olan çocukluk dönemi toplumsallaşmanın ilk ve en önemli evresidir. Ailenin “bunu yap” dediği şeylere eğilim gösteren çocuk, “bunu yapma” dediği eylemlerden kaçınır ve aynı eylemi tekrarlamama gayretine girer. Bu durum, çocuğun okul yaşantısına da yansyarak toplumsallaşmanın sınırlarını çizmiş olur. Yetişkinler, mevcut konumlarını her terk ettiklerinde veya terk ettiklerinde ve yenilerine girdiklerinde yeni bir normlar, değerler ve beklentiler galaksisine yeniden toplumsallaşırlar. Bu bakımdan, yetişkinler için de çocuk dönemindeki bireyler için de toplumsallaşma olgusu, bir topluma özgü sistemin kurallarını öğrenmek, o kurallara uygun olarak davranış geliştirmek, bu davranışların sonucunda kimlik olgusunu tanımlamak yolu olarak değerlendirilebilir.

Yeniden toplumsallaşma aşaması, daha önceden edinilen zihniyet ve davranış kazanımlarına uygun veya karşı eğilimleri bireye yükleyerek, bireyin dönüşümüne katkıda bulunur. Savunulan bir ideolojiden bir başka ideolojiye, iman edilen bir dinden başka bir dine geçiş durumları yeniden toplumsallaşma basamaklarına benzer. Yeniden toplumsallaşma bir geçiş süreci gibi görülse de aslında bireyin ortada kalma tehlikesinin resmedilmesidir. Bu tür geçişler, o güne kadar sağlam adımlarla aşılmış

yolların bilinmeyen taraflarını ziyaret etmeye, alışılmış yoldan yürümek yerine, hiç bilinmeyen bir caddeden eve gitmeye benzer. Böylesine karmaşık ve tehlikeli bir sürecin başlaması da bir birey için en iyi ihtimalle benlik ve kimlik bunalımına neden olur. Bireyler, karşısındakilere nasıl görünmek istediklerine göre karşılıklı iletişim bağlamında dinamik bir yapısı olan kimlik olgusunda değişimler yaşayabilir. Söz konusu dış etmenlere bağlı olarak kimliklerde yaşanan değişimleri Gonzales ve Hancock “kimlik bunalımı” (Gonzales ve Hancock, 2014: 167-185) olarak adlandırmaktadır. Kimlik ile ilgili olarak, küreselleşmenin etkisiyle akışkanlık çağının başladığını, artık kimliklerin korunmasının zor olduğunu ve beğenmediğimizde çıkarıp masaya koyabileceğimiz bir kol saati olduğunu söyleyen sosyal bilimciler bulunmaktadır. Bir örnek olarak, Bauman (1988, yeniden basım 2008), kimlik sürecini değişmekte olan ve durdurulması mümkün olmayan bir değişim olarak yorumlamaktadır. Zygmunt Bauman, ulus devletlerin ortaya çıkışı ile yükselen milli kimliklerin korunamaz olduğunu iddia etmektedir. Diğer yandan Hans Mol, insan ve toplumun düzen yatkınlığının, kimlik gereksinimi ile doğrudan ilişkili olduğunu, kimliğin istikrarlı referans çerçevesinin, aynılığı ve düzene duyulan saygı ile güvenliği sağlayan bir etmen olduğuna işaret eder (Mol, 1976: 95). Aslında burada iki sosyal bilimcinin iki ana başlığı oluşturduğunu söyleyebiliriz. Literatüre bakıldığında, küreselleşmenin getirdiği tek tipçilik anlayışını savunan yazarlar Bauman’ın söylediklerini, din sosyolojisi alanında araştırmalar yapan ve din olgusunu kimliği oluşturan en önemli değer olan kültürün bir parçası olarak gören araştırmacılar ise Mol’un şemsiyesinde birleşmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE GÖÇ VE ARAP BAHARI

2.1. Türkiye’de Göç

Türkiye’de oluşturulan yakın dönem göç politikaları, Türk soyundan ve kültüründen gelenlerin ülkeye giriş çıkışının sağlanmasına yönelik olmuştur. Türkiye, cumhuriyet döneminin ilk kitlesel göç deneyimini ise 1923 yılında bu bağlamda Yunanistan ile gerçekleşen Nüfus Mübadelesi ile yaşamıştır. 1920’li yıllarda Türkiye’nin göç politikasının ulus devlet inşasını sağlamaya yönelik olduğu açıktır. Bu yıllarda gerçekleşen göçlerin göç hukukuna uygunluğuna bakmaktan ziyade, bu tarihlerin I. Dünya Savaşı’nın henüz sona erdiği dönemler olması nedeni ile karşılaşılan savaş ve savaşın getirdiği ekonomik buhranlara bakarak göçler üzerine bir değerlendirme yapılması faydalı olacaktır. 1950-1980 yıllarına bakıldığında ise Türkiye’nin iç göç hareketliliği başta olmak üzere hedef ülke ve kaynak ülke konumunda deneyimler yaşadığını söylemek mümkündür.

1980’li yıllardan itibaren Türkiye, göç veren kimliğinden çok göç alan ülke kimliğini ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde, başta Afganistan olmak üzere Irak ve İran’da meydana gelen iç karışıklıklar nedeni ile yüzbinlerce insan Türkiye’ye zorunlu göç gerçekleştirmiştir.

2000’li yılların Türkiye’nin göç politikaları bakımından en belirleyici deneyimi, Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklardan kaçan geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesi olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında temel amaç, yerinden oynayan taşların yerine oturtulması suretiyle farklılıkların kaynaşması yerine, aynı kültürden ve soydan gelenlerin birleşmesine öncelik vermek olmuştur. Bu uygulamanın en somut örneği 14 Haziran 1934 tarihinde çıkarılan İskân Kanunu’dur.

Goularas ve Sunata’ya göre; Türkiye’nin deneyimlediği göçler üç gruba ayrılmaktadır: Bunlardan birincisi, Osmanlı’nın son dönemi ve ulus devlet inşasında meydana gelen göçler, ikincisi Türkiye’den başka bir ülkeye göç edenler ve sonuncusu da 1990 sonrası Türkiye’ye gelen göç akınları (Goularas ve Sunata, 2015: 16). Abadan Unat’a göre ise I. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan milliyetçilik akımı ulus devlet inşası sürecinin de etkisiyle soydaş olan nüfusların birlikte yaşaması gerektiği düşüncesini etkin ve hâkim kılmıştır (Abadan Unat, 2002: 32). Buna bağlı olarak, özellikle Balkanlarda yaşayan bireylerin soydaş oldukları ülkelere taşınması

noktasında büyük çaplı nüfus mübadeleleri yaşanmıştır. 1920’li yılların başında başlayan Türk-Yunan mübadelesi görüşmeleri ve sonrasında imzalanan protokol ile yasal zemine oturtulan Türkiye ve Yunanistan arasındaki göç hareketliliği de, bu doğrultuda azınlıklara yönelik düzenlenen bir uygulama olmuştur (Güçlüten, 2021: 6).

1960’lı yıllarda ekonomi temalı başlıklarla ele alınan göç araştırmaları, 1970’lerde asimilasyon, adaptasyon ve entegrasyon konularını irdelerken, 1990’lı yıllardan sonra sanayileşme, kitle iletişim ağlarının genişlemesi ve küreselleşme ile etnik, dini ve ideolojik konuları ele almıştır (Abadan Unat, 2002: 203, Akt: Yıldırım, 2020: 42). Türkiye’nin, coğrafi konumu ve komşu ülkeler ile geliştirdiği kültürel bağlar nedeni ile bu bağlamda hem kaynak ülke, hem de hedef ve transit ülke konumunda olması, bölgesel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’nin göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerin başında geldiğini ortaya koymaktadır.

18 Aralık 2010 tarihinde, Tunus’ta lisans eğitimini tamamlamış ve bir işportacı olarak çalışmakta olan Muhammed Bouazizi, artan siyasal ve ekonomik baskılar nedeni ile kendisini ateşe vermiş ve kısa sürede sosyal medyada örgütlenen bir protesto hareketi başlatılmıştır. Bu protestolar, kısa sürede Libya’ya ve Mısır’a, ardından da tüm Orta Doğu bölgesine yayılan ve iktidarları koltuğundan eden bir toplumsal başkaldırıya dönüşmüştür (Aydemir ve Şahin, 2018: 130). “Arap Baharı” ve “Arap Uyanışı” gibi kavramlar ile adlandırılan bu toplumsal başkaldırı, Kuzey Afrika ülkelerinden sonra Suriye’de kendini göstermiştir. Ancak Suriye’de iktidarı elinde bulunduran Bassar Al-Essad yönetimi, bu toplumsal hareketi bastırmak için silahlı unsurları kullanmayı tercih etmiş ve sonucunda farklı muhalif gruplara Suriye dışından da gelen destekler neticesinde bu iç karışıklıklar, iç savaşın başlamasına yol açmıştır.

Suriye ile 911 km kara sınırına sahip olan Türkiye, Suriye’de meydana gelen bu kargaşadan en çok etkilenen ülkelerin başında gelmiştir. geçici korunan Suriyelilere karşı “açık kapı” politikası yürüten Türkiye, Suriye’den ilk toplu nüfus hareketini 29 Nisan 2011 tarihinde kabul etmiş ve 252 kişilik bir grup ülkeye giriş yapmıştır. Bu göç hareketliliğinin ardından kitlesel göç akını başlamıştır.

Dünya geneline bakıldığında, göçmen karşıtlığı veya yabancı düşmanlığından beslenen etnik merkezilik (etnosentrizm) aşırı sağ ideolojisinin bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Başka toplumların ülkelerine geldiğinde toplumları başkalaştıracığına, ekonomiyi zayıflatacağına ve milli hassasiyetlere zarar vereceğine inanan etnik merkezci gruplar, göçmenlere karşı net bir tavır takınmakta ve onların ülkelerine girişlerine karşı çıkmaktadır. Ancak Türkiye özelinde yapılan sosyolojik

araştırmalar bu durumun tersi bir bakış açısını ortaya koymaktadır (Bandur, 2020; Kurçak, 2021).

2010 yılı itibari ile Ortadoğu’dan Türkiye’ye gelen göçmenlerin doğal olarak büyük çoğunluğunun Müslüman olması, bunların bir kısmının ise Türkmen olması Türk yerli halkının geçici korunan Suriyelileri kabulünü kolaylaştırmıştır. Geçici korunan Suriyeliler, Türkiye’de Müslüman kimlikleri ile öne çıkmış, toplumsal uyum sürecinin de önemli adımı bu kimlik algısı olmuştur. Geçici korunan Suriyeliler, sosyolojik olarak toplumun önemli bir bölümü tarafından kabul görmüş olsa da, hukuki varlıkları (vatandaşlık, statü vb.) net bir zemine oturmuş değildir.

2.2. Orta Doğu’da Arap Baharı

2000’li yıllara gelindiğinde, Avrupalı devletlerin ve ABD’nin varlığını vekalet yoluyla hissettirdiği bir dönem başlamıştır. Demokratikleşme hamleleri çerçevesinde otoriter rejimlere isyan hareketleri başlamış, Tunus’ta kendini yakan bir gencin etkileri adeta bir Meksika dalgası gibi tüm Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Bu süreci “Arap Baharı” (Arab Spring) olarak adlandıran Avrupa ve ABD, daha önceden fiili olarak gerçekleştirdikleri sömürge faaliyetlerini daha geriden işler hale gelmiştir. Dış glerin desteğinin son 20 yılda önemli ölçüde hissedildiği bu coğrafyada, Mısır ve Libya ve Irak başta olmak üzere gerçekleşen otoriter rejimlerdeki değişiklikler aslında halkların düşük refah düzeyini ve insan hakları bakımından daha korunaklı hale gelebilmesi için atılacak adımları etkilememiştir. Öyle ki, Mısır’da askeri darbe ile başa gelen Sisi, halkın oyları ile seçilen Mursi’nin idamına karar vererek bir anlamda yönetim kabiliyetinde yer alan insan hakları tanımazlığını göstermiştir. Arap Baharı sonrasında iktidar dengesinde yaşanan gelişmeler, değişimler ve yıkılmalar Arap Baharının başlarda ne kadar etkili bir konumda olduğunu göstermiştir. 25 Ocak 2011’de Mısır’ı 30 yıl boyunca yöneten Hsn Mübarek’in iktidarı bırakması, Libya’da 40 yıl boyunca hükümet eden Kaddafi’nin şiddete başvurması ve sonrasında öldürülmesi; direniş hareketlerinin İran ve Ürdün’e sıçraması (Aktay, 2021: 26) gibi gelişmeler Kuzey Afrika ve Orta Doğu’yu bir anda savaş coğrafyası haline getirmiştir.

Arap Baharının etkisi ile devrilen dikta rejimlerin yerini, yeni otoriter gler almıştır. Anlaşılan bir vücudun gölgesi yalnızca el değişirmiştir. Arap Baharı, elbette halkların verdiği mücadeleyi yansıtmaktadır, ancak bu sürec diğer pek çok ülkede yaşanan direniş hareketleri gibi birden fazla dış aktörün dahil olması ile son derece karmaşık bir hal almıştır. Arap Baharı, yalnızca Orta Doğu ve Kuzey Afrika’nın iç

dinamiklerini değiştirmekle kalmamış, tüm dünyada uluslararası ilişkilerin de yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

15 Mart 2011 tarihinde Libyalı bir avukat ve insan hakları aktivisti olan Fethi Terbil'in tutuklanması olayı Arap Baharının Libya'ya da sıçramasına yol açmıştır. Yani artık Arap Baharı, Orta Doğu'nun ver Kuzey Afrika'nın kışı haline gelmiştir. Terbil'in tutuklanması, sıradan bir avukatın göz altına alınmasına indirgenecek bir durum değildi. 1996 yılında Ebu Salim Cezaevi'nde hükümet karşıtı mahkumların güvenlik gleri tarafından katledilmesi olayında davayı çok yakından izleyerek mahkûm yakınları ile ilgilenen bir avukat profilinde olan Terbil'in tutuklanması, mahkûm yakınları başta olmak üzere protesto yürüyüşlerinin fitilini ateşlemiştir (Yaşar, 2011).

Orta Doğu'da halihazırda cereyan eden Arap Baharının etkisi artık Libya'yı da sarmış, dönemin Libya lideri Muammer Kaddafi'ye karşı protestolar isyana dnşmştir. Kaddafi ise bu isyanları bastırabilmek için sağduyu çağrısı yapmak yerine daha sert müdahalelerin emrini vermiş ve kendi halkını katletmekten geri durmamıştır. Dış aktörler ve uluslararası örgütler de Kaddafi'nin insanlık suçu işlediğini ilan ederek bölgeye müdahil olmuşlardır. Bunun sonucunda yakalanarak halkı tarafından linç edilerek öldürülen devrik lider Kaddafi'nin ardından elbette insani kıyımalar ve işlenen suçlar sona ermemiştir. Çünkü sorun yalnızca otoriter rejimin başındaki kişiler değil aynı zamanda dış müdahaleler ve ülke içinde bulunan terörist yapılanmalardır. Durum böyle olunca, ekonomik endişelerden ziyade öldürülme korkusu ile Libya'dan göç edenlerin sayısı son on yılda hızla artış göstermiştir. 2020 yılı itibari ile Libya'dan yurtdışına kaçmak zorunda olan mülteci sayısı 420.000 gibi yüksek bir topluluğu içinde bulundurmaktadır (Çoruh, 2020).

Arap Baharı sürecinde dikta rejimlerin düşmesi ile değişen yönetimlerin Suriye'ye de örnek teşkil edeceği dşnlmş, bu bağlamda Suriye devlet başkanı Beşar Essad'ın da devrilmesi amaçlanmıştır. Essad, diğer rejimlerden farklı olarak stelik Baas rejimini sürdürerek koltuğunda kalmayı başarmıştır.

Bir büyük dış güce karşı başka bir dış gücü kullanma politikasını hedef haline getiren Essad yönetimi, ABD'ye ve muhalif gruplara karşı Rus silahlı kuvvetlerini bir mektup ile ülkesine davet etmiş, tüm üslerini ve limanlarını Rus kuvvetlerine açmıştır. Baskı ve zulüm nedeniyle hkmete baş kaldırmak zorunda kalan insanlara karşı kanlı saldırıların gerçekleştiği Suriye'de muhalif grupların yanında terör örgütlerinin ve diğer birçok paramiliter grupların da ortaya çıkması ile iç savaş derinleşmiştir.

Suriye’de cereyan eden bu savaşta, başta Türkiye olmak üzere Ürdün, Lübnan ve Irak gibi komşu ülkelere 10 milyon Suriye vatandaşı göç etmek zorunda kalmıştır (zcan,2017).

Arap Baharı sürecinin başka bir perdesi olarak Suriye’nin Dera kentinde Beşar Essad aleyhinde yazılan duvar yazıları sonrasında yazıları yazan gençlerin güvenlik gleri tarafından alıkoyulması, halkın tepkisini çekmiş ve akabinde eylemler başlamıştır. (Sorenson, 2014: 119). Her ne kadar Orta Doğu ve Kuzey Afrika lkelerinde yaşanan tetikleyici olaylar küçük ve basit eylemler gibi görünse de, bu olayların arka planında insana yakışır onurlu bir hayat yaşama isteği söz konusu olmuştur. Öyle ki, Suriye’de yaşanan bu olayın öncesinde eylem ve yürüyüş hakkı, siyasi parti kurma gibi demokratik hak taleplerinin yerine getirilmemesi, keyfi tutuklamaların her geçen gün artarak devam etmesi ve bunların yanında yönetimin Nusayri kökenli olup halkın çoğunluğunun Sünni mezhebinin itikadına sahip olması, aslında bu olayların meydana gelmesinde büyük rol oynamıştır.

2.3. Suriye’de Terör ve İç Savaş

Türkiye’nin komşu ülkesi konumunda bulunan Suriye, aynı zamanda Türkiye’nin en uzun kara sınırına sahip olduğu ülkedir. Orta Doğu’da özellikle 2010 yılı itibari ile yaşanan iç karışıklıklar ve akabinde yaşanan iç savaş, Kuzey Afrika’da başlamış, Orta Doğu’da artarak devam etmiştir. Bu noktada, büyük ölçekli devletler başta ABD, Rusya, İngiltere ve Fransa olmak üzere bu topraklar üzerinde vekalet savaşlarına girişmiş, bölge coğrafyasında yer alan İran ve İsrail ise büyük ölçekli devletler ile birlikte terör gruplarına destek vermiş, benzer stratejileri Suriye rejimi de yönetmekten geri durmamıştır. Günümüzde bu denli yüksek gerilimli bir siyasi, sosyal ve ekonomik ortamın varlığı, Suriye’nin geçmişine göz atmayı da gerekli kılmaktadır.

Sınır güvenliği bakımından, son olarak PYD’nin Kobani’den Afrin’e kadar bir Kürt koridoru kurmaya çalışması nedeniyle Türkiye, PYD’nin Fırat’ın batısına geçme (Kerman ve Efeğil, 2017: 178) girişimini kırmızı çizgi olarak çizerek, böyle bir durumda askeri unsurlar ile müdahale edeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Türkiye, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51'inci maddesinden kaynaklanan meşru müdafaa hakkı kapsamında, güvenliğini tehdit eden terör rgt DEAş başta olmak üzere Suriye'nin kuzeyinde mevcut teröristleri etkisiz hale getirmek ve sınır güvenliğini sağlamak için 24 Ağustos 2016'da Fırat Kalkanı Harektını başlatmıştır (www.msb.gov.tr). Fırat Nehri’nin batısına geçişin önünü kesmek, orada gerçekleşecek bir terör koridoru ile sınır güvenliğini tehlikeye atma riskine girmek

istemeyen Türkiye, Essad rejiminin ve ABD'nin açıktan destek verdiği YPG ve PYD terör örgütlerine karşı verdiği mücadeleyi ilerleyen yıllarda da sürdürmüştür. 2019 yılında Zeytin Dalı, 2019'da Barış Pınarı, 2020'ye gelindiğinde Bahar Kalkanı ve son olarak 2021 yılında gerçekleşen Pençe Operasyonları (www.mfa.gov.tr) Türkiye'nin sınırında oluşan terör yuvalarına karşı mücadelesinin en somut kanıtıdır.

Hafız Essad'ın Suriye'de iktidara gelişi ile değişen Suriye dış politikası, ülkede taşların yerinden oynamasına yol açmıştır. Öyle ki, Baas ideolojisinin getirdiği Arap milliyetçiliği ile sosyalist çizgiden ayrılmaya başlayan Suriye, “Büyük Suriye” projesi ile Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün'ün tek bir devlet haline getirilmesi hayalini gerçekleştirmek istiyordu. “Büyük Suriye”nin yalnızca bu devletler ile sınırlı kalmayıp Sina Yarımadası, Kıbrıs ve Türkiye'nin güneyindeki bazı şehirleri de kapsayan bir proje olması, doğrudan Türkiye'yi harekete geçirecek ve bir devletin başka bir devletin egemenliğini ihlal etmesinin hayali Suriye'de yaşatılması anlamına gelecekti (Yavuz, 2005: 361).

Suriye'nin saldırgan politika girişiminin en somut göstergesi olan Arap-İsrail Savaşları, Suriye'nin büyük ve tek bir Arap devleti kurma hayalinin ertelenmesine ve daha sonra da yok olmasına neden olmuştur. İsrail ile giriştiği savaşları kaybeden Suriye, ülkesinden geçen suların yönünü değiştirerek mücadele ettiği devletleri zor durumda bırakmak istemiş, saldırgan politikaların sonuç vermediğinin idrak edilmesi üzerine de çevresindeki devletlerin zayıflamasına yol açacak girişimlerde bulunmayı tercih etmiştir. Bu girişimlerin en somut örneği Suriye'nin, Türkiye'nin terör örgütü olarak tanımladığı organizasyonları açık bir biçimde desteklemesidir. Suriye'nin Türkiye aleyhine terör eylemlerini desteklemek suretiyle giriştiği hedefler; Türkiye'nin ekonomik gücünü zayıflatarak bölgede askeri güç olmasını engellemek, yaşamakta olduğu Kürt sorununu Türkiye'ye kaydırarak iç sorununu Türkiye'nin sorunu olarak yaşatabilmek (Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 22) ve Türkiye üzerinde su yolları konusunda baskı kurarak Türkiye'nin projelerini engellemektir (Erciyes, 2004: 99).

Ekonomik olarak da zor günler yaşanan Suriye'de işsizliğin giderek artması muhalif kesimin sesini daha da yükseltmesinin önünü açmıştır (Seale, 2011: 1). Elbette Essad'ın babasının ölümü sonrası devletin başına geçtiğinde söz verdiği reformları yerine getirememiş olması da halkta oluşan memnuniyetsizliğin nedenlerindendir. Ancak işkence, ölüm, baskı ve zulüm gibi ağır eylemler halka yönelik söz konusu iken, Essad'ın bunların yanında Suriye'deki muhalif Kürtlerin

sesini kısmak amacı ile terör örgütü PYD (Demokratik Birlik Partisi) ile işbirliği yapması ve ülkenin kuzey bölümünü adeta PYD kontrolüne bırakması (Sandıklı ve Emin, 2012: 8) muhalefetin dilini ve üslubunu giderek sertleştirmesine yol açmıştır. Essad yönetiminin terörist ve paramiliter grupları arkasına alarak halkı ile silahlı mücadele yöntemine başvurması, halk tarafından da aynı ölçüde karşılık bulmuştur. Bu anlamda, Suriye silahlı kuvvetlerinden ayrılan subaylar Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)nu kurmuş ve insan hakları taleplerinin yerini karşılıklı silahlı mücadele ve rejimi değiştirme çabası almıştır. Bu dönemde ipler iyice gerilmiş, bir yandan da arabuluculuk faaliyetleri uluslararası örgütler tarafından başlatılmıştır. Önce Arap Birliği Genel Sekreteri Nabil El-Arabi'nin girişimleri, bu girişimlerin başarısız olmasının ardından Suriye'nin resmi olarak tanıdığı BM tarafından atanan arabulucu Cenevre toplantılarını düzenlemek suretiyle ilk girişimi 2012 yılında başlatmıştır.

Cenevre Görüşmeleri Suriye rejimini ve muhalif güçleri bir araya getirmek üzere atılan adımlardan biriydi. Suriye hükümeti, muhalefet partileri ve çeşitli bölgesel ve küresel aktörler arasında düzenlenen konferanslar olarak bilinmektedir. 2012-2017 yılları arasında düzenlenen konferanslar dört dizi etkinlikten oluşuyordu. İlk Cenevre Konferansı 20 Haziran 2012'de Kofi Annan tarafından başlatıldı. Konferansa ABD, İngiltere, Rusya, Çin, Türkiye, Fransa, Irak, Kuveyt, Katar ve AB temsilcileri katıldı. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, İngiltere Dışişleri Bakanı Hague, Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov ve Annan gibi önemli isimlerin konferansa katılımı toplantının değerini ortaya koyar nitelikteydi. Konferansın sonunda Annan, katılımcıların güçlü yürütme yetkilerine sahip olacak ve hem Suriye rejiminden hem de muhalefetten insanları içerecek bir geçiş hükümeti organının gerekliliği üzerinde anlaştıklarını duyurdu. Cenevre Görüşmeleri barış koşullarını tesis etmede başarılı olamasa da Suriye'deki muhalif güçler bir başka konferansı 2015 yılında tertipledi.

Astana Görüşmeleri olarak adlandırılan bu süreç bir ön görüşme ve dokuz tur müzakereden oluşuyordu. Ön görüşme müzakerelerin temellerini oluşturdu. Toplantı, 25-27 Mayıs 2015 tarihlerinde Kazakistan'ın Astana kentinde Suriye'nin çeşitli muhalif gruplarını bir araya getirdi. Suriye hükümeti konferansa katılmayı reddetti. Konferans dizisi 2-4 Ekim'de muhalif güçlerin katılımıyla devam etti. Konferansta katılımcılar, 2016 yılında uluslararası toplumun kontrolünde genel seçime gidilmesi konusunda mutabık kaldılar. Muhalif gruplar konferansın ev sahibi Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'den Suriye iç savaşında arabuluculuk yapmasını istedi. Bu dönemde BM Genel Sekreter Kofi Annan'ın barış planı uygulamaya konmuş, bu plan

dahilinde BM tarafından gözetilecek ateşkesin sağlanması, Suriye hükûmetinin, halkın yaşadığı bölgelerde ağır silahlar kullanmaya son vermesi, insani yardımın gerekli olan her yere ulaşabilmesi için ilk adım olarak derhal uygulanmak üzere günde 2 saat insani yardım için çatışmaların durdurulması (Miş, 2012: 224) gibi maddeler yürürlüğe girmiştir. Ancak; Essad rejimi gerek Kofi Annan'ın planı gerekse arabulucu Lakhdar Brahimi'nin 2014 yılına kadar sürdürdüğü girişimler, iç savaşı durdurmaya yetmemiştir. Viyana Süreci, bu yıl başlatılan bir diğer barış girişimiydi.

23 Ekim 2015 tarihinde gerçekleşen görüşmeler, ABD, Türkiye, Rusya ve Suudi Arabistan Dışişleri Bakanlarının katıldığı görüşmelerde Essad rejimi ve muhalefet gruplarını müzakerelere başlamasının zaruri olduğunun altı çizildi. Ancak bu görüşmelerden de somut bir netice alınamadı (www.middleeasteye.net).

Suriye'de yaşanan iç savaşın yarattığı dram ve baskı atmosferinde rejim güçleri ile muhalif güçlerin mücadelesi ülkede güvenlik açısından çok ciddi boyutlarda zafiyete neden olmuş, Suriye'nin pek çok farklı bölgesinde sözde İslamcı örgütler kendilerine alan bularak hakimiyet kurmaya çalışmıştır. Özellikle El-Kaide ve DEAŞ terör örgütlerinin rejim-muhalif çatışmasından yararlanarak ülkenin farklı şehirlerini veya köylerini ele geçirmesi, Suriye halkının halihazırda rejim-muhalif çatışması nedeniyle yaşadığı acıları daha da arttırmış, iki taraflı iç savaş olarak nitelenen olaylar artık çok taraflı ve her paramiliter örgütün birbiri ile savaşılabildiği bir boyut kazanmıştır.

Bir yandan ülkenin güvenliğini sağlamak maksadıyla PYD terör örgütü ile eşgüdümlü hareket eden Suriye rejimi, diğer yanda DEAŞ ve türevleri ve onlarca küçük gruplar halinde cihat çağrısı yapan örgüt Suriye topraklarını adeta savaş alanına çevirmiştir. Suriye'de yaşanan iç karışıklıklarda böylesine vahim bir tablo söz konusu iken, Suriye rejiminin İran ve Rusya'dan da aktif destek görmesi hem bölge coğrafyasında hem de uluslararası platformlarda ateşkesin durdurulmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Öyle ki, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri konumunda bulunan Rusya, Essad rejimi aleyhine alınan tüm kararları veto etmiş, halkına zulmetmekten geri durmayan bir yönetimin uluslararası örgütlerce cezalandırılmasının önüne geçmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nde beş daimi üyeden birinin vetosu, bir kararın alınmaması için yeterli olduğundan, BMGK'nin Suriye politikaları her zaman sınırlı ve yetersiz olarak kalmıştır (Sandıklı & Semin, 2012:12).

Türkiye'nin terörist bir organizasyon olarak gördüğü ve içeride PKK terör örgütü ile, sınır bölgesinde de PKK'nın uzantısı olan PYD terör örgütü ile mücadele ederken Essad rejiminin bu yapılarla iş birliğine soyunması, bir anlamda Türkiye'yi de muhalif güçlere destek veren bir role konumlandırmıştır. Dış politika bakımından sınırlarını terör odaklarından arındırmak isteyen Türkiye, PYD ve türevleri ile verdiği mücadeleyi etkin olarak sürdürürken, farklı bölgelerde rejim güçlerine karşı mücadele veren kesimleri bir araya getirmek üzere 2011 yılının Mayıs ayında Antalya'da 300 kişinin katılımı ile ilk toplantının gerçekleşmesini sağlamıştır (Canyurt, 2018: 3).

Orta Doğu coğrafyası, El-Kaide'nin gerçekleştirdiği 11 Eylül saldırısı, DEAŞ terör örgütünün hem bu bölgede hem de Avrupalı devletlerin ülkelerinde terör eylemlerinde bulunması, Arap göçmenlerin dünyada gideceği yerleri önemli ölçüde sınırlandırmış ve göçmenler yabancı düşmanlığı adı altında yerli halklarla kaynaşma noktasında göç edebilseler dahi çok ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa ve Amerika'ya göç eden bireylerin kültürel farklılıkları bir yana, siyasal olarak desteklenen ırkçı ve faşist yaklaşımlar sonucunda göç sürecinin devam etmesi zor ve mecburi istikamet yoluna göçmenleri zorlamaktadır. Güvenli liman ve yeni geçim kaynakları arayan insan sayısındaki hızlı artış, son on yılda Orta Doğu'yu en hızlı büyüyen uluslararası göçmen ve zorla yerinden edilmiş nüfusa sahip bir dünya bölgesine dönüştürmüştür. Bu da bölgeden Türkiye'ye yönelik göçü arttırmıştır.

Suriye'de meydana gelen iç savaşın şüphesiz en önemli sonucu uluslararası göçü hızlandırması ve mülteci krizine neden olmasıdır. BM'ye göre, devam etmekte olan bu süreç son 25 yılın en büyük göç dalgasını temsil etmektedir (Erdoğan, 2018: 1-2). Gelişmiş ülkeler, göç olgusunu her ne kadar insan haklarının korunmasına yönelik çok sayıda uluslararası hukuk metnine bağlamak suretiyle değerlendirse de, son yıllarda özellikle Avrupa ve ABD'nin göç politikalarının tamamen güvenlik algısı temelinde oluştuğu izlenmektedir.

Türkiye'nin Suriye'deki terörizm ile mücadelesinin ilk ayağını, PKK terör örgütünün elebaşı Abdullah Öcalan'ın Suriye'ye kaçması ve 1980 yılında Türkiye'de gerçekleşen askeri darbe (Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 22 olarak okumak mümkündür. Askeri darbe nedeniyle Suriye'ye sığınan Kürtlerin ve Ermenilerin siyasi faaliyet yürütmesi, Türkiye'deki PKK, ASALA ve Dev-Sol gibi yapılanmalara Suriye yönetiminin ev sahipliği yapması iki ülke arasında devlet destekli terörizm ile mücadelenin temelini atmıştır.

Suriye hükümetinin direkt olarak Türkiye ile savaşmak yerine vekalet savaşı (*proxy war*) yürütme çabası, ASALA ve PKK terör örgütlerinin faaliyetlerinin sınır bölgesinde hızlanmasına yol açmıştır. 1979 yılında PKK'nın Suriye'ye ait Bekaa Vadisi'nde kamp yapmasına izin veren Suriye yönetimi, su sorunları üzerinden de terör örgütlerine destek vererek Türkiye'yi caydırma girişimlerinde bulunmuştur.

Suriye'de PKK'nın eylemlerinin de artması, PKK ve türevlerinin Türkiye yönünde gerçekleştirdiği silah ve uyuşturucu kaçakçılığına göz yumması ve bu örgütlere silah yardımı, barınma ve eğitim gibi lojistik desteklerin verilmesi (Cabbarlı, 2004: 409) Türkiye ile Suriye arasında terör örgütlerinin vesilesi ile bir gizli savaşın yaşanmasına neden olmuştur.

1980'li yılların Türk dış politikasına damga vuran isim şüphesiz dönemin başbakanı ve 1989 yılından itibaren Cumhurbaşkanı Turgut Özal olmuştur. Özellikle 1983-1993 yılları arasında Özal'ın dış politikaya yönelik hamleleri, komşu ülkelerle iyi ilişki kurma gayreti ekseninde şekillenmiştir. Suriye'nin PKK ve türevlerine verdiği destek nedeniyle gerginleşen siyasi ortamda, ekonomik iş birliği yolunda adımlar atmak istemiş ve yine iş birliği yöntemi ile sınır bölgelerinde ve Suriye'de PKK varlığını yok etmeyi amaçlamıştır. Ekonomik işbirliği yapan ülkelerin karşılıklı bağıllık ilkesi ile birbirlerine daha yakın olacağına inanan Özal, bu düşüncesini *..aralarında sorun bulunan ülkeler ekonomik ilişkiler kurmak suretiyle bir çeşit karşılıklı bağımlılık yaratırlar ve sorunlarını çözmeye bu alandan başlarlar, ardından da siyasi çözüm gelir. İnsanlar serbest biçimde ticaret yapabilirlerse savaş ihtimali düşer..* açıklaması ile de pekiştirmiştir. Ekonomik iş birliği girişimlerinin içerde kalkınma ve demokratikleşmeye, dışarda ise karşılıklı bağıllık ve kazan-kazan diplomasisine dönüşeceğine inanan Özal, aynı zamanda Bat ile ilişkileri bozmadan Orta Doğu, Orta Asya ve Doğu Avrupa ülkeleri ile de çok boyutlu dış politika anlayışını devam ettirmek istemiştir (Ataman, 2003: 53).

1980'li yıllarda, Suriye'nin PKK'ya verdiği desteğin geri çekilmesi için Türkiye resmi ziyaretler çerçevesinde dahi girişimlerde bulunmuştur. Öyle ki, dönemin Dışişleri Bakanı İltis Türkmen, Şam'a 1983 yılında gerçekleştirdiği bir ziyarette, Türkiye'nin terör örgütü olarak tanıdığı PKK'ya verilen desteğin sona ermesi gerektiğini ifade etmiştir (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2009: 133). Suriye'ye karşı yumuşak güç aygıtının kullanılmasının akabinde komşu ülke Irak'ın bulunduğu girişim, Türkiye, Suriye ve Irak ilişkileri için dönüm noktası olmuştur.

Türkiye, Suriye ile de karşılıklı çıkar ilişkisi üzerinden mekik diplomasisi kurulmasına zemin hazırlamış ve karşılıklı ziyaretler bu girişimlerin ardından devam etmiştir. Ancak 1998 yılında Suriye'nin PKK'ya olan desteğinin yeniden artması Türkiye ile Suriye'yi savaşın eşiğine getirmiştir. Ekim 1998'de cereyan eden krizin perde arkasında Suriye ile Türkiye'nin terör, güvenlik ve su sorunu ile ilgili protokolleri kabul etmesine rağmen Suriye'nin teröre verdiği desteğin bir türlü kesilmemesi gerçeğinin yattığını söylemek mümkündür. Bu süreçte Ekim 1998 krizinin meydana gelmesine neden olan ve ilişkileri kopma noktasına getiren olay ise 23 Ocak 1996 tarihinde Türkiye'nin Suriye'ye gönderdiği notada yer alan, Türkiye'nin Öcalan'ın iadesini istemesi ve PKK'ya verilen desteğin son bulması talepleri olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin notasına yanıt olarak Suriye yönetimi, Öcalan'ın topraklarında olmadığını ve PKK'ya destek verilmediğini (Aykan, 1999: 176) belirterek inkâr politikasına devam etmiştir. Suriye'yi su politikası ve komşu ülkeleri ile geliştirdiği ilişkiler sayesinde b desteği çekmeye zorlayan Türkiye, bu dönemde İsrail ile ilişkilerini de geliştirerek Suriye'ye mesaj vermiştir. Suriye'nin inkar politikası yürüttüğünü söylemek bir yorum değil sonuçtur. Öyle ki, PKK'nın üst düzey yöneticilerinden biri olan Şemdin Sakık'ın Irak'ın kuzeyinde 13 Nisan 1998 tarihinde ele geçirilmesi, hem Türkiye'de PKK'ya yönelik operasyonların sıklaştırılması gerektiğini dile getirenlerin elini güçlendirmiş hem de Öcalan'ın örgüt liderliğini Suriye'den yürüttüğünü kanıtlamıştır.

Sakık güvenlik güçlerine verdiği ifadelerde, *Ateşkes de, ateş de Şam'da bulunan örgüt liderinden gelmiştir... Suriye Türkiye'de barış istememektedir... Apo ateşkeste samimiye Suriye'den çıkıp Kuzey Irak'a gelsin* (www.hurriyet.com) beyanında bulunarak Suriye ile PKK arasındaki iş birliğini yinelemiştir. Buna ek olarak, PKK'nın elebaşı Abdullah Öcalan gazeteci Mehmet Ali Birand ile gerçekleştirdiği mülakatında Suriye'nin kendisini durdurup durduramayacağını şu cümleler ile ifade etmiştir: *M.A.B: Suriye istese sizi durdurur mu? A.Ö: Kesin. Özel bir kararla durdurabilir* (Birand, 1993: 177). Elebaşı Öcalan'ın bu ifadeleri de birinci ağızdan Suriye ile yapılan iş birliğini açık ve net bir şekilde göstermektedir.

Suriye ile tırmanan ilişkiler, mekik diplomasisi yolu ile çözölmeye çalışılmış ve bu bağlamda Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek ve İran Dışışleri Bakanı Kemal Harrazi, arabuluculuk faaliyeti yürüterek tarafları bir araya getirmek

için girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin sonucunda gerek Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşması gerekse Mısır ve İran'ın arabuluculuk faaliyetleri sonucunda Suriye, inkara politikasına daha fazla devam edememiş ve takvim yaprakları 9 Ekim 1998'i gösterdiğinde Suriye terörist elebaşı Öcalan'ı sınır dışı etmiştir (Yavuz, 2005: 419).

Öcalan'ın sınır dışı edilmesi, Suriye ve Türkiye ilişkileri açısından son derece önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişme sonrasında, iki ülkenin temsilcileri, krizin sona ermesi ve atılacak adımları konuşmak amacıyla 19 Ekim 1998 tarihinde Adana'nın Seyhan ilçesinde bir araya gelmiştir. *Adana Mutabakatı* olarak adlandırılan bu görüşmede, dönemin başbakanı Mesut Yılmaz, Öcalan'ın sınır dışı edildiğini ve Suriye'nin PKK'yı terör örgütü olarak tanıdığını ilan etmiştir (Hale, 2013: 233-234).

2010 yılında ismi *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Terör ve Terör Örgütlerine Karşı Ortak İş birliği Anlaşması* olarak değiştirilen 20 Ekim günü Adana'nın Seyhan ilçesinde imzalanan Adana Mutabakatı (www.tbmm.gov.tr) Suriye'nin taahhütleri şu şekilde sıralanmıştır;

i) PKK lideri Abdullah Öcalan mutabakata varıldığı tarih itibarıyla Suriye'de değildir ve Suriye'ye girmesine izin verilmeyecektir. ii) Suriye'de olduğu söylenen PKK kampları mutabakata varıldığı tarihten itibaren faaliyette değildir ve faaliyete geçmelerine izin verilmeyecektir. Birçok PKK üyesi tutuklanmış ve isimleri Türk tarafına iletilmiştir. iii) Suriye yö netimi ülke toprakları üzerinde PKK'nın askeri, ekonomik ve siyasal faaliyetlerinin hiçbirine izin vermeyecek, örgüt propagandasına müsaade etmeyecektir. iv) Suriye yönetimi PKK'nın "terörist bir örgüt" olduğunu kabul etmiştir. v) Suriye yönetimi, ülke topraklarında PKK'nın eğitim ve barınma amaçlı kamp ve diğer tesisler oluşturmaya ve ticari faaliyetlerine izin vermeyecektir. PKK üyelerinin üçüncü bir ülkeye geçişleri için Suriye topraklarının kullanmasına müsaade etmeyecektir. vi) Suriye yönetimi, Abdullah Öcalan'ın tekrar Suriye topraklarına girmemesi için her türlü tedbiri alacak ve sınır kapılarına bu doğrultuda talimat verecektir (www.indyturk.com)

Yukarıda sıralanan Mutabakat maddelerinin uygulanmaya başlaması ile, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliği ve güvenlik konusunda ortak hareket etme girişimleri, karşılıklı yumuşama döneminin başlangıcı olarak yorumlanabilir. Suriye yönetimi, topraklarında yaşayan Kürtlerin ayaklanma ihtimalini düşünerek doğrudan PKK ile mücadele yöntemini benimsemese de, Türkiye'ye PKK mensubu kişileri teslim etmek suretiyle desteğini sürdürmüştür (Karabulut ve Eryılmaz, 2016: 37). 2004 yılında Suriye'nin Kamışlı ilinde meydana gelen olayla ise Suriye yönetiminin Kürtlere karşı olan politikasını tamamen değiştirdi. Bir futbol müsabakasında

Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı Kamışlı 'da çıkan olaylar önce siyasi atışmalara daha sonra da etnik grupların mücadelesine dönüştü (Oran, 2013: 414).

Türkiye'yi terörizm yöntemi ile istikrarsızlaştırma çabaları, Suriye örneğinde görüldüğü gibi komşu ülkeler üzerinden sürdürülebilmektedir. Temelde üç ana hat olan etnik, dinci ve ideolojik terör organizasyonlarının hedefi haline gelen Türkiye, iç güvenlik kaygılarını uluslararası güvenliğin korunmasına entegre etmek durumunda kalmıştır. Anlaşılan Türkiye'nin bir komşu ülkesi iç güvenlik sorunu oluşturan bir terörist yapıyı kullanmaktan tarih sahnesinde geri durmamıştır. Türkiye'nin böylesine zorlu bir coğrafyada kendi güvenliğini içeride ve dışarıda sağlaması elzemdir. Bu nedenle, Türk dış politikasında sınırlarda oluşabilecek ve hangi amaca hizmet ederse etsin kendini gösterecek olası bir terör koridoruna Türkiye'nin izin verebilmesi söz konusu değildir. Bu noktada oluşturulan veya oluşturulacak güvenlik çemberi, kamu ve sınır güvenliğinin tesisi bakımından önem arz etmektedir.

2.4. Suriye'den Türkiye'ye Göç

Toplumların gelenekleri, dini inanışları, örf ve adetleri; kısaca tüm kültürel değerleri bireylerin davranışları üzerinde kritik role sahiptir. Zorluklar ile mücadele yolunda kültürel değerlerini hayatlarının merkezine alan toplumlar, “kutsallarını koruma” noktasında fiziksel ve psikolojik tepki vermekten geri durmazlar. Bu bireyler, değerlerini korumaya çalışırken dışlanma, yalnızlaştırma, güvensizlik endişeleri ile ekonomik kaygılardan da sorun yaşadığında, toplumsal şiddet temayülü taraftar bulmakta ve sosyal anlamda bu dışavurum söz konusu olabilmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016: 4).

İnsan davranışı üzerinde genelde olumsuz etkileri olan göç etme endişesi de bu durumun tetikleyicilerinden biridir. Öyle ki, sosyal ve kültürel değişim, kültürleşme, asimilasyon, adaptasyon gibi bireyin ruhsal sağlığında değişimler yaratacak konularda yapılan stres konulu araştırmalar, göç endişesi veya göç hareketliliğinin psikolojik bozukluklara neden olabileceğini ortaya koymuştur (Doğan, 1988: 33). Suriye'de 2011 yılında başlayan ve 2022 yılına gelindiğinde hala devam ettiği görülen iç savaşın mağdurları olan göçmenler de bu çatışmanın mağdurları olarak ön plana çıkmaktadır.

2011 yılında seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin güvenlik güçlerinden gördüğü kötü muamele sonrasında kendini yakması gerek Tunus'un gerek bölge ülkelerinin kaderini geri dönülemez bir biçimde değiştirmiş, bu durum Arap Baharı adı verilen kıvılcım hareketinin başlangıcı olmuştur. Suriye'nin Deraa kentinde yaşları 9 ila 15 arasında değişen aynı aileden 15 çocuk okul duvarına yazdıkları bir slogan

nedeniyle tutuklanarak alıkonulmuş, işkenceye uğramış; takip eden günlerde çocukların yakınları bu durumu protesto etmek için sokaklara çıkınca kolluk kuvvetlerinin şiddetine maruz kalmış, bu olayların ardından başlayan kitlesel gösteriler İdlip, Halep, Hama, Humus, Banyas ve Lazkiye gibi farklı şehirlere yayılarak ülke çapında bir başkaldırıya dönüşmüştür.

Suriye rejimi lideri Bassar Al Essad'ın muhaliflerine yönelik sürdürdüğü katı politikalar ve zulümler karşısında göçe zorlanan ve Aralık 2022 yılı itibari ile yalnızca Türkiye'ye göç eden 3.543.837 düzenli geçici korunan Suriyeli bulunmaktadır. İlk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Yayladağı ilçesinde bulunan Cilvegözü sınır kapısından kabul edilen 252 Suriye vatandaşı ile başlayan bu süreç, Türkiye'yi "son çare" olarak görenlerin mekânı haline getirmiştir. Türkiye, tarihi ve kültürel bağları ile 911 km kara uzunluğu bulunan Suriye'deki bu trajediye sessiz kalmamış ve bu bölgelerde sıkışıp kalan bireylerin ülkeye girişine izin vermiştir.

Baskı ve zulüm altında ülkelerini terk etmek zorunda kalan bu bireylere karşı "açık kapı" politikası izleyen Türkiye, geçici koruma statüsü ile Suriyelileri çadır kentler başta olmak üzere kontrollü olarak ülkenin çeşitli bölgelerine iskan etmiştir. 2022 yılına gelindiğinde, sayıları yaklaşık 4 milyona yaklaşan geçici koruma statüsündeki Suriyelinin Türkiye'de yaşadığı görülmektedir.

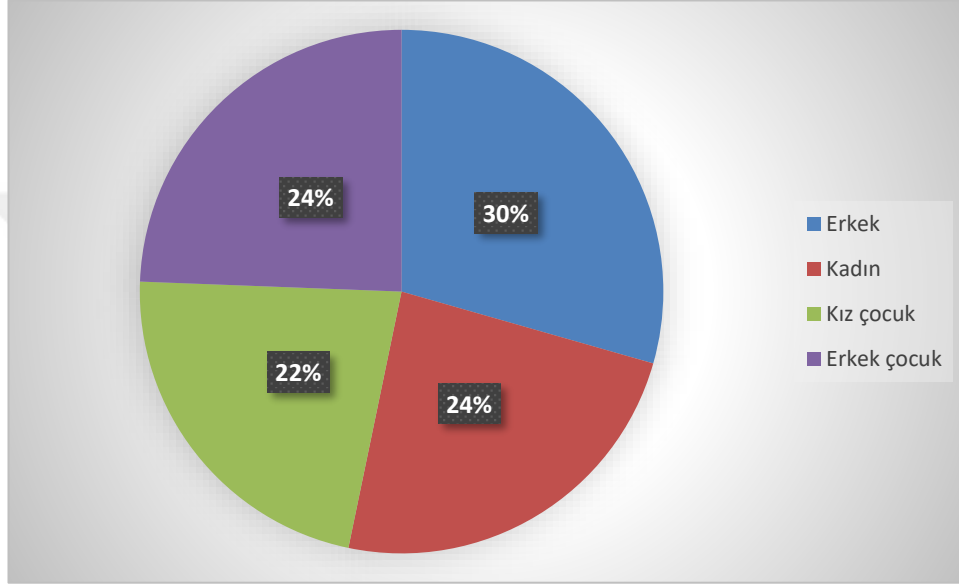
Tablo 1:
Suriyelilerin Cinsiyet Grubu Dağılımı

Nüfus Grubu		2021		2022	
		İhtiyaç Sahibi Nüfus	Hedeflenen Nüfus	İhtiyaç Sahibi Nüfus	Hedeflenen Nüfus
Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler ²⁸	Erkek	1.065.338	1.066.600	1.066.600	1.066.600
	Kadın	855.959	863.876	863.876	863.876
	Oğlan Çocukları	898.255	884.190	884.190	884.190
	Kız Çocukları	830.944	810.275	810.275	810.275
Ara Toplam		3.650.496	3.624.941	3.624.941	3.624.941
Diğer Milletlerden Mülteciler ve Sığınmacılar	Ara Toplam	320.000	320.000	320.000	320.000
Etkilenen Ev Sahibi Toplum Üyeleri	Ara Toplam	8.500.000	118.000	8.500.000	118.000
Genel Toplam		12.470.496	4.062.941	12.444.941	4.062.941

Kaynak: UNHCR Türkiye Ülke Bölümü 2021-2022

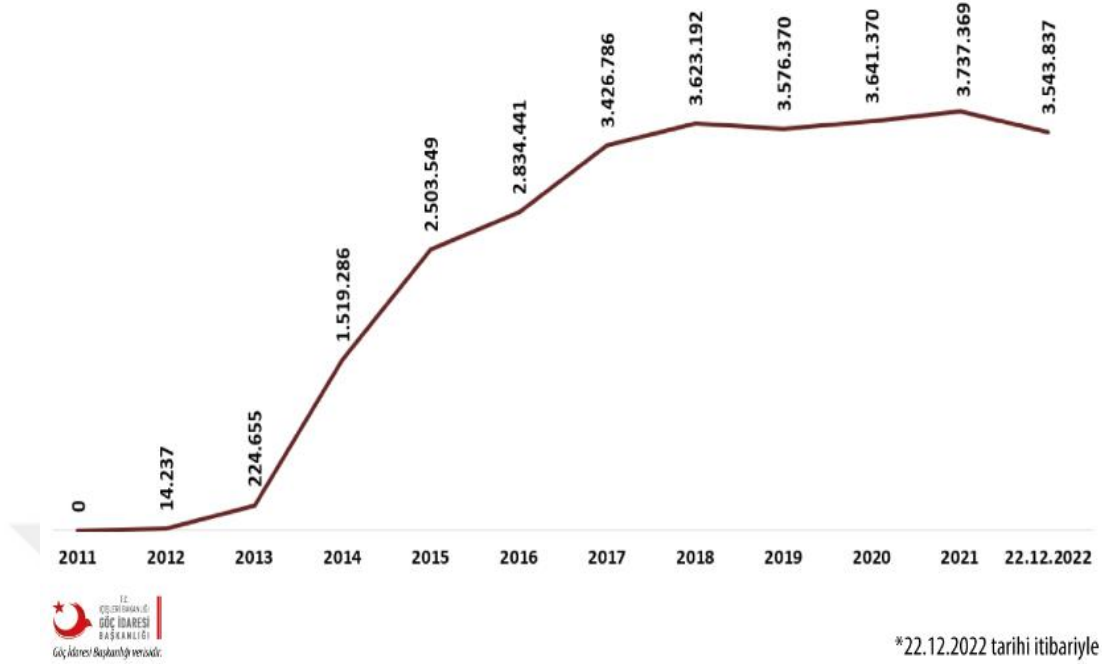
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR-BMMYK)nin yayımladığı 2021-2022 yılına ait raporda, erkek-kadın-kız çocukları ve oğlan çocukları olmak üzere Türkiye'ye gelen bireylerin cinsiyet ve yaş dağılımı genel başlıklar ile verilmiştir. Buna göre, Türkiye'ye gelen Suriyelilerden 1.066.600 kişi erkek nüfusundan, 863.876 kişi kadın nüfusundan; 884.190 kişi oğlan çocukları ve 810.275 kişi ise kız çocuklarından oluşmaktadır.

Şekil 2:
BMMYK Raporu Yüzdelik Tablo

Bu raporda, toplam Suriyeli sayısının %30'unu erkek nüfusun, %24'lük kısmını ise kadın nüfusunun oluşturduğu anlaşılmaktadır. Çocukların %46 gibi yüksek bir oranla göç etmek zorunda kalması, Suriyelilerin göçe mecbur bırakıldığının göstergesidir. Öyle ki, BMMYK raporuna göre, Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin %22sinin kız çocuk, %24ünün ise erkek çocuklardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren ve genel müdürlük çatısı altındayken kapsamı genişletilerek başkanlığa dönüşen Göç İdaresi'nin verileri de geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı için önem arz etmektedir. Buna göre;

Tablo 2 :
Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

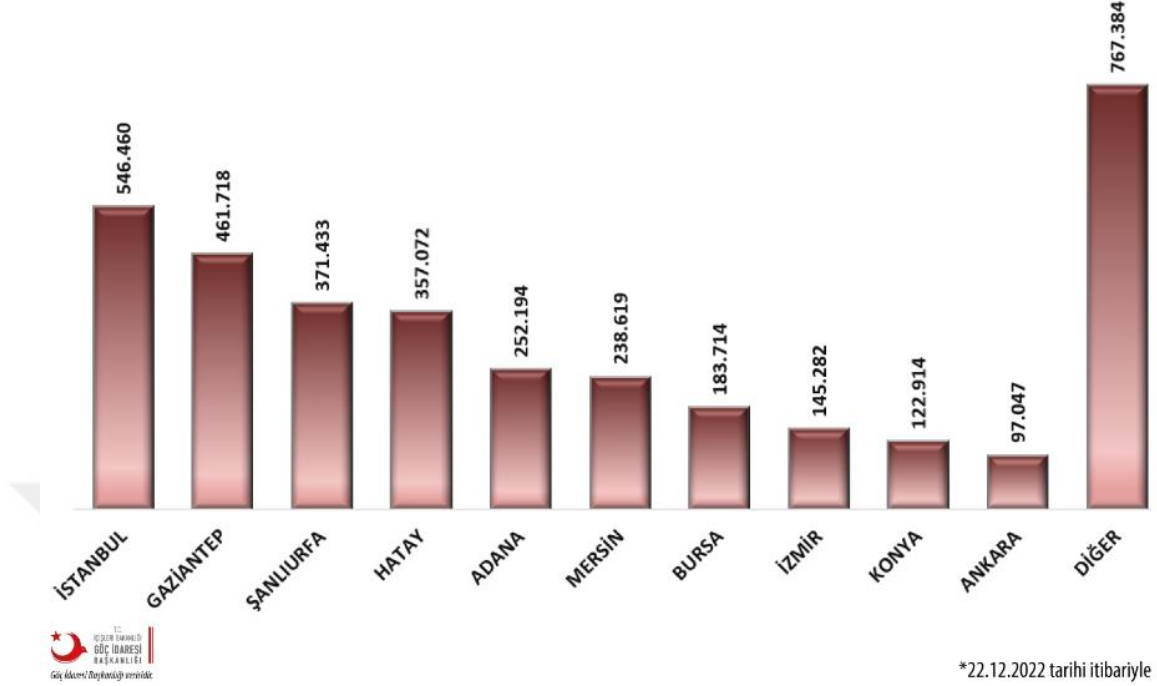
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (Aralık 2022)

yıllara göre geçici koruma kapsamında düzenli göçmenlerin sayısı Aralık 2022 itibarı ile 3.543.837 olarak hesaplanmıştır. BMMYK raporu ile Göç İdaresi Başkanlığı verileri arasındaki farklılık hesaplamaların aydan aya değişmesinden kaynaklanmaktadır. Öyle ki, BMMYK raporunun referans notlarında, verilerin Göç İdaresi Başkanlığı'nın hesaplamaları baz alınarak yapıldığı ifade edilmektedir. 2012 yılında 14.237 olan Suriyeli sayısı, 2013 yılında 224.655, 2014 yılında 1.519.286, 2015 yılında 2.503.549, 2016 yılında 2.834.441 olarak verilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde bu sayı 3.426.786 olarak belirlenmişken 2018 yılında 3.623.192, 2019 yılında 3.576.370, 2020 yılında 3.641.370, 2021 yılında ise 3.737.369 olarak tespit edilmiştir. Aralık 2022 son tarihli grafikte, mevcut düzenli geçici korunan Suriyeli sayısı 3.543.837 olmuştur.

Geçici koruma kapsamında Türkiye'de bulunan Suriyelilerin illere dağılımı aşağıdaki grafikte ifade edilmiştir.

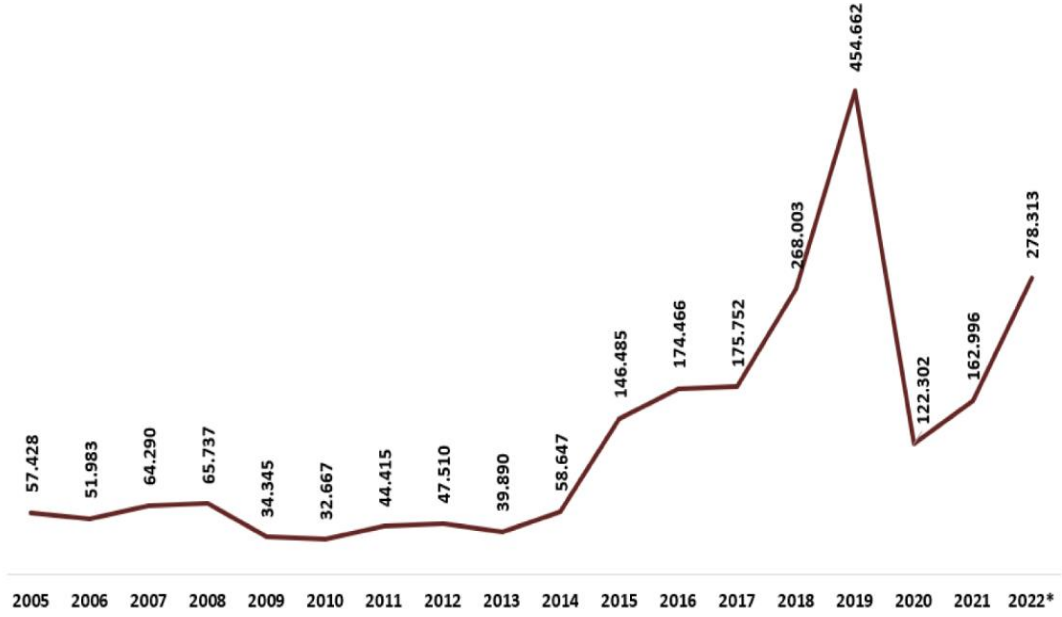
Tablo 3:

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Yukarıdaki grafiğe göre, en fazla Suriyeli bireyin yaşadığı şehir 549.307 ile İstanbul ilidir. İstanbul’u 465.183 ile Gaziantep, 384.122 ile Şanlıurfa, 368.549 ile Hatay izlemektedir. İlk 10 il arasında en az Suriyeliyi barındıran şehir ise 100.173 ile Ankara’dır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2019 yılına kadar düzenli olarak göç verilerini paylaşmış, ancak 2019 itibarı ile göç raporlarını yayımlamayı durdurmuştur. 2022 yılına gelindiğinde, Göç İdaresi Başkanlığı’nın verileri TÜİK’in verilerinden farklı olduğundan, güncel verileri paylaşan resmi kamu sitesi olarak yalnızca GİB çalışmamızda baz alınmıştır. Bu bağlamda düzenli göçmenlerin yanı sıra düzensiz göçmenlerin de verileri GİB’de mevcuttur. Yıllara göre ele geçirilen göçmen sayısı yıllara göre aşağıdaki gibidir:

Tablo 4:
Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

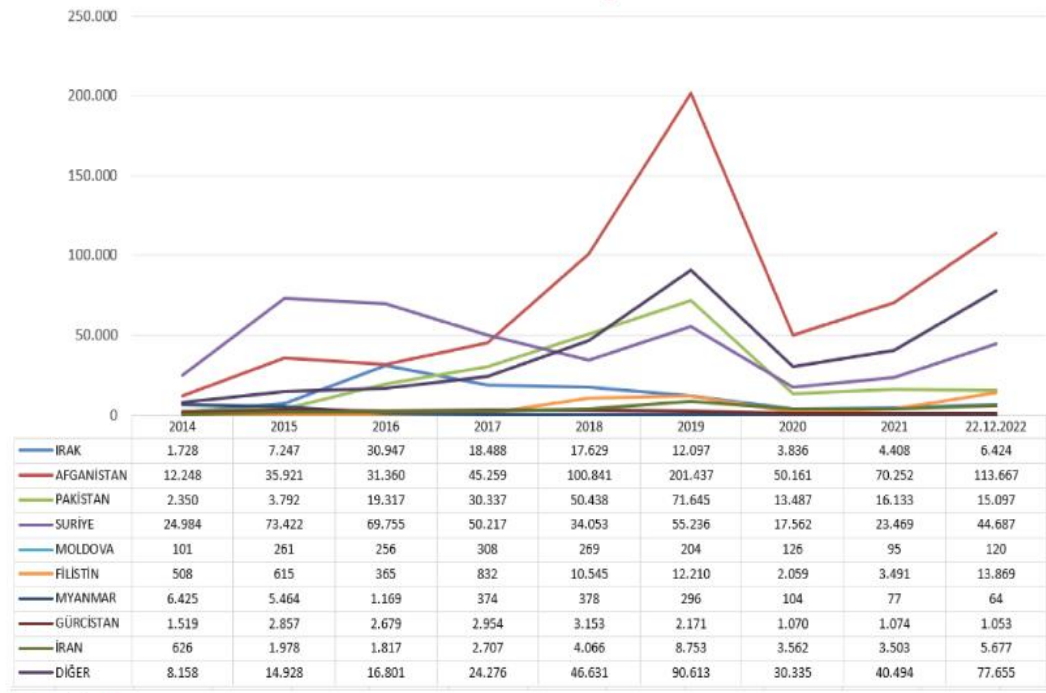

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

2005 ila 2022 yıllarını kapsayan yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen verilerinin yansıtıldığı bu grafikte, 2005 yılında 57.428 olan düzensiz göçmen sayısı, 2010 yılında %30 oranında düşerel 32.667'ye gerilemiştir. 2015 yılına gelindiğinde yaklaşık %500'lük bir artış ile 146.485'e ulaşan düzensiz göçmen sayısı, 2020 yılında 122.302 olarak ölçülmüş ve 2022 yılında 278.313 olarak kaydedilmiştir.

Yakalanan düzensiz göçmenlerin yıllara göre dağılımının yanı sıra, aşağıda yer alan grafikte, bu düzensiz göçmenlerin hangi ülkeden geldikleri ya da hangi ülkenin vatandaşı olduğuna yönelik bilgiler söz konusudur. Bahsi geçen tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 5:
Türkiye'ye Gelen Göçmenlerin Uyrukları

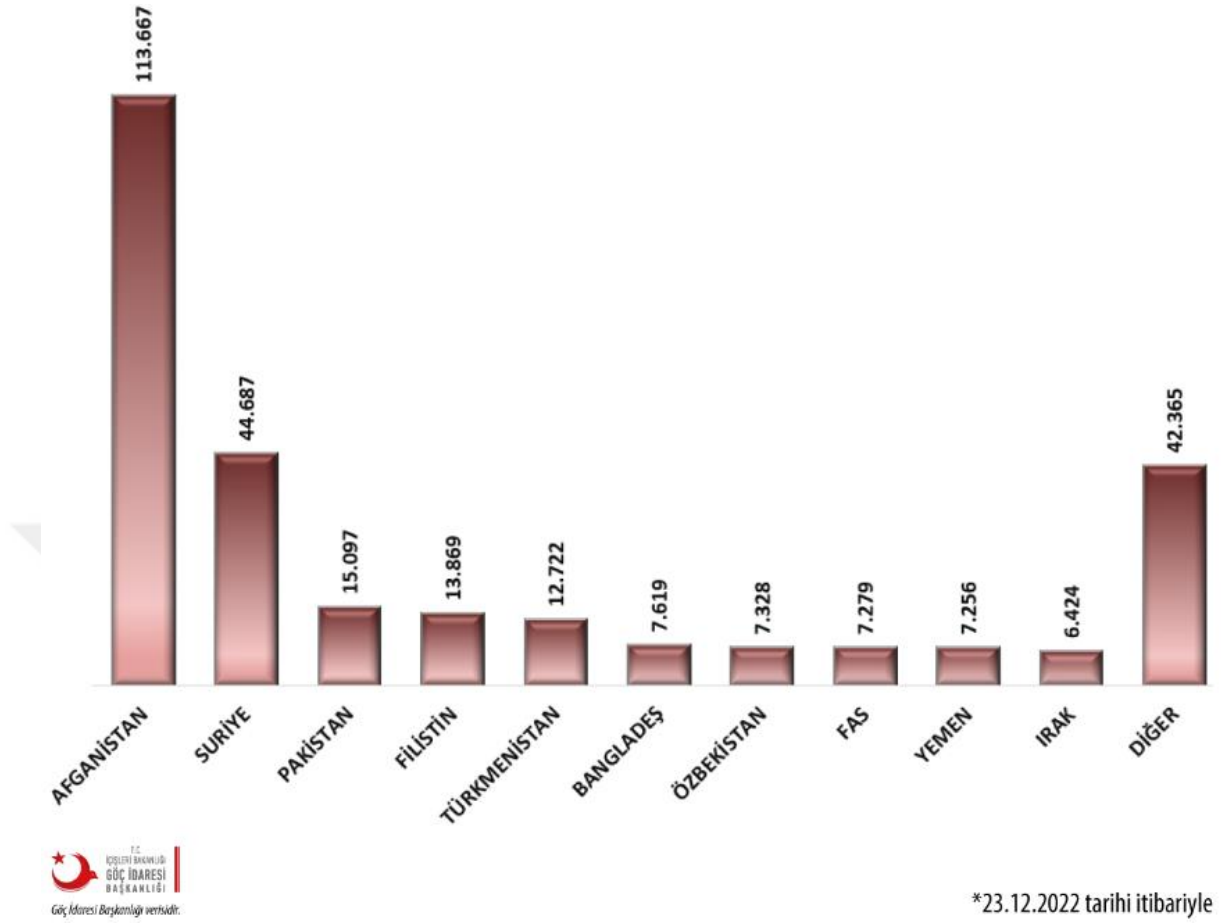

*22.12.2022 tarihi itibarıyla

Yukarıdaki grafikte ifade edildiği gibi, 2014 yılında en fazla ele geçirilen düzensiz göçmen 24.984 ile Suriye'den olmuştur. Aynı yılda en az düzensiz göçmenin geldiği kaynak ülke ise 101 ile Moldova olmuştur. 2018 yılına gelindiğinde bu sıralama değişmiş, Suriye, kaynak ülke liderliğini Afganistan'a bırakmıştır. 2018 yılında en çok ele geçirilen düzensiz göçmen Afgan kökenli olup sayıları 100.841 olarak hesaplanmıştır. Listede ikinci sırada yer alan Suriye menşeli göçmen sayısı 34.053 iken en az düzensiz göçmen Moldovadan gelmiştir. Moldovalıların sayısı 269'dur. 2022 yılına gelindiğinde ise 22 Aralık 2022 tarihi itibarıyla en fazla düzensiz göçmenin geldiği ülke Afganistan olmuştur. 113.677 kişi ile birinci sırada yer alan Afganistan'ı 44.687 kişi ile Suriye izlemiştir. En az düzensiz göçmenin geldiği ülke ise yine 64 kişi ile Myanmar olmuştur.

Aşağıdaki grafikte, yakalanan düzensiz göçmenlerin geldiği ilk 10 ülke GİB tarafından yayımlanmıştır:

Tablo 6:
Yakalanan Düzensiz Göçmenler (İlk 10 Uyruk)

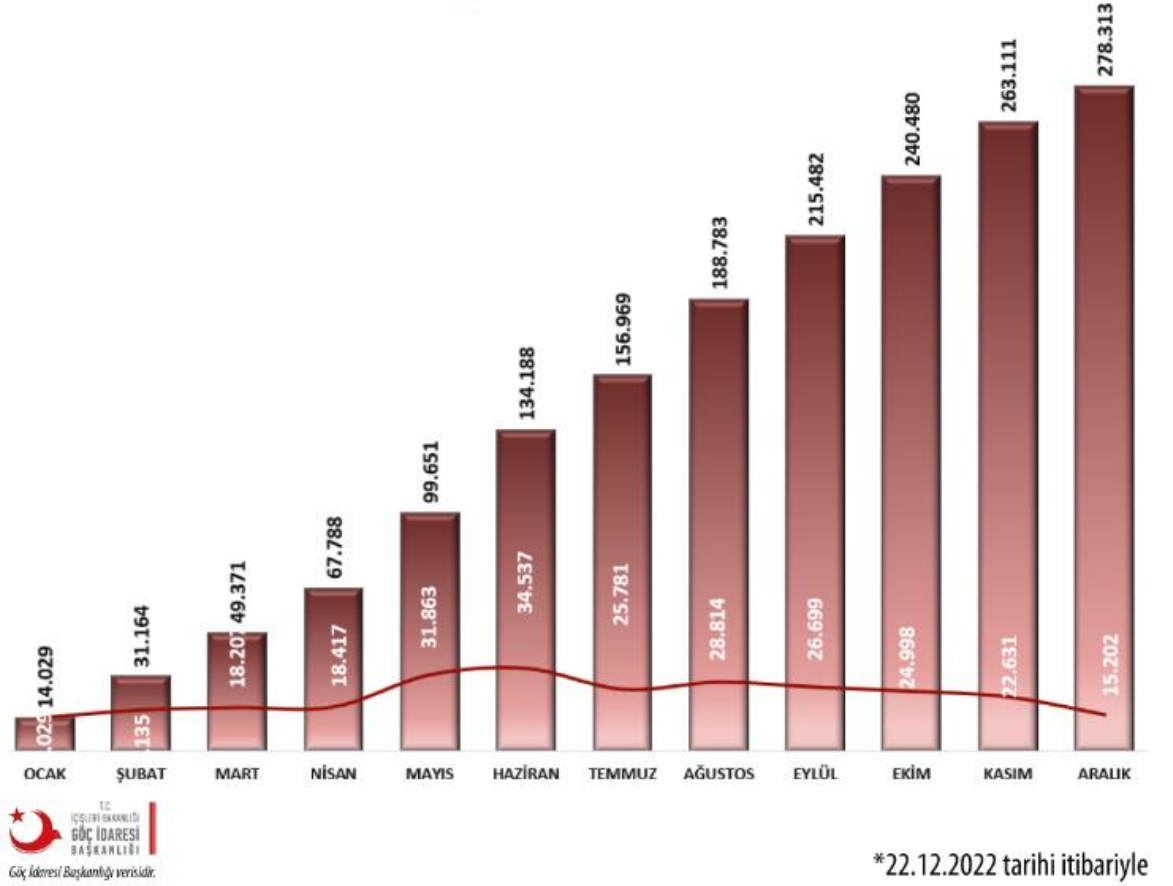

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

23 Aralık 2022 tarihi itibarı ile düzensiz göçmenlerin bağlı oldukları ülkelerin başında Afganistan gelmektedir. 113.667 ile birinci sırada bulunan Afganistan'ı 44.687 kişi ile Suriye; 15.097 kişi ile Pakistan izlemektedir. Türkmenistan, Filistin, Bangladeş, Yemen, Özbekistan, Fas ve İran'ın bulunduğu listede, son sırayı 3.6424 ile Irak menşeli bireyler oluşturmaktadır. Düzensiz göçmenlerin sayısında Suriye'nin gerilerde olması, Türkiye'nin Suriye'den gelen bireyler için ulusal mevzuatta düzenleme yapmış olmasından kaynaklanmaktadır. Geçici Koruma Statüsü başlığında Türkiye'nin açık kapı politikasını kabul ettiği Suriyelilerin bu bağlamda düzensiz göçmen listelerinde birinci sırada bulunmaması bu bağlamda anlaşılır olmaktadır.

2022 yılı içerisinde 22 Aralık’a kadar incelenen verilerde, GİB’ göre Ocak ayından Aralık ayına kadar yakalanan düzensiz göçmenlerin kümülatif toplamaları aşağıdaki gibidir:

Tablo 7:
Yakalanan Düzensiz Göçmen Aylık ve Kümülatif Toplamları

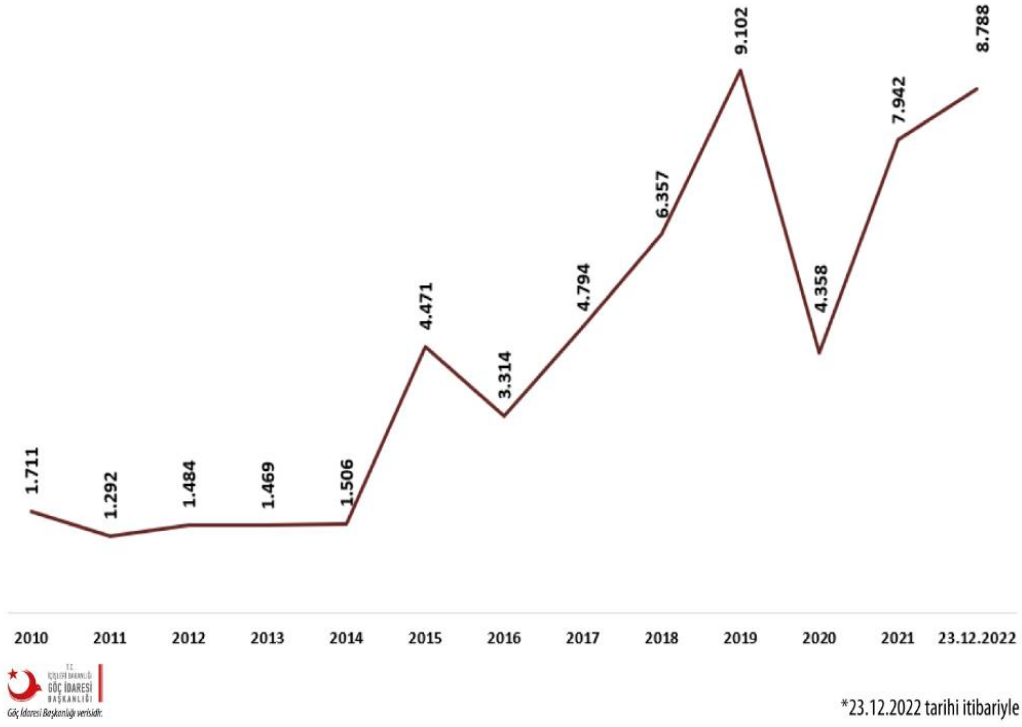
Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

Yakalanan düzensiz göçmenlerin aylık ve kümülatif toplamlarına bakıldığında, en fazla düzensiz göçmenin 278.313 ile Aralık ayında yakalandığı ifade edilmiştir. Yakalanan düzensiz göçmen sayıları en az Ocak ayında seyretmiş, bu sayı 14.029 olarak hesaplanmıştır.

Düzensiz göçmenler, göç hareketliliğinde bireylerin yüzleşmek zorunda kaldığı en zor durumlardan biridir. Türkiye, 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle baskı ve zulüm ile yüzleşmek zorunda kalan sivillere kapılarını açmış ve onları geçici koruma altına almıştır. Bu süreçte gerek Suriye’deki iç savaş gerekse Türkiye’nin yoğun kitlesel bir göç ile karşılaşması göç hareketliliğinin düzensiz bir

formda seyretmesine yol açmıştır. Düzensiz göçü ekonomik çıkarları için manipüle edenler ise göçmen kaçakçılığı suçunun konusunu oluşturmuştur. Türkiye’de 2010 yılından itibaren göçmen kaçakçılığının seyri aşağıdaki gibi olmuştur:

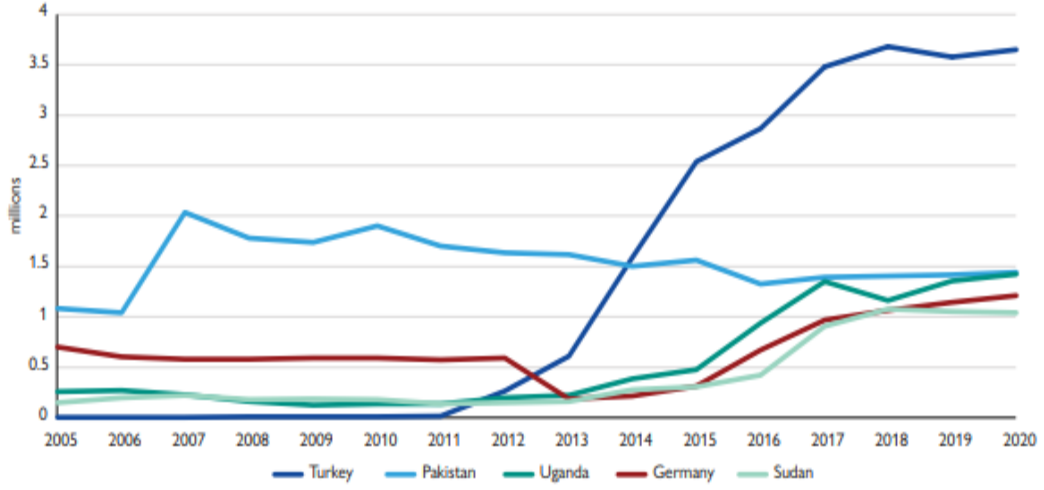
Tablo 8:
Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

Uluslararası organizasyonların Türkiye’ye doğru gerçekleşen Suriyeli göçünü yorumladığı ve istatistikleri yayımladığı görülmektedir. Bu bağlamda Uluslararası Göç Örgütü (IOM) nün 2022 yılı için hazırladığı raporda, en çok göç etmek zorunda kalanların Suriyeliler olduğu ve en çok göç alan ülkenin ise Türkiye olduğu yer almıştır:

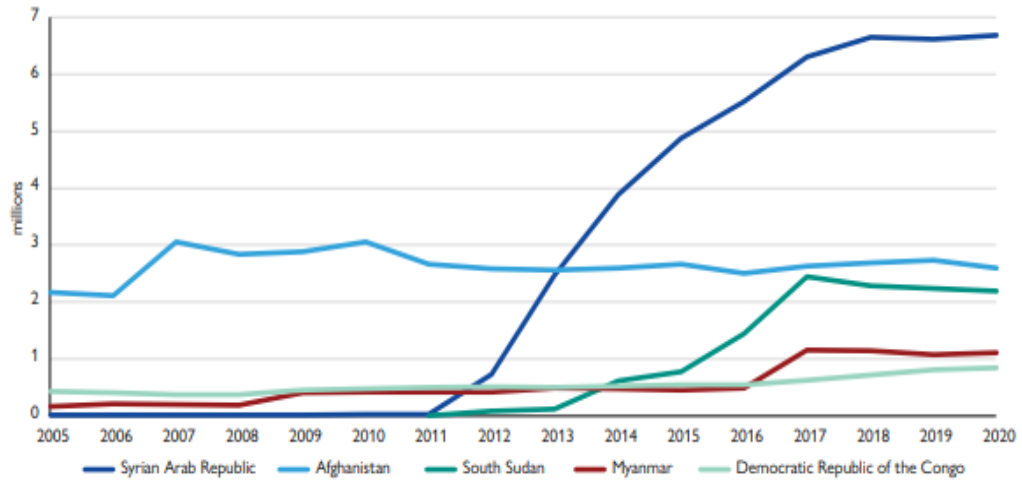
Tablo 9:
2020 İtibari ile İlk 5 Ev Sahibi Ülkeye Göre Mülteci Sayısı

Kaynak: IOM Dünya Göç Raporu, 2022

IOM Dünya Göç Raporu'nda yer alan grafikte, 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaşın ardından Türkiye'nin Almanya, Sudan, Uganda ve Pakistan'a göre daha fazla göçmene ev sahipliği yaptığı ve sayılarının 3.5 milyonu aştığı görülmektedir.

Tablo 10:
2020 İtibari ile İlk 5 Menşe Ülkeye Göre Mülteci Sayısı

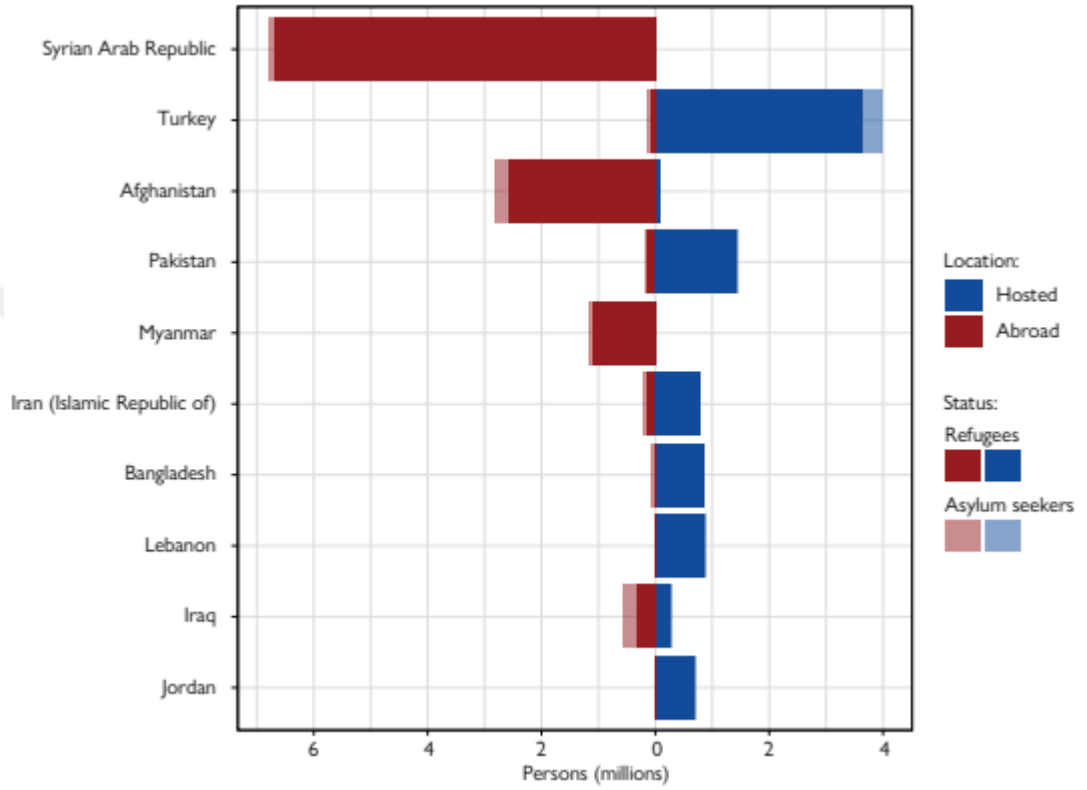

Kaynak: IOM Dünya Göç Raporu, 2022

IOM Dünya Göç Raporu'nda yer alan grafikte, 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaşın ardından Suriye'nin Afghanistan, Güney Sudan, Myanmar ve Demokratik

Kongo Cumhuriyetine göre daha fazla göç verdiği ifade edilmiştir. Ülkeler en çok göç veren ilk 5 ülkenin sıralanması ile oluşturulmuş olup grafikte yer alan yıllar 2005 ve sonrasını kapsamaktadır.

Tablo 11:
Toplam Mülteci ve Sığınmacı Sayısına Göre İlk 10 Asya Ülkesi

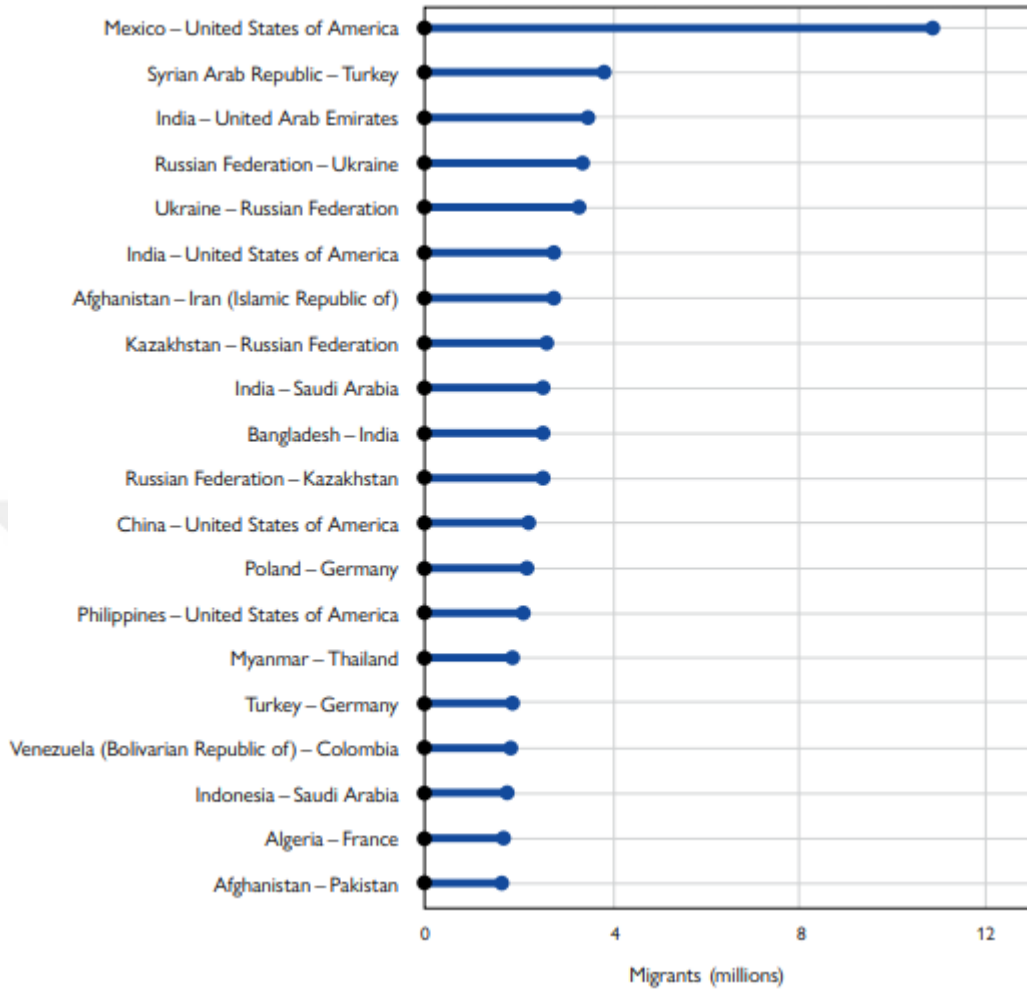

Kaynak: IOM Dünya Göç Raporu, 2022

Toplam mülteci ve sığınmacı sayısına göre ilk 10 Asya ülkesi IOM Dünya Göç Raporu'nda Türkiye ve Suriye arasındaki geçişkenlik dikkati çekmektedir. Bu rapora göre, aralarında Afganistan, Pakistan, Myanmar, İran, Bangladeş, Lübnan, Irak ve Ürdün'ün bulunduğu toplam 10 ülkede en fazla göç veren ülke Suriye, en çok ev sahipliği yapan ülke ise Türkiye olarak belirlenmiştir.

Dünya üzerinde göç hareketlerinin kültürel bağlar ve coğrafi yakınlık nedeni ile diğer ülkelere göre daha yoğun olarak gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Bu kapsamda, Meksika ile ABD, Rusya ile Ukrayna, Afganistan ile İran ve Bangladeş ile Hindistan arasında meydana gelen insan hareketlilikleri bu yakınlığın göstergesidir. IOM Dünya Göç Raporu'nda da bu durum irdelenmiş ve grafikte sabitlenmiştir. Raporda yer alan grafik aşağıdaki gibidir:

Tablo 12:
Ülkelerarası En Önemli 20 Uluslararası Göç Koridoru

Kaynak: IOM Dünya Göç Raporu, 2022

Ülkelere bakıldığında, en çok göç hareketliliği Meksika menşeli ABD yönüne doğru gerçekleşmektedir. Türkiye, göç hareketliliği bakımından dünyada ikinci en büyük göç alan ülke konumunda yer almıştır. Bu raporda, en az göç hareketliliğinin ise Afganistan-Pakistan yönünde olduğu görülmektedir.

2.5. Türkiye'nin Sınır Güvenliği Sorunu

Modern devlet sürecine geçiş ile birlikte devletlerin ülkeleri üzerindeki egemenliği uluslararası sistemlerce tanınmış ve zor kullanma yetkisinde olan tek temel aygıt devlet mekanizması olmuştur. Devletler ulus devlet inşasını oluştururken iki yüksek öncelikli olguyu politikalarının merkezine koydu; bunlardan biri toprak bütünlüğünün sağlanması için devletlerin belirlediği dış politika ilkeleri, diğeri de güven ve huzurun ülkede hâkim olmasını sağlamak için belirlenen iç politika ilkeleri. Literatürde güvenlik kavramı iki açıdan genel olarak ele alınmıştır. Birinci bakış açısı

ulus devletlerin her türlü ikili ve çok taraflı ilişkileri ile oluşan dışa yönelik güvenlik, diğeri de devletlerin içinde örgütlenen toplumun güvenliğini tehdit eden unsurlar ile mücadeledir. Bu bakış açısı da iç güvenlik (Zangl ve Zum, 2003: 172) olarak tanımlanmaktadır.

Devletlerin ulusal güvenliği sağlama girişimleri, aslında uluslararası güvenliği sağlamaktan geçmektedir. Uluslararası toplumun huzurlu ve güvenli yaşamının temini sayesinde suç oranlarının düşmesi, düzensiz göç hareketliliğinin azalması, küresel düzlemde ekonomik denge gibi olumlu gelişmeler dünya genelinde yaşandığında, devletlerin ulusal güvenliği de bir çarkın zincirleri gibi doğrudan sağlanmış olabilmektedir. Hugo Grotius (hollandalı hukukçu), devletin güvenliğinin uluslararası sistemin güvenliğınden ayırıştırılamayacağını ifade etmiştir. Grotius, anarşik yapıya sahip olma özelliğı taşıyan uluslararası ortamın hâkim bir üst yapılanma ile güvenlik sorunlarının üstesinden gelinebileceğini ve bu bağlamda da güvenliğınin tesisinin tek yolunun uluslararası hukukun etkinleştirilmesi olduğunu (Grotius, 2011: 27) dile getirmiştir.

Dış politika ve güvenlik tedbirleri, devletlerin komşu ülkeleri ile geliştirdikleri ikili veya çoklu ilişkiler, kültürel ortaklıklar ve tarihsel bağlar ile yakından ilgilidir. Güvenlik politikalarının Orta Doğu coğrafyasında ve jeopolitik olarak Avrasya’da bulunması nedeniyle Türkiye’de öncelikli rol oynadığı görülmektedir. Coğrafi konumu nedeniyle Asya ve Avrupa’yı birleştiren bir bölgenin hâkimi olan Türkiye’de belirlenen güvenlik politikaları, her ne kadar ulusal düzlemde değerlendirilse de, aslında doğrudan başta Avrupa olmak üzere tüm dünyayı etkilemektedir. Anlaşılan Türkiye’nin güvenlik algısı, dünya devletlerinin radarında olmak durumundadır.

Türkiye, köklerini ve sınırlarını Osmanlı Devleti’nden ve onun geleneğinden alan, Osmanlı’dan farklı olarak ulus devlet yapılanması ile oluşan bir devlettir. Bu nedenle, tarihi ilişkiler Türkiye’nin politikalarında belirleyici rol oynamaktadır (Karaosmanoğlu, 2000: 199). Ancak hem Osmanlı Devleti’nde yer alan çok uluslu ve çok dinli yapının Türkiye’ye miras kalması, hem de Türkiye’nin ulus devlet anlayışının devlet yönetiminde hâkim olması, güvenlik algısı bakımından Türkiye’yi daha çizgisi görünür sınırlar çizmeye muktedir kılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politika inşasında Grotius’un da ifade ettiğı gibi devletlerin birbirlerine tehdit oluşturmamaları için saldırıya yönelik değil, savunmaya yönelik tedbirler almasının (Dedeoğlu, 2003: 91) gerekliliğı bu dönemde kendini göstermiştir. Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’nda izlediğı dış politika da tam olarak

Grotius'un savunma stratejisinde işaret ettiği nokta ile ilgiliydi. Zira Türkiye'nin, bu savaştaki en temel stratejisi bu savaşın dışında kalmaktı. Ancak İtalyanların Akdeniz politikaları kapsamında hak iddia etmesi ve Habeşistan'ı işgali, Türkiye'yi sınır güvenliğini sağlama konusunda ittifak arayışına itmiş, bu kapsamda Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında 19 Ekim 1939'da *Türkiye, İngiltere ve Fransa Arasındaki Karşılıklı Yardım Antlaşması* imzalanmıştır. Burada Türkiye'nin amacı, Akdeniz'de olası bir saldırı durumunda ülkenin güvenliğini İngiltere ve Fransa'nın yardımlarını da alarak sağlayabilmektir (Aydın, 2014: 423).

II. Dünya Savaşı'nda izlenen politika araçları başta olmak üzere büyük devletler arasında "denge politikası" güdülmesi, bu evrilmenin en somut göstergesidir. Tarihsel altyapının yanı sıra gerek Osmanlı Devleti döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde büyük devletlerin Türkiye'ye dayatmak istediği yaptırımlar, sözleşmeler ve antlaşmalar, Türkiye'nin güvenlik konusunu her zaman birinci önceliği haline getirmiş ve ulusal güvenlik politikaları bu endişe ekseninde şekillendirilmiştir.

Ulusal mevzuata bakıldığında, Türkiye'nin "güvenlik" sözcüğünü kavramsallaştırması 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir. 1961 Anayasası sonrasında Milli Güvenlik Kurulu (MGK)'nın oluşturulması ile daha önceden kullanılan "ulusal savunma" tümcesi yerini "güvenlik" kavramına bırakmıştır (Özcan, 2010: 305-349). Anayasanın 5. maddesi ;

Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır (T.C. Anayasası, md.5) ifadeleri ile ulusal güvenliğin önemine vurgu yaparken, MGK Kanunu da milli güvenliği *devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması* (MGK Kanunu, md.2)

olarak tanımlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) metinlerinde ise Türkiye'nin ulusal güvenliği Türkiye'nin savunma politikasını, ülkenin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve çıkarlarını korumak ve muhafaza etmek esaslarına dayanmaktadır. Günümüzde soğuk savaş ve öncesi dönemler gibi büyük

tehditler söz konusu olmasa da ülkesel ve bölgesel krizlerin artması, terör eylemlerinin ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi endişe verici gelişmeler, TSK'nın bölgesel ve ulusal güvenliğin sağlanması için yeni yaklaşımlar benimsemesini gerekli kılmıştır.

Kitle imha silahlarının kullanılması iç savaşların yaşandığı dönemlerde de gündeme gelebilmektedir. 2011 yılında Suriye'de meydana gelen iç savaşta, rejim güçlerinin kitlesel imha silahlarını kullandığı iddiası ve Suriye'de başlayan zorunlu göç hareketliliği Suriye'ye komşu ülkelerin güvenlik tedbirlerini sıkılaştırmalarına neden olmuş, Türkiye de bu tedbirleri insani dış politika kapsamında almaktan geri durmamıştır. Türkiye sınır güvenliğini sağlaması konusunda ulusal platformlarda Suriyeli göçü nedeni ile zaman zaman eleştirilse de, zorunlu göçün yaratacağı acıların önüne geçmek için girişimci, insancıl ve hukuksal politikalar kapsamında sınır güvenliğini sağlayabilmiştir. 2022 yılına gelindiğinde, aradan geçen 11 yılda Türkiye'den Suriye'ye geri dönüşlerin de başlaması ile Türkiye dünya üzerinde özellikle gelişmiş ülkelerin bu göç hareketliliğinin ardından yaşayacağı olası ekonomik sorunların da önüne geçmiş, dünyada göç hareketliliğini kontrol eden bir ülke konumuna dönüşmüştür.

2.6. Türkiye'nin Göç ve Vatandaşlık Politikaları (Ulusal Mevzuat)

Bireylerin devlete karşı olan yükümlölüklerini ve özgürlük alanlarını düzenleyen vatandaşlık kavramı, sosyolojik olarak bir toplumun tam üyesi olmayı ifade eden ve toplumlardaki statölere işaret eden bir kavramdır (Marsall, 2009: 833). Marshall, vatandaşlığın bu eksende üç önemli tarihsel süreçten geçtiğini ve bu evrelerin medeni, siyasal ve sosyal haklar olduğuna (Marshall, 2000: 21) dikkat çekmiştir. Marshall'ın ayrımını yaptığı hukuki ve sosyolojik vatandaşlık kavramını bir başka bakış açısıyla Bottomore (Marshall ve Bottomore, 1992: 27) resmi vatandaşlık ve özel vatandaşlık kavramı olarak öne çıkarmaktadır. Bu noktada Bottomore, bireylerin dil, din, ırk ve cinsiyetine bakılmaksızın vatandaşlık hakkı elde etmesini insan hakları kapsamında değerlendirir (Marshall ve Bottomore, 1992). Bottomore'un bu konuya insan hakları perspektifinden bakmasının temel nedeni ise özellikle savaş sonrası dönemde farklı ülkelere göç hareketliliği gerçekleştiren bireylere vatandaşlık hakkının tanınmamasıdır.

Bottomore, bütün bu düşüncelerinin sonucunu dünya vatandaşlığına bağlamakta ve dünya vatandaşlığının gerekliliğine işaret etmektedir. Bottomore'un bu teorileri, göç hareketliliğinde insan haklarının ve vatandaşlık hakkının önemini bir kez

daha ortaya koyar niteliktedir. Demokratik toplumlarda, yabancılara yönelik vatandaşlık konusunda getirilen tek kısıtlama, oy kullanma ve seçime katılma hakkının bulunmamasıdır. (Castles and Miller, 2008: 409). Bunun dışında kalan tüm haklardan yabancılara da faydalanması; gelişmiş toplumlardan beklenen ilerlemeler olarak görülebilir.

Her birey, uğradığı zulüm ve baskı nedeni ile ülkesinden ayrılma hakkına ve mülteci olma hakkına sahiptir (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, md.14). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yer alan bu ifade, zorunlu göçün meşruiyetini ve bu durumun insan haklarının bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesinin, Avrupa’da meydana gelen olayları kapsamak üzere detaylandırılması sözleşmeye taraf olan ülkeler açısından da coğrafi sınırlamaların söz konusu olduğunu göstermiştir. Sözleşmede mülteci tanımı yapılırken, 1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar ifadesi ile tarih sınırlaması, Avrupa’da meydana gelen olaylar ifadesi ile de coğrafi sınırlama yer almıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesinin ardından imzalanan 1967 Ek Protokol çerçevesinde, Mültecilerin Hukukuna Dair 1967 Protokolü ile Avrupa Konseyi üye devletlerin dışından gelenlere göçmenlere Türkiye tarafından da mülteci statüsü tanınmamaktadır. Öyle ki, Türkiye de protokole ve sözleşmeye taraf olan diğer ülkeler gibi coğrafi sınırlandırmayı kaldırmamıştır. Coğrafi sınırlamanın nedeni, Türkiye’nin Avrupa’nın refahı yüksek olan bölgelerine yönelik gerçekleşecek göç hareketliliği bakımından geçiş güzergâhında olması sebebiyle oluşabilecek mülteci akınını engellemektir.

Son yıllarda göç hukukunun insani hukuk çerçevesinde ele alındığı en iyi örneklerden biri ise Türkiye’dir. İnsani hukukun ilkelerini sürdürmek amacı ile adımlar atan Türkiye, 2011 yılından itibaren Suriye’de meydana gelen iç savaşın ardından, Suriye’den Türkiye’ye sığınmak için gelen bireylere güvenlik tedbirleri uygulamak yerine “açık kapı” politikası izlemiştir. 18 Mart 2016’da Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında sığınmacıların Avrupa’ya geçmesine engel olunması, yani Türkiye’de tutulması karşılığında, mültecilere harcanmak üzere Türkiye’ye 4 yıl için 3+3 milyar Avro ödenmesi konusunda uzlaşıya varılmıştır. Batı’nın hukuki yöntemler ile Suriyelilere yönelik Türkiye’yi ucuz ve uzak barınak olarak görme çabası Türkiye’nin insancıl hukuk politikaları sayesinde gerçekleşmiştir. Hukuki açıdan açık kapı politikası, Avrupa ile varılan mutabakata göre, Suriyelilerin Batı’ya ulaşmasını engelleyecek ve Suriyelilerin can ve mal güvenliğini sağlayacaktır.

1980’li yıllardan itibaren başta Afganistan olmak üzere Irak ve İran’da meydana gelen iç karışıklıklar nedeni ile yüzbinlerce insan Türkiye’ye zorunlu göç gerçekleştirmiş, 80’li yılların sonuna gelindiğinde de Sovyetler Birliği’nin dağılması nedeni ile ekonomik temelli olarak bu ülkelerde yaşayan insanların bir kısmı Türkiye’ye gelmiştir.

2000’li yılların Türkiye’nin göç politikaları bakımından en belirleyici deneyimi, Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklardan kaçan geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesi olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında temel amaç, yerinden oynayan taşların yerine oturtulması suretiyle farklılıkların kaynaşması yerine, aynı kültürden ve soydan gelenlerin birleşmesine öncelik vermek olmuştur. Bu uygulamanın en somut örneği 14 Haziran 1934 tarihinde çıkarılan İskân Kanunu’dur.

2.6.1. İskân Kanunu

Türkiye açısından göç yönetiminin göze çarpan adımlarından biri olan İskân Kanunu, muhacir tanımının yapılması bakımından da önem arz etmektedir. Bu kanunda muhacir, yani göçmenin tanımı, Türk soyuna veya kültürüne bağlı olanlar üzerinden yapılmıştır. Yürürlüğe konulan İskân Kanunu’nun amacı, bir yandan Türk soyundan ve kültüründen gelen göçmenlerin Türkiye’ye girişini kolaylaştırmak iken, diğer yandan Türk soyundan olmayanların ülkeye göç etmesini engellemek olmuştur. Kanun’un maddeleri incelendiğinde, Türkiye’nin 1930’lu yıllarda göç alan bir devlet olma konusunda temkinli olduğunu göstermektedir. Yalnızca Türk soyundan gelenlerin göçmen olarak görülmesi, ulus devlet inşası ve milli ve dini kimlik oluşturma çabasının önemli bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhacirlerin ve Mültecilerin Kabulü kısmında mülteci tanımının da yapıldığı İskan Kanunu’nun 3. Maddesi şu şekildedir:

“Türkiyede yerleşmek maksadı ile olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlara (mülteci) denir. 4 üncü maddede yazılı sebepler bulunmayan mülteciler, Türkiye’de yerleşmek isterler ve bunu yazı ile bulundukları yerin Hükümetine bildirirler ise muhacir muamelesi görürler. Öbür mülteciler

r için Vatandaşlık Kanunu hükümleri tatbik olunur.” (www.resmigazete.gov.tr)

Bu maddede ifade edildiği gibi, mülteci kavramı, yerleşme niyetinde olmayan bireylerin geçici olarak belirli sınırlılıklara tabi olmak suretiyle ülkeye kabul edilmesi olarak tanımlanmıştır İskan Kanunu, 2006 yılında AB uyum süreci kapsamında 5543 Sayılı Kanun olarak değiştirilmiştir (İçduygu, 2014: 55).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Türkiye'nin göç politikasının başlangıç noktasını oluşturan 1934 tarihli İskan Kanunu kapsamı dışında kalan yabancılarda ise 1950 yılında çıkarılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun geçerli olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı).

2.6.2. Pasaport Kanunu

1950 yılında yürürlüğe giren Pasaport Kanunu, ülkeye giriş ve ülkeden çıkışların düzenini oluşturmak için çıkarılmıştır. Pasaport Kanunu'na göre, Türkiye'ye giriş ve çıkışlar yasal yollarla yapılmalıdır ve bazı ülkelerin vize almaları mecburidir (www.mevzuat.gov.tr).

Pasaport Kanunu, ülkeye giriş çıkışlar konusunda bazı kısıtlamalar getirirken, aynı zamanda cezai yaptırımlardan da söz etmektedir. Kanunun 33. maddesinde, pasaport veya pasaport yerine geçebilecek bir belge ibraz edemeyenlerin bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılacağı ifade edilmiştir. Bu yaptırım hem Türkler hem de yabancılar için geçerli iken, yabancıların cezalarını çekmelerinin ardından sınır dışı edileceği de Kanun maddelerinde açıkça belirtilmiştir (Pasaport Kanunu, www.mevzuat.gov.tr)

2.6.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, yabancıların bir aydan fazla Türkiye'de kalmaları durumunda ikamet almalarını zorunlu tutmuştur. Bu kanunda, özel mülteciler için de İçişleri Bakanlığının belirlediği yerler dışında herhangi bir yerleşime izin verilmeyeceği kararlaştırılmıştır. Bu kanun, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarıldıktan sonra yürürlükten kaldırılmış, kapsamı genişletilerek YUKK'a eklenmiştir.

2.6.4. 1994 Göç Yönetmeliği

Çalışmamızda Uluslararası Mevzuat başlığında detaylandırılan 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nün temel alındığı 1994 Göç Yönetmeliğinde, hem iltica hem de sığınma kavramlarına yer vermiştir. Resmi Gazete 'de 14/9/1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik olarak adlandırılan 1994 Göç Yönetmeliğinde, ilticada bulunmak amacı

ile Türkiye'ye gelen veya transit ülke olarak Türkiye'den geçmek isteyen ve bu bağlamda ikamet izni talep eden yabancılar ile (münferit göç) kitlesel olarak sığınma amacıyla gelen insan hareketliliğinin yasal olarak kontrolü amaçlanmıştır.

1994 Göç Yönetmeliği, coğrafi çekincenin sürdüğü bir uygulama olup, Avrupa dışından gelenleri “sığınmacı”, Avrupa’dan gelenleri ise “mülteci” olarak kabul etmiştir. Geçici ikamet izninin de verildiği bu yönetmelikte, güvenli üçüncü ülke bulununcaya değin göçe zorlanan bireylerin ülkede kalmasına izin verilmiştir.

2.6.5. Göç İdaresi Başkanlığı’nın Kurulması

Suriye’de meydana gelen iç savaşın ardından Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin oluşturduğu dinamik göç olgusu, Türkiye’nin ulusal mevzuatında da önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda Göç İdaresi Başkanlığı, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Genel Müdürlük statüsünde kurulmuş olup ilgili Kanunun 103'üncü maddesi ile Genel Müdürlüğün kuruluşu düzenlenmiştir (www.goc.gov.tr). Bünyesinde Yabancı Genel Müdürlüğü, Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü, Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü ve Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğünü barındıran Göç İdaresi Başkanlığı, Suriyeli göçü başta olmak üzere Türkiye’ye yönelen göçlerin hukuki alt yapısını ve göçün sosyolojik boyutunu gözeten bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

2.6.6. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Devletlerin göç politikalarının, genel bakıldığında göç hareketliliğini kontrol altına alma, giriş çıkışları sınırlandırma ve düzensiz göçmenlerin hareket kabiliyetini yasaklama üzerine inşa edildiği görülmektedir. Göçmenlerin ülkede bulunma durumu; vize, ikamet, geri gönderme, oturma izni gibi başlıklar ile düzenli ve düzensiz göçmen olmalarına yol vermekte ve bu işlemler, uluslararası hukukta var olan “devletin ülkesi üzerindeki mutlak hakimiyeti” sayesinde devletlerin tek eline bırakılmaktadır.

Zorunlu göçün dünya gündeminde özellikle 2000’li yıllarda daha çok önemsendiği bir dönemde, coğrafi ve demografik yapısı sayesinde göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Komşu ülkeleri ile geliştirdiği ikili ilişkiler, Türkiye’yi zorunlu göç konusunda özellikler Orta Doğu bölgesinden gelen zorunlu göçmenler için bir “kaçış yolu” haline getirmiştir. 2011 yılından itibaren Türkiye’nin Suriye’deki iç karışıklıklardan kaçan zorunlu göçmenlere ev sahipliği yapması ve Göç İdaresi Başkanlığı’nın açıkladığı Aralık 2022

tarıhli son verilere göre, 3.543.837 geçici koruma altında bulunan Suriyelinin ülkede bulunması, yasal düzenlemelerde değişikliğe gitmeyi zorunlu kılmıştır.

2011 yılında geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’ye göçü ile başlayan kitlesel göç hareketliliği, Türkiye’nin g politikalarında köklü değişimlere yol açmasa da, Suriyeli göçünü kontrol altına alabilmek için bazı yasal düzenlemeleri gerekli kılmıştır. 2009 yılında hazırlanma sürecine giren bu düzenlemeler, 2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)ne metin olarak sunulmuş ve 04.04.2013 tarihinde YUKK veya 6458 sayılı Kanun olarak kabul edilmiş, 11.04.2013 tarihinde de Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak Resmî Gazete ’de ilan olunmuştur (YUKK, 2013; www.goc.gov.tr).

Türk hukukunda yabancılara yönelik en geniş kapsamlı düzenleme olarak anılabilecek YUKK, yabancı kavramını “Türk vatandaşı olmayan birey” olarak tanımlamıştır. Hukuki ve insani ilkeler göz önünde bulundurularak hazırlanan bu kanunda, geri gönderme yasağı md.6’nın 1. bendinde;

Bu yönetmelik kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (YUKK, md.6). olarak ifade edilmiştir. Genel olarak, yabancılara ilişkin hükümler, uluslararası koruma ve teşkilat üzerine hükümlerin bulunduğu bu kanunda, gnn tanımı basit bir yer değiştirme hareketinden ziyade, bir ülkeye yasal veya yasadışı yollarla gelmiş olan göçmeni tarif ederek yapılmıştır. Md.3 (1) ı bendi şu şekildedir:

G; yabancılarn, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli g ile yabancılarn yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz g ve uluslararası korumayı tarif eder (YUKK, md.3).

Devletlerin g hareketliliğinin kontrolünü sağlamak amacı ile temel enstrüman olarak kullandığı vize uygulaması da YUKK’da açıkça yer almıştır. Buna göre, md.11 (1)de, yabancılarn ikamet izni olmadan vatandaşı oldukları ülkedeki başkonsolosluklar aracılığı ile doksan güne kadar Türkiye’de kalabilecekleri ifade edilmiştir. İlgili madde şu şekildedir:

Türkiye’de doksan güne kadar kalacak yabancılar, vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize alarak gelirler. Vizenin veya vize muafiyetinin Türkiye’de sağladığı kalış süresi, her yüz seksen günde doksan günü geçemez (YUKK, md.11).

YUKK’da göç hareketliliğinin kontrolü bakımından ele alınan diğer önemli madde ise yabancıların sınır dışı edilmesi kararıdır. Hukuka aykırı giriş yapanlar için yaptırımlar öngören kanunun 54. maddesi, Türkiye’ye giriş çıkışlarda ülkeye tehdit unsuru olabilecek bireyleri ve vize süresini dolduran yabancıları sınır dışı edecek bir düzenleme ile kayıt altına alınmıştır. İlgili madde şu şekildedir:

Aşağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

5237 sayılı Kanunun 59 uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar, Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar, Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar, vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler, ikamet izinleri iptal edilenler, İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler, çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler, Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler ya da bu hükümleri ihlale teşebbüs edenler (YUKK, md.54).

2.6.7. Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü

Geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’ye giriş çıkışlarının düzenlenmesi YUKK metninde “geçici koruma” başlığında detaylandırılmış ve burada yer almayan hususlar kanunun diğer maddelerinde ifade edilmiştir. YUKK’a göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve geri döndüğünde öldürülme tehlikesi bulunan göçmenlere geçici koruma sağlanabilir (YUKK, md. 91). Geçici koruma statüsündeki geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’de kalmasına ilişkin kamuoyunda yer alan “Uzun İkamet İzni” alabildikleri algısının YUKK metnine göre doğru olmadığı da açıktır. YUKK’un 42. maddesine göre, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmamaktadır (YUKK, md. 42).

Geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma izni hakkı 15.01.2016 tarihli “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik (GKÇİY)” ile tanınmıştır (Aslantürk ve Tunç, 2018: 161). Türkiye’de çalışmak isteyen geçici koruma altındaki Suriyelilerin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından resmi izin almış olmaları gerekmektedir. Uluslararası İşgücü Kanunu’nda geçici koruma statüsündeki göçmenlerin çalışma durumu detaylandırılmıştır. Buna göre,

6458 sayılı Kanun uyarınca uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş veya şartlı mülteci yabancılar; uluslararası koruma başvurusu tarihinden, geçici koruma sağlanan yabancılar ise geçici koruma kimlik belgesinin düzenlendiği tarihten altı ay sonra çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti almak için başvurabilirler. (UİK, m.17/1).

Suriyeliler, Turkuaz Kart dışında tüm çalışma izni türlerine başvurabilmektedir Her ne kadar Turkuaz karta başvuramama nitelikli Suriyelilerin istihdama kazandırılmasını zorlaştırsa da geçici koruma altındaki yabancıların çalışma izinlerine ilişkin kolaylaştırıcı hükümlere de yer verilmiştir (UİK, m.16/f).

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Yönetmelik (GKÇİY), Bazı sosyal medya kullanıcıları ve ulusal ve uluslararası yayın kuruluşları tarafından ortaya atılan “Suriyeli işçilerin tüm meslek gruplarında yerel halkın istihdam gücüne engel olduğu” iddiasına da açıklık getirmektedir. GKÇİY ile Suriyelilere yönelik istihdam kotası getirilmiştir. Buna göre, çalışma iznine başvurulmuş işyerinde çalışan Türk vatandaşlarının %10’undan daha fazla sayıda Suriyeli çalıştırılmayacaktır. İlgili madde şu şekildedir:

Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkra hükmü saklı kalmak üzere çalışma iznine başvurulmuş işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez (GKÇİY, m.8/1).

İstihdam kotasının uygulanmadığı durumlar da Türk vatandaşlarını zor durumda bırakmayacak şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, yabancıların çalıştırılacağı işi yapacak aynı nitelikte Türk vatandaşı bulunamadığının belgelendirildiği başvurularda istihdam kotası uygulanmayabilir şeklinde GKÇİY (m.8/3)’de ilgili husus düzenlenmiştir.

Suriyeli göçünün hukuki durumu coğrafi kısıtlama nedeni ile mültecilik statüsüne uygun değildir. Suriye vatandaşı göçmenlerin böyle bir durumda şartlı mülteci olma ihtimali düşünüldüğünde ise bu kişilerin bireysel koruma talebinde bulunmuş olma zorunluluğu söz konusu olmaktadır. Ancak aniden gelişen ve siyasi baskı ve zulüm nedeni ile Suriye’den Türkiye’ye göç etme kararı almak zorunda kalan Suriyelilerin bireysel olarak başvuru yapabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye, Suriyelilere karşı açık kapı politikası izlemiş ve Ekim 2011 itibari ile bu bireyleri geçici koruma rejimine dahil ettiğini açıklamıştır (İhlamur, 2014: 43).

2.6.8. Geçici Koruma Yönetmeliği

Geçici Koruma Yönetmeliği, daha önceden Avrupa Birliği tarafından da benzeri denenmiş bir yasal düzenlemedir. Avrupa Birliği Konseyi tarafından 20 Temmuz 2001’de “Official Journal of the European Communities”de yayımlanan AB Geçici Koruma Yönergesi, 34 maddeden oluşmaktadır. Yönergede geçici koruma, “menşe ülkesine dönemeyen ve üçüncü ülkeden ani ve geniş kitlesel akın halinde gelen veya pek yakında gelecek olan yerlerinden edilmiş kişiler için istisnai karakterde, derhal ve geçici koruma sağlayan prosedür” olarak işlem görmektedir (AB Geçici Koruma Yönergesi, m. 2(a)). Türkiye’nin özellikle Suriyelilere yönelik yayımladığı Geçici Koruma Yönetmeliği de, yerinden edilmiş kişilerin geçici olarak misafir edilmesine yöneliktir.

Geçici Koruma Yönetmeliği, Bakanlar Kurulunun 13 Ekim 2014 tarihli kararı ile 6458 sayılı kanuna dayalı olarak 22 Ekim 2014 tarihinde resmî gazetede yayımlanmıştır. 11 bölümden oluşan yönetmelikte; geçici koruma hakkının uygulanması, yasadışı giriş ve bulunuş nedeni ile cezalandırılmama, geri gönderme yasağı, geçici koruma sağlanacak yabancılar, geçici korumanın içeriği ve sona erme durumu, geçici koruma kapsamında yapılacak ilk işlemler, geçici korunanlara sağlanan hizmetler, geçici barınma merkezlerinin kurulması, gönüllü geri dönüş ve üçüncü ülkeye çıkış konuları yasal bir zemine oturtulmuştur (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). Yönerge, geçici korumanın Cenevre Sözleşmesi dahilinde mülteci statüsünün uygulanmasına engel olmadığını vurgulamıştır.

Yönetmelikte, geçici koruma hakkının uygulanması ve giriş çıkışlar, göçmenlerin belirli bir süre içerisinde yasal mercilere başvurması halinde herhangi bir idari para cezasının uygulanmaması yönündedir. Yine hukuki ve insani ilkelerin gözetildiği geri gönderme yasağı başlığında, hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da

onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (GKY, md.6) maddesi bulunmaktadır. 1951 tarihli Cenevre sözleşmesine de atıfta bulunan bu madde, Suriyelilerin baskı ve zulüm gördükleri topraklara zorla geri gönderilmeyeceğini garanti eder niteliktedir.

Geçici koruma sağlanan yabancılara yönelik ülkede kalış hakkının düzenlendiği 25. maddede, geçici koruma altındaki göçmenlerin geçici kimlik belgelerine sahip olduklarını, ülkede barınmak için bu belgenin yeterli olduğunu ancak yasal ikamet izni veren belgelerin sağladığı ikamet izni hakkını vermediğini ifade etmektedir (GKY, md.25). Barınmanın yanı sıra, sosyal yardımların da düzenlendiği GKY’de, geçici koruma statüsüne sahip kişilerin 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu tarafından bireylere tanınan sosyal haklardan yararlanma yolunu açmaktadır (GKY, md.28). 27. ve 60. maddeler, GKY’de geçici koruma statüsüne sahip kişilerin sağlık güvencelerine de düzenleme getirmektedir. Bu iki madde uyarınca, temel ve acil ihtiyaç durumunda sağlık hizmeti almak isteyen geçici koruma altındaki kişilerden katkı payı alınmayacak ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu uyarınca da, uluslararası koruma başvurusu yapan her birey, başvuru yaptıkları günden itibaren genel sağlık sigortasına sahip olurlar (GKY, md.27 ve md.60).

Şartlı mülteci ve ikincil koruma hakkına sahip göçmenlerin çalışma durumu, aldıkları kimlik belgesi ile kolaylaşmaktadır. Şartlı mülteciler ve ikincil korumalılar, çalışma izni başvurusunda bulunmadan kendilerine verilen kimlik belgesi ile çalışabilmektedir. Ancak bu durum, geçici koruma statüsündeki bireylerde farklıdır. Bu kişiler, çalışma izni başvurusu yapmak suretiyle kendilerine yalnızca kalma hakkı sağlanan (bu şehirler Cumhurbaşkanı tarafından belirlenir; GKY, md.29) şehirlerde ve bakanlar kurulunca belirlenen hizmet sektörlerinde görev alabilirler. Geçici koruma statüsündeki bireylerin çalışma hakkını elde edebilmek için en az altı ay boyunca bu statüde Türkiye’de bulunmaları gerekmektedir (GKY, md.29). Geçici koruma, ikincil korumadan farklı olarak acil ve geçici koruma statüsüne belirli bir süre ile kitlesel göçe maruz kalanlara verilen kalma hakkıdır. İkinci korumada, acil veya geçici bir süre söz konusu değildir. Dolayısıyla ikincil koruma, mülteci ve sığınmacı kavramlarına geçici koruma ile karşılaştırıldığında daha çok benzemektedir. İkincil korumanın hangi

durumlarda verileceği ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 63. maddesinde ifade edilmiştir.

2.6.9. Geçici Koruma Statüsündeki Kişilerin Türk Vatandaşlığı Alma Durumu

Türk vatandaşı olma koşulları, 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu (TVK) nda düzenlenmiştir. 29 Mayıs 2009 tarihinde kabul edilen ve 12 Haziran 2009 tarihinde resmî gazetede yayımlanan Kanunun ikinci bölümünde Türk vatandaşlığının kazanılması durumu düzenlenmiştir. Buna göre, doğumla kazanılan vatandaşlık, soy bağı, doğum yeri, sonradan kazanılan vatandaşlık ve yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması başlıklarından oluşmaktadır (Türk Vatandaşlık Kanunu, 2009).

Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı, soy bağı ya da doğulan yere göre kazanılan doğal bir hak olarak TVK'nın 5. ve 6. maddesinde tarif edilmiştir. Buna göre, doğum anından itibaren hüküm ifade eden Türk vatandaşlığı, soy bağı ve doğum yeri esasına gör belirlenebilir. TVK'nın vatandaşlık kazandırma şartlarında yeni doğan bireyin nerede doğduğu belirleyici değildir. Evlilik dahilinde doğan bir bireyin doğum yeri fark etmeksizin annesi ya da babası Türk vatandaşı ise yeni doğan birey Türk vatandaşıdır. Buna ek olarak TVK 7. madde uyarınca Türk vatandaşı anne ve yabancı babadan doğan birey de Türk vatandaşıdır.

Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan çocuk ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır (TVK, md.7). Ayrıca Türkiye'de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır. Anlaşılan Türkiye'de doğan veya anne-babasından biri Türk vatandaşı olan yeni doğan birey, Türk vatandaşlığı alabilmektedir.

Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı hakkının yanı sıra, sonradan da Türk vatandaşlığı edinmek TVK'ya göre mümkündür. Sonradan edinilen Türk vatandaşlığı, yetkili makam kararı, evlat edinme ve seçme hakkının kullanılabilmesi yolu ile gerçekleşebilmektedir. (TVK, md.9). Evlat edinme ve seçme hakkının kullanılabilmesi, geçici korunan Suriyelilerin hukuki statüsü itibari ile mümkün olmasa da, yetkili makam kararına göre Türk vatandaşlığı kazanmalarının mümkün olup olmadığı çalışmamız için önem arz etmektedir.

Öncelikle, yetkili makamlar tarafından vatandaşlık verilmesi şartları TVK'da sekiz madde ile düzenlenmiştir. Bu maddeler, ergin olmak, geriye doğru en az 5 yıl Türkiye'de ikamet etmek, genel davranışlarda iyi halde olmak, ahlak sahibi olmak, tehlike oluşturacak bir sağlık sorununa sahip olmamak, yeterince Türkçe konuşabilmek, bir meslek sahibi olmak ve kamu güvenliğine tehdit oluşturacak bir suça karışmamış olmak olarak düzenlenmiştir (TVK, md.11). Ancak; bu şartları sağlayan her bireye vatandaşlık verilmesi söz konusu değildir.

Geçici koruma statüsü, Türkiye'de yaşayan Suriyelilere vatandaşlık hakkı tanıyan bir yasal düzenleme değildir. Öyle ki, geçici koruma statüsü devam eden bireyler bu statüde iken başka bir uluslararası koruma çeşidine başvuruda bulunamazlar. Ancak geçici koruma statülerinin sona ermeleri durumunda, başka bir uluslararası koruma statüsüne başvurup bu hakkı kazanırlarsa, Türk vatandaşı olabilmek için başvuruda bulunabilirler (GKY,md.25). Geçici korunan Suriyeliler, Türk vatandaşlığı alabilmek için geriye doğru gerekli olan ikamet süresini geçici koruma statüsünde iken geçirdikleri süreye saydıramamaktadır.

Geçici korunan Suriyelilerin uzun dönem ikamet izni hakkı bulunmamasının yanında, ikamet ettikleri süre de vatandaşlık başvurusu için geçerli olan süreye dahil edilmemektedir. Durum böyle iken, Suriyelilerin Türk vatandaşlığı kazanımı amacıyla yöneldiği tercih evlilik yolu ile vatandaşlık alabilmek olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre, yabancı damatların sayısı 4 bin 976 iken yabancı gelinlerin sayısı 23 bin 687 oldu. Yabancı damatlar uyruklarına göre incelendiğinde, yabancı damatlar içinde %25,2 ile Alman damatlar birinci sırada yer aldı. Alman damatları %20,7 ile Suriyeli damatlar ve %5,5 ile Avusturyalı damatlar izledi (TÜİK, 2021). Yabancı gelinler uyruklarına göre incelendiğinde, yabancı gelinler içinde %14,6 ile Suriyeli gelinler birinci sırada yer aldı. Suriyeli gelinleri %10,1 ile Azerbaycanlı gelinler ve %9,8 ile Özbek gelinler izledi. Buna göre, yabancı damatların sayısına bakıldığında Suriyeli damat sayısı 1030, Suriyeli gelin sayısı da 3458 olarak öne çıkmaktadır.

Yukarıda yer alan istatistiklerden de anlaşılacağı gibi, evlenme oranı Türkler ve Suriyeliler arasında yaygınlaşmaktadır. Bu durum, vatandaşlık kazanma yolunda Suriyelilere avantaj sağlamaktadır. Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin hakların yanı sıra, istisnai hallerde yetkili makamlarca vatandaşlık verilmesi de Türk Vatandaşlığı Kanununda yer almıştır. Buna göre; millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Cumhurbaşkanı kararı

ile Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel ve kültürel alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen kişiler, 6458 sayılı YUKK 31 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar, eşleri, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu, ve göçmen olarak kabul edilen kişiler Cumhurbaşkanının TVK 12. maddesinde yer alan yetkileri kapsamında Türk vatandaşlığı kazanabilir (TVK, md.12).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE TARTIŞMA
TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUNAN SURIYELİLERİN AİDİYET KİMLİK
VE VATANDAŞLIK DURUMU

3.1. Geçici Korunan Suriyelilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Hatay ilinde yaşayan ve 2014-2020 yılları arasında Suriye’de meydana gelen iç karışıklık nedeni ile zorunlu göçe tabi olan geçici koruma altındaki toplamda 35 Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen ile derinlemesine mülakat yöntemi ile yapılan görüşmelerden elde edilen sosyo-demografik veriler aşağıda genel bir tablo üzerinden ifade edilmiştir. (bkz. Tablo 13)

Tablo 13:
Suriyeli Katılımcı Listesi

Katılımcı Sayısı	Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Etnik Durum
1	K1	Kadın	27	Ortaokul	Evli	A
2	E1	Erkek	30	Ortaokul	Evli	A
3	K2	Kadın	30	Ortaokul	Evli	A
4	K3	Kadın	18	Lisans	Bekâr	A
5	E2	Erkek	31	Ortaokul	Evli	A
6	E3	Erkek	33	Ortaokul	Evli	A
7	K4	Kadın	39	İlkokul	Dul	A
8	E4	Erkek	41	Lisans	Evli	A
9	E5	Erkek	49	İlkokul	Evli	T
10	E6	Erkek	34	Ortaokul	Evli	A
11	K5	Kadın	20	Lisans	Bekâr	A
12	K6	Kadın	19	Lisans	Bekâr	A
13	K7	Kadın	22	Lisans	Evli	A
14	E7	Erkek	44	Eğitim Yok	Evli	T
15	E8	Erkek	25	Lisans	Evli	A
16	E9	Erkek	31	Eğitim Yok	Evli	T
17	E10	Erkek	32	Eğitim Yok	Evli	T
18	K8	Kadın	49	İlkokul	Evli	A
19	E11	Erkek	25	Lisans	Evli	A
20	K9	Kadın	35	Eğitim Yok	Evli	T
21	K10	Kadın	39	Eğitim Yok	Dul	T
22	K11	Kadın	41	Lisans	Dul	T
23	K12	Kadın	34	Eğitim Yok	Evli	T
24	K13	Kadın	44	Eğitim Yok	Dul	T
25	E12	Erkek	41	Lisans	Bekâr	T
26	K14	Kadın	38	İlkokul	Evli	T
27	K15	Kadın	37	Eğitim Yok	Dul	T
28	K16	Kadın	37	Eğitim Yok	Dul	T
29	E13	Erkek	40	Lisans	Evli	T
30	E14	Erkek	22	Lisans	Bekar	T
31	K17	Kadın	37	Eğitim Yok	Evli	T
32	K18	Kadın	36	Lisans	Evli	T
33	E15	Erkek	45	Eğitim Yok	Evli	T
34	E16	Erkek	41	Eğitim Yok	Evli	T
35	E17	Erkek	18	Lisans	Bekâr	T

Tablo 14 :
Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler		Suriyeli Arap	Suriyeli Türkmen	Genel
Cinsiyet Durumu	Kadın	53,33	50	51,43
	Erkek	46,67	50	48,57
Yaş Durumu	18-25	33,33	15,00	22,86
	26-35	33,33	30,00	31,43
	36-45	13,33	25,00	20,00
	46 ve üzeri	20,00	30,00	25,71
Etnik Durum		15	20	35
Meslek Grupları	Özel Sektör	40,00	65,00	54,29
	Kendi İşi	0,00	0,00	0,00
	Öğrenci	46,67	5,00	22,86
	Ev Hanımı	13,33	5,00	8,57
	Çalışmıyor (Ev Hanımı değil ise)	0,00	25,00	14,29
Eğitim Durumu	Eğitim Almamış	13,33	50,00	34,29
	İlkokul	13,33	10,00	11,43
	Ortaokul	13,33	20,00	17,14
	Lise	46,67	15,00	28,57
	Üniversite ve Lisansüstü Eğitim	13,33	5,00	8,57
Medeni Durum	Evli	40,00	85,00	64,29
	Bekar	33,33	2,86	18,57
	Boşanmış	0,00	0,00	0,00
	Eşi Vefat Etmiş	26,67	12,14	17,14
Çocuk Sahibi Olma Durumu	Çocuğu Yok	46,67	25,71	25,71
	1-2	13,33	28,57	28,57
	3-4	33,33	28,57	28,57
	5 ve üzeri	6,67	17,14	17,14
Gelir Durumu	Asgari Ücretin Altında	60,00	50,00	54,29
	Asgari Ücretin Üstünde	20,00	5,00	14,29
	Gelir Bulunmamaktadır	20,00	40,00	31,43

3.1.1. Cinsiyet Durumu

Toplumlarda meydana gelen olayların algılanması konusunda cinsiyet, biyolojik bir olgu olduğu kadar aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik bir kavram olarak da ön plana çıkmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki yorum farkları, kimi zaman benzeşmekle birlikte cinsiyetin getirdiği psikolojik ve sosyolojik algılar ile farklı

düşüncelerin ifade edilmesine de yol açabilmektedir. Toplumların kadına ve erkeğe biçtiği rollerin kültürel etmenlerden etkilenmesi, kadın ve erkeğin toplumdaki kimliğine önemli vurgular getirmektedir. Bu bakımdan saha araştırmasının yapıldığı bu çalışmada, cinsiyet dağılımı incelenmiş ve toplamda araştırmaya katılan 35 kişinin 17 tanesi erkek katılımcılardan oluşurken, 18 katılımcı kadınlardan oluşmuştur. Yüzdelik olarak incelendiğinde, kadınların bu araştırmada %51,43 ile nispeten daha fazla olduğu erkek katılımcıların ise %48,57 oranında olduğu hesaplanmıştır.

Suriyeli Araplardan oluşan 15 katılımcıdan 7 katılımcının erkek, 8 katılımcının ise kadın olduğu tespit edilmiştir. %53,33 oranında kadın katılımcının erkeklere oranla daha yüksek sayıda olduğu Suriyeli Araplar kategorisinde, %46,67 oranında erkek katılımcı saha araştırmasında yer almıştır. Türkiye'ye 2014-2020 yılları arasında gelen Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenlerden oluşan saha araştırmasında Suriyeli Türkmenlerden oluşan 20 katılımcıdan ise 10 erkek ve 10 kadın katılımcı hazır bulunmuştur. Suriyeli Türkmenler kategorisinde kadın ve erkek katılımcı arasında sayı ve oran bakımından aynılık söz konusu olup, %50 oranında kadın ve %50 oranında erkek bireyin olduğu anlaşılmıştır.

3.1.2. Yaş Durumu

Saha araştırmalarında sosyo-demografik değişkenlerden biri olan yaş durumu, katılımcıların verdikleri yanıtların benzerliği ve farklılığı konusunda önemli ipuçları vermektedir. Katılımcıların hangi nesle mensup oldukları ve deneyimlediği ortak yaşantıların bireylerde oluşturduğu algı, sorulan sorulara verdikleri yanıtlarda anlaşılır biçimde görünür olmaktadır. Bu noktadan hareketle, bu çalışmada toplam 35 katılımcı ile yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda dört farklı yaş grubu belirlenmiş, bu yaş grupları 18-25, 26-35, 36-45 ve 46 üzeri olarak ifade edilmiştir. Genele bakıldığında, katılımcı grubunun %22,86 lık kısmı toplamda 8 kişi ile 18-25 yaş arasında yer almış olup %31,43'lük kısmı 11 katılımcı ile 26-35 yaş grubu arasında kalmıştır. Diğer yandan ise 36-45 yaş aralığı ile 46 yaş ve üzeri yaş aralığında yer alan katılımcı sayısı %45,71 ile 16 katılımcıdan oluşmuştur. Saha araştırmasına katılan katılımcılardan 19'u 35 yaş altında iken 16 kişi 35 yaş üzerinde olarak kayda geçmiştir. 35 yaş altında bulunan katılımcı oranı %54,29 ile 35 yaş üzeri katılımcı sayısının üzerinde kalmıştır.

Araştırmanın yaş değişkenine genelden özele doğru bakıldığında Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenler nezdinde gerçekleşen görüşmelerde Suriyeli Araplarda 18-25 ve 26-35 yaş aralığında yer alan katılımcıların 5'er kişi olmak üzere toplamda 10 katılımcıyı temsil ettiği, bu sayının da %66'yı aşan bir orana tekabül ettiği

görülmektedir. Toplamda 15 katılımcıdan oluşan Suriyeli Araplar kategorisinde 35 yaş üzerinde kalan katılımcı sayısı %33,33 oranı ile toplamda 5 kişidir. Suriyeli Araplarda 35 yaş altı katılımcıların sayısı 35 yaş üzerindeki kişilerden sayısal olarak daha fazladır.

Suriyeli Türkmenlerde ise 35 yaş üzerinde olan katılımcıların %50'den daha fazla bir oranla toplamda 11 kişiden oluştuğu gözlemlenmiştir. 18-25 yaş grubunda yer alan 3 katılımcı %15'lik bir dilimi temsil ederken, 26-35 yaş arasında olan kişiler 6 kişi ile %30, 35 yaş ve üzeri ise toplamda 11 kişi ile %55 oranında temsil edilmiştir.

3.1.3. Etnik Durum

Geçici Korunan Suriyeliler ile yapılan görüşmelerde, bu çalışmanın kapsamı sınırlı tutularak, yalnızca Arap ve Türkmen Suriyeliler çalışmaya dahil edilmiştir. Toplamda 35 katılımcının yer aldığı bu çalışma, 15'i Arap katılımcılardan; 20'si ise Türkmenlerden oluşmaktadır.

3.1.4. Meslek Grupları

Göçmenlerin yerli halklarla karşılaşmalarında ve uyum süreçlerinde göz önüne alınacak değişkenlerden biri de mesleki durumudur.

Saha araştırmasında elde edilen verilerden yola çıkarak, bu çalışmada meslek gruplarına göre dağılım Suriyeli Türkler ve Araplar üzerinden incelenmiştir. Genele bakıldığında toplamda 35 katılımcıdan oluşan bu grupta özel sektör, kendi işi, öğrenci, ev hanımı, çalışmıyor, (ev hanımı değil ise) seçenekleri bulunmaktadır. Katılımcıların 19'u %54,29'luk bir oranla özel sektör çalışanı olarak kendilerini ifade ederken, öğrenciler ve çalışmayanlar kategorisi genel tablonun 16 kişilik kısmını %45,71 oranı ile ifade edilmiştir.

Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenlerin kategorisine ayrı olarak bakıldığında ise Suriyeli Arapların %40'ının 6 kişi ile özel sektör çalışanı, 9 kişi ile %60'ının ise öğrenciler ile birlikte çalışmayan grupta yer aldığı görülmüştür. Çalışan sayısının çalışmayan sayısından fazla olmasının nedeni, Suriyeli Araplardaki öğrenci sayısının %46,67 gibi yüksek bir oranda seyretmesinden kaynaklanması olarak yorumlanabilir. Suriyeli Türkmenler kategorisinde ise %65 oranında 13 kişinin özel sektör çalışanı olduğu ve öğrenci, ev hanımı ve çalışmayan kategorilerinin toplamında %35'lik bir oranla 7 kişinin herhangi bir işle meşgul olmadığı anlaşılmıştır. Meslek gruplarına Murat Erdoğan'ın kaleme aldığı "Suriyeliler Barometresi: 2020" (Erdoğan, 2020: 90) de yapılan bir nicel araştırmada, katılımcıların yaklaşık %60'ının özel sektörde çalıştığı tespit edilmiştir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin büyük

çoğunluğunun öncelikle özel sektör çalışanı olması, Türkiye'deki kamu işçisi veya memurların alımında Türk vatandaşı olma zorunluluğu ile doğrudan ilgilidir.

3.1.5. Eğitim Durumu

Sosyo-demografik özellikler arasında bireylerin toplum üyeleri ile iletişimde ve söz sahibi olmasında etkin rol oynayan eğitim durumu değişkeni, saha araştırmalarında da önemli bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu durum, göçmenler için daha da önemli bir rol oynamaktadır, bunun nedeni ise göçmen toplumların yerli halk ile yaşadığı karşılaşmalarda toplumun normlarını, kültürel değerlerini ve yaşamış biçimlerini öğrenmek adına girişilebilecek en etkili kurumların başında okullar ve yükseköğretim kurumları gelmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada yer alan saha araştırmasında eğitim durumu da araştırmanın örneklemeleri çerçevesinde değişken olarak yer almış ve buna yönelik istatistikler ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, eğitim almamış kişiler, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite ve lisansüstü eğitim olmak üzere toplamda beş kategoride incelenen saha araştırmasında genele bakıldığında, 35 katılımcıdan 12'sinin 34,29 oranla eğitim almayan kişilerden, 23 kişinin ise 65,71 oranla eğitim alan kişilerden oluştuğu saptanmıştır. Katılımcıların 4'ü %11,43'lük oranla ilkokul mezunu, 6'sı %17,14 ile ortaokul ve 13 katılımcı da %37,14'lük bir oran ile lisans ve lisansüstü eğitim alan kişilerden oluşmaktadır.

Suriyeli Araplar nezdinde saha araştırmasının sonucuna göre, eğitim alan kişilerin toplamda 13 kişilik ve %86,67'lik yüksek bir oranla okuma yazma bilen ve eğitilmiş bireyler olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki okuma yazma oranının bu kadar yüksek çıkmasının nedeni kültürel değerlere dayanmaktadır. Suriye toplumunda dini unsurların etkin olması, İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in Arap dilinde olması ve Suriye'de resmi dilin de Arapça olması okuma yazma oranının dini unsurlar nedeni ile yüksek çıkmasının en önemli faktörü olarak yorumlanabilir.

Suriyeli Türkmenlerin eğitim durumuna bakıldığında ise eğitim almamış kişilerin 10 kişilik ve %50'lik yüksek bir oranla eğitim almamış kişilerden oluşması dikkati çekmektedir. Suriyeli Araplar ile Suriyeli Türkmenler arasındaki eğitim durumu farkının nedeni, araştırmaya katılan Suriyeli Araplardaki genç ve öğrenci sayısının Suriyeli Türkmenlere göre daha fazla olması olarak yorumlanabilir. Suriyeli Türkmenlerde eğitim almamış bireylerden sonra en yüksek oran 4 kişinin temsil ettiği %20 ile ortaokul mezunlarından oluşurken, bu kategoriyi 3 kişi ve 15'lik oran ile lise ve 1 kişilik %5 oranla lisans ve lisansüstü eğitim izlemiştir.

3.1.6. Medeni Durum

Saha araştırmasında elde edilen verilere göre, araştırmada yer alan katılımcıların 23'ü evli olduklarını beyan etmişlerdir. 6 katılımcı ise %17,14 oranla eşinin vefat ettiğini ifade etmiştir. Eşi vefat edenlerin de evlilik yaşadığı düşünüldüğünde, 35 katılımcının 29'unun %82,86'lük rekor bir oranla evli olduğunu yorumlamak mümkündür. Genç nüfusun ve öğrencilerin de araştırmada yer aldığı bu çalışmada, evlenme oranlarının bu denli yüksek olması, Suriye toplumunun dini unsurları hayatına uyarlamış olması ile yakından ilgilidir. Dini nikâhın bulunmadığı ilişkilere mesafeli duran Orta Doğu toplumları, Suriye'deki evlilikleri seçenek olarak görmekte ve bu yolun dini bakımdan daha uygun olduğu inancını taşımaktadır. Katılımcılardan yalnızca 6 sı %17,14'lük bir oranla bekar olarak hayatını sürdürdüğünü belirtmiştir.

Suriyeli Arapların medeni durumu incelendiğinde, genelde yer alan istatistikleri doğrulayacak sonuçlara ulaşılabilmektedir. 15 katılımcıdan 9'unun %40'lık oranla evli olduğu, 4 kişinin eşinin vefat ettiği anlaşılmış, %26,67 oranındaki eşi vefat eden bireyleri 5 bekar katılımcı %33,33 ile izlemiştir.

Suriyeli Türkmenlere bakıldığında da, evlilik oranlarının rekor seviyede seyrettiğini izlemek mümkündür. 17 katılımcının evli olduğu ve 2 katılımcının eşinin vefat ettiğini beyan ettiği Suriyeli Türkmenler kategorisinde, evlenme oranı her iki değişken düşünüldüğünde toplamda %95'i oluşturmuştur. Katılımcılardan yalnızca biri bekâr olduğunu ifade etmiş ve bu katılımcı Suriyeli Türkmen kategorisinin %1'ini temsil etmiştir. Medeni durumlara bakıldığında her iki Suriyeli toplumun da evlenme konusunda duyarlı olduğu, evliliğin toplumun temel hassasiyeti olarak algılandığı anlaşılmıştır.

3.1.7. Çocuk Sahibi Olma Durumu

Çocuk sahibi olma durumu, sosyo-demografik verilerde medeni durum ile birlikte anılan ancak medeni durumun içerisinde ayrıca değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Çocuk sahibi olan bireyler ile yalnızca evli olup çocuk sahibi olmayan bireylerin yaşayış biçimleri farklılık gösterebildiğinden, bu çalışmada sosyo-demografik değişken olarak çocuk sahibi olma durumu da yer almıştır. Genel duruma bakıldığında, 35 katılımcıdan 9'unun çocuk sahibi olmadığı anlaşılmıştır. Toplamda 6 bekar katılımcının olduğu düşünüldüğünde, evli olup da çocuk sahibi olmayan katılımcı sayısı 3'tür.

3.1.8. Gelir Durumu

Mültecilerin, sığınmacıların ya da geçici koruma altındaki bireylerin göç sürecindeki en dirençli karşılaşmalardan biri ekonomik faktör veya geçinme sürecidir. Gidilen yerlerde karşılaşılan yabancı düşmanlığı ve ucuz işçi çalıştırma anlayışı nedeni ile ekonomik sıkıntılar yaşayabilen bireyler, yaşama hakkını kullanırken nitelikli yaşama sahip olmak için mücadele vermektedir. Bu kapsamda, kamuoyunda yer alan Suriyelilerin çok çocuklu olduğu iddiası da saha araştırmamızda incelenmiş ve sanılanın aksine saha araştırmamız özelinde Suriyelilerin en çok 4 çocuğa sahip olduğu görülmüştür. Bu durum da bahse konu iddianın doğrulanamamasına neden olmaktadır.

Saha çalışmasında elde edilen veriler çerçevesinde Suriye'den Türkiye'ye gelen geçici koruma altındaki Suriyelilerin gelir durumuna göre dağılımı yukarıdaki tabloda detaylı olarak verilmiştir. Buna göre, Suriyeliler arasında yapılan ve 35 kişinin katılımı ile gerçekleşen saha araştırmasında 19 kişinin %54,29 oranın baskın olarak asgari ücretin altında yaşadığı tespit edilmiştir. 11 kişinin %31,43 oranını temsil ettiği kategoride geliri bulunmayan bireylerin olduğu anlaşılmıştır. Bu noktada, Suriye toplumu üzerine yapılan bu çalışmada, kadınların iş hayatında aktif olmadığı ve daha çok ev hanımı olarak sosyal statü sahibi olduklarından, gelirsizlik durumunun nedeni kadınların araştırmanın yaklaşık %50'sini oluşturması olarak yorumlanabilir.

Gelir durumuna göre Suriyeli Araplar ile yapılan mülakatlarda, 9 kişinin %60 oranında asgari ücretin altında kazandıkları, 3 kişinin %20'lik bir oranla asgari ücretin üstünde kazanç elde ettiği anlaşılmıştır. Toplamda 15 katılımcının yer aldığı bu kategoride 3 kişi ise çalışmadığını ifade etmiş, bu kişilerin oransal dağılımı %20 olarak ortaya çıkmıştır.

Gelir durumuna göre Suriyeli Türkmenler ile yapılan görüşmeler sonrasında ise 20 katılımcıdan 10'unun %50'lik bir oranla asgari ücretin altında çalıştığı anlaşılmıştır. 2 kişinin %10'luk bir oranla asgari ücretin üstünde kazanç elde ettiği tespit edilen araştırmada, 8 kişinin çalışmadığı ifade edilmiştir.

Suriyeli Arapların ve Türkmenlerin gelir dağılımı sonuçlarına göre, ağırlıklı olarak asgari ücretin altında kazançların elde edildiği görülmüştür. Ancak Suriyelilerin genel olarak kira ücretlerini en aza indirmek için akrabaları ile birlikte yaşadıkları düşünüldüğünde, çekirdek aile olarak elde edilen kazancın asgari ücretin altında kaldığı tespit edilmiş olsa da, akrabaları ile birlikte yaşayan aile yapılarında asgari ücretin altında ücret aldığı ancak kümülatif olarak bakıldığında bu aile yapılarının gelir düzeylerinin asgari ücretin üstünde kaldığı anlaşılmaktadır.

Suriyeli Araplar ile Suriyeli Türkmenlerin sosyo-demografik özellikleri bu çalışmada, cinsiyet, yaş, mesleki durum, eğitim durumu, gelir durumu, medeni durum ve çocuk sahibi olma durumlarına göre incelenmiştir. Elde edilen verilerin tablo haline getirilerek yorumlandığı bu bölümde, farklı yaş grupları, geniş yaş aralıkları, farklı gelir dağılımları, evlenme durumları ve aidiyet meselesinde eğitim düzeyleri ele alınarak çalışmanın karşılaştırmalı analizi yapılmaya çalışılmıştır.

3.2. Geçici Korunan Suriyelilerde Aidiyet

Göçmenlerin nasıl görüldüğü değil, kendilerini nereye ait hissettiklerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Hans Zetterberg'in *On Theory and Verification in Sociology* adlı kitabında (Zetterberg, 1965: 92) birçok grup üyesiyle etkileşime giren kişilerin ihtiyaçları ve tutumları hakkında daha iyi bilgi edinme eğiliminde olacaklarının savunulması, göç literatüründe aidiyet duygusunun ne ölçüde geliştiğinin tespitinin yapılması açısından son derece önemlidir. Bir toplumun değerlerine doğru ne kadar yol alınır, toplumun merkezine doğru o denli yol alınabileceğini ifade eden Zetterberg, deney ve gözlem yolu ile gerçekleştirilen ve konjonktürel hesaplamaların yapıldığı çalışmaların daha etkin sonuçlar alabileceğini savunmuştur. Zetterberg'in de belirttiği gibi, hiçbir istatistiksel veri insan davranışının üzerinde deney, gözlem ve beraber yaşama gibi insan davranışının birebir gözlemlene imkânı veren yöntemler kadar etkili olamayabilir. Göç hareketliliğinde de, göçmenlerin kaynak ülkeden hedef ülkeye kadar uzanan göç sürecinin ardından meydana gelen kültürel ve kamusal alanda gerçekleşen karşılaşmalar, aidiyetin sağlanıp sağlanmadığı konusunda önemli ipuçları vermektedir.

Göçmenlerin hedef ülkeye ulaştıklarında yerel halk ile olan karşılaşmalarının ardından oradaki kültürel değerlere ve topluma alışma süreçlerinin sonrasında yaşayabildikleri aidiyet duygusu, bu çalışmanın başlığına mazhar olan ve göç sürecinin son aşamalarında deneyimlenen sosyolojik bir olgudur.

Birbirlerini tamamlayan iki kavram olan kimlik ve aidiyetin, “ötekilere karşı ben” ve “mensubu olmaktan mutlu olduğum toplum” dikotomisinde birbirlerini gerçekleştirdiği görülmektedir. Göçmen bireyler, aidiyet hissine hedef ülkelerde sahip olsalar da kimliklerini kaynak ülkeden seçebilme eğilimine sahiptir. Bu çalışmada, Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenler ile yapılan yüz yüze sohbet ve görüşmelerde çeşitli sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçların veri analizi yapılmıştır.

Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenlerin aidiyet analizine yönelik yapılan çalışmalar sonucunda Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenler için değişkenler yaş ve cinsiyet üzerinden sosyo-demografik özellikler ile desteklenmiş, aidiyet duygusuna yönelik olarak ise yakın hissedilen ülke, vatandaşlık durumu, kimlik durumu ve geri dönme fikri başlıkları ile irdelenmiştir. Türkiye’de geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’de kaldıkları süre uzadıkça Türk kültürü ile temasları artmakta bu durum da Suriyelilerin aidiyet hissini güçlendiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak Suriyelilerin Türkiye’de kaldıkları süre zarfında Türk kültürü ile temasları arttıkça aidiyetin de artacağı söylenebilir.

3.2.1. Gerçekleşmemiş Aidiyet (Unrealized Identity)

Suriyelilerin yalnızca Türkiye’de değil göç ettikleri farklı ülkelerde yaşadığı aidiyet algısı yerli halklar ile olan kültürel benzerlikler ekseninde gelişebilmektedir. Ancak yalnızca Suriyeliler ve yerli halklar üzerinden aidiyet algısının değerlendirilmesi eksik kalabilecektir. Suriyelilerin aidiyet bilincinin entegrasyona etkisini tartışabilmek açısından “Suriye milliyetçiliği”nin de analiz edilmesi faydalı olacaktır.

Suriye Arap Cumhuriyeti’nin Kral Faysal dönemi sonrasında 1921 yılından 1946 yılına kadar kademeli olarak devam eden Fransız mandası deneyimi, akademik araştırmalarda Suriye’nin 1940 ve 1950’li yıllarda zayıf devlet görünümünde olduğunu göstermektedir (Altuğ, 2008: 72). Fransız mandasının ülke üzerindeki hâkimiyeti, Pan-Arabizm ve Suriye milliyetçiliğini ön plana çıkarmış, manda ve himayenin kabul edilmemesi ve Fransız güçlerin “işgalci” olarak nitelendirilmesi, kökenlerini pan-Arabizmden alan mikro-milliyetçi perspektiften doğan Suriye milliyetçiliğinin önemli referans noktasını oluşturmuştur. İşgalci kuvvetlere karşı Suriyelilerin mikro milliyetçiliği daha etkin kullanmaları, Araplığın bir etnisiteden ziyade bir kurucu kültür olarak algılanmasına yol açmıştır. 1930’ların başından itibaren milliyetçilik anlamına gelen “*kavmiyetçilik*” din ve etnisite üstü bir Arap milliyetçi bilincini tarif etmek için kullanılmaya başlanmıştır (Altuğ, 2008: 82). Bu durum Suriye’nin bağımsızlığı kazanmasından sonra girilen yeni bir ulus inşa (nation building) (Wimmer, 2018: 27) sürecinde de etkili olduğu söylenebilir.

Durum böyle iken Suriyeli Arapların Suriye’ye gelen azınlıkları kabullenme süreçleri de başka bir yere duyulacak aidiyet duyguları da son derece yavaş seyredebilmektedir. Halihazırda Suriye milliyetçiliği ile vatanlarını ve milliyetlerini

kutsal gören bireylerin göç ettikleri yerlerde aidiyet algılarının olumlu yönde ve hızlı biçimde gelişmesi son derece zor görünen bir gerçeklik olarak öne çıkmaktadır.

Suriyeli Araplar ve Suriyeli Türkmenlerin, kendilerini kamusal alanda konumlandırma tercihleri incelendiğinde, farklı aidiyet durumlarının oluşmuş olduğu anlaşılmıştır. Saha araştırmamıza katılan E1 aidiyet hissini şu şekilde ifade etmiştir:

... “Türkiye’yi ve Türkleri buraya gelmeden önce de seviyorduk, bizi misafır ettiler. Burada yaşıyor olsak da ülkemizi çok özliyorum Ben Suriye’ye aitim, o toprakları hiçbir yere değişmem. Burada güvenli bir ortam var, huzurluyum ama buraya kendimi bağlı hissedemiyorum. Bir tarafım hep Suriye’de ”...

E1’in aidiyet hissine yönelik düşünceleri, Türkiye’ye yönelik aidiyet algıları konusunda önemli ipuçları vermektedir. Suriyeli Arap bir katılımcı olan E1 Türkiye’ye karşı aidiyet duygusunun oluşmadığını cümleleri ile ifade etmiştir. Bu katılımcı, hedef ülkede misafır olduğuna vurgu yaparak kalıcı olmadıklarını ve başka bir yere alışma ve ait hissetme gibi uzun süreli pratiklere gerek kalmadan kaynak ülkeye geri döneceklerini ifade etmiştir. Katılımcı E1’in “*sanki Suriye’deymişiz gibi yaşıyoruz*” ifadesi, gidilen yerin kültürel değerlerine alışmadıklarını, Türk toplumu ile benzeşen kültürel değerleri ortak payda edindiklerini göstermektedir. Öyle ki, Türk toplumunun İslam dinine mensubiyeti nedeniyle Suriyeliler Türkiye’nin dini değerleri ile benzeşmektedir. Aynı şekilde kültürlerinde yaşanacak olası değişimleri negatif bir imge olarak gösteren katılımcı, kültürel değişime uğramadığı için Allah’a şükranlarını sunduğunu belirtmiştir. Katılımcının bu ifadesi Suriyelilerin bir kısmının değişmediklerini, dönüşmediklerini ve dolayısıyla aidiyet hissini de gerçekleştirmediğini göstermektedir.

Benzer biçimde K1 ‘in aidiyet algısına yönelik ifadeleri şu şekildedir:

”Yalnızca yeme içme olarak benimsediğimiz adetlerimiz var, Türkçe bilmiyorum, Türklerle 5 yıldır burada olmama rağmen hiç konuşmadım. Bir anlamda Suriye’de yaşıyor gibiyim ama memleketimden ayıyım. İnşallah bu sorunlar biter ve biz de Suriye’ye döneriz. Kendimi Suriye’ye ait hissediyorum. Burada misafır olarak kalıyoruz. Sağolsunlar bizi aldılar ülkelerine kabul ettiler. Biz de iyi bir şekilde burada kalıp ait olduğumuz yerlere dönmeyi istiyoruz...”

SAD üyesi olan bu kadın katılımcı, muhafazakâr bir yapının içinde bulunduğundan, kültürel anlamda entegrasyon yaşamayı istediğini ancak bu entegrasyonun kısıtlandığını belirtmiştir. K1 ile yapılan görüşmede, katılımcının ve ailesinin kültürel değişime yaşamadığı anlaşılmaktadır. Türk dilini konuşamıyor olmaları Türkler ile iletişimlerini azaltmakta, dini nedenlere bağlı olarak kılık kıyafette yaşanacak değişimlerin inançlarına aykırı olduğunu düşünmeleri de aidiyet hissi

yaşamalarını engellemektedir. Bu katılımcı için de aidiyet hissinin gerçekleşmediği görülmektedir.

Suriyeli Arap katılımcıların aidiyet hislerine yönelik yorumları benzer şekilde seyrederken Türkmen katılımcılardan E5 aidiyet hissine yönelik olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

... ”Soydaşlarımızla birlikte kendi dilimizi kullanarak gidebileceğimiz en güvenli ülke Türkiye. Buraya gelmek zorunda kaldığımız için mutlu değilim, topraklarımı özliyorum ama Türkiye’de bulunmaktan mutluluk duyuyorum. En azından burada Orta Doğu’dan uzaklaştık ve hala kendi dilimizi kullanarak derdimizi anlatabiliyoruz...”

Türkmen bir katılımcı olan E5, öncelikli olarak Türk dilini konuşabilmektedir. Türk dilini konuşabilmeleri, Türkmenlerin aidiyetine yönelik olumlu ve önemli bir adımdır. Sosyolojik kimlik tanımı bakımından, Suriyeli Arapların Türkiye’deki yerli halk ile aidiyet konusunda Türkmenlerden daha geri noktada kaldığı gözlemlenmiştir. Aidiyet hissinin aynı etnik kökenden gelmiş olmanın ve Türk dilini konuşabiliyor olmanın sağladığı avantaj ile Türkmenler açısından var olduğunu söylemek mümkündür.

Suriyeli Araplar, öyle görünmektedir ki, kültürel değerlerini (bu değerlerin başında dini inanış ve pratikler gelmektedir) korumak ve değişmemek kavramlarını inançları gereği Allah’a layık olmak üzerinden değerlendirmektedir. “Değişirsek yok oluruz” anlayışının hâkim olduğunu değerlendirdiğimiz Suriyeli Araplar, kimliklerini korumak, ait olmadan seyretmek eğilimi göstermektedir. Böylece, aslında Suriyeli Arapların Türkiye’ye olan aidiyet duygusu **gerçekleşmemiş aidiyet** olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada Suriyeli Araplar, sempatik aidiyetin ötesine geçememiş dolayısıyla gerçekleşmemiş bir aidiyet söz konusudur.

3.2.2. İnançsal Aidiyet (Belief-related Belonging)

Suriyeli Müslüman Araplar Türkiye’de yaşadıkları dönem itibarı ile aidiyet algılarının gelişmesine imkân verecek süreye ulaşmışlardır. Suriyeli Müslüman Araplar, Türkiye’de geçirdikleri zaman içerisinde her ne kadar aidiyet duygusuna tam olarak ulaşmasa da, Türkiye’ye yönelik takındıkları olumlu tavır, bir anlamda Türkiye’ye sempati duymalarına neden olmaktadır. Aslında her ne kadar aynı dine mensubiyet söz konusu olsa da, Türk kültürünün Arap kültüründen farklı olduğu da göz önüne alındığında, aidiyet algısının yavaş bir seyirde ilerlemesi olağan karşılanabilir. Özellikle Türk Müslümanlığının Arap Müslümanlığından farklı olduğu Bernard Lewis, Francis Fukuyama, Olivier Roy, Sami Zubaida ve Christine

Schirmacher gibi İslam üzerine araştırmalar yapan birçok bilim adamı tarafından ifade edilmiştir (Kirman, 2003: 57). Almanya’da Türkler üzerinde yapılan bir araştırmada (Schirmacher, 2001), Türklerin dini algılama ve yaşama biçimlerinin “daha az siyasi, daha çok barışçıl” olduğu ve bu özelliğiyle diğer Müslüman toplumların, özellikle Arapların ve İranlıların temsil ettiği din anlayışından farklı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada Türkler, İslam’ı din, kültür ve geleneğin bir bileşimi olarak algılayan; dinin ayin, tören, kutsal gün ve gecelerine büyük önem veren; İslam’ın beş şartını yerine getiren ve seküler bir hayat yaşayan; toplumun değerlerine ve inançlarına saygılı; İslam’ın savaşa, cihatla değil, barışçıl bir şekilde yayılmasının meşru olduğunu savunan; bu yüzden Kur’an ve Sünnet’e göre İslamî bir devlet kurma taraftarı olan radikal gruplara fazla itibar etmeyen kimseler olarak tanımlanmaktadır (Kirman, 2003: 59). Durum böyle iken, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra İslamofobi tutumlarının arttığı bu dönemde, her ne kadar Araplar ile Türklerin inanış şekilleri farklı olsa da, Türk Müslümanlığının dünya genelinde daha barışçıl olarak anılması, Suriyeli Arapları cezbetmiş ve Türk toplumuna tam anlamı ile entegre olmasalar da Türk Müslümanlığına inançsal aidiyet hissetmeye başlamışlardır

Katılımcılardan biri olan E4 bu konu ile ilgili olarak;

“.... Buradaki Müslümanlığı seviyoruz, beğeniyoruz. Ancak bununla birlikte, değişmek bizim için her şeyimizi terk etmek demek bu nedenle korkuyoruz ve dönüştürmüyoruz.. ...” şeklinde konuşmuştur.

Mülakata katılan bu birey, kendi kültürlerini kaybetmeden uyum sürecine dâhil olmak istediklerini net olarak ilan etmiştir. Öğretim üyesi olduğunu ifade eden bu katılımcı, Türkiye’de çalışmadığını denklik belgesi için aylardır uğraştığını ancak bir sonuç alamadığını söylemiş ve bu konuda şikâyetçi olmuştur. Bu tarz hukuki sorunların çözülmesi gerektiğini savunan katılımcı, bu tür sorunların devlet destekli projelerin oluşturulması ile mümkün olacağını savunmuştur. Ayrımcılığa uğrayan göçmenlerin adeta bir zaman bombası gibi olduğunu söyleyen katılımcı, aşırıcılık ve yabancı düşmanlığının Suriyelilerin doğru davranış geliştirmesini engelleyeceğini düşünmektedir

Saha araştırmasından elde edilen verilere göre Suriyeli Araplar, gerek Türkiye’nin Suriyelilerin savaş deneyimini yaşamak zorunda kaldığı bir dönemde sınır kapılarını açması, gerekse Türkiye’de Suriyelilere yönelik eğitim, sağlık ve sosyal faaliyet haklarının tanınması nedeniyle Türkiye’ye sempati duymaktadır. Bu

kapsamda, Suriyeli Araplar, her ne kadar uyum sürecinde Türkmenlerden daha yavaş seyirlerde olsa da, hem dini inanışlarının icrası bakımından, hem de benzerlik gösteren kültürel alışkanlıklar bakımından ekonomik, sosyal ve hukuki kapsamda güvindikleri ülke yine Türkiye'dir. Bu bağlamda Suriyeli Arapların Türkiye'ye ve Türk insanına **inançsal aidiyet** beslediği değerlendirilmektedir. Kendi değerlerinden vazgeçmeden, göç edilen yerlerin kültürel alışkanlıklarına yabancılaşmama olarak adlandırabileceğimiz inançsal aidiyetin, Suriyeli Araplar özelinde Türklere karşı gerçekleşmiş olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcılara yöneltilen *Türkiye'den başka bir ülkeye (Suriye'den başka) gitmek istiyor musunuz?* sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların tamamının Türkiye'de kalmak istiyorum, burası bizim için en güvenli ülke cevabını verdiği anlaşılmıştır. Bu durumun dini bakımdan benzer özellikler taşıyan bir ülke olması nedeni ile Türkiye'de bulunmaları gerçeği ile yakın ilişkili olduğu ve bu sempatinin inanca dayalı bir olgu olduğu değerlendirilmektedir.

3.2.3. Tam Aidiyet (Full Belonging)

Suriyeli Arap ve Suriye Türkmenlerin Türkiye'de yaşadıkları göç süreci, Müslüman Araplar için daha yavaş seyrederken, Türkmen katılımcıların mülakatlarda verdikleri yanıtlarda aidiyet konusunda önemli bir süreci tamamladıkları anlaşılmaktadır. E5 in verdiği yanıtlar bu kapsamda son derece dikkat çekicidir:

“... Türkiye hem dil birliğimizin hem de din birliğimizin olduğu bir ülke, burada soydaşlarımızla yaşamaktan çok mutluyuz... yanıtını vermiştir. Burada da kültürel ortaklığa yapılan vurgunun güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Türk dilini, geleneklerini ve yaşayış biçimlerini soydaşlık başlığı altında değerlendiren Türkmenler, bu birlikteliği katılımcılar özelinde dile getirmişlerdir. Başka bir görüşmede E5 şu ifadeleri kullanmıştır:

“...Soydaşlarımızla birlikte kendi dilimizi kullanarak gidebileceğimiz en güvenli ülke Türkiye. Buraya gelmek zorunda kaldığımız için mutlu değilim, topraklarımı özliyorum ama Türkiye'de bulunmaktan mutluluk duyuyorum. En azından burada Orta Doğu'dan uzaklaştık ve hala kendi dilimizi kullanarak derdimizi anlatabiliyoruz...”

Şekil 3:
Suriyeli Türkmenler

Kaynak: Anka Enstitüsü (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2023)

E5 Türkmen bir katılımcı olarak Türkiye’de soydaşları ile birlikte yaşamaktan duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Türkmen katılımcılar, verdikleri mülakatlarda kamusal alanda Türkler ile iç içe olduklarını onlarla beraber vakit geçirmekten son derece mutlu olduklarını da ifade etmişlerdir. Anlaşılan Suriyeli Türkmenler, Türkiye’ye karşı **tam aidiyet** beslemektedir. Türkmen bireyler, etnik aidiyetin yanı sıra ortak dini payda ve ortak kültürün dilinde Türkler ile buluşabilmektedir. Şu halde, din, dil ve etnik köken bakımından ortak paydada buluşan Türkmen toplumu için tam aidiyet söz konusu olmuştur. Bu nedenle ürettiğimiz bu kavramın ismini iki aidiyet çeşidiyle birleştirmeyi tercih ettik. Bu haliyle Türkmenlerin etnik/tam aidiyet yaşaması, Türkmenlerin Türkiye’de kalma süresinin daha uzun vadede gerçekleşeceği sonucunu da gösterebilmektedir.

3.2.4. Yakın Hissedilen Ülke

Katılımcılara yöneltilen *Türkiye’den başka bir ülkeye (Suriye’den başka) gitmek istiyor musunuz?* sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların tamamının Türkiye’de kalmak istiyorum, burası bizim için en güvenli ülke cevabını verdiği anlaşılmıştır. E1 şunu söylemiştir:

“... Türkiye’ye duyduğu yakınlığa işaret ederek, ... *Türkiye diğer ülkelere göre tarihi derinliği, kültürel bağlarımız ile gidilecek en iyi ülkedir...*” yanıtını vermiştir. Suriyeliler, Türkmenler ve Araplar olmak üzere incelenmiş, her iki milliyetten oluşan örnekleme de kültürel değerlerin ortaklığına vurgu yapılmıştır. Kültürel değerlerin işaret edilerek ortak paydaların olduğunun ifade edilmesi, Suriyelilerin genel olarak Türklere karşı sempati ile yaklaşımlarına neden olabilecek niteliktedir. Başka bir görüşmede E2 şunları kaydetmiştir:

“...Türkiye İslam’ın son kalesidir, burada din kardeşliğimiz var, kendimizi Avrupa’ya göre daha çok güvende hissediyoruz...”

Birden fazla Arap katılımcının, Türkiye’yi İslam dininin en güçlü temsilcisi olarak görmesi, kültürel değerler bakımından Araplar için en önemli öge olan dini yaşantının rahatça yaşanabildiğini göstermektedir. Katılımcılara yöneltilen *Aradan geçen süre içerisinde kültürünüzde ne gibi değişimler yaşadınız?* sorusuna verilen yanıtlar da aidiyet duygusuna yönelik önemli ipuçları vermektedir. Giyim-kuşam bakımından kadınların düşüncelerinin öncelendiği bu çalışmada, bir kadın katılımcı olan K1 şunları belirtmiştir:

“... kültürümüzde hiçbir değişim olmadı, aynı dine mensup insanlar olduğumuz için dini hayatımızı ve yeme içme alışkanlıklarımızı giyimimizle birlikte aynı şekilde burada da devam ettirebiliyoruz, giydiğimiz kıyafetler nedeni ile bir sorun yaşamadık, bir ayrımcılığa uğradığımı söyleyemem, çünkü Türklerle görüşmüyoruz...”

Burada, kadın katılımcının aidiyet duygusu bakımından Türkiye’den başka bir ülkeye gitmek istememesini belirtmesinin ardından kültürel değişimin söz konusu olmadığını belirtmesi, Türkiye’ye karşı olumlu duygular beslediğini göstermektedir. Ancak bununla birlikte, 2014 yılından itibaren Türkiye’de bulunan bu bireylerin Türklerle irtibat halinde olmadıklarını söylemeleri, sosyal entegrasyonun gecikmeli olarak gerçekleşebileceğini veya gerçekleşmeyeceğini işaret etmektedir. Suriyeli Araplar ile yapılan mülakatlarda yalnızca yükseköğretim öğrencilerinin Türkçe biliyor olması, bu katılımcıların dışında kalanların yalnızca Arapça konuşuyor olması da dil bariyerini adaptasyon süreci için söz konusu etmektedir. Ayrıca dini hassasiyetler nedeni ile kadınların yalnızca kadınlar ile görüşebiliyor olması ve çalışma hayatında sosyo-demografik özelliklerin anlatıldığı bölümlerde de ifade edildiği gibi erkeklerin aktif olarak yer alması, kadınların hem komşuluk ilişkilerinin gelişmesinde hem de iş hayatında sosyalleşmesinde engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla, kadın katılımcıların aidiyet hislerinin daha sempatik düzeyde geliştiği söylenebilir. K3 ile yapılan görüşmelerde ise kültürel değişimlerin yaşanıp yaşanmadığı sorusuna yanıt veren K3

yalnızca yeme içme olarak benimsenen adetlerin olduğunu, kılık kıyafetin aynı kaldığını belirtmiştir. Değiştirmek istediğini, günün birinde pantolon giymek istediğini,, ancak bunu gören Suriyeli arkadaşlarının ve akrabalarının “Sen Türk müsün ki böyle pantolon giyiyorsun?” dediğini ve kendisini kötü hissettiğinden, burka ’ya dönmek durumunda kaldığını ifade etmiştir. Bu kadın katılımcı, muhafazakâr bir yapının içinde bulunduğundan, kültürel anlamda entegrasyon yaşamayı istediğini ancak bu entegrasyonun kısıtlandığını belirtmiştir. Öyle ki, Suriyeli Araplar arasında muhafazakâr olarak adlandırılabilir kesim ile yapılan görüşmeler, yaşanacak kültürel değişimin, kendi değerlerinden ödün vermek anlamına geleceğini düşünmektedir. Pantolon giymek, Türklere benzemek olarak görülmüş, Türklere benzemek ise dini hassasiyetlerden ödün vermek olarak bu kesim tarafından yorumlanmıştır. Suriyeli Araplar örneğinde katılımcılardan öğrenci olan kadınlarda böyle bir sorunun söz konusu olmadığı da anlaşılmıştır. Bu noktada, üniversite öğrencisi olan K4 yapılan derinlemesine mülakatlarda şu ifadeleri sarf etmiştir:

“... Kültürel değişim olarak değişen bir şey olmadı, bazı yiyecekler menüümüze eklendi. Türk yemeklerini de yapmaya başladık. Suriye’de de mavi kot pantolon giyiyordum, burada da giyiyorum...”

Anlaşılan Suriye’den gelen Arapların genelinde kültürel alışkanlıklarda Türkiye’ye kıyasla önemli benzerlikler söz konusu olduğundan, giyim-kuşam, yeme-içme ve dini inanç noktasında sahip olunan ortak paydaların, Suriyeli Arapların kendilerini diğer ülkelerden ziyade Türkiye’ye kendilerini yakın hissetmelerine yol açmıştır.

Suriyeli Türkmenler ile yapılan görüşmeler, lise öğrencileri ve üniversite öğrencileri ve mezunları, Suriyeli Türkmenleri Yaşatma Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanı ve üyeleri ve Antakya’da yaşayan Suriyeli Türkmenlerin ikamet ettiği yerlerde görüşülen ve mülakat gerçekleştirilen geçici koruma altındaki Suriyeliler ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara yöneltilen *Türkiye’den başka bir ülkeye (Suriye’den başka) gitmek istiyor musunuz?* sorusuna verilen yanıtlar incelendiğinde, toplamda 20 katılımcıdan oluşan Suriyeli Türkmen kategorisinde olanların tamamı Türkiye’de kalmak istediklerini beyan etmiştir. E16 şu yanıtı vermiştir:

“... Türkiye hem dil birliğimizin hem de din birliğimizin olduğu bir ülke, burada soydaşlarımızla yaşamaktan çok mutluyuz... Burada da kültürel ortaklığa yapılan vurgunun güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Türk dilini, geleneklerini ve yaşayış biçimlerini soydaşlık başlığı altında değerlendiren Türkmenler, bu birlikteliği

katılımcılar özelinde dile getirmişlerdir. Başka bir görüşmede E5 şunları söylemiştir: *“...Soydaşlarımızla birlikte kendi dilimizi kullanarak gidebileceğimiz en güvenli ülke Türkiye. Buraya gelmek zorunda kaldığımız için mutlu değilim, topraklarımı özliyorum ama Türkiye’de bulunmaktan mutluluk duyuyorum. En azından burada Orta Doğu’dan uzaklaştık ve hala kendi dilimizi kullanarak derdimizi anlatabiliyoruz...”*

Bu noktada, Türkmen katılımcıların Suriye’den Türkiye’ye gelişlerinde zorunda kalma durumu ön plana çıkmıştır. Kaynak ülkelerindeki topraklardan çıkmak, vatanlarını terk etmek zorunda kalmaları; katılımcılar ile yapılan birebir görüşmeler sonucunda Türkmenler açısından bir gurur meselesi olarak algılanmaktadır. Öyle ki, Erkek bir Türkmen katılımcı, Suriye’de mücahit olarak görev yaptığını, sözde İslamcı terör örgütleri ortaya çıkınca savaştan çekilmek zorunda kaldığını anlatmıştır. Vatanını koruma konusunda böylesine istekli ve eylemsel davranış sergileyen bireylerin ülkelerini terk etmek zorunda kalmaları; onlar açısından aradan geçen zamana karşın unutulamayacak bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

Katılımcılara yöneltilen *Aradan geçen süre içerisinde kültürünüzde ne gibi değişimler yaşadınız?* sorusuna verilen yanıtlar da aidiyet hissine yönelik önemli ipuçları vermektedir. Giyim-kuşam bakımından kadınların düşüncelerinin öncelendiği bu çalışmada, bir kadın katılımcı olan K18 şu yanıtı vermiştir:

“... kültürel anlamda zaten soydaşlarımızın yaşadığı bir yerdeviz, Hatay’daki yemekler bizim yemeklerle aynı, bizim baharatlarımız biraz daha farklı sadece. Giyim-kuşam olarak da bir değişim yaşamadık, kendi kültürümüzle burada devam ediyoruz. Aynıydı Suriye’de giydiklerimiz yani...”

Burada, kadın katılımcının kültürel sermayesinin değişmediğini belirtmesinin ardından kültürel değişimin yeme-içme ve giyim-kuşam olarak değişmediğini ifade etmiştir. Anlaşılan dini hassasiyetler nedeni ile kapalı giyim tarzını benimseyen Suriye toplumu, Türkiye’ye geldikten sonra da aynı alışkanlıklarını sürdürmüşlerdir. K12 ile yapılan görüşmelerde ise kültürel değişimlerin yaşanıp yaşanmadığı sorusuna yanıt veren K12 şunları söylemiştir:

“...Biz Müslüman bir toplumdur geliyoruz. Giydiğimiz kıyafetler ülkeye göre değişecek değil, nereye gidersek gidelim aynı şekilde dinimizin gereğini yerine getiririz...”

Suriyeli Türkmenleri Yaşatma Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ’nin bir üyesi olan bu kadın katılımcı, muhafazakâr bir yapının içinde bulunduğunu yaşamlarında İslam dininin emrettiği şeylere uymanın her lehin önünde geleceğini beyan etmiştir. Öyle ki, Suriyeli Türkmenler dini konularda aşırı muhafazakâr görüntü

vermeseler de gelenek haline gelen kültürel alışkanlıklarına sıkı sıkıya bağlı kalma eğiliminde olduklarını ifade etmiştir. Anlaşılan Suriye’den gelen Türkmenlerin kültürel alışkanlıklarda Türkiye’ye kıyasla önemli benzerlikleri söz konusu olduğundan, giyim-kuşam, yeme-içme ve dini inanç noktasında sahip olunan ortak paydaları, hâlihazırda korumaya çalıştıkları, Türkiye çoğunluğu Müslüman bir toplum yapısına sahip olduğu için de herhangi bir yabancılaşma yaşamadan bu değerleri koruma eğiliminde oldukları değerlendirilmektedir.

3.2.5. Nesiller Arası Aidiyet

Aidiyet konusu, Suriyelilerin göç hareketliliğini yakından ilgilendiren bir sosyolojik olgu olmak ile birlikte aidiyete en yakın olan yaş grubunun tespiti de nesiller arası aidiyet algısının belirlenmesi konusunda önemli olduğunu belirtelim. 22 yaşında olan ve üniversitede öğrenim görmekte olan K7 şunları söylemiştir:

“...Türkiye’de üniversite okumak benim için mükemmel bir duygu. Şükürler olsun ki savaşa rağmen burada eğitimime devam edebiliyorum. Burada Türkçe de öğrendim. Birçok Türk arkadaşım var. Onlarla beraber kafeteryaya gidiyoruz, yemek yiyoruz. Onlardan çok memnunuz...”

18-25 yaş grubunda yer alan ve 15 yaşında Türkiye’ye gelen K7 Suriye’den gelen son nesil olarak aidiyet hissini ileri düzeyde hissedebilmektedir. Türk toplumunun dilini öğrenmesi, bir yükseköğretim kurumunda eğitim görmesi ve kamusal alanda Türkler ile devamlı olarak iletişim halinde olması bu katılımcının aidiyet düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. 18-25 yaş arasında olan diğer katılımcıların tamamı Türk dilini konuşabildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların geneline bakıldığında, 25 yaş üstü bireylerin de Türk dilini konuşabildikleri takdirde Türklere daha fazla aidiyet besleyebildikleri düşünülmektedir. Ancak 45 yaş ve üstü bireylerin tamamı Türkçeyi konuşamazken, 18-25 yaş arası tüm katılımcıların Türk dilini konuşabiliyor olması, katılımcılar özelinde nesiller arası aidiyetin giderek yükseldiği sonucunu vermektedir.

3.3. Geçici Korunan Suriyelilerde Kimlik

3.3.1. Korunaklı Kimlik (Covert Identity)

Kimlik insanlar için güven duygusunun sağlandığı bir mekanizmadır. Göçmen bireyler için de kimliğin korunaklı hale gelmesi, Olivier Roy’un “sert çekirdek” (Roy, 2003: 85-87) kavramında ifade ettiği gibi gidilen yerlerde kendi kimliklerine yaslanarak değişimi reddetme algısı anlamına gelmektedir. Suriyeli Müslüman Arapların Türkiye’de geçirdikleri zaman içerisinde takındıkları tavır, kendi

vatanlarında edindikleri kimliklerini koruma yönünde olmuştur. E17 bu konu ile ilgili olarak, şu şekilde yanıt vermiştir:

“...Kendimi şu anda Suriyeli Arap olarak görüyorum. Bizim dini değerlerimiz her şeyden önce gelir. Biz kılık kıyafetimizi de inancımızı da değiştirmeyiz. İnşallah Suriyeli Arap Müslüman olarak doğdum inşallah böyle öleceğim....”

Şekil 4:
Suriyeli Çocuk

Kaynak: www.politikaakademisi.org (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2023)

Suriyeli Müslüman Arap katılımcıların değişim konusuna dirençli yaklaşıtları E17’nin sözlerinden de anlaşılmaktadır. Bu noktada E17 değişmeyi dinsizleşmek ile eş değer tutmuş, var olan tüm değerlerini koruma eğiliminde davranmıştır.

Bir başka katılımcı K16 da dirençli kimlik algısını şu şekilde ifade etmiştir:

“... Kendimi kimlik olarak Suriyeli Müslüman ve Arap olarak tanımlıyorum. Suriye’de doğdum ve orada büyüdüm. Essad oradaki akrabalarımı öldürdü, orada tüm hayatımın anıları yatıyor. Günün birinde Türkleşirsem ya da başka bir ülkenin insanı olursam azap duyarım. Kendi ülkemde yaşamayı hayal ediyorum. Burada şu an bekleme salonundayız. İnşallah bu sorunlar biterse biz de herkes gibi kendi topraklarımızda yaşamak istiyoruz. Şu an dönemiyoruz, ne yapacağımız belli değil. İnşallah kalan akrabalarımız ile yeniden eski günlerdeki gibi buluşabiliriz...”

K16 kimliğinde yaşanacak olası bir değişimi azap çekmek ile eşdeğer görmektedir. Burada da Suriyeli Arap Müslüman bir katılımcı olarak K16’nın korumacı ifadeler sergilediği anlaşılmaktadır.

Suriyeli Arap katılımcıların önemli çoğunluğunun kendilerini Arap ve Müslüman kimliği ile tanımlamaları, Hatay’daki halkın genel olarak Arap dilini konuşabiliyor olması ve buna bağlı olarak Suriyeli Arapların Türkçeyi öğrenme konusundaki geri durma eğilimi, ibadetlerin Suriyeli derneklerde yapılması ve kamusal alanlardan biri olan Camilerin daha az tercih edilmesi, kültürel değişimin ve

adaptasyonun yaşanmasını geciktirmektedir. Böyle bir konjonktürde de, 2014-2020 yılları arasında savaş nedeni ile Türkiye'ye göç eden Suriyeli Arapların kimliklerini değiştirme konusunda direnç gösterdikleri anlaşılmaktadır. Öyle ki, yeni bir kavram olarak, Suriyeli Araplar, geldikleri yerin kazandırdığı kimliği muhafaza etmek ve gidilen yerdeki etnik kimliği reddetmek yönelimini göstermekte ve varlıklarını **korunaklı kimlik** ile temsil etmektedir. Göçmen bireyin kültür bagajının içinde sakladığı kimliği korumak ve karşılaştığı “öteki”leri reddetme anlayışı olarak tanımlayabileceğimiz korunaklı kimlik tercihi, Suriyeli Arapların Türkiye'deki kimlik durumunu özetleyebilecek bir kavram olarak yorumlanabilir.

Saha araştırmasında görüşülen 35 katılımcıdan 1'i, kendisini ne Türk ne de Suriyeli olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bu birey, Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda eğitim görmekte olan Suriyeli Arap olmak üzere Türk dilini Türkiye'de öğrenmiş eğitimini Türkçe almıştır. 20 yaşında olan bu katılımcı için, bir kimlik bunalımından söz edilebilir. Bunun nedeni, bireyin kimlik algısında bilinmezlik yaşamasıdır. Bu birey, Suriye'de edindiği bireysel ve sosyal kimliğini Türkiye'ye geldikten sonra kaybetmiş, bununla birlikte Türk kimliğine yaslanma durumu da söz konusu olmamıştır. Her ne kadar Türk dilini konuşabiliyor olsa da ve kamusal alanda Türklerle yaşıyor olsa da, savaş nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalmış bir birey olması, kimlik algısında değişememe ya da ait olamama durumunu ortaya çıkarmıştır.

3.3.2. Kökensele Kimlik (Original Identity)

Kimlik kavramsallaştırmamızın bir diğer başlığı Suriyeli Türkmenler üzerinden ilerlemektedir. Suriyeli Türkmenlerin “soydaş olma” kavramını öne çıkarmak suretiyle Türkiye'ye ve Türk toplumuna duyduğu aidiyeti ifade etmektedir. Saha araştırmamızda yer alan Suriyeli katılımcıların tamamında etnik ögelerin ön plana çıktığı görülmüş, mülakatlar Türkçe gerçekleşmiştir. E16'nın ifade ettiği gibi, “... Türkiye hem dil birliğimizin hem de din birliğimizin olduğu bir ülke, burada soydaşlarımızla yaşamaktan çok mutluyuz...” şeklindeki yanıtlar Suriyeli Türkmenlerin kimliklerini kökensele olarak ele almaları dikkati çekmiştir.

Yine başka bir katılımcı Türkiye'de sahip oldukları kimlik algısını şu şekilde anlatmıştır:

“... Göç etmek zorunda kaldığımızda aklımıza gelen ilk ülke Türkiye oldu. Bunun bir çok sebebi var elbette. Ama benim için en değerli olan Türkiye ile aynı ataların çocukları olmamız. Aynı düşünüyoruz. Aynı şeyleri düşünüyoruz. Milliyetimiz aynı. Onlarla aynı dili konuşuyoruz mesela. Buraya geldiğimizde ailece hiç zorlanmadık. Kimse bizi dışlamadı, burada olmaktan çok memnunum, sağ olsunlar...”

Suriyeli Türkmen katılımcının bu düşüncesi, Türkmenlerin köken vurgusunun ne kadar güçlü olduğunu kanıtlamaktadır.

Türkmenler yeni bir kod ile karşılaşmış ve ona alışmaya çalışmamıştır. Var olan kodları korumaları, onları kültürel anlamda adaptasyonun ve entegrasyonun merkezine koymuştur. Bu noktada, Türkmenlerin dolaylı olarak uyum sürecinde başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’deki kimlik algısını etnik kimlik üzerinden değerlendirdikleri düşünülen Türkmenler, burada **kökensel kimlik** modelini ön plana çıkarmıştır. Mensubu olduğu etnik kökenden insanların yaşadıkları yerlere göç edip, aynı kimlik özellikleri ile doğrudan entegrasyon yoluyla yerli halkın sosyolojik kimliğini kabul etme aksiyonu olarak tanımlayacağımız kökensel kimlik anlayışı, Türkiye’ye göç yolu ile gelen Türkmenlerin sosyolojik kodlarını tanımlar niteliktedir. Bir başka deyişle Türkmenler, yeni bir gerçekliğe alışmaya gerek görmeden ellerindeki kültür bagajının fermuarını açarak o bagajın içindekileri korumakla yetinmiş, bagajdan çıkanlar yerleştikleri yeni yerlerin yemeğine, giyim-kuşamına, dini yaşayışlarına ve etnisitesine uyum sağlamıştır.

Türkmenlerin kendilerini yakın hissettikleri ülke ve aidiyet hissine ilişkin saha araştırmamızdan elde edilen veriler ışığında, Türkiye’ye yönelik aidiyet hissini oluşturduğunu belirtmeliyiz. Kimlik algısının uyum süreci ile tartışıldığı bir göçmen grubun aidiyet hissini de paralel yönde seyrettiği izlenmektedir. Suriyeli Türkmenler de devletin uyum konusunda olumlu adımları sürdüreceğini ve bu süreçte gittikçe daha da yol gösterici olacağını dile getirmiştir. Ayrıca saha araştırmamıza katılan katılımcılara göre, ilerleyen süreçlerde Suriyeliler Türkiye’deki hayatlarına daha fazla alışacak, burada kendilerini geliştirecek ve uyum konusunda daha fazla Suriyeli adaptasyonu yaşayacaktır. Bu düşünceleri bizlerle paylaşan Türkmenler, aynı zamanda komşuluk ilişkilerinin ve sosyolojik etkileşimin de ilerleyen yıllarda iyileşerek devam edeceğini düşünmektedir.

Kökensel kimliğin öne çıkarılması noktasında bir öneri daha öne çıkmaktadır. Türkmenlerin etnik paydayı öne çıkararak Türkiye’ye aidiyet duymaları, onların Türkiye’de kalmak için kullandıkları etnik bir argüman da olabilir. Türkiye’ye gelen göçmen gruplar arasında kendilerinin farklı olduklarını ispat etmeye çalışmaları da söz konusu olabilir. Bu değerlendirme, mevcut durum itibari ile düşük ihtimalli görünse

de ilerleyen yıllarda geliştirilecek göç politikaları ile birlikte Türkmenlerin tutumları daha net olarak ortaya çıkabilecektir.

3.3.3. Tireli Kimlik: Suriyeli Türk

Katılımcıların kendilerini ve kimliklerini tanımlama durumları, tireli kimliklerin telaffuz edildiğini göstermektedir. Kültür ve etnik köken açısından birden fazla sosyokültürel gruba ait olma durumu (Kirman, 2016: 85) olarak tanımlanan tireli kimlik kavramının Suriyeliler için de kısmen kullanılabilir olduğu söylenebilir. Suriyeli Türkmenlerin 2014 yılından itibaren 2020 yılına kadar Türkiye'ye gelmesi, göç hareketliliği kapsamında aynı kültürle karşılaşma durumunu meydana getirmiştir. Türkmenler Türkiye'de mikro kültürel farklılıkların dışında makro düzeyde kültürleşme sürecine girmemiştir. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen katılımcılar (sırasıyla E7, E8 ve E11, E5 ve K9) şunları söylemiştir:

"...Kendimi Suriyeli Arap olarak görüyorum..."

"...Bir gün mutlaka Suriye'ye döneceğiz. Biz Müslümanız ve Suriyeliyiz..."

"...Biz değişemeyiz. Peygamber efendimizin hadisleri var. Mekke'den ayrılmak zorunda kalsanız da geri dönün diyor efendimiz. Biz de aynısını yapmak zorundayız, geri dönmek zorundayız..."

"...Biz Türk olmaktan gurur duyuyoruz. İyi ki buradayız. Minnettarız."

"...Suriye'den anavatanımdan ayrıldım ikinci vatanıma geldim. Çok şükür güvendediz."

Bu ifadeler kullandığımız kavramın oluşturulmasında çok önemli rol oynamıştır. 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye doğru yönelen kitlesel göçlerin ardından Türkiye'de yaşamakta olan Suriyelilerin geçirdiği kültürel değişimler ve kültürel aynı kalmalar, göç araştırmalarında önemli araştırma alanlarından biri olmuştur. Suriyeli Arapların dini yaşama biçimlerinin değişmeden devam etmesi, kılık kıyafet tercihlerinin aynı kalması ve Türk dilini öğrenmeye olan ilginin Türkiye'de eğitim görmeyenler açısından düşük olması, Suriyeli Arapların entegrasyon sürecini zayıflatan etkenler olarak öne çıkmıştır. Müslüman kimliğinin ön planda olması, Arapların kendilerini ifade etme biçimlerinin etnik değişime uğramadan gerçekleşmesine yol açtığını söyleyebiliriz. Öyle ki, katılımcıların verdikleri yanıtlarda Arapların yalnızca ikisinin Türkleşme yoluna gittiği izlenmiştir. Geriye kalan 13 katılımcının da Arap-Müslüman kimliği ile kendini tanıtmaması, Arapların aslında Suriyeli-Arap ekseninde **tireli kimlik** taşıdıklarını göstermektedir. Burada, kimlik algısı aidiyetin bir sonucu olarak gerçekleşmediğinden Suriyeli Türk kavramı henüz olgunlaşmamıştır.

3.3.4. Nesiller Arası Kimlik

2014-2020 yılları arasında Türkiye'ye gelen Suriyelilerin kimlik algısı aidiyet ve vatandaşlık ile birlikte bu çalışmanın üç temel bileşeninden biridir. Saha araştırmamızda yeni nesil olarak değerlendirebileceğimiz 18-25 yaş arası 8 katılımcı bulunmaktadır. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerden oluşan 8 katılımcıdan 5'i Arap 3'ü Türkmen kökenlidir. 5 Arap katılımcıdan 4'ü kimlik durumunu Müslüman-Arap üzerinden desteklerken, 1 katılımcı Suriyeli Arap, Türk ya da Suriyeli Türk tanımlarına kendisini yakın hissetmediğini ifade etmiştir. Türkmen katılımcıların tamamı kendisini Türk hissetmekten gurur duyduğunu ifade etmiş ve kimlik algılarının aynı kaldığını belirtmiştir. Aşağıda saha araştırmasında yer alan katılımcıların kimlik, vatandaşlık, geri dönme fikri, uyum ve entegrasyon durumları alt başlıklar ile birlikte detaylı olarak incelenmiştir.

Göç hareketliliğinin gerçekleşmesinin ardından bir göçmenin psikolojisinde yaşanan en önemli sorunlardan biri kendini bulma arayışıdır. Göçmen bireyin kendini hangi gruba ait hissettiği, kimlere karşı olduğu ve ötekilere karşı hangi benlik arayışında olduğunun tespiti hem bireyin psikolojisi açısından hem de bu yönde yapılan araştırmaların niteliği bakımından değerlidir. Suriyeli Araplar ile yapılan görüşmelerin sonucunda geçici koruma altındaki Suriyelilerin kimlik durumuna ilişkin ipuçları elde edilmiş ve saha araştırmasından elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Buna göre, *Türk adetlerini benimsediniz mi? Öyleyse kendinizi Türk gibi hissediyor musunuz?* ve *Suriyeli Arap, Suriyeli Türk ve Türk kavramları sizin için ne ifade ediyor?* sorularına verdikleri yanıtlar Suriyeli Arapların entegrasyon süreci konusunda da önemli verileri sunmaktadır. E1 bu sorulara şu şekilde yanıt vermiştir:

"... Adetler zaten birbirine çok benziyor, kendimi şu anda hem Suriyeli hem Türk hissediyorum..." yanıtını vermiştir. E2, *"... Ben Suriyeli 'yim Türkiye'de misafir olarak kalıyorum. Günün birinde mutlaka Suriye'ye döneceğim..."*

Bu katılımcı kendini "Suriyeli Arap" olarak tanımlamıştır. E3 ile yapılan görüşmede, bu katılımcının vatandaşlık aldığı anlaşılmış ve şöyle demiştir:

"...Vatandaşlığın da verdiği motivasyonla Türk hissediyorum, sonrasında da Suriyeli olarak kendimi tanımlayabiliyorum..."

Bu katılımcının kimlik profilini "Suriyeli Türk" olarak tanımlamasında vatandaşlık almış olması etkili olmuştur. E11'in kimlik statüsünü tanımlama konusundaki görüşleri dikkat çekici olmakla birlikte ilgi çekicidir. Katılımcı, kendisini Suriyeli Arap olarak tanımladığını, Türk gibi hissettiğini söyleyemeyeceğini ifade etmiştir. Bir gün belki çocuklarının kendilerini Türk olarak hissedebileceğini ekleyen

katılımcı, yine de Türkiye'nin diğer ülkelere göre tarihi derinliği, kültürel bağları ile gidilecek en iyi ülke olduğunu dile getirmiştir. Henüz Türk gibi olmadığını, ancak disiplinli entegrasyon projeleri ile ileride böyle hissetmek istediğini söylemiştir. 3,5 yıldır Türkiye'de olduğunu belirten katılımcı. Türkiye'ye şahsı adına minnettar olduğunu, Suriyelileri kabul ettikleri için şükran dolu olduklarını söylemiştir. Can güvenliklerinden endişe etmediklerini, ancak kendilerini buraya ait hissetmeyi çok istediklerini ifade etmiştir. Bu katılımcının ait hissettiği ülke Türkiye iken, kendini diğer katılımcılardan çoğunluğunun verdiği yanıtlara benzer olarak kimlik profili olarak Suriyeli Arap kimliğini tercih etmiştir. K13'ün kimlik durumuna ilişkin verdiği yanıtlar ise diğer katılımcılardan tamamen bağımsız bir noktada seyretmiştir. Bu bağlamda K6 şunları söylemiştir:

“... Ben kendimi hiçbir yere ait hissetmiyorum. Ne Arap ne de Türk olarak görüyorum. Kendimi sürrealist olarak tanımlıyorum...”

James Marcia'nın moratoryum kimlik tanımına uyan bu katılımcının, kararsız kimlik imgelerini taşıdığı ve bu kimlik türüne göre gecikmiş kimlik sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, genel eğilimin gerek öğrenci, gerek muhafazakâr, gerekse mahallede karşılaşılan bireyler ile yapılan mülakatlarda, Suriyeli Arapların kendilerini Suriyeli, Arap ve Müslüman kimliği ile öne çıkardığı görülmüştür. Katılımcılar arasında kendini Türk kimliği ile tanıtanların vatandaşlık alan bireyler olması, kendilerini Arap olarak tanımlayan katılımcıların ise Türkçe bilmiyor olması, Suriyeli Arap kimliğinin değişmesini güçleştirebilmektedir. Türk adetlerinin ise benimsenmesi konusunda Suriyeli Araplarda herhangi bir zorluğun yaşanmadığı dikkati çekmiştir.

Suriyeli Türkmenler ile yapılan görüşmelerin sonucunda ise geçici koruma altındaki Suriyelilerin kimlik durumuna ilişkin ipuçları elde edilmiş ve saha araştırmasından elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Buna göre, *Türk adetlerini benimsediniz mi? Öyleyse kendinizi Türkiyeli hissediyor musunuz?* ve *Suriyeli Arap, Suriyeli Türk ve Türk kavramları sizin için ne ifade ediyor?* sorularına verdikleri yanıtlar Suriyeli Türkmenlerin entegrasyon süreci konusunda da önemli verileri sunmaktadır. 22 yaşında olan K7 bu sorulara şu yanıtları vermiştir:

“... Biz zaten bu ülkede yaşayanlar ile aynı soydan geliyoruz. Ben Türkmenim ve kendimi Türkiyeli olarak gördüğümü söyleyebilirim...”

“... “Ben Suriye’de doğup büyüdüm, ancak bir Türkmen'im, yani Suriyeli Türkmen olarak görüyorum kendimi...”

Bu katılımcı kendini “Suriyeli Türkmen” olarak tanımlamıştır. Türkmenler ile yapılan görüşmelerin tamamında, Suriyeli imgesi varlığını korumaya devam etmiştir. Saha araştırmasında bu soruya verilen yanıtlarda, yalnızca Türk olduğunu söyleyen bir katılımcı olmamıştır. Suriyeli Türk ve Suriyeli Türkmen yanıtlarının egemen olduğu mülakatlarda, katılımcıların tireli kimlikleri ön planda tuttukları gözlemlenmiştir.

E6 ile yapılan görüşmede, geçici koruma belgesine sahip olduğu ve çocuklarından birinin Türkiye’de doğduğu ve ona vatandaşlık alabildiği anlaşılmış ve şunları söylemiştir:

“...Çocuğumun sağlığı benim için çok önemli, vatandaşlık alabilmek bizi burada rahatlattı, artık kendimi Türkiye’ye daha yakın görüyorum. Suriyeli ve Türkiyeli bir Türkmen'im ben...”

Türkmenlerle yapılan mülakatlar, kimlik konusunda herhangi bir arayışta olmadıklarını göstermektedir. Katılımcılar, hâlihazırda soydaşlarının yanına geldiklerini düşündüklerinden, etnik kimlik arayışında olmamışlardır. Özellikle, Suriye topraklarında azınlık statüsünde bulunan Türkmenlerin, Türkiye’de kurucu soy olarak ön plana çıkması, Türkmenlerin Türkiye’ye daha çok güvenmelerine ve kalıcı olma eğiliminde olmalarına yol açmıştır. Türkiye’deki Suriyelilerin nesiller arası kimlik durumuna bakıldığında, saha araştırmasında elde edilen verilerden yola çıkarak, 18-25 yaş arasındaki neslin Türk dilini diğer yaş gruplarına göre daha iyi bildiğinden, her ne kadar korunaklı kimlik gereği aynı kalmayı isteseler de Türk kimliğine karşı inançsal aidiyet hissettikleri söylenebilir. 25 yaş üstü nesilde ise gerek Türkmenlerde gerekse Araplarda aynı kalmak hissi ve kimliği koruma içgüdüğü daha çok öne çıkmış, çocuklarını da Arap katılımcılar ve Türkmen katılımcılar kendi kültürleri ile ve geldikleri yerlerin gelenekleri ve yaşayış biçimleri ile yetiştirme eğilimindedir.

3.4. Geçici Korunan Suriyelilerde Vatandaşlık

3.4.1. Geri Dönme Fikri

Göç üzerine yapılan araştırmalarda, tersine göçün gerçekleşmesinin göçmen birey açısından birden fazla değişkenin meydana gelmesi durumunda söz konusu olabileceği görülmektedir. Saha araştırmasında, Suriyeli Arapların da ifade ettiği gibi, savaş nedeni ile göç edenler, savaş bitse dahi ekonomik endişelere bağlı olarak hedef ülkeyi terk etmeme eğilimi göçmenler için söz konusu olabilmektedir. Geri dönme fikri, yapılan saha araştırmamızda iki farklı görüş üzerinden dillendirilmiştir.

Bunlardan biri dini nedenler, diğeri de ekonomik faktörlerdir. Bu noktada geri dönme fikri geri dönmemeye ya da geri dönememeye dönüşmektedir. Suriyeli Araplara yöneltilen *Suriye'ye geri dönmeyi düşünüyor musunuz?* sorusuna verilen yanıtlar analiz edilmek suretiyle yorumlanmıştır. Buna göre, E3 bu soruya şu yanıtı vermiştir:

“... Suriye'ye dönmeyi kesinlikle çok istiyorum, bu konuda peygamberimizin hadis-i şerifi de var, “Ey Allah'ım! Doğup büyüdüğüm Mekke'den senin emrin üzerine, müşriklerin baskısı yüzünden ayrılıyorum” demiştir efendimiz. Biz de bu nedenle ayrılmak zorunda kaldık. ...”

Bu katılımcıyı diğer katılımcılardan ayıran özelliği, bu dernekten mülakatlara katılan bireylerin bu katılımcıyı ‘şeyh’ olarak görmeleridir. Dernek üyeleri üzerinde derin bir nüfuza sahip olan ve davranışları ve sözleri örnek olarak gösterilen bu bireyin söyledikleri, araştırmanın katılımcıları arasında bulunan muhafazakâr grubun ortak düşüncesi olarak yorumlanabilir. Arap ve Müslüman kimliğin ön plana çıktığı bu yanıtta, katılımcı geri dönmeyi bir dini zorunluluk olarak görmekte ve kendini bu şekilde konumlandırmaktadır. Muhafazakâr grubun düşünceleri bu eksende şekillenirken, öğrenci grubunda yer alan K6 yöneltilen bu soruya, geri dönmeyi çok istediğini, evindeyken penceresinden kuşları seyrettiğini, o günlere dönebilmeyi ve vatanında olabilmeyi çok istediğini ve o toprakları çok özlediğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, bu düşüncelerin Suriyelilerin tamamının görüşünü yansıtmadığı, daha çok muhafazakar kesimin bu şekilde düşündüğü de anlaşılmaktadır.

Suriyeli Türkmenlerin geri dönme fikrine yönelik verdikleri yanıtlar, Suriyeli Arapların verdikleri yanıtlardan farklı olmuştur. E6 bu soruya şu yanıtı vermiştir:

“...Bu insanlar şu anda savaştan kaçan insanlar olarak ön plana çıkıyorlar, ancak bu insanlar için savaş bitmiş olabilir ama Suriye'de şu anda açlık var. Günde 30 liraya çalışılan bir sistem var şu anda Suriye'de. Biz bu insanlara hadi kalk Suriye'ye geri dön dersek, bu insanlar yarın öbür gün açlıktan ölmek için gidip oradaki terör örgütlerine katılacaklar. Öyleyse böyle bir durumda Türkmenlerin ya da Arapların geri dönmesi bizi tehlikeye sokabilir...”

Suriyeli Türkmenleri Yaşatma Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nin başkanı olan bu katılımcı, DEAŞ terör örgütü Suriye'de örgütlenmeden önce Türkmenler için mücadele ettiğini ve savaştığını ifade etmiş, hatta oradaki örgütlerden biri olan İhvan-i Müslümin ile de görüşüğünü, ancak DEAŞ'ın kurulması ile birlikte bölgedeki tüm islam örgütlerinin terör odaklı çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir. E6 ayrıca şu yanıtı vermiştir:

“...Şu anda Suriye’nin en zengin iki bölgesi vardır. Bunlardan biri Afrin, diğeri İdlib’tir. Her iki bölge de Türkmen bölgesi değildir. Biz bu Türkmenleri geri gönderirsek onları açlığa dolayısıyla ölüme mahkûm ederiz...”

Burada katılımcı, Türkmenlerin geri gönderilmemesi gerektiğini savunmuştur. Anlaşılan Suriyeli Türkmenler ‘sığınacak liman’ olarak gördükleri Türkiye’den Suriye’ye geri dönmenin onları ekonomik, psikolojik ve can güvenliği bakımından büyük sıkıntılara düşüreceğini öngörmektedir. Bu durum da, dini ve ekonomik gerekçelerin yanında görünür olmasa da can güvenliğinin de söz konusu olduğunu göstermektedir. Saha araştırması sonucunda ortaya çıkan tablo, Suriyeli Arap katılımcıların tamamının Türkiye vatandaşlığına geçmek istediğini, diğer yandan da katılımcıların tamamının Suriye vatandaşlığında kalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Çifte vatandaşlık modelini benimseyen Suriyeli Arap katılımcıların kaynak ülkelerinde yaşama eğilimlerinin yüksek olduğu, ancak Suriye’nin dışında bir ülkede yaşamaları durumunda bu ülkenin Türkiye olmasının daha güvenli olacağını savundukları söylenebilir.

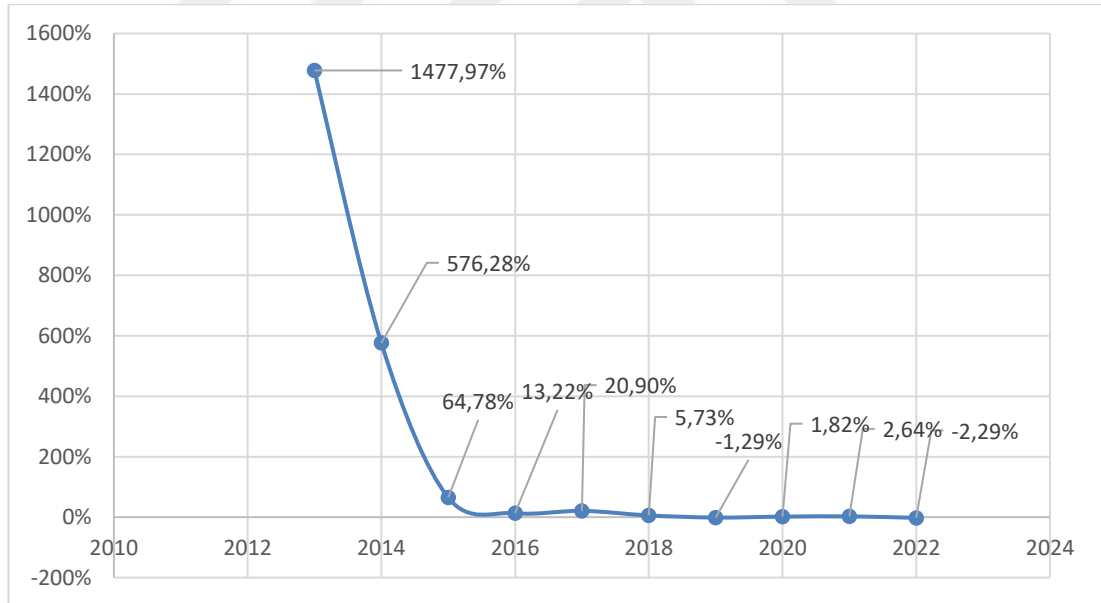
Suriyeli Türkmenlerin ise vatandaşlık alımları dahi Türkiye’de kalmak istedikleri, dil bilmenin verdiği avantaj ile Türkiye’de yaşam sürmenin daha güvenli olacağını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Anlaşılan farklı grupların yükselttiği ses, Suriye’ye duyulan özlem konusunda birleşmektedir. Bu noktada, katılımcıların tamamı Suriye’ye dönmeyi arzuladıklarını ifade etmiş, ancak yine katılımcıların büyük çoğunluğu şu an böyle bir durumun mümkün olmadığını belirtmiştir. Türkiye’de Suriyeli Arapların kalıcı olup olmadıklarına yönelik olarak, katılımcılar özelinde Suriyelilerin gitmeye gönüllü ama eylemsel olarak Türkiye’de yaşamaya kararlı olduğu düşünülmektedir.

Türkmenlerin vatandaşlık durumları da Türkiye’nin göç politikalarında geçmiş yıllarda önemli yer tutmuştur. 1989 Bulgar göçü ile zirveye ulaşan kitlesel göç kapsamında, İskân Kanununda yapılan değişiklik ile Türk soyu veya Türk kültürüne mensubiyet esası üzerine kabul edilmişlerdir. Aynı etnik kökenden gelen bir millet olarak kabul edilen Türkmenler de vatandaşlık konusunda Suriyeli Araplar ile aynı haklara sahiptir. Suriyeli Türkmenler, vatandaşlık konusunda, kimlik ve aidiyet algısındaki benzerliklerin ve uyumun sonucu olarak vatandaşlık almayı istemekte ve bu ülkenin bir ferdi olmayı düşündüklerini ifade etmektedir. Kökensel kimliğin etkin algı olarak tarafımızca düşünüldüğü Suriyeli Türkmenler, vatandaşlığı geri dönmek üzere değil, geri dönmek üzere almayı istemektedir. Suriyeli Araplar için durum

böyle değildir. Türkiye’deki Suriyeli Araplar, saha araştırmamızda elde ettiğimiz verilere göre, vatandaşlık almayı imkânlarla daha rahat ulaşmak için, sosyal haklardan tam anlamı ile yararlanmak için isterken, Suriyeli Türkmenler daha uzun vadede Türkiye’de kalmayı planlamakta ve burada olmaktan duydukları memnuniyeti dile getirmektedir.

Göç İdaresi Başkanı Savaş Ünlü’nün 24 Ekim 2022 tarihinde Mülteci ve Göçmen Hakları Birimi İnsan Hakları İzleme Örgütü’ne yazdığı cevabi mektupta, ülkesine dönen Suriyeli sayısını 530.000 olarak açıkladığı kamuoyu ile paylaşılmıştır (mektup için EK’lere bkz.). Bu tarihi izleyen günlerde İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, 2022 itibari ile ülkesine dönen Suriyeli sayısı 3 Ocak 2023 tarihinde yayımlanan bir habere göre 539.332 olarak güncellenmiştir (www.haber7.com).

Tablo 15:
Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Sayısının Yıllara Göre Artış Oranı

Geçici koruma statüsündeki geçici korunan Suriyelilerin Türkiye’ye gelişlerinin yıllara göre dizilimi yukarıdaki grafikte verilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerini baz alarak hazırladığımız bu grafikte, en fazla artış oranının sayılara oranla 2012-2013 yılları arasında gerçekleştiği tespit edilmiştir. 2012 yılına göre 2013 yılında Türkiye’ye gelen Suriyeli sayısındaki artış oranı %1477,97

hesaplanırken, 2013-2014 arası artış oranı %576,28, 2014-2015 yılları arasındaki artış oranı % 64,78 olarak kalmıştır.

2012 yılında 14.237 Suriyeli Türkiye'ye giriş yapmış 2013 yılında bu sayı 224.655'i bulmuştur. 2013-2014 yılları arasındaki artış sayı bakımından daha yüksek, yüzdelik hesaplamada ise çok daha düşüktür. 2015-2016 yılları arasındaki artış oranı %13,22 iken 2016-2017 yıllarında bu oran %20,90, 2017-2018 yılları arasında ise %5,73 olarak hesaplanmıştır. 2018-2019 yıllarında artış saptanmazken, eksi yönde olarak %-1,29 oranında azalış söz konusu olmuştur. 2019-2020 yılları arasında artış oranı yeniden eksi değerlerden artı değerlere geçmiş ve %1,82 oranında yükseliş meydana gelmiştir. 2020-2021 yılları arasında artış oranı %2,64 iken 2021-2022 için bu oran yeniden eksi değerlere inmiş ve azalış oranı %-2,29 olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere en yüksek artış oranı 2012-2013 yılları arasında gerçekleşirken, en düşük artış oranı veya en yüksek azalış oranı 2021-2022 yılları arasında meydana gelmiştir.

Suriyelilerin ülkelerine güvenli geri dönüşlerini sağlayabilmek amacı ile Türkiye bakanlık düzeyinde önemli adımlar atmıştır. Bu bağlamda, öncelikle Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar üçlü görüşme kapsamında Rusya'da Suriyeli mevkidaşı Ali Mahmud Abbas ile bir araya gelmiş, ardından Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Moskova dışında üçüncü bir ülkede bir araya gelinebileceğini ifade etmişti. Bakanlar düzeyinde Suriye hükümeti ile bir araya gelerek Suriyeli göçünün çözüme kavuşturulması hem Türkiye'nin hem de Suriyelilerin temel arzusudur. Ancak bu noktada Suriye hükümetinin atacağı adımlar önem arz etmektedir.

3.4.2. Pragmatist Vatandaşlık (Pragmatist Citizenship)

Vatandaşlık kavramı, bir göçmen bireyin aidiyet hissinin en somut sonuçlarından biri olarak düşünülebilir. Kendisini hedef ülkenin bir ferdi olarak gören her göçmenin vatandaşlık sürecinin tamamlanması, entegrasyon sürecinin de ilerlediği anlamına gelir. Ancak Türkiye'ye yerleşen Suriyelilerin arasında Geçici Korunan Arap Suriyelilerde bu durumun farklı yönde geliştiği saha araştırmamızın sonucunda tespit edilmiştir. Suriyeli Arap katılımcılardan E4 şu cümleleri aktarmıştır:

“... Vatandaşlık almak bizim için çok önemli, biz burada başka şehirlere dilediğimiz zaman gidemiyoruz, oy kullanamıyoruz, dilediğimiz hizmeti devletten alamıyoruz. Bunların tümü için vatandaşlık almaya ihtiyacımız var...”

Bu cümlelerin ifade edilmesinin ardından tarafımızca sorulan “Öyleyse siz burada vatandaşlık almak istiyorsunuz, bu durumda Türkiye’de yaşamak istiyorsunuz Bu doğru mu?” sorusuna yanıt olarak şunlar söylenmiştir.

“...Biz burada vatandaşlık almak istiyoruz. Buradaki işlerimizi çözmek ve daha iyi hizmet almamız için bu bizim için çok önemli...”

Bir başka Suriyeli Arap katılımcı olan K5 de benzer ifadeler kullanmıştır:

“...Biz hepimiz tabii ki vatandaşlık almayı istiyoruz. Bunu kim istemez. Vatandaşlık almadan Türkiye’de hep sınırlı olarak yaşamak zorunda kalacağız.”...

Türkiye’deki Suriyeli Araplar, katılımcılar özelinde günü geldiğinde Suriye’ye kendi topraklarına geri dönmek istediklerini ifade etmiştir. Anlaşılan Türkiye’den ayrılmak istememe durumu burada söz konusu değildir. Buna ek olarak kendilerini Türk olarak değil Arap olarak tanımlayan, yeme-içme ve kılık-kıyafet alışkanlıklarını da korumaya yönelik tavır sergileyen Suriyeli Araplar; sosyal haklara erişimlerinin yerli halk ile eşit seviyede seyretmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu noktada Suriyeli Araplar, vatandaşlık aldığı anda şehir dışına çıkabilecek, göçmenliği ilgilendiren yasal denetimlerden muaf olacak, sağlık hizmetlerinden daha geniş imkânlarla yararlanabilecektir. İşte bu kolaylıkları ve özgürlüğü edinmeyi arzulayan Suriyeli Arapların vatandaşlık istemeleri, tarafımızca **pragmatist vatandaşlık** olarak yorumlanmıştır. Anlaşılan Suriyeli Araplar aidiyet hissinin bir sonucu olarak değil, kendilerine sunulacak imkânlarla ulaşabilmenin düşüncesi sonucunda vatandaşlık almayı istemektedir. Pragmatist vatandaşlık, bir göçmenin hedef ülkeye ulaştıktan sonra; kimliğini muhafaza ederek bir başka deyişle korunaklı kimlik modelini sürdürerek ülkesine geri dönene kadar sahip olabileceği en geniş haklara ulaşabilmek amacı ile gidilen ülkede vatandaşlık alma arzusu şeklinde tanımlanabilir.

3.4.3. Evlilik Tercihleri ve Müstakbel Vatandaşlık (Intended Citizenship)

Saha araştırmamıza katılan Suriyeli katılımcılardan bekar olan gençler ile yapılan görüşmelerde, evlilik yoluyla vatandaşlığın alınabileceği konuşulmuş ve düşünce olarak Türklerle evlenmenin doğru olabileceği ifade edilmiştir. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenler ile yapılan derinlemesine mülakatlarda, evlenme tercihlerine ve evlenme yaşlarına göre tespitler yapılmış ve bu sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır. Suriyeli Araplar kategorisinde dinî hassasiyetleri bağlamında tutucu bir noktada duran katılımcılardan E13, Türkiye’de farklı buldukları konular ile ilgili olarak, Suriye’de başı açık olan kadınların çok büyük çoğunluğunun Hristiyan

olması, ama Türkiye’de Müslümanların da başörtüsüz gezebilmesi olarak açıklamıştır. Aynı katılımcı, pantolon, mini etek gibi vücut hattını gösteren kıyafet giyen biriyle evlilik düşünmeyeceğini, giyim kuşam konusunda güzel olan İslam’ın emrettiği şeylere uygun olarak hareket etmek olduğunu aktarmıştır. Kadın’ın tamamen kapanması için Allah’ın ayetinin olduğunu savunan katılımcı. Nur suresinde de kapanma emri bulunduğunu ve buna uygun olarak hareket eden biriyle evlenmenin kendisi için en doğru olan seçenek olduğunu ifade etmiştir. Muhafazakâr bakış açısına sahip olan katılımcılar (bu sayı Araplar kategorisinde 7’dir) evlilik tercihi bakımından Türkler ile hem benzeşen hem de farklılık gösteren alışkanlıklarının olduğunu belirtmiştir. Mülakat esnasında kendi düşüncesine göre İslam’a uygun giyinen birçok kadını da gördüğünü söyleyen E13, kendilerine benzeyeni doğru gören, başka giyim alışkanlığını dine uygun olmayan öğeler bakış açısını savunmaktadır.

Araştırma boyunca görüşülen muhafazakâr çevrelerde değişim kültürel olarak kesin bir biçimde reddedilirken, daha seküler hayat tarzına sahip olan katılımcılarda kültürel değişimler yaygın olarak izlenmiştir. Kot pantolonun yaygın olarak kullanıldığı öğrencilerden hem kadın hem de erkek katılımcılar bu durumun çok normal bir süreç olduğunu ifade etmişler; Türklerin kılık kıyafetine uygun olarak giyinmenin kendilerini rahatsız etmediğini belirtmişlerdir. Muhafazakâr grubun dışında kot pantolon giyen ancak başörtülü olan ve şu anda Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi’nde öğrenim görmekte olan K4 şu yanıtı vermiştir:

“...Evlilikte önemli olan dürüstlük ve sadakat. Ben tercihen Müslüman ve imanlı biri ile elbette evlenmek isterim. Türk de olabilir. Ama illa ki muhafazakâr olmak zorunda değil, bir de benim pantolon giymeme karışacak biriyle ben evlenmek istemem, zaten açık giyinmiyorum, teşhirde olan bir yer yok, buna saygı duyacak biriyle ilerde evlenmek isterim...”

Suriyeli Araplarda muhafazakâr çevrelerde giyim-kuşam konusunda büyük hassasiyet söz konusu iken, yükseköğretimde öğrenim gören ve kamusal alanda görünürlüğü daha fazla olan gençlerde giyim-kuşam konusunda daha az sınırlılığın söz konusu olduğu düşünülebilir. Evli olan Suriyeli Arap katılımcıların büyük çoğunluğu Suriye’de evlendiğinden, evli olanların evlilik tercihi sorgulanmamıştır. Bekâr olan Suriyeli Arap katılımcılarda ise 2 kişi olan bu grupta evlilik tercihinin Müslüman kimliği üzerinden gerçekleştirileceği anlaşılmıştır. Bekâr olan her iki katılımcı da, Türk veya Suriyeli ayrımı yapmamış, ancak Müslüman olma durumundan vazgeçmemiştir.

Suriyeli Türkmenler ile yapılan görüşmelerde ise katılımcıların evlilik tercihinine yönelik yapılan sohbetlerde, sosyo-demografik özellikler bakımından eş vefat edenler ile birlikte 20 katılımcıdan 19'unun hâlihazırda evli oldukları anlaşılmıştır. 35 katılımcının 32'sinin evli olduğu saha araştırmasında, evli katılımcıların tamamı izdivaçlarını Suriye'de gerçekleştirdiğini ifade etmiş, Türkler ile yapılan herhangi bir evliliğin söz konusu olmadığı tespit edilmiştir. 1 katılımcının bekar olduğu Suriyeli Türkmen grubunda, bu katılımcının görüşleri dikkat çekicidir. E16 Suriye'de iken anne ve babasına baktığını, maddi durumlarının çok kötü olduğunu, çalışıp ailesine bakmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Buna ek olarak, bu nedenle evlenmeye vakit bulamadığını, akabinde Türkiye'ye geldiklerini, Türkiye'de (şükür ederek) çalışıp, geçimini sağladığını belirtmiştir. Tek başına geçimini sağladığını ifade eden katılımcımız, soydaşlarından biriyle evlenmeyi istediğini; Suriyeli Türkmen veya Türkiye'den biri ile evlenmeyi Müslüman olursa çok istediğini aktarmıştır. Bu yanıtta da ifade edildiği gibi, evli katılımcıların tamamı Müslüman kimliğinde yaşamını sürdüren bireyler ile evlilik yaşamış, Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen bekâr katılımcıların tamamı, Müslüman olma şartını önkoşul olarak görmüştür. Bu bağlamda Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenler, evlilik tercihlerinde Suriyeli, Arap veya Türk kimliklerinde herhangi bir ayrıma gitmemiş, yine katılımcıların tamamı Müslüman bir eş ile evlenmeyi uygun bulmuştur. Hem Araplar için hem de Türkmenler için eş seçiminde, Suriye'den gelen göçmenlerin dini hassasiyetinin sosyal yaşamlarında son derece önemli bir noktada olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak bekâr katılımcıların tamamı Türklerle evlenme konusunda istekli olduklarını dile getirmiştir. Saha araştırmasına katılan Türkmen bekârlar da Arap bekârlar da Müslüman olması koşulu ile Türk bireylerle evlenme konusunda kadın erkek fark etmeksizin eğilim göstermiştir. Böyle bir durumda Türkler ile evlilik düşünen bireyler için **müstakbel vatandaşlık** söz konusu olabilir. Burada evlilik henüz gerçekleşmediğinden sadece düşünce boyutunda bu durumların varlığından söz edilebilir.

3.4.4. Nesiller Arası Vatandaşlık

Suriyeli katılımcılara mülakatlar esnasında yöneltilen *Türkiye'de vatandaşlık almayı düşünüyor musunuz?* ve *Suriye vatandaşlığından çıkmayı düşünüyor musunuz?* soruları yöneltilmiş ve yanıtlar bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak analiz edilmiştir. E1, E2 ve E3 ile yapılan görüşmelerde aile bireylerinin vatandaşlık aldığını

kendilerinin de vatandaşlığı almayı çok istediklerini ifade etmeleri dikkati çekmiştir. Burada bahsi geçen aile üyeleri bireylerin yaşı da düşünüldüğünde çocuklardır. Suriye’den geldikten sonra Türkiye’de doğan çocukların “doğum hakkı”nı kullanarak vatandaşlık almış olması beklenen ve yasal bir durumdur.

15 katılımcıdan 6’sının aile bireyleri ya da kendisi vatandaşlık almış, 9 katılımcı ise aile bireyleri de dâhil olmak üzere vatandaşlık başvurusunda bulunmuş ancak henüz vatandaşlık alamamıştır. Vatandaşlık alan bireylerin Türk toplumu ile daha çok bütünleşme yolunda olduğu, vatandaşlık alamayanların ise sürecin uzamasından memnun olmadıkları, vatandaşlığın Türkiye’de daha iyi koşullarda yaşamak anlamına geldiği verdikleri yanıtlardan anlaşılmıştır. Suriyeli Arap katılımcıların hiçbiri “... Türkiye’de vatandaşlık almayı düşünmüyorum...” yanıtını vermemiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin katılımcılar özelinde tamamının vatandaşlık başvurusunda bulunmuş olmaları, Türkiye’de daha uzun süre kalma eğiliminde olduklarını, misafirlikten vatandaşlığa geçiş sürecinin başlamış olduğunu ve Suriyelilerin vatandaşlık yolu ile yerleşme eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, *Suriye vatandaşlığından çıkmayı düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri yanıtlar, araştırmanın önemli noktalarından birini teşkil etmektedir. K2 bu soruya şu yanıtı vermiştir:

“... Suriye bizim doğup büyüdüğümüz yer, oradaki vatandaşlığımızdan çıkmayı düşünmüyoruz. Savaş nedeni ile buraya geldik, geri dönmeyi çok arzuluyorum, ancak şu anda oradaki iktidarın tehdidi sona ermedi, biz hala can güvenliğimizden endişe ediyoruz. Ayrıca Suriye’de savaş bitse bile orada ekonomik olarak geçinebileceğimizi düşünmüyorum. Savaş yoksa açlık var. Her türlü orada zorluk çekmeye mahkûm olacağız. Gönlüm her zaman Suriye’ye gitmekten yana ama Türkiye’de iş bulduk, can güvenliğimiz var, böyle bir durumda Türkiye’den başka bir ülkeye gitmeyi istemiyorum, ama inşallah bir gün her şey düzelirse, başka bir ülkede değil kendi ülkemde Suriye’de, topraklarımda yaşamayı tercih ederim...”

Saha araştırması sonucunda ortaya çıkan tablo, Suriyeli Arap katılımcıların tamamının Türkiye vatandaşlığına geçmek istediğini, diğer yandan da katılımcıların tamamının Suriye vatandaşlığında kalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Çifte vatandaşlık modelini benimseyen Suriyeli Arap katılımcıların kaynak ülkelerinde yaşama eğilimlerinin yüksek olduğu, ancak Suriye’nin dışında bir ülkede yaşamaları durumunda bu ülkenin Türkiye olmasının daha güvenli olacağını savundukları söylenebilir.

Suriyeli Türkmenler ile gerçekleştirilen mülakatlarda ise *Türkiye’de vatandaşlık almayı düşünüyor musunuz?* ve *Suriye vatandaşlığından çıkmayı düşünüyor musunuz?* Sorularına verilen yanıtlar yine bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak analiz edilmiştir. K17, K18 ve E15 ile yapılan görüşmelerde Türkiye’de doğan çocukların vatandaşlık aldıklarını, Türk soyundan gelenler statüsünde vatandaşlık almanın daha kolay olacağının düşünüldüğü izlenmiştir. 20 katılımcıdan 11’inin vatandaşlık aldığının tespit edildiği bu çalışmada, vatandaşlık alan bireylerin de vatandaşlık alamayan bireylerin de Türk toplumu ile daha çok bütünleşme yolunda olduğu, anlaşılmıştır. Bu durum, Suriyeli Türkmenler ile Suriyeli Arapları verdikleri yanıtlar bakımından birbirinden ayırmaktadır. Türkmenler, aynı soydan olmanın verdiği özgüven ve Türk dilini konuşabilmenin verdiği sosyal rahatlık sayesinde Suriyeli Araplara göre daha fazla yerel halk ile iç içe yaşama imkânına sahip olmuşlardır.

Suriyeli Türkmen katılımcıların hiçbiri tıpkı Suriyeli Arap katılımcılarda olduğu gibi “... *Türkiye’de vatandaşlık almayı düşünmüyorum...*” yanıtını vermemiştir. Diğer yandan, *Suriye vatandaşlığından çıkmayı düşünüyor musunuz?* sorusuna verdikleri yanıtlar, Suriyeli Türkmenler ile Suriyeli Arapların ortak paydaları olarak ön plana çıkmaktadır. Bu noktada, saha araştırmasına katılan toplamda 35 katılımcının tamamı Suriye vatandaşlığını saklı tutma tercihini ortaya koymuştur. Aşağıdaki tabloda, 2022 yılı itibari ile Suriyelilere verilen vatandaşlık sayısına ilişkin veriler çerçevelenmiştir:

Tablo 16:
Türk Vatandaşlığı Verilen Suriyeli Sayısı

Türk Vatandaşlığı Verilen Suriyeli Sayısı			
Yıl	Yaşa Göre		
	Reşit	Çocuk	Toplam
2019	-	-	110000
2021	-	-	193,293
2022*	125,563	96,108	221,671

* 2 Aralık 2022 verilerini göstermektedir.

3.5. Geçici Korunan Suriyelilerde Uyum ve Entegrasyon

3.5.1. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerde Entegrasyon Durumu

Göçmenlerin yerli halkla bütünleşme süreci gerek sosyal ve psikolojik gerekse ekonomik açıdan uzun soluklu bir sürecin ardından gerçekleşebilecek toplumsal bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Her göçmenin göç hareketliliğinin entegrasyon ile sonuçlanması beklenmez, göçmenlere adaptasyon sürecinin ardından yerli toplumla bütünleşebilir, ya da yabancılaşma ve dışlanma yordamı ile dirençli bir yapıya bürünüp marjinalleşebilir. Bunun yanında, geldikleri toplumun kültürel değerlerini yitirerek asimilasyona uğrayıp yeni bir kimlik statüsü ile kendilerini tanımlayabilir.

Suriyeli Arapların saha araştırmasında yer alan ifadeleri söylem analizine tabi tutulmuş ve veriler bu bakış açısıyla ele alınarak yorumlanmıştır. Buna göre, *Türk adetlerini benimsediniz mi? Öyleyse kendinizi Türk gibi hissediyor musunuz? Suriyeli Arap, Suriyeli Türk ve Türk kavramları sizin için ne ifade ediyor? Kendinizi hangisi ile tanımlıyorsunuz? Türkiye’de vatandaşlık almayı düşünüyor musunuz?* sorularına katılımcıların verdikleri yanıtlar, entegrasyonun sağlanıp sağlanmadığına yönelik önemli ipuçları vermiştir. Buna göre, Suriyeli Arap katılımcıların toplamda 15 kişi olduğu düşünüldüğünde, 2 katılımcı kendini Türk gibi hissettiğini belirtirken, 2 katılımcı kendini hem Türk hem Arap olarak gördüğünü ifade etmiş, 1 katılımcı ne Türk gibi ne de Arap olarak gördüğünü, 10 katılımcı ise kendini Suriyeli Arap olarak gördüğünü söylemiştir.

Kendini Tireli Kimlik ile tanımlayan 2 katılımcı ve kendini tamamen Türk olarak tanımlayan 2 katılımcının vatandaşlık alan bireylerden oluşması, bu bireylerin hem aradan geçen zaman hem de vatandaşlık gibi yasal bir korunma statüsü elde etmiş olması ile entegrasyona en yakın olan kişiler oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Suriyeli Türkmenlerde ise Suriyeli Araplardaki gibi kimliklerini başka bir kimliğe karşı koruma eğilimi söz konusu değildir, çünkü geldikleri ülkeleri soydaş ülke olarak görme durumu söz konusudur. Suriyeli Türkmenlerden oluşan 20 kişilik katılımcı grubuna sorulan etnik kimlik sorularına, 18 katılımcı “... Ben Türkmen'im, kendimi Türk olarak hissediyorum...” yanıtını vermiştir. 2 katılımcı ise “...Ben Türkmen'im ve Türklüğe ait her şeyi hissediyorum...” yanıtını vermiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi, Suriyeli Türkmenlerin, etnik kimliklerini değiştirmeden, soydaş ülke olarak gördükleri Türkiye’de kendi dillerini konuşmak suretiyle Türk toplumuyla daha fazla bütünleşme yoluna girdiği yorumlanabilir.

3.5.2. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin Uyum Durumu

Kültürel değerler, göç hareketliliği kapsamında yabancıların ve yerli halkların farklı davranış modellerini ortaya koyabildiği en önemli olgulardan biridir. Yaşayış

biçimleri, yeme-içme alışkanlıkları, dini inanışlar, toplumsal normlar, istenmeyen davranışlar, marjinal kesimlerin davranışları gibi etken faktörler, kültürel değerlerin şekillenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Aynı coğrafyada yaşayan insanların, kültürel ve tarihsel ve biyolojik bağlar ile birbirine bağlı olan toplumlarda yaşanan göç hareketliliği, önüne geçilemez sosyolojik bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde, Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasında yaşanan savaş sonrasında, hukuki olarak “mülteci” olan Ukraynalıların Avrupa ülkelerine hareketlilik gerçekleştirmesi, komşu ülkelerin birbirleri arasında kurdukları sosyal köprülerin en açık örneğidir. 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaş sonrasında Suriyelilerin de komşu ülkelere sığınması aynı pencereden izlenebilecek sosyolojik ve psikolojik bir durumdur.

Göçe zorlanan ve zorunlu göçe maruz bırakılan bireylerin, öncelikle can güvenliğini gözeterek savaştan uzaklaşabileceği bölgelere sığınması, göç hareketliliğinin motivasyonunu da ayrıca ortaya koyar niteliktedir. Ager ve Strang (Ager ve Strang, 2008: 178), göçmenlerin komşu ülkelere çeşitli nedenlere bağlı olarak gitmek istemesi durumunu *sosyal köprü* olarak adlandırmaktadır. Bu bağlamda geçici korunan Suriyelilerin Türk toplumunu ve Türkiye’yi sosyal köprü olarak gördüklerini yorumlamak mümkündür. Türkiye’ye 2014-2020 yılları arasında gelen ve saha araştırmasında yer alan Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen katılımcıların uyum süreci konusunda verdiği yanıtlar, süreç içerisinde yaşanan zorlukları ifade eder niteliktedir. Katılımcılara yöneltilen *Türkiye’de nasıl karşılandınız? Etnik ve kültürel farklılıklar nedeniyle herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?* sorusuna farklı yorumlarla cevap vermiştir.

Suriyeli Araplar ile yapılan mülakatlar sırasında, toplamda 15 katılımcıya bu soru sorulmuş ve 7 katılımcı herhangi bir ayrımcılığa uğramadığını ifade etmiştir. E4’in bu soruya verdiği yanıt son derece dikkat çekicidir. E4 Entegrasyonun tek taraflı olmayacağını, bu sürecin iki yönlü ve karşılıklı olacağını, sürece uyum sağlamak istediklerini söylemiştir. Ancak bununla birlikte, değişimin onlar açısından her şeylerini terk etmeleri anlamına geldiğini ve bu şekilde algılandığını dile getirmiştir. E4 bu nedenle korktuklarını ve dönüşemediklerini düşünmektedir. Örnek olarak Türkiye’yi gösteren katılımcı Türklerin Almanya’da azınlıkların arasında çoğunluk olarak yaşadığını ancak kültürlerini terk etmediklerini söylemiştir. Suriyelilerin de böyle olmak istediğini söyleyen katılımcı, Kendi kültürlerini kaybetmeden uyum

sürecine dahil olmak istediklerini net olarak ilan etmiştir. Öğretim üyesi olduğunu ifade eden bu katılımcı, Türkiye’de çalışmadığını denklik belgesi için aylardır uğraştığını ancak bir sonuç alamadığını söylemiş ve bu konuda şikayetçi olmuştur. Bu tarz hukuki sorunların çözülmesi gerektiğini savunan katılımcı, bu tür sorunların devlet destekli projelerin oluşturulması ile mümkün olacağını savunmuştur. Ayrımcılığa uğrayan göçmenlerin adeta bir zaman bombası gibi olduğunu söyleyen katılımcı, aşırıcılık ve yabancı düşmanlığının Suriyelilerin doğru davranış geliştirmesini engelleyeceğini düşünmektedir. Bu katılımcı, Suriye’de savaş öncesinde bir üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmış, ülkede yaşanan savaş sonrasında Türkiye’ye gelmiştir. Burada denklik belgesi almak ile ilgili sorunlar yaşadığını ifade eden E4 hukuki işlerin zaman aldığı yönünde eleştirilerde bulunmuştur. Katılımcının

“...Mesela siz Almanya’da çoğunlukla yaşıyorsunuz ama kültürlerinizi terk etmediniz. Biz de böyle olmak istiyoruz. Kendi kültürümüzü kaybetmeden uyum sürecine dahil olmak istiyoruz...”

cümleleri, Suriyeli Arapların kültürel değerlerinden, yaşayış biçimlerinden hiçbir şekilde taviz vermeden Türk toplumuna adapte olmayı istediklerini işaret etmektedir. Öyleyse, Suriyeli Araplar için hibrit kimlik modeli ulaşılması hayli zaman isteyecek ya da ulaşılamayacak bir tercih olarak görünmektedir. E12.’nin sağlık sektöründe deneyimlediği bir olay ise her ne kadar toplumun çoğunluğu geçici korunan Suriyelileri misafir olarak ağırlama fikrine sahip olsa da, her ülkede olduğu gibi yabancı düşmanlığının Türkiye’de de söz konusu olabildiğini göstermiştir. E12 ayrımcılığın deneyimlenmesine ilişkin sorulan soruya şu yanıtı vermiştir:

“...Annem burada hasta oldu, felçlik geçirdi ve burada Hatay devlet hastanesine götürdük, annemi gözetim altına alındı, sonra yoğun bakıma alındı, annemi bana göstermediler; daha sonra biri gelip bana annemin içeride dayak yediğini söyledi. İki hemşirenin anneme şiddet uyguladığını söyledi. Hastaneden bu hemşirelerin isimlerini istedim, kaymakamlığa ve valiliğe gittim şikâyet ettim ama kimse benimle ilgilenmedi ve annemi kaybettim. Annem vefat etti. Türkçe bilmediğim için yardım isteğimi kimse duymadı...”

Burada, göçmen Suriyeli bireyin Türkçe bilmiyor olması, etkili iletişimin önündeki engel olarak görünmektedir. Bu katılımcı, annesinin şiddet gördüğüne şahit olmamış, hastanedeki söylentiler üzerine bu kanıya vardığını ifade etmiştir. Katılımcının annesinin şiddet görme nedeninin bireyin Suriyeli olması ile ilintili olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak sebep ne olursa olsun böylesine travmatik bir durumun yeni bir ülkede yaşam mücadelesi veren bir bireyin başına gelmesi, bu

göçmen birey tarafından psikolojik anlamda ayrımcılık olarak değerlendirilmiştir. Bu noktadan hareketle, Suriyeli Arapların Türk dilini öğrenmeleri hem geçici korunan Suriyeliler için hem de yerel halk ile daha uyumlu yaşam koşulları için elzem görünmektedir.

Yapılan görüşmelerde, derinlemesine mülakatlar çerçevesinde ayrımcılığa yönelik yaşanan en travmatik olaylar Suriyeli Araplar tarafından anlatılmıştır. Ayrımcılıkta sürekliliğin esas olduğu düşünülerek, Suriyeli Arapların yaşadığı ayrımcılığın yerel halk ile karşılaşmaların tamamında yaşanıp yaşanmadığı sorulduğunda, Suriyeli Arapların bu tür ayrımcılık faaliyetlerine 7 yıllık süre içerisinde az rastladıkları ifade edilmiştir. Mülakatlardan alınan yanıtlar çerçevesinde, Türk toplumunun genelinin Suriyeli Arapları misafir etme eğilimlerinde olumsuzluk görülmemiştir. Ancak Suriyeli Arapların Türk dilini konuşmuyor olması, Türk ve Arap toplumunun birbirini anlamasını geciktirmekte, siyasal ve ekonomik malzeme haline getirilen göçmen meselesinin çözülmesini zorlaştırmaktadır. Hatay ili özelinde, yerli halkın önemli bir bölümünün Arapça biliyor olmasının da Suriyeli Arapların Türk dilini öğrenme konusunda daha ağır kaldıklarını göstermektedir. Buna kanıt olarak, K4 şunları söylemiştir:

“...Henüz Türkçe bilmiyoruz, ama halk arasına girdiğimizde iletişim kurabiliyoruz, burada Arapça bilen çok insan var, bu bizim için çok iyi oluyor...”

Suriyeli Türkmenler ile yapılan mülakatlarda ise Türkmenlere Türk toplumunda ayrımcılık yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, toplumsal bir ayrımcılığa uğramadıklarını, ancak diğer göçmen gruplarla birlikte yaşam konusunda sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. E16 mülakat sırasında önemli ifadelerde bulunmuştur. Ağlamayana bir annenin bile mama vermeyeceği örneğini veren katılımcımız, örnek olarak Osmaniye’de kamplarının olduğunu, doluluk oranı arttığından, bir kısmının İslahiye’ye kampa gönderildiğini belirtmiştir Bu süreçte, oradaki Suriyeli Arapların Türkmenleri istemediğini söyleyen katılımcı, Türkmenlerin gururlu insanlar olduğunu ve istenmeyen yerde bir Türkmen’in bulunma ihtimalinin olmadığını ifade etti. İslahiye’deki kampa gönderilen Türkmenlerin biz soydaşlarımızın yanındayız, onların yanına geldik serzenişinde dahi bulunmadıklarını ve çıkartmak istiyorsanız çıkartın dediklerini aktarmıştır. Katılımcı bunlara ek olarak, *Türkmenler, Suriye’de de en fakir bölgelerde yaşardı, Türkiye’ye geldiler burada da en fakir bölgelerde Türkmenlerin yaşadığını görürsünüz. Türkmenler AFAD tarafından yardım almaktalar, ancak*

Kızılay, İHH gibi kurumlardan yardım almadıklarını söyleyebilirim. Bizim Türkmenler meydanda gıda dağıtan kurumlar olunca gidip de yemek almaya utanırlar. Araplarda böyle bir sorun yok...” yorumlarında bulunmuştur. Suriyeli Türkmenler, toplumsal bütünleşme konusunda yerli halk ile bir sorun yaşanmadığını belirtirken, Suriyeli Türkmenlerin devlet destekli yardımların Türkmenlere ulaştırılması konusunda daha aktif destek beklediği anlaşılmaktadır.

3.5.3. Yerli Halk ile Etkileşim

Göçmen bireylerin uyum süreçlerinin önemli adımlarından biri de etkileşimdir. Hedef ülkede bulunan göçmenlerin yerli toplumla iletişimi, farklı ülkelere gelen göçmenlerin birbirleri ile olan ilişkileri, evlenme tercihleri, komşuluk ilişkileri ve yerli halkın dilini öğrenme süreçleri etkileşimin gerçekleşmesi için kullanılan araçlar olarak öne çıkmaktadır. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin kültürlerarası iletişim durumlarının öne çıktığı bu bölümde, saha araştırmasına katılan katılımcıların verdikleri yanıtlar incelenmiş ve yorumlanmıştır. 15 Suriyeli Arap katılımcıdan oluşan kategoride, 10 katılımcının Suriyelilerle daha çok görüştüğünü, kalan 5 katılımcının da Türklerle daha çok görüştüğünü ifade etmesi söz konusudur. Eğitim görmeyen ve kadın olan katılımcıların tamamı Suriyelilerle daha çok görüştüğünü söylemiştir. K4 *Türklerle görüşüyor musunuz?* Sorusuna şu yanıtı vermiştir:

“...Birkaç defa komşularımı kahve içmeye davet ettim. Hiçbirini kabul etmediler. Ben de bir daha davet etmedim...”

Muhafazakâr yapıda olan bir derneğin üyesi olan bu katılımcı, kadın komşusunun kendisini reddettiğini belirtmiş, ardından yeniden başka bir Türk ile görüşme cesaretinde bulunamadığını ifade etmiştir. Türk toplumunun genelinde böylesine kesin bir reddetme algısı söz konusu olmasa da, Suriyelilerin dışlanma durumundan psikolojik olarak etkilendikleri söylenebilir. Bunun yanı sıra, E13 şu yanıtı vermiştir:

“...Biz Suriye’de nerde yaşarsak yaşayalım birbirimizi tüm bina olarak tanırız ama burası böyle değil, elbette dil bariyeri de bunun önemli bir nedeni ama genel olarak çok fazla irtibat kuramıyoruz...”

Katılımcı, Türk dilinin konuşamıyor olmanın yerli halk ile bütünleşmede önemli engel teşkil ettiğini savunmuştur. Arapça bilen ve Türkçe bilmeyen katılımcıların tamamı daha çok Suriyelilerle vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Diğer

yandan, öğrenci olan katılımcılarla yapılan görüşmelerde, 5 öğrenciden 4ünün Türklerle daha çok vakit geçirdiğini dile getirmiş olması dikkati çekmektedir. Öyle ki, kamusal alanlardaki karşılaşmalarda Suriyeli Arapların Türkçe bilmeleri durumunda Türklerle diyalog kurma noktasında bir sorunu bulunmamaktadır. Muhafazakâr ve Türkçe bilmeyen gruplar, yerli halk ile iletişim konusunda yetersiz kalmıştır, bu iletişimsizlik karşılıklı olarak görülmemektedir.

Suriyeli Araplar ile Türkler arasında komşuluk düzeyinin, bu araştırma sonuçlarına göre oldukça sınırlı düzeyde kaldığını söylemek mümkündür. Komşuluk ilişkiler, üniversitede okuyan öğrencilerin de muhafazakâr grupların da aileleri tarafından oluşturulan bir sosyal bağ olduğundan, sınırlı komşuluk ve hatta sıfır düzeyde komşuluk ilişkilerinin söz konusu olabildiği anlaşılmıştır.

Suriyeli Türkmenler ile yapılan mülakatlarda ise katılımcılara *Türklerle görüşüyor musunuz?* sorusu yöneltilmiş, Türkmen katılımcıların tamamı, Türk toplumu ile iletişim halinde olduklarını ve bu bağlamda Türkler ile görüştiklerini dile getirmiştir. E9 şu yanıtı vermiştir:

“... Ben inşaatta arkadaşlarımla birlikte soydaşlarımı her gün görüyorum. Boş vakitlerimizde oturup çay, kahve içiyoruz. Hem aynı toprakların çocuğuyuz hem aynı dili konuşuyoruz, bu konuda çok rahatım, çocuklarım da buradaki yerli insanlarla görüşüyor, bir sorun yok çok şükür...”

Etnik köken ortaklığı ve beraberinde bir sonucu olan dil birliğinin Suriyeli Türkmenlerin iletişim konusunda dengeli ve yeterli bir konuma gelmesine ön açtığı gözlemlenmiştir.

Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen grupların etkileşim gücü, saha araştırmasının sonuçlarına bakıldığında farklı sonuçlara işaret etmektedir. 35 katılımcının toplamda mülakatlara katıldığı ve bunlardan 20’sinin Türkmenlerden ve 15’inin Suriyeli Araplardan oluştuğu bu çalışmada, Suriyeli Arapların dil bariyerine takıldıkları görülmektedir.

Katılımcılar, dışlanma konusunda ciddi boyutlarda bir sorun yaşamadıklarını belirtirken, etkileşimde bulunmak konusunda sıkıntılı bir süreçte olduklarını kabul etmektedir. Kamusal alanlardaki karşılaşmalar, Suriyeli Araplar özelinde daha güçlü boyutlara ulaşabilir, ancak bunun için Türk dilini konuşabilmeleri elzemdir. Dil bariyerini bu düzlemde konuşurken, mülakat esnasında Hatay’da yaşayan yerli halkın

çoğunluğunun Arapça biliyor olması size kendinizi nasıl hissettiriyor? Sorusu Suriyeli Arap katılımcılara yöneltildiğinde, bir örnek olarak E1 şu yanıtı vermiştir:

“... Bizim açımızdan çok rahat bir şey, kendi dilimizle çarşıya çıkıp anlaşılabiliyoruz. Burada herkes Arapça biliyor, çok şükür güzel oluyor böyle...”

Arap katılımcıların tamamı, benzer içeriklerle Hatay halkının Arapça biliyor olmasını bir avantaj olarak değerlendirmektedir. Bu durum, Suriyeli Arapların Türkçe öğrenme sürecini geciktiren bir etken olarak yorumlanabilir. Halihazırda kendi dilleri ile iletişim kurmanın kolay olduğu bir kamusal alanda, eğitim seviyesi düşük olan ve toplumla karşılaşma oranı düşük olan bireylerin özellikle Türkçeyi öğrenme konusunda erteleme veya vazgeçme eğiliminde oldukları düşünülebilir.

3.5.4. Diğer Göçmenlerle Görüşme Durumu

Wilpert’in ağ teorisi (Wilpert, 1992: 177-189)ne göre, göçmenlerden önce gidenler, hedef ülkede gerekli alt yapıyı oluşturur ve bu alt yapının üzerine yeni gelen göçmenler daha deneyimli olan göçmenlerden hedef ülkenin kültürel yaşayışlar ile ilgili bilgi alırlar. Göçmenlerin diğer göçmenler ile iletişimi, yerli toplumu ve kültürel değerleri anlamak ve bu doğrultuda yaşam sürdürmek bakımından son derece önem arz etmektedir. Kurulan bu ilişkiler ağında, deneyimsiz göçmen, deneyimli göçmen ile iletişim haline kalarak bir anlamda oryantasyon sürecini tamamlayabilir ve bu ölçüde gidilen yerlere daha kolay uyum sağlama eğiliminde olabilir.

Suriyeli Arapların mülakatlar esnasında verdikleri yanıtlar, söylem analizi çerçevesinde değerlendirilmiş, bu kapsamda yorumlanmıştır. Suriyeli Araplara sorulan *Diğer göçmenlerle görüşüyor musunuz?* sorusuna 15 katılımcı arasında kadınların tamamı geçici korunan Suriyelilerin dışında hiçbir göçmen ile iletişim halinde olmadıklarını belirtirken, erkek katılımcıların 7 kişiden oluştuğu bu kategoride, 5 erkek katılımcının diğer göçmenlerle ile iletişimde oldukları anlaşılmıştır. E12 şu yanıtı vermiştir:

“Ben inşaatta çalışıyorum, orada bizim gibi Suriye’den, Afganistan’dan ve Irak’tan gelenler var, onlarla çalışıyoruz, Arapça bildikleri için de çok rahat anlaşıyoruz...”

Diğer göçmenlerle görüşen erkek Suriyeli Arap 5 katılımcının 4’ü işyerinde tanıştıkları göçmenler ile iletişimde olduklarını belirtmiştir. Erkeklerin işgücünde aktif rol oynaması ve kadınların genel olarak işsiz ya da ev hanımı statüsünde olmaları, Suriyeli Arap kategorisinde erkeklerin diğer göçmenlerle görüştüğünü gösterirken, Suriyeli kadınların işgücü piyasasında bulunmuyor olması, diğer göçmenlerle olan iletişimini de aynı doğrultuda zayıflatmaktadır.

Suriyeli Türkmenlerin mülakatlar esnasında verdikleri yanıtlar, Suriyeli Arapların verdikleri yanıtlar ile aynı doğrultuda seyretmiştir. Suriyeli Türkmenlere sorulan *Diğer göçmenlerle görüşüyor musunuz?* sorusuna 20 katılımcı arasında kadınların tamamı geçici korunan Suriyelilerin dışında hiçbir göçmen ile iletişim halinde olmadıklarını belirtirken, erkek katılımcıların tamamı, dernekler ve işgücü piyasası yolu ile iletişime geçtiklerini ifade etmiştir. E16 sorulan bu soruya şu yanıt vermiştir:

“...Bazen bizim derneğin Iraklı ve Afganistanlı derneklerle işleri oluyor, toplantı yapabiliyoruz, orada görüşüyoruz, bazen de çalıştığımız yerde görüşüyoruz, ama Türkçeleri çok iyi olmadığı için iyi anlayamıyoruz...”

Suriyelilerin geneline bakıldığında, gerek Arap gerekse Türkmen katılımcılar ile yapılan görüşmeler, diğer göçmenlerle kamusal alanda karşılaşma yaşandığını, ancak bu karşılaşmaların kültürel nedenler bağlı olarak yalnızca erkekler tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, saha araştırmasına katılan toplamda 35 katılımcıdan 20 kişinin dernek üyesi olması da dikkat çekici bir durumdur. Suriyeli Araplar kategorisinde SAD, Suriyeli Türkmen kategorisinde ise Suriyeli Türkmenler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği üyelerinin mülakatlara katılmış olması ve onlardan alınan yanıtlar, göçmen bireylerin bir arada kalma eğilimlerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Göçmen bireyler, kendilerini bir arada kalarak koruma yoluna gitmişler, bir arada yaşayarak daha güvenli bir ortamın tesisini kurmayı amaçlamışlardır. Derneklerin dışında mahallelerde ve üniversitede yapılan mülakatlarda da, yaşanan mahallerde Suriyelilerin çoğunlukta olduğu anlaşılmış, bu durum da Suriyelilerin bir arada yaşama isteklerini güvenlik başta olmak üzere alışma ve yabancılaşılmama üzerine yoğunlaştırmış görünmektedir.

3.6. Türkiye’nin Göç Politikasına ve Sağlık Hizmetine Yönelik Algılar

Türkiye bilindiği gibi, 2011 yılında Suriye’de meydana gelen iç savaşın ardından, ülkeden kaçmaya mecbur bırakılan Suriyelilere “açık kapı” politikasını uygulamış ve ülkeye giren Suriyelilere ulusal mevzuatında yapılan düzenleme ile “geçici koruma statüsü” vermiştir. Suriye’den farklı etnik gruplara mensup olan yaklaşık 3,5 milyon insan Türkiye’ye 2011 yılından itibaren giriş yapmıştır. Bu insan hareketliliği, Türkiye açısından hem güvenlik tedbirlerini almaya hem de çadır kent ve iskân edilme konularında düzenlemeler yapmaya mecbur bırakmıştır. Suriye’den gelen bireylerin arasında nüfusu en kalabalık olan Arap ve Türkmen bireylerin

örneklem olarak alındığı saha araştırmasında, katılımcılara *Türkiye’deki sağlık sisteminden memnun musunuz? ve Türk hükümetinden memnun musunuz?* soruları yöneltilmiş, bu sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde yorumlar yapılmıştır.

Suriyeli Araplar ile gerçekleştirilen mülakatlarda, Türkiye’nin göçmenlere yönelik sağlık sistemine ve göç politikasına yönelik algılar incelenmek istenmiştir. K7 şunları söyleyerek sağlık sisteminden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

“...Sağlık sisteminden çok memnunum, burada doğum yaptım, hiç para ödemedim, bunun bize sağlanması çok güzel, hamdolsun ki bu konuda hiç zorluk çekmedik...”

K9 bu soruya cevap verirken sağlık sistemini beğendiklerini, grip olduklarında doktora ya da devlet hastanesine para ödemediklerini, ekonomik olarak geçtikleri bu zor zamanlarda sağlığa para vermeden ulaşmanın kendileri için büyük şans olduğunu ifade etmiştir.

K8 de Suriyelilere özel sağlık ocaklarının var olduğunu ve Türkiye’de yer alan sağlık ocağı sisteminin çok faydalı olduğunu işaret etmiştir. Buralara gidip kendi arkadaşlarının akrabalarının tedavilerinin profesyonel olarak gerçekleştiğini belirten katılımcı, bu sağlık ocaklarının aynı zamanda arkadaşları ve akrabaları ile toplanma alanları haline dönüştüğünü aktarmış ve teşekkür etmiştir.

Kadın katılımcıların bu ifadeleri, göçmenlere yönelik sağlık sisteminde genel olarak sürecin olumlu seyrettiğini göstermektedir. Diğer yandan, E4 sağlık sisteminden hiç memnun olmadığını, devlet hastanelerine gitmediğini, çünkü kamu sağlığı hizmetinden kimliği yokken yararlanamadığını belirtmiştir. Türk doktorlarla negatif birçok deneyimi olduğunu söyleyen katılımcı, daha çok Suriyeli doktorlara gitmeyi tercih ettiğini söyleyerek bazı Türk hekimleri ile yaşanan problemlere bağlı olarak ve kimliksiz muayene imkanının bulunmadığını iddia ederek genel anlamda memnun olmadığını dile getirmiştir. Saha araştırması boyunca görüşmelerde tercüman olarak bulunan, Hatay’da ikameti olan ve aynı zamanda yükseköğretim kurumunda öğrenci olan K.6.’ün deneyimi de bu çalışma için dikkate değerdir. K6 bu soruya şu yanıtı vermiştir:

“...Sağlık ve eğitimden memnun değilim. Çünkü yabancı kimliğiniz hangi şehirde kayıtlıysa, sadece o şehirdeki hastanelerde ücretsiz sağlık bakımı alabiliyoruz. Ben üniversite okuyorum ve çok zorlanıyorum...”

Tercüman katılımcının, geçici koruma altındaki bireylere yönelik güvenlik tedbirleri ve iskân politikasını uygun görmediği anlaşılmaktadır. Ancak dünya

geneline bakıldığında, yalnızca geçici korunan, mülteci ya da sığınmacı olmayan bireylerin şehirlerde iskân edilmesi bir kenara dursun, çadır kentlerden dahi çıkarılmasına izin verilmemektedir.

Suriyelilerin Türkiye’de böyle bir sorunu yoktur. Bulundukları şehirde var olan tüm imkanlara sınırsız erişim hakkı bulunan geçici korumadaki bireylerin, bu bağlamda göçmen psikolojisinden kurtulabilmek amacıyla bu tür şikayetlerinin olduğu öngörülmektedir. Türk hükümetinden memnun olma durumu ile ilgili sorulan sorularda ise Suriyeli Arap katılımcıların tamamı “çok memnunuz” şeklinde cevap vermiştir. Türk devletinin misafirperverliğinden hoşnut ve memnun olan Suriyeli Arapların genel olarak bakıldığında sağlık sisteminden de memnun oldukları tespit edilmiştir. Her ne kadar katılımcıların bazılarının yaşadığı olumsuz durumlar sağlık hizmetleri açısından endişe yaratmış olsa da, Türk devletinin misafirperverliği katılımcılar tarafından göz ardı edilmemiş, bu konuda katılımcıların tamamı tarafından memnuniyet ve şükran ifadeleri dile getirilmiştir.

Suriyeli Türkmenler ile yapılan mülakatlarda ise *Türkiye’deki sağlık sisteminden memnun musunuz?* ve *Türk hükümetinden memnun musunuz?* soruları yöneltilmiş, bu sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde yorumlar yapılmıştır. Sağlık sistemi ile ilgili olarak, E6 şunları kaydetmiştir:

“... Türkiye’de sağlık konusunda ücretsiz olarak hizmet alıyoruz. Hatay’da devlet hastanelerine gidebiliyorum, orada çok kez muayene oldum, bizim için devlet ayrıca sağlık ocakları da açmış, yol çok uzak olduğu için ciddi bir şey yoksa sağlık ocağına gidiyorum, orada ilaç yazıyorlar, o şekilde hizmet alıyoruz, memnunum bu sistemden...”

K17 ise şunları söylemiştir:

“...Suriye’den Türkiye’ye gelirken yol boyunca ben de çocuklarım da hastalandık, üşüttük, sağlığımız daha fazla yol yürümeye elverişli değildi. Bizimle ilgilenen hiç kimse yoktu. Buraya geldik hem sağlık hizmeti almaya başladık hem de ücretsiz olarak bu haktan yararlanma durumu oldu, ben de çocuklarım da eşim de ne zaman bir rahatsızlığımız olsa sağlık ocağına ya da devlet hastanelerine gidebiliyoruz. Bunun için memnunum...”

Türk hükümetine duyulan güven ve memnuniyete yönelik sorulan sorularda ise memnuniyetin öne çıktığını söylemek mümkündür.

E10 şunları söylemiştir:

“...Biz Türk devletinden razıyız, Allah da onlardan razı olsun, bizi soydaşlarını sahipsiz bırakmadılar, bizi Suriye’de terk etmediler. Buradaki uygulamalardan da memnunuz. Ama bir konuda hassasiyetimiz var, onu söylemek isterim. Suriyelilerin tamamına yapılan gıda yardımları, Kızılay, AFAD gibi yerlerden geliyor, ama biz bu yardımları

almak için bir meydana çıkmamız gerekiyor, yardımlar bizim evlerimize gönderilmiyor, biz gidip o yardımları almak zorundayız yani. Biz Türkmenler gururlu ve utangaç insanlarız, Araplar gibi gidip meydana yiyecekleri alıp eve getirmeyi bir utanç gibi görüyoruz. Dikkat edin bizim mahallelerde, çadır kamplarında bir kamyon mal gelse, o mal üç günde zor biter. Arap mahallelerinde yapılan yardımlar iki saatte tükeniyormuş. Biz yardımları daha kapalı ortamlarda alabilmeyi çok istiyoruz. Bunun dışında bir şikâyetimiz yok...”

Bu katılımcı, Türkmenlerin yardım isteme konusunda daha az cesaretli olduğunu dile getirmiş, yardım almayı gururlu olmak ile aynı kefeye koymuştur. Türkmen katılımcılar, genel olarak yardım alabildikleri için minnettar, ancak yardım almak zorunda kaldıkları için mutsuz bir görüntü çizmektedir.

Suriyeli Türkmenler ile Suriyeli Arapların Türkiye’nin göç politikalarını genel olarak olumlu karşıladıkları, sağlık sisteminden de memnun oldukları gözlemlenmiştir.

3.7. Tartışma

Son on yılda dünya genelinde göç araştırmalarına ilişkin yapılan çalışmalar, nicel olarak Orta Doğu coğrafyasında giderek artmakta ve genişlemektedir. Diğer yandan Orta Doğu’da Suriye ile Türkiye’nin iç dinamiklerinin ayrı olarak ele alındığı çalışmaların nicel ve nitel bakımdan sınırlı olduğu izlenmektedir. Batı’nın yaptığı göç araştırmalarına bakıldığında da, daha çok ‘pozitivist’ yaklaşımın hâkim olduğu ve ‘göç-göçmenlik’ konularının ‘ayrımcı’, ‘ötekileştirici’, ‘yabancı düşmanlığına işaret eden bir çerçevede ele alındığı (Kirman, 2021) da görülmektedir.

Avrupa’daki göç politikasına bakıldığında, daha önceden de bu çalışmada ifade edildiği gibi, AB üyesi ülkelerin göç ile mücadele yöntemleri Maastricht, Lizbon, Yeni Göç ve Sığınma Paketi gibi anlaşmalardan da görüleceği üzere “güvenlik” başlığı altında irdelenmiş ve göçün kontrol edilmesine yönelik giderek somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Halihazırda yalnızca Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerde meydana gelebilecek iç karışıklıklarda zorunlu göçe tabi olan bireylerin” mülteci” statüsü ile anıldığı Avrupa devletlerinde, tireli bütünleşmeden ziyade kültür kumanyacılığı yapmakta ve kendi kültürlerinde var olanı göçmen üzerinde hâkim kılma anlayışı ile hareket etmektedir (Alacalıoğlu, 2009: 297-301).

Avrupa’da on yıllardır devam eden yabancı düşmanlığı (xenophobia), belirli etnik yapıları ve dini inanışları hedef almakla birlikte, aynı zamanda ırkçılığı da tetikleyen tehlikeli bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Avrupa’da meydana gelen

terör, narkotik ve ahlak ile ilgili suçların temelinde yabancıların, göçmenlerin ve Müslümanların (Kurçak, 2022: 151) olduğu düşüncesi, Avrupa'ya yönelen göç dalgasının sorunlu biçimde ilerlemesine ve yerli halklar ile göçmenlerin karşılaşmalarında kin ve nefret söylemlerinin oluşmasına yol açmaktadır. Bu hastalıklı zihin yapıları ile başa çıkabilmek için siyasi erklerin, uluslararası örgütlerin, uluslararası hukuk kurallarının ve kuşkusuz medya aygıtlarının yapılanması ve bu saldırgan tutumların önlenmesi insani hukuk bakımından elzemdir.

Özellikle 2011 yılında Suriye'de meydana gelen iç savaşın ardından Türkiye'de göçmenlere yönelik yapılan düzenlemeler ise ulusal mevzuatın insani hukuk çerçevesinde şekillendirilmiş olması bakımından dikkat çekicidir. Bir örnek olarak, bu çalışmada daha önceden de “Ulusal Mevzuat” başlığında ifade edildiği gibi, geçici korunan Suriyelilerin Türkiye'ye giriş çıkışlarının düzenlenmesi YUKK metninde “geçici koruma” başlığında detaylandırılmıştır. YUKK'a göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve geri döndüğünde öldürülme tehlikesi bulunan göçmenlere geçici koruma sağlanabilir (YUKK, md. 91). Türkiye'nin geçici koruma yönetmeliği, uluslararası sözleşmelere ve protokollere olan bağlılığı nedeni ile gerçekleşmektedir.

Bu çalışmanın “hukuki açıdan göç” bölümünde de ifade edildiği gibi, Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesinde ve Sözleşmenin 1967 tarihli Protokolün ilgili maddesine göre coğrafi sınırlamayı koruduğundan Avrupa Konseyi üye ülkeleri dışından gelip Türkiye'ye sığınanlara “mülteci” statüsü vermemektedir. Avrupa Konseyine üye ülkelerden gelenlere sığınma hakkı verip mülteci olarak kabul eden Türkiye, mülteci statüsü verilebilecek durumda olanlara ulusal mevzuatı gereği “şartlı mülteci” statüsünü vermekte ve üçüncü bir ülkeye yerleşinceye kadar bu bireylere süreli koruma sağlamaktadır. Burada süreli koruma ile geçici koruma birbirine karıştırılmamalıdır.

Şartlı mülteci statüsündeki göçmen bireyler, Türkiye'yi transit ülke olarak gören göçmenlere verilen bir koruma statüsü olarak tanımlanırken, bu korumanın yalnızca belirli bir süre devam etmesi söz konusudur. Ancak 2011-2022 yılları arasında Suriye'den Türkiye'ye farklı etnik grupların gelişi ve göçün kitlesel boyutlara ulaşması, ulusal mevzuatta bu bireylerin geçici koruma altına alınmasına ve mültecilere sağlanan tüm haklardan yararlanmak suretiyle *gayri-mülteci* olmasına ön açmıştır.

2022 yılına gelindiğinde, hukuki açıdan Suriyelilere verilebilecek en doğru isim ve statü, “*Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler*” ya da “*Geçici Korunan Suriyeliler*” olarak düşünülebilir. Öte yandan Türkiye'de göç meselesi gündemin

öylesine merkezine oturtulmuştur ki, artık Suriyelilere yönelik duruşlar, daha önceden de bahsedildiği gibi siyasi duruş haline gelmiştir. Öyle ki, bir taraftan geçici korunan Suriyelileri halkın bir kesiminin ve iktidar grubunun muhacir, misafir gibi isimler verip din kardeşliği kapsamında değerlendiren bir tavırda oluşu, diğer taraftan da Suriyelilerin Türkiye'nin demografik yapısını ve ekonomisini olumsuz yönde etkileyeceğini savunan muhalif gruplar, Suriyeli göçünün Türkiye'de ne ölçüde kritik bir konumda bulunduğunu açıkça göstermektedir.

Türkiye'nin laik ve seküler karakteri bakımından bir kesimde endişe yaratan (Bandur, 2020:67-91) Suriyeli göçü, toplum içerisinde çift kutuplu bir duruşun tezahürü olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar Suriyeli göçüne sözlü olarak bir karşı duruş Türkiye'de söz konusu olsa da toplumun en az yarısının ve devlet aygıtlarının, dünyada yükselen ırkçılık ve yabancı düşmanlığının deneyimlendiği 21. yüzyılda gerek din kardeşliği gerek Ensar-Muhacir ilişkisi gerekse insani yardım çerçevesinde bu göç hareketliliğinin yaralarının sarılması ve uyum sürecinin kolaylaştırılması bakımından takınan olumlu tavırlar dünyada örnek olarak gösterilebilecek bir davranış olarak yorumlanmalıdır.

Küresel dünya düzeninde, yalnızca doğal nüfus artışı ile ülkelerin nüfusunun arttığı bir durumdan bahsetmek rasyonel olmaktan uzaklaşmak (Adıgüzel, 2016: 8) demektir. Göç tarihinin insanlık tarihi kadar eski sosyolojik bir olgu olmasından hareketle, dünyanın hiçbir ülkesinde göç gerçekliği ile karşılaşmamış bir toplum bulunmamaktadır. Anlaşılan göç hareketliliğinin göçün güncelliğini hiçbir zaman kaybetmemesi açısından Castles ve Miller'ın da ifadesi ile günümüzde "Göçler Çağı" (Castles ve Miller, 2008) olarak değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olacaktır. Göçmen bireyin hem kaynak ülkeyi hem de hedef ülkedeki toplumsal yapıyı değiştirme ya da etkileme gücünün olması, Kirman'ın ifadesi ile göçmenlerin "kültür bagajı" (Kirman, 2016: 87) ile değerlerini beraberinde götürmelerine ön açmaktadır.

Ülkelerin göç politikalarının belirginleşme sürecinde, gelen göçmenlerin niteliği, kimliği ve kültür bagajı devletler veya yasa yapıcılar için son derece önemlidir. İç karışıklık nedeni ile de olsa, savaş nedeni ile de olsa ya da ekonomik göçmen de olsa neden A ülkesine gitmeyi düşündüklerini anlamamanın yolu göçmen bireyleri tanımaktan geçmektedir. Lee'nin ortaya koyduğu itme-çekme teorisine göre, göçmenin göç etmesini etkileyen pozitif, negatif ve nötr etmenler söz konusudur. Göçmenin mevcut ikametini devam ettirmesini sağlayan faktörler pozitif, başka diyarlara göç etmesine neden olacak her türlü olumsuz durum ve sonuç negatif, göç

konusunda herhangi bir etkisi bulunmayan durumlar ise nötr etkiler olarak adlandırılmıştır.

Göç hareketliliğinin itici faktörlerle ya da çekici faktörlerle gerçekleşip gerçekleşmediğinin bilinmesi, hedef ülkede göçün daha rahat kontrol altına alınabilmesi bakımından önemlidir. Bir örnek olarak, savaş durumu nedeni ile gelen göçmenlerin ülkede bulunma süreleri ve bireysel göçten ziyade kitlesel göç hareketliliğinin başlaması beklenen bir sonuçtur. Ancak yalnızca eşini alıp bir ülkeye giden ve ekonomik göçmen olarak hayatını sürdürmek isteyen bireylere uygulanacak güvenlik tedbiri kitlesel göçe uygulanacak tedbirler kadar sıkı olmayabilir. Bunların yanı sıra, göçün türünün bilinmesi de hem göç araştırmaları bakımından hem de hedef ülkede alınacak kontrollü tedbirler bakımından önem arz etmektedir.

Göç yönetişimi, ülkelerin manipülasyonuna uygun bir kontrol sanatı olarak düşünülebilir. Nitelikli göç ve düzensiz göç ayrımının keskin olarak yapıldığı dünya düzeninde, eğitilmiş veya mesleki açıdan yeterli göçmenlerin hedef ülkelerde istihdam edilmesi ve oturma hakkı elde etmesi, öte yandan zorunlu göç nedeni ile bir ülkeye gelmek zorunda kalan düzenli ya da düzensiz göçmenin ise her türlü suçun temel nedeni olarak görülmesi bu manipülasyonun en somut örneğidir. Suriyeli göçünü bu perspektifte değerlendirdiğimizde, pasaport vb. resmi belgeler ile Türkiye'ye giriş yapan bireyler bakımından Suriyeli göçü düzenli, kitlesel göç akınları yaşanmak suretiyle Türkiye'ye yönelen göçler bakımından ise düzensiz bir göçtür. Öyleyse Suriyeli göçü, nicelik bakımından *kitlesel*, yasal bakımdan genel anlamda *düzensiz*, göçün nedenleri ve türü bakımından *zorunlu*, coğrafi bakımdan ise *uluslararası* bir göçtür.

Suriyeli göçünün en geniş tanımını bu şekilde yaptıktan sonra, göçün sosyolojik ve psikolojik yönlerini tartışmak artık söz konusu olabilir. Öncelikle, zorunlu göçe mecbur bırakılan bireyler ya da toplumlar, gitmek istedikleri yerlere yönelik öncelikli olarak tek bir motivasyonla yola çıkarlar: Can güvenliği. Savaşların, baskı ve zulümlerin, doğal afetlerin ve hukukun yok olduğu durumlarda oluşan sonuçların sonrasında göçmen birey, artık psikolojisi güçlü olmayan bireye dönüşmekte, ellerindeki kültür bagajının yanına bir de *travma çantası* eklenmektedir. Böyle bir durumda da, zorunlu göçün bütünleşme ve uyum sürecini olumsuz yönde etkilediği yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerek kamusal alanlardaki karşılaşmalar gerekse yerli toplum-göçmen-devlet üçgeni bütünleşme ve uyum sürecinin olumlu yönde seyretmesini sağlayabilecek önemli aygıtlardır. Tek taraflı entegrasyon ve adaptasyonun hiçbir tarafa fayda sağlamayacağı gerçeğinden yola çıkarak, sürdürülebilir, etkin ve nitelikli sonuçların karşılıklı kabullenme koşulu ile mümkün olacağı değerlendirilmektedir.

Dünya genelinde en fazla göç alan iki kıta olan Avrupa ve Amerika'nın göç politikalarında yerli halka benzemeyi ve ana akımın getirdiği uygulamaları deneyimleme koşullarının ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; Almanya'da bir Türk'ün 20 yıldan fazla Almanya'da oturma hakkının bulunması durumunda dahi, her iki vatandaşlığın korunmasına izin verilmemektedir. Alman vatandaşlığını alma hakkı kazanan Türk vatandaşına iki vatandaşlıktan birini seçme zorunluluğu sunulmakta, Türk vatandaşlığından vazgeçmeden Alman vatandaşlığına geçiş yasal yollardan kapatılmaktadır. Bir başka deyişle, Türk müsün? Alman mısın? sorusu vatandaşlık hakkı üzerinden Türklere sorulmaktadır.

Tercih yapmaya mecbur bırakılan insanlar da, geri dönme ihtimaline karşı çoğu zaman Alman vatandaşlığını reddetme eğilimi gösterebilmektedir. Ancak; Türkiye'ye bakıldığında, saha araştırmamızdan çıkan sonuçlardan hareketle, Suriyeli Arap ve Türkmenlerin Türkiye'de olmaktan büyük memnuniyet duydukları ve minnet ve şükran duygularını ifade ettikleri, Suriyelilerle yapılan derinlemesine mülakatlarda gözlemlenmiştir.

Türkiye'ye gelen Suriyeliler için Türkiye'deki kültürel değerler, dini inanış şekli başta olmak üzere Tönnies'in ifadesi ile *cemaatleşme* sürecine yöneldiği söylenebilir. yolunda ilerlemektedir. Bilindiği gibi Tönnies, cemaat kavramını ortak iradede toplanan, üyelerin münferit olarak görülmediği, cemaatin menfaatlerinin üstün kılındığı, kültürel değerlerin ve doğal dayanışmanın korunduğu bir yapı olarak yorumlamaktadır. Tönnies, toplumda kadın ve erkeğin görev tanımlarını metafor olarak kullanarak, ortak ve değerli malların sorumluluğu kadına düşerken, düşman kuvvetler ile mücadele erkeğe düşeceğini (Tönnies, 2019:48) belirterek, cemaatleşmede rol dağılımının önemine dikkati çekmiştir.

Glaser ve Strauss (1967) un ortaya koyduğu üç temel gömülü teori modelinden biri olan "teorik örnekleme" (diğer ikisi karşılaştırmalı analiz ve somut teoriden gömülü teoriye ulaşma) bu çalışmada tercih edilmiştir. Bilindiği gibi "teorik örnekleme", gömülü teorinin temel unsurlarına uygun olarak, katılımlı bir şekilde kodların toplanmasını, verilerin analiz edilmesini ve bu analizlerin sonucunda teorinin

veya kavramsallaştırmanın ortaya çıkışını ifade eder. Bu çalışmada da saha araştırmasının sonucunda elde edilen veriler karşılaştırmalı analizi de içine alacak şekilde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Zorunlu göçe tabi tutulan göçmen, psikolojisi sağlam olmayan göçmen olarak bir kez daha ön plana çıkmıştır. Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın hem psikolojik, sosyolojik ve kültürel hem de hukuki boyutunun olmasının, literatüre önemli bir katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Suriyeli göçüne coğrafi açıdan da bakabilmek fırsatı bu çalışmada söz konusu olmuştur.

Suriye ve Orta Doğu bölgesi, on yıllar boyunca büyük ölçekli devletlerin sömürgecilik faaliyetini yürüttüğü ve yumuşak göç (soft power), bir kenarda dursun sert güç (hard power) kullanılmak suretiyle her türlü askeri ve paramiliter unsurun ve zulmün kol gezdiği bir coğrafya olarak ön plana çıkmıştır. Paramiliter terör gruplarının desteklenmesi, mezhep savaşları ve yeraltı kaynaklarının sömürülmesi ile, bir de rejim güçlerinin halklarına zulmetmesi ve dışlaması, hâlihazırda var olan ekonomik zorluğun üzerine adeta yaşanamaz bir ülkenin portresini çizmektedir.

Emperyalist devletlerin iç karışıklık yaratmak adına misyonerlik faaliyetlerini de yürüterek halkları kutuplaştıracak her türlü ayrılıkçı fikrin arkasında durması, Orta Doğu coğrafyasını çoğunlukla hem Arap halkların hem de emperyalist devletlerin birbirleri ile savaştığı bir savaş alanına çevirmiştir. 21. yüzyılda artık emperyal güçler, kendi silahlı unsurları ile savaştıktan ziyade, vekâlet savaşları (proxy wars) ile sömürgecilik faaliyetlerini sürdürmektedir.

Suriye, Türkiye'nin en uzun kara sınırına sahip olduğu ülke olmakla birlikte, sınır güvenliğini sağlamak üzere en sıkı önlemleri aldığı komşu devletlerden biridir. Özellikle terörle mücadele kapsamında ülke içinde PKK, sınırlarında ise PKK'nın uzantıları olan PYD, YPG ve türevleri ile son 20 yılda büyük mücadeleler veren Türkiye, Suriyeli göçünden önce kitlesel göçlerin önüne geçebilmek amacıyla coğrafi çekince hakkını kullanarak Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin dışından gelenlere mülteci hakkı tanımamış, aynı zamanda göç hareketliliğinin "Türk soyu" ve "Türk kültürü" kapsamında genişlemesine müsaade etmiştir.

Her ne kadar Türkiye'nin bu politikası etnosentrik ve entegrasyon karşıtı olduğu gerekçesiyle eleştiriler almış olsa da geçmişte ulus devlet yapılanmasının korunabilmesi adına yürütülen bu politikanın Cumhuriyetin kuruluşuna kadar uzandığı düşünüldüğünde, dengeleyici bir bakış açısı ile yapıldığı düşünülebilir. Aynı Türkiye, 2011 yılına gelindiğinde ise Suriye'deki iç savaşta geçmişte olduğu gibi, zorda

kalanların yardımına koşmuş, komşuda duyulan yardım çığlıklarına sessiz kalmamıştır. Ancak; hem Suriye rejiminin PYD'ye açıktan ve örtölü olmak üzere destek vermesi, hem de dış güçlerin bu terör örgütlerini finanse etmesi, Türkiye'nin terörle mücadelesini daha zorlayıcı hale getirmiştir.

Türkiye'de terör faaliyeti sürdüren paramiliter örgütleri besleyen Essad rejimine karşı olan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)nun Türkiye tarafından desteklenmesi, DEAş terör örgütü ile mücadele ettiği gerekçesiyle fonlanan ve desteklenen YPG ve PYD terör örgütleri ile verilen mücadelede DEAş'ın güçlendiği algısı ve Essad rejiminin baskısından kaçanların büyük ölçüde Sünni mezhep inanışına sahip olması, Türkiye'de muhalif kesimin olağanüstü tepkilerine neden olmuştur. Yaşanan bu olayların ardından bu topraklarda yapılan operasyonlar sonrasında şehitlerimizin olması da, Suriyeli göçünün kabulünü çok daha zorlaştırmıştır.

Suriye'nin YPG ve PYD kozuna karşılık ÖSO kozunu ileri süren Türkiye, yaptığı operasyonlarla, Fırat'ın batısında engellediği terör koridoru ile ve kabul ettiği yaklaşık 4 milyon Suriyeli ile dış politikada diplomatik ve askeri müdahalelerde bulunmaktan geri durmamıştır. Böylesine karmaşık bir ortamda Suriyelilerin Türkiye'ye gelişi, farklı ülkelerden gelen göçmenlere göre anlaşılan uzun bir uyum sürecinin yaşanmasına neden olabilecektir.

Türkiye'de siyasi tavrın simgesi haline gelen Suriyeli göçünün bu boyutundan daha önceden de bahsetmiştik. Türkiye'de siyasetin özellikle Partili Cumhurbaşkanlığı sisteminden sonra çift kutuplu bir hale dönüştüğünü söyleyebiliriz. Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'nın son seçimler baz alındığında oyların yaklaşık %90'ını oluşturduğu düşünöldüğünde, siyasetin artık iki başlı ilerlediğini söylemek iddialı bir yaklaşım olmayacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2011 yılında seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin güvenlik güçlerinden gördüğü kötü muamele sonrasında kendini yakması gerek Tunus'un gerek bölge ülkelerinin kaderini geri dönülemez bir biçimde değiştirmiş, bu durum Arap Baharı adı verilen hareketin başlangıcı olmuştur. Ancak Arap Baharı, sanılanın aksine bir bahar havası estirmemiş deyim yerinde ise Orta Doğu'nun kışı haline gelmiştir. Kuzey Afrika'da bulunan Tunus'ta meydana gelen kargaşanın Orta Doğu coğrafyasına sıçraması ve Suriye'de farklı paramiliter grupların da sürece dahil olması ile farklı bir boyut kazanan Arap Baharı, kuşkusuz bu ülkelerin komşularını da ziyadesi ile etkilemiştir. Arap Baharı, Kuzey Afrika ve Güneydoğu Asya'dan sonra Avrasya bölgesini de etkilemiş, bu bölgedeki başat ülke de Türkiye olmuştur. Bu süreçte, 2011 yılından itibaren Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri başlamış ve Aralık 2022 itibari ile 3.543.837 kişinin geçici koruma statüsü ile Türkiye'de bulunduğu GİB tarafından açıklanmıştır.

Avrupa ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyada güvenlik politikaları merkeze alınarak göç politikalarının oluşturulduğu bir dönemde Türkiye'nin Suriyelilere açık kapı politikası izlemesi, Türkiye'yi insani hukukun en değerli temsilcilerinden biri konumuna getirmiştir. Ancak Türk halkının misafirperverliğinin tartışılmaz olduğu bir dönemde dahi 2022 yılına gelindiğinde geçici korunan Suriyeliler ile birlikte Afgan göçmenler de ülkenin gündeminde ilk sıralarda yer almaktadır. Öyle ki, göçmenlere karşı takınılan tavır, artık Türkiye'de siyasi görüşün tezahürü haline gelmiştir. Dünya'da sağ kökenli partilerin ve milliyetçi tabanların göçmenleri dışlayan politikalar ürettiği herkesin malumudur. Ancak Türkiye'de aksine bir gerçeklik söz konusudur. Dünya genelinde sol tabanlı sesler göçü desteklerken, Türkiye'de sağ tabanlı siyasi partiler Suriyeli göçüne destek vermiş, sol tabanlı partiler ise göçe karşı çıkmıştır. AK Parti ve MHP'nin Büyük Birlik Partisi ile kurduğu Cumhur İttifakı, Suriyeli göçünü insani hukuk penceresinden ve Anadolu'nun her zaman göçlere hoşgörülü yaklaştığı gerçekliğinden yola çıkarak bu süreci desteklemiştir. Aralarında Saadet Partisi, Gelecek Partisi, DEVA Partisi, CHP, İYİ Parti ve Demokrat Parti'nin bulunduğu Millet İttifakı ve Zafer Partisi ve diğer muhalif partiler ile birlikte Memleket Partisi ise göç karşıtı politikalar ile dikkati çekmiştir.

Suriyeli göçünün bu denli ülke gündeminde yer alması, bizleri de göç araştırmaları kapsamında Suriyelilerin Türkiye’ye gelişlerini incelemeye ve onların aidiyet, kimlik ve vatandaşlık durumlarını siyasetten bağımsız olarak bilimsel araştırma yöntemleri ile mercek altına almaya meraklı kılmıştır.

Çalışmamızda Türkiye’de geçici korunan Suriyelilerin aidiyet, kimlik ve vatandaşlık süreçleri incelenmiş ve bu bağlamda detaylandırılmıştır. Bunun yanı sıra bütünleşme ve uyum sürecine yönelik tespitler de çalışmamızın ana hatları üzerinde yer almaktadır.

Bütünleşme ve uyum süreci, yerli halk ile göçmen toplumun geçmişte geliştirdiği tarihsel ve kültürel bağlar ölçeğinde kolaylaşır ya da zorlaşır. Öyle ki, göçmen toplumlar da buna uygun olarak göç edeceği yerleri önceler ve belirler. Hristiyan bir göçmen, ekonomik göçmen değil ise Hristiyan bir topluma göç etmeyi arzularken, ekonomik göçmen değilse ve zorunlu göçe tabi tutulmuş ise Müslüman bir göçmen, Müslümanlığın çoğunlukla yaşandığı bir ülkeye göç etme eğiliminde olur. Suriye ve Türkiye özelinde düşünüldüğünde de, Türkiye hala Türk ve Müslüman kimliğini muhafaza eden (Lewis, 1998: 12-13) ve bu kimlikler ile anılan bir ülke konumundadır. Durum böyle olunca da, Suriyeli Türkmen ve Suriyeli Arapların Türkiye’yi sığınacak liman olarak seçmiş olmaları son derece alışılmış ve doğal bir çerçeve olarak ön plana çıkmaktadır.

Çalışmamızın Hatay ili kapsamında gerçekleşmesinden hareketle, Hatay ilinin kültürel geçmişine bakıldığında Suriye’nin Osmanlı topraklarından bir parça olduğu unutulmamalıdır. Yüzyıllar boyunca birlikte yaşayan ve aynı kaderi paylaşan bir medeniyetin günümüzde iki ayrı ülke olması, medeniyet bileşenlerinin yok olduğu anlamına gelmez. Daha da detaylı inceleyecek olursak, 1939 yılına kadar Suriye’ye ait olan bir kentte bu saha araştırmasının yürütülmesi aslında Suriye toplumu ile Türk toplumunun aynı medeniyetin temellerinden beslendiğini ve kader birliğinde bulunan bir geçmişin varlığını açıkça gözler önüne sermektedir. Vatandaşlık tanımına uygun olarak belirli bir toprak üzerinde aynı kaderi paylaşmış iki farklı toplumun, günümüzde aynı medeniyet çatısı altında yeniden bir araya gelmesi söz konusudur. Öyleyse, her ne kadar muhalif sesler doğal olarak yabancılaşmayı tetikleyebilecek unsurlar arasında yer alsın da, *Türk ve Müslüman* kimlikleri, Suriye toplumu ile Türk toplumu arasındaki en güçlü etnik ve dini unsurlardır. Burada şunu ifade etmek gerekir: Türk toplumunda ırkçı ve şoven bir anlayışın bulunmadığı ve Suriyelilerin ve onlardan önce Türkiye’ye göç edenlerin yerli halk ile uyum sürecini

kolaylaştırdığı gözlenmiştir. Türk toplumunda milliyetçilik algısı var olsa da bunun “kültürel milliyetçilik” seviyesinde olduğu, ırkçı ve şoven bir algının büyük ölçüde görülmediği anlaşılmıştır. Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün işaret ettiği “Ne Mutlu Türk’üm Diyene” sözü de Türk toplumunun kurucu kültürü kabulünü ve kültürel milliyetçi yapısını gösterir niteliktedir.

Katılımcılar çerçevesinde, Arapların kültürel bakımdan kendi kültürlerini koruma eğiliminde oldukları görülmektedir. Türkiye’deki çok kültürlü yapının getirdiği kapsayıcı politikalardan hareketle, şoven ya da ırkçı söylemlerle değil kültürel milliyetçilik tabanında göçmenlere yaklaşıldığı istisnalar ile birlikte görülmektedir. Suriyeli Arap, Suriyeli Türk ve Türk gibi kavramların hangisinin kimliklerini tanıtmak için kullandıklarını içeren sorulara gerek öğrenci gerek muhafazakâr gerekse mahallede karşılaşılan bireyler ile yapılan mülakatlarda Suriyeli Arapların kendilerini Suriyeli, Arap ve Müslüman kimliği ile öne çıkardığı anlaşılmıştır. Zorunlu göçe tabi tutulan Suriyeli Araplar, anlaşılan Türkiye ile ortak dini inanış paydaşlığında birleşmekte, Müslüman bir coğrafyada yaşamaya devam etmek suretiyle kendi kültürel alışkanlıklarından da vazgeçmeme noktasında direnç göstermektedir.

Olivier Roy’un ifade ettiği “sert çekirdek” kavramı tam olarak burada kendini göstermektedir. Göçmenler yeni gittikleri yerlerde değişime nispeten kapalı veya tedbirli davranma eğilimi gösterirler. Aynı mahallede yaşama, aynı derneklere üye olma, kendi milletlerinden alışveriş yapma, aynı Camii’de ibadet etme davranışlarını sergileyen göçmenlerin psikolojik motivasyonu, konfor alanı (comfort zone) oluşturmak ve hayatlarına geldikleri yerdeki gibi devam etme arzusundan kaynaklanmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde de bu durum gün yüzüne çıkmaktadır. Suriyeliler Müslüman bir toplumun bulunduğu topraklara göç etmiş olsalar da kimliklerini koruma eğilimi göstermiştir. Suriyeli Arap katılımcıların %50 oranında dernek üyelerinden oluşması, aynı bölgelerde yaşamaları ve Suriye’de var olan alışkanlıkların da burada devam ettirilmesi, bu sert çekirdeğin korunması isteğine hizmet etmektedir.

Suriyeli Türkmenlerin kimlik durumu ise Araplara göre çok daha uyumlu seyretmiştir. Kimlik algısı bakımından saha araştırmamız sırasında gerçekleşen mülakatlarda Türkmenler hedef ve kaynak ülkede aynı etnik kökene sahip olduklarının altını çizmişlerdir. Anlaşılan Türkmenler için yeni bir kimlik arayışı, var olan kimliği korumak için direnç gösterme ya da herhangi bir kimliği reddetme durumları söz

konusu değildir. Şu halde Türkmenlerin aidiyet ve kimlik algıları Türkiye'ye bağlı ve ait olma yönünde ilerlemektedir. Türkmenler halihazırda “soydaşlık” üzerinden zorunlu göç ederken Türkiye'yi hedef ülke seçmişler ve buraya yerleşmişlerdir. Türkmenlerin Suriye'ye geri dönmek için “soydaşlık” avantajını kullanmak istemeleri de söz konusu olabilir. Ancak her ne kadar böyle bir ihtimal söz konusu olsa da Türkmenlerin Araplara göre aidiyet ve kimlik algısı konusunda daha önde oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Buna ek olarak, Türkiye'nin Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ulus devlet anlayışını tesis etmek ve Osmanlı Devleti'nin eski topraklarında yaşayan Türk ve Müslümanları Türkiye'ye getirmek suretiyle yaptığı çalışmalar (Nüfus Mübadelesi bu çabaların en somut örneğidir) ve İskân Kanunu, Türk soyundan gelenlere pozitif ayrımcılık yapılmıştır. Özellikle İskân Kanunu, yalnızca “Türk soyu ve kültürüne” sahip kişilerin Türkiye'ye göç edebilmelerini mümkün kılmış, ülkeye giriş-çıkış, mültecilik ve yerleşme ile ilgili koşulların çerçevesini de belirlemiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet tarihi itibari ile Türkmenlerin Türkiye'ye gelişi hâlihazırda kanunlar ve yönetmelikler ile desteklenen bir hareketlilik olmuştur. Bu nedenle de, Türkmenlerin uyum süreçleri Araplara göre daha hızlı seyretmektedir.

Araplar için ise 2011 yılı itibari ile ulusal mevzuatta yapılan değişiklikler sayesinde genel olarak GKY yasal koranak olarak ön plana çıkmaktadır. Geçici korunan Suriyelilerin vatandaşlığa yönelik beklentilerinin, saha araştırmamızda detaylı olarak incelendikten sonra yüksek düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmen katılımcıların tamamı (vatandaşlık almamış olanlar) Türk vatandaşlığına istekli olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak burada şunu unutmamak gerekir: Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin vatandaşlık isteği, kesin olarak Türkleşme sürecinde oldukları, uyum düzeylerinin yüksek olduğu ya da Türk toplumuna entegre oldukları anlamına gelmemektedir. Türkiye'de ne kadar süre kalacaklarını bilmemelerine rağmen, vatandaşlık hakkının getireceği kolaylıklar geçici korunan Suriyelileri asıl cezbeden kısmı oluşturmaktadır.

Geçici korundukları sürece şehir değişikliği dahi yapmaları kanun ile yasak olan Suriyeliler, sağlık, eğitim ve diğer sosyal haklardan yerli halkın yararlandığı ölçüde faydalanmak istediklerinden vatandaşlık konusunda ısrarcı bir davranış sergilemektedir. Öyle ki, saha araştırmamızda, *Kendimi Arap olarak hissediyorum* cevabını veren tüm katılımcılar vatandaşlık almayı çok istediklerini vurgulamıştır. Öyleyse vatandaşlık olgusunun uyum sürecini kolaylaştırıcı bir rolü kadar sosyal yaşamı kolaylaştırıcı yönüyle de Suriyeliler görüşlerini ifade etmiştir.

Suriye’de 2022 yılının sonuna gelindiğinde, iç savaşın kısmen bittiğini söylemek mümkün olsa da, iç savaşın bıraktığı tahribatın yarattığı ekonomik sıkıntılar, Suriye’ye dönmek isteyen göçmenleri kararından vazgeçirmektedir. Evlerine dönseler bile açlıkla mücadele etmek zorunda kalacak Suriyelilerin geri dönememe durumlarını anlamak son derece mümkündür. Bu bağlamda Türkiye’ye gelen Suriyelilerin otobüslere bindirilip kısa bir sürede ülkelerine gönderileceğini söylemek rasyonel bir yaklaşım değildir.

Geri dönme, geri dönmeme ve geri dönememe üçgeninde saha araştırması sırasında Suriyelilere sorulan sorularda, dini inançları gereği tüm katılımcılar geri dönmek duasında bulunmuştur. Suriyelilerin doğdukları yerlere geri dönme isteği, bir anlamda savaşın hiç yaşanmadığı, eski günlerdeki gibi huzurlu yaşanan günlere duyulan özlem olarak yorumlanabilir. Çünkü Suriyeliler 2011 yılı ve sonrasında yaşadıklarını değil, 2011 yılı ve sonrasında yaşamadıklarını özlemektedir. Türkmen ve Araplar ile yapılan mülakatlarda verdikleri yanıtlar, geri dönme fikri ile ilgili ortak bir görüş sunabilmektedir. Buna göre, katılımcıların neredeyse tamamının ortak düşünceleri şu şekilde özetlenebilir: *Suriye’ye dönebilmeyi çok isterim. Şimdi mi? Hayır.*

İbn-i Haldun’un insan ve mekân arasındaki etkileşimi tarif ettiği bir yaklaşım olan “asabiyet teorisi” geçici korunan Suriyelilerden Arap olanların durumunu tarifler niteliktedir. Öyle ki, Suriyeli Araplar Türkiye’de geçirdikleri 10 yılın ardından kültürel değişme sürecinde yavaş kalmışlardır ve tüm değerlerini koruma eğiliminde bulunmuştur. Birbirlerine sıkı bir biçimde bağlı kalma, değişime direnç gösterme ve kapalı bir toplum portresi çizme bakımından İbn-i Haldun’un “asabiyet teorisi”nde geçen bireylerin birbirlerine sahip çıkarak dayanışma haline girmeleri gerçekliği Suriyeli Arapların bu kapsamda kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Suriyeli Arapların dil öğrenme durumu ile ilgili literatürde yapılan araştırmalar da bu çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından yürütülen “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi” projesi başta olmak üzere yükseköğretimde ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yürütülen projelerle Suriyelilerin Türkçe öğrenmeleri teşvik edilmiştir. Doktora tezi düzeyinde yapılan bir araştırmada (Alshirah, 2019: 110) Arapça bilmeyen öğretmenlerin Türkçe dil öğretimini zorlaştırdığı, Türkçe dil eğitiminin ise eğitim alan Suriyeliler arasında yaygın olarak sürdürüldüğü

anlaşılmıştır. Saha araştırmamızın sonucunda ortaya çıkan tespitlere uygun olarak, bu çalışmada da yetişkinlerin Türkçe öğretiminde ortaöğretim veya yükseköğretimde eğitim gören gençlere göre daha yavaş seyrettiği anlaşılmıştır.

Suriyeli Türkmenlere bakıldığında ise etnik sorunların ya da dil bariyerlerinin söz konusu olmadığı Suriyeli Araplara göre daha rahat bir konumu işgal ettikleri anlaşılmıştır. Lisansüstü eğitim alanında yapılan bir nicel araştırmada, çalışmamıza paralel olarak Suriyeli Araplar ile Suriyeli Türkmenler karşılaştırılmış, Türkmen grubun dil bilme avantajı ile öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu çalışmaya göre; Türk ve mültecilerin olduğu çeşitli topluluk toplantılarına, gezilere, spor aktivitelerine katılım gösterdikleri, Türkiye’de düzenlenen çeşitli sosyal aktivitelere rahatça katılım sağlayabildikleri, geldikleri yerin kültürünü Türkiye’nin kültürüne yakın buldukları ve Türk medyasını rahatça takip edebildiklerini ifade etmişlerdir (Öznay, 2019: 87). Bu araştırma da, saha araştırmamızda elde ettiğimiz veriler uygunluk göstermektedir.

Çalışmamızın bu bölümüne kadar saha araştırmamıza katılan Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenlerin adaptasyon, entegrasyon, yabancılaştırılma, ötekileştirilme, sosyal dahil etme, kültürleşme, toplumsallaşma ve yeniden toplumsallaşma süreçlerine değinerek bu kavramların göç olgusunda ne ölçüde konumlandırıldıklarını araştırmaya ve incelemeye çalıştık. Bu kavramlardan vatandaşları ve araştırmacıları en çok ilgilendirenlerin başında adaptasyon yani uyum sürecinin geldiği düşünülebilir. Ancak uyum sözcüğü, sözlük tanımı itibar ile her ne kadar *toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak* anlamlarına geliyor olsa da, göç olgusunu değerlendirirken sözlük tanımının dışında sosyolojik değerlendirmeye de alınması gerekmektedir. Uyumun sonradan gelenin ya da azınlıkta olanın uymakla zorunlu olduğu bir durum olarak algılanması, modern toplumun temel unsurlarına aykırı (Erdoğan, 2009: 189) ve insanı merkeze alan bir yaklaşımdan uzak bir yorumdur. Göç eden her birey uyum sağlamak zorunda değildir, toplumun yaşayışından farklı olarak, ahlaki ve hukuki normlara sadık kalacak her bireyin toplumla bütünleşmesi mümkün olabilir. Öyle ki, Suriyeli Arap ve Suriyeli Türkmenler uyum bakımından son derece farklı boyutlarda yer alsın da, çalışmamızda yer alan saha araştırmamızda da ifade edildiği gibi, dini inanışta ve geldikleri yerlerin geleneklerinde birleşmektedir. Bu durum, göç eden bir bireyin her konuda uyum sağlamadan da yerli halklar ile bütünleşebileceğini gösterir niteliktedir.

Türkiye’ye 2014-2020 yılları arasında göç eden Suriyelilerin kimlik ve aidiyet algılarının incelendiği ve vatandaşlık durumlarının hukuki statü kapsamında

değerlendirildiği çalışmamızda, Suriyelilerin sosyo-demografik özellikleri, cinsiyet, yaş, meslek, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sahibi olma ve gelir durumu baz alınarak incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, Suriyeli Araplar ve Türkmenlerde yaş kategorisinde 18-35 arası bireylerin katılımcıların yarısından fazlasını oluşturması dikkati çekmiştir. Meslek gruplarına bakıldığında, katılımcıların yaklaşık %55'inin özel sektörde çalıştığı anlaşılmıştır.

Her ne kadar daha üst gelir seviyesinde olanlar bulunsa da Türkiye'ye gelen Suriyelilerin bir kısmı, Türkiye'de özel sektörde alt gelir gruplarında çalışmaktadır. Öyle ki, gelir durumuna göre yapılan araştırmada, çalışmamız çerçevesinde gerçekleşen saha araştırmamıza katılan katılımcıların yaklaşık %60'ının asgari ücretin altında kazanç elde ettiği gözlemlenmiştir. Gelir durumlarının asgari ücretin altında kalmasının yanı sıra, katılımcılar özelinde Suriyelilerin yaklaşık %75'inde evlilik ve çocuk sahibi olma durumu olumlu yönde seyretmiştir. Bu bağlamda da, geçim sıkıntısının daha hissedilir olduğu öngörülmektedir. Eğitim durumu kategorisinde ise katılımcıların yaklaşık %45'inin en fazla ilkokul mezunu olması ve yalnızca %8'inin lisansüstü eğitim aldığı ya da mezun olduğu tespit edilmiştir.

Yetişkinlerin ve kadınların eğitim alma konusunda genç ve erkek cinsiyetine göre daha geri planda kalması, bu istatistiklerin temel nedeni olarak görülmektedir. Yetişkinlerin Suriye'de eğitim hayatına dâhil olmadan iş hayatına atılmış olmaları, kadınların ise dini hassasiyetler nedeni ile eğitim hayatına dahil olmadan evlenmeleri ya da ebeveynlerce evlendirilmeleri, ayrıca bu istatistikleri oluşturan temel faktörler olarak yorumlanabilir.

Çalışmamızda yer alan saha araştırmasından elde ettiğimiz veriler, geçici korunan Suriyelilere ilişkin önemli tespitlerde bulunmamıza yardım etmiş, aynı zamanda literatüre kazandırmayı arzuladığımız yeni kavramları oluşturmamıza neden olmuştur. Çalışmamızda sistematik olarak sırasıyla aidiyet kimlik ve vatandaşlık konularını inceledik ve aidiyet algısına yönelik olarak *Gerçekleşmemiş Aidiyet*, *İnançsal Aidiyet* ve *Tam Aidiyet* kavramlarını literatürün bilgisine sunduk. Suriyeli Arapların kimliklerini koruma eğilimlerinden yola çıkarak Suriyeli Müslüman Arapların aidiyet ve kimlik durumunu Gerçekleşmemiş ve İnançsal Aidiyet ile Korunaklı Kimlik başlıklarında topladık. Suriyelilerin kimlik algısına yönelik olarak da *Korunaklı Kimlik*, *Kökensel Kimlik* ve *Tireli Kimlik* kavramlarını tanımladık. Türkmenlerin aidiyet ve kimlik algısı için ise Türkmenlerin “soydaşlık” vurgusundan hareketle Tam aidiyet ve Kökensel Kimlik başlıklarında bir araya getirdik. Suriyeli

Türk ve Tireli Kimlikli Suriyeliler ayrımını yaptığımız bu çalışmada, Suriyeli Türk tireli kimliğinin henüz oluşmadığı ancak Tireli Kimlikli Suriyeliler Suriyelilerin Türkiye’de geçici korunduğunu değerlendirdik. Vatandaşlık süreci ile ilgili de bir etnik grubun vatandaşlığı göç sürecine kolaylaştırması amacı ile istediğini değerlendirip bu durumu *Pragmatist Vatandaşlık* olarak adlandırdık. Bu kavramların yanı sıra, evlilik yolu ile vatandaşlık almak isteyenleri *Müstakbel Vatandaş* olarak tanımladık ve çalışmamızda bu şekilde kullandık. Yaptığımız kavram denemelerine ek olarak, çalışmamızda “Gömülü Teori” modelini uyguladık ve tezimizin uygun bölümlerinde sahaya hiçbir hipotezimiz olmadan çıktığımızı, yalnızca ön kabuller ile araştırmayı tamamladığımızı ifade ettik.

Katılımcıların kimlik durumları ile ilgili, etnik ve dini söylemlerin ön planda tutulduğu görülmüştür. Suriyeli Arap katılımcılar, Müslüman Arap kimliğini öne çıkarırken Türkmen katılımcılar Türk kimliği ile kimlik tanımlaması yapmıştır. Ayrıca, Suriyeli Araplar, kimlik ve aidiyet konusunda dirençli bir yapı ortaya koymuş olsa da, kimlik ve aidiyetin sonucu olarak düşünebileceğimiz vatandaşlık konusunda son derece istekli davranmaktadır. Saha araştırmamızda birebir görüşmeler yapılmış ve evlerine misafir olunmuş Suriyeli Arapların, vatandaşlığı istemek bir yana, sabırsızlandığını dahi söylemek mümkündür. Öyle ki, Türkiye’de vatandaşlık başvurusunun sonuçlanmasının çok uzun sürdüğünü ve bu sürecin kendilerini bunalttığını söyleyen Suriyeli Araplar, bu konunun çözümü için biz araştırmacılardan ricacı olmuştur. Suriyelilere rastgele vatandaşlık verildiğinin iddia edildiği 2020’li yıllarda, bu çalışmanın hukuki ve insani açıdan aslında Suriyelilere nasıl vatandaşlık verildiğinin anlaşılması bakımından incelenmesi son derece faydalı olacaktır. Öyle ki, bu çalışmada daha önceden de ifade edildiği gibi, Geçici Koruma Statüsü, Türkiye’de yaşayan Suriyelilere vatandaşlık hakkı tanıyan bir yasal düzenleme değildir. Buna ek olarak, Suriyelilerin geçici korunduklarından bulundukları şehri terk etmeleri dahi mümkün değildir.

Vatandaşlık hakkı, Türkiye’de temelde dört farklı şekilde tanınmaktadır. Bunlardan biri, Türkiye’de doğmak, ikincisi, bir Türk ile evlilik yapmak, üçüncüsü Cumhurbaşkanı kararnamesi ile Türk vatandaşlığına geçmek ve sonuncusu da belirli dönemlerde Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı tarafından ilan olunan ve 400.000 Amerikan Doları karşılığında Türkiye’de gayrimenkul satın alma ile verilen vatandaşlık türüdür. Evlat edinerek vatandaşlık alma durumu da TVK’ya göre

mümkün olsa da Suriyeliler için bu durum söz konusu değildir. Yaklaşık 4 milyon Suriyelinin ikamet ettiği Türkiye’de Nüfus ve Vatandaşlık İşleri tarafından 19 Ağustos 2022 tarihinde yapılan açıklamada, 211 bin 908 Suriyeliye Türk Vatandaşlığı verildiği açıklanmıştır. Bu kişilerin 120 bin 133’ü reşit (64 bin 271’i erkek, 55 bin 862’si kadın), 91 bin 755’i ise çocuktur. Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı en son 31 Mart 2022 tarihinde 200 bin 950, 31 Aralık 2021 tarihinde 193 bin 293, 30 Aralık 2019 tarihinde ise 110 bin olarak paylaşılmıştı. Bu veriler, vatandaşlığın Suriyelilere verilmesinde detaylı incelemelere tabi olduğunu ve hak ediş süreçlerinin tamamlanmasının ardından Türk vatandaşlığının Suriyelilere verildiğini göstermektedir.

Suriyeli Türkmenlerdeki kimlik algısı ise çalışmamızda daha önceden de ifade edildiği gibi saha araştırmamızdan elde ettiğimiz verilere dayanarak Suriyeli Araplardan farklı olarak hızlı bir uyum sürecinde seyretmektedir. Türkmenlerin uyum sürecinde olmaları ve bu süreci çok rahat bir biçimde geçirmelerinin iki önemli nedeni olduğu yorumlanabilir. Bunlardan biri, Türk soyundan olmaları, diğeri ise Türkçeyi bilmeleridir. Kendilerini Türk olarak gören ve bununla gurur duyan katılımcılarımız, Türkmen nüfusu ile ilgili adaptasyonu ve entegrasyonu başarı ile uygulamakta olan bireyler görüntüsü vermişlerdir. Ancak burada uyum sürecinden bahsederken Araplar ile Türkmenlerin aynı düzeyde yeni bir kültürel ögeye alışmasından bahsedemeyiz. Türkmenler, halihazırda göç etmeden önce sahip oldukları kültürel kodlar ile Türkiye’ye gelmiş ve bu kodları korumaya devam ederek bir anlamda uyum sürecine dahil olmuştur.

Türkiye, Suriyelileri genel olarak *adi konmamış mülteciler* olarak görmüş, bir mültecinin sahip olabileceği hakların büyük çoğunluğunu Suriyelilere tanımıştır. Her ne kadar 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde coğrafi çekince hakkını kullansa da, Türkiye Suriyelileri sosyolojik ve hukuki anlamda Avrupa Konseyine üye ülkelerden biri gibi değerlendirmiştir. İsmi “Geçici Korunan Suriyeliler” olsa da, çalışmamızın saha araştırmasında elde edilen verilere göre Suriyelilerin geri dönme ihtimali Türkiye’nin kamu politikaları çerçevesinde insani ve hukuki olarak kontrollü bir biçimde gönüllülük esası ile mümkün görünmektedir. Çalışmamızın “Geri Dönme Fikri” başlığında görüldüğü gibi, Suriyelilerin geri dönüş süreci başlamış durumdadır. Kitlel olarak geldiklerinden, kitlel olarak dönmedikçe Suriyelilerin geri dönmediği iddia edilmektedir. Ancak göçün doğasında var olan da budur. Zorunlu göçler kitlel olarak gerçekleşir, ancak tersine göçler daha yavaş ve zaman alabilen bir süreçtir. Dolayısıyla, Suriyelilerin kabul edilme sürecinde insani ve

hukuki dış politikanın ilkelerini doğru bir biçimde uygulamış olan Türkiye, geri dönüşler için de aynı bilinç ile hareket ederse Suriyelilerin geri dönüşü daha görünür şekilde gerçekleşebilir. Bunun yanı sıra, Suriyelilerin devlet kontrolünde geri dönüşlerinin sağlanmaması halinde, bu çalışmada yer alan saha araştırmasının sonuçlarına bakıldığında Suriyelilerin gönüllü olarak geri dönüşleri önümüzdeki yıllarda mümkün görünmemektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç, konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adana Mutabakatı https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc095/kanuntbmmc095/kanuntbmmc09506233.pdf Erişim tarihi: 01 Nisan 2022
- Adıgüzel, Y. (2016). Göç sosyolojisi, Nobel Yayınevi.
- Ager A ve Strang A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, 21/ 2 , 166-191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Aktay, Y. (2021). Beklenen devrim, yaşanan gerçek: Arap Baharında on yılın bilançosu. Dört mevsim bir bahar: Arap devrimleri (içinde). *Tezkire*, 75-76, 19-38.
- Alacalıoğlu, H. (2009). Almanya'nın göçmenlere yönelik yabancı ve uyum politikaları Türk vatandaşlarının uyumu ve uyum sorunları. *Yurtdışındaki Türkler*: 50. yılında göç ve uyum içinde (297-301). M. Erdoğan (Ed.). Ankara: Orion Kitabevi.
- Altuğ, S. (2008). "Suriye Arap milliyetçiliğinde vatan ve Suriyelilik", İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 71-95.
- Alpman, S.P. (2018). Göçmen kimliği ve emeği, sığınmacı kimliği ve işgücü piyasası. *Toplum ve hekim dergisi*, 33/5, 337-347.
- Alshirah, M. (2019). Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin entegrasyon sorunları: Türkçe eğitimi Doktora tezi.
- Arango, J. (2004). Theories of international migration. *International migration and the new millennium içinde*. (15-36). Aldershot: Ashgate.
- Arıkan, G. (2020). Göç hukukunda yabancıya sağlanan uluslararası, bölgesel ve ulusal koruma. Doktora tezi, 309-315.
- Aslantürk, O. ve Tunç, Y. E. (2018). Türkiye'de yabancıların çalışma izinleri: Suriyeliler örneği. *Ombudsman akademik*, 5/ 9, 141-180 ISSN: 2148-256X.
- Ataman, M. (2003). Özalist dış politika: Aktif ve rasyonel bir anlayış. *BİLGİ*, 2/7, 49-64.

- Aydemir, S. ve Şahin, M.C. (2018). Zorunlu-kitlesel göç olgusuna sosyolojik bir yaklaşım: Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar örneği. *Dini araştırmalar*, 21/53, 121-148 Doi: 10.15745/da.421604
- Aydın, M. (2014). *1939-45’de İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye*, *Türk dış politikası*, Cilt:I (1919-1980), Editör:Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aykan, M. B. (2009). The Turkish-Syrian crisis of october 1998: A Turkish view,” *Middle east policy* 6/4, 176-195.
- Bandur, P. (2020). Perceptions on Syrian refugees in Turkey: Short analysis of a survey identifying differences and similarities between two groups of Turkish voters. *Antakiyat*, 3 (1), 67-91.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2005). *Globalization: The human consequences*: London: Polity Press.
- Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological bulletin*, 117/3, 497-525.
- Bayraktar, K. (2020). Rus İsrail ilişkileri bağlamında Rusya’daki Yahudi diasporası, Doktora Tezi
- Beaud, S. ve Gerard N. (2003). Göçmenlerin Bütünleşmesini Düşünmek. *Toplumbilim*, Göç Sosyolojisi Özel Sayısı, 5, 15-24.
- Berry, J.W., Poortinga Y.H., Breugelmans S.M., Chasiotis A ve Sam D.L. (2011). *Cross cultural psychology: Research and applications*. 3rd edition.Cambridge: Cambridge University Press
- Berry, John W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology: An international review*, 46, 5-68.
- Berry, John W. (2011) Integration and Multiculturalism: Ways Towards Social Solidarity. *Papers on Social Representations*, 20, 2/1, 2.21.
- Birand, M. A.,(1993). *Apo ve Pkk* (İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Bulduklu, Y. (2019). Eleştirel çalışmalarda nitel araştırma yöntemi olarak gömülü teori, *Kritik iletişim çalışmaları dergisi*, 1/1, 1-14.
- Cabbarlı, H. (2004). Ortadoğu’da terör örgütleri ve Suriye’nin yaklaşımı. T. Yılmaz ve M.ğahin (Ed.). *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, 5/5, 365-413.
- Canatan, K. (2013). Avrupa toplumlarının göç algıları ve tutumları: Sosyolojik bir yaklaşım. *Sosyoloji dergisi*, 3/27, 317-332.

- Canyurt, Dilek. (2018). Kazananı olmayan savaş “Suriye iç savaşı”: Neden bitmedi, barış nasıl gelebilir?. *Uluslararası yönetim iktisat ve işletme dergisi*, 14/4, 1103-1020
- Castles, S. M. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (Çev: B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, Iain (1994) *Migration, Culture, Identity*, London, Routledge.
- Choy, B., Arunachalam, K. Gupta, S, Taylor, M. ve Lee A. (2021). Systematic review: Acculturation strategies and their impact on the mental health of migrant populations. *Public health in practice*, 2,100069, ISSN 2666-5352, <https://doi.org/10.1016/j.puhip.2020.100069>.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (A. Aypay, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cohen, R. (2022) *Global Diasporas*, London, Routledge (*Küresel diasporalar*. 2019, İstanbul: Koyu Siyah Yayıncılık.)
- Collins, H. (2003). Discrimination, equality and social inclusion. *The modern law review*, 66/1, 16–43. <http://www.jstor.org/stable/1097547>
- Coser, Lewis A. (2010) *Sosyolojik düşüncenin ustaları*, Çev. H. Hülür, S. Toker, İ. Mazman. Ankara: De Ki Yayınları.
- Çağırkan, B. (2019). Çokkültürlü toplumsal yapılarda değişen aidiyet algıları: yeni toplumlar, yeni aidiyetler. *Hitit üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 12/2, 558-573. doi: 10.17218/hititsosbil.620067
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*, 17/1, 67-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23522/250638>
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme, *SDÜ fen edebiyat fakültesi sosyal bilimler dergisi*, 24/2, 129-142.
- Çoruh, H. (2020). Arap Baharı bağlamında Avrupa’ya yapılan göçler, bedenleri ve sonuçları üzerine bir inceleme. *Gaziantep university journal of social science*, 3/3, 291-315.
- Dedeoğlu B. (2003). *Uluslararası güvenlik ve strateji*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Doğan, S. (1988). Yurt dışı yaşantısı geçiren ve geçirmeyen lise öğrencilerinin problemleri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Doosje, B. ve Ellemers, N. (1997). *Stereotyping under threat: The role of group identification: The social psychology of stereotyping and group life*. (Der.) R. Spears, v. d. 257-273.
- Dougall, Mc. (1927). *The Group Mind*, London, Cambridge University Press.
- Durkheim, E. (1973). On morality and society (1973) (2016). Ahlak ve toplum, çev. Duygu Çenesiz, Pinhan Yayıncılık-Sosyoloji Yazı Dizisi.
- Erciyes, E. (2004). Orta Doğu denklemi Türkiye-Suriye ilişkileri. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Erdoğan, M. M. (2018). Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum. İstanbul: İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erikson, EH (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, Norton.
- Everett, L. (1996). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Favell, A. (2014). *Immigration, integration and mobility: New agendas in migration studies*, United Kingdom: Ecpr Press.
- Fırat Kalkanı Harekâtı <https://www.msb.gov.tr/tr-TR/FiratKalkani>. Erişim tarihi: 24 Kasım 2022
- Fırat, M., Kürkçüoğlu, Ö. (2009). *Irak ve Suriye’yle sorunlu ilişkiler, Türk dış politikası: Kurtuluş savaşı’ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar: 1980-2001*, ed. Baskın Oran (der.), İstanbul: İletişim Yayınları,
- Field, J. (2008). *Sosyal sermaye*, Çev: Bahar Bilgen ve Bayram Şen. 2.baskı, İstanbul:Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fukuyama, F. (2000). *Social capital and civil society*. George Mason University Press.
- Glaser, B.G. ve Strauss, A.L. (2006). *The discovery of grounded theory strategies for qualitative research*. London: Aldine Transaction.
- Goffman, E. (1967). On face-work: An analysis of ritual elements in social interaction. *Reflections*, 4(3),7-13.
- Goularas, G., ve Sunata, U. (2015). Türk dış politikasında göç ve mülteci rejimi. *Hacettepe üniversitesi iletişim fakültesi kültürel çalışmalar dergisi*, 2/1, 12-40.
- Göç İdaresi Başkanlığı. Düzensiz göç istatistikleri. <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> Erişim tarihi: 25 Aralık 2022.
- Gökcan Ö. (2019). Türkiye’nin Suriye politikasında Turgut Özal dönemi. *Muş alparslan üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 7/4, 293–305, ,
- Graves, T. (1967). Psychological acculturation in tri-ethnic community. *Southwestern journal of psychology* 23, 337-350.

- Grotius, H.(2011). *Savaş ve barış hukuku*, (çev. Seha L. Meray), İstanbul: Say Yayınları.
- Güçlüten, Ç. (2021). Atatürk Cumhuriyetinin ilk yıllarında Türk-Yunan nüfus mübadelesi. *İKSAD özel sayısı*, Doğumunun 140. Yılında Atatürk Uluslararası Sempozyumu ISBN: ISBN 978-625-7636-86-5.
https://www.iksadkongre.org/files/ugd/614b1f_bd99461bae2c4b50856a5df21fe19453.pdf
- Haldun, İ. (2016). *Mukaddime* (Çev. Süleyman Uludağ). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hale, W. (2013). *Turkish foreign policy since 1774*, 3. baskı, Routledge: Newyork.
- Harter, S. (2012). *The construction of the self: Developmental and sociocultural foundations* (2nd ed.). New York, NY: Guilford Press.
- Hayter, T. (2004). *Open borders: The case against immigration controls* (2 th edition). London: Pluto Press.
- Hogg, M. A. ve Ridgeway, C.L. (2003). Social Identity: Sociological and social psychological Perspectives *social psychology quarterly*, 66/2, 97-100.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/21788/615741>
<https://doi.org/10.2307/2060063>
- Ihlamur, S. G. (2014). Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik politikası. *Ortadoğu analiz*, 42-45.
- IOM World Migration Report, (2022) <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> Erişim tarihi: 5 Temmuz 2021.
- İçduygu, A. (2014). *Bir siyaset ve siyasa alanı olarak uluslararası göç: son yüzyılda dünya ve türkiye. istanbul: mirekoc araştırma raporları 1/2014*, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İçduygu, A. Erder, S. ve Gençkaya, Ö.M. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere Mirekoç proje raporları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). *Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri: 75. yılda köylerden şehirlere*. Ed. Oya Baydar, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ., (1999). *Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri, 75 yılda köylerden şehirlere*, ed: Baydar O.,Tarih Vakfı.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları 1923-2023: Ulus devlet oluşumundan ulus devlet ötesi*

- dönüşümlere,. MireKoç raporları, İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi.
- İnce, C. (2018). *Uluslararası göç bağlamında Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin mekansal yoğunlaşması*. Ankara: İKSAD yayınları.
- İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, (2003). *Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Joas, H. (2013). Sembolik etkileşimcilik. Ü. Tatlıcan (Çev.). A. Giddens ve J. Turner (Ed.). *Günümüzde sosyal teori içinde* (97-132). İstanbul: Say Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karabulut, U. ve Eryılmaz, E. (2016). Pkk terör örgütü ve Türkiye-Suriye ilişkilerine etkileri (1991-2003) * Pkk and its effect of Turkey – Syria relations (1991 – 2003). *BELGİ*, 11/1, 18-40.
- Karadeniz, S. ve Çiçek, N. (2021). Mültecilik ve vatandaşlık göç çağında aidiyet, haklar ve gelecek sorunu (Edit. Sıtkı Karadeniz Nazmi Çiçek) ISBN 978-605-4202-81-2 e-ISBN 978-605-4202-82 Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Karaosmanoğlu, A. (2000). The evolution of the national security culture and the military in Turkey. *Journal of international affairs*, 54/1, 199-216.
- Kavass, I. I. (1962). Migrant assimilation. *The Australian quarterly*, 34/2, 54–66. <https://doi.org/10.2307/20633786>
- Kerman, İ ve Efeğil, E. (2017). Terör örgütü Pkk/Pyd'nin Suriye'de izlediği iç savaş stratejisinin değerlendirilmesi, *ANKASAM uluslararası kriz ve siyaset araştırmaları dergisi*, 1/2, 162-198.
- Kirman, M. A. (2003). “Küresel bir olgu olarak Türk Müslümanlığı”, *KSÜ İlahiyat Dergisi*, 1 /2, 53-68.
- Kirman, M. A. (2016). *Din sosyolojisi sözlüğü*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Kirman, M. A. (2017). Sosyal bir olgu olarak göç. *İslam coğrafyasında terör, göç ve mültecilik*. 109-129. Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Kirman, M.A. (2021). *Göç ve kültür: Disiplinlerarası bir yaklaşım*, editörler: Mehmet Ali Kirman ve İlbey Dölek, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kirman, M.A. ve Güçlüten, Ç. (2021). *Göç ve din*. Edt. Mehmet Ali Kirman ve İlbey Dölek. Ankara: Astana Yayınevi.
- Koçan, A. ve Kırlioğlu, M. (2020). “Suriyeliler ve Sosyal Uyum: Scudder'in Çerçevesinden Bir Değerlendirme”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1855-1885.

- Körükmez, L.ve Südaş, İ. (2015). Önsöz. Körükmez, Lülüfer ve Südaş, İlkay (Der.) *Göçler Ülkesi* içinde, 7-14. Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Kurçak, A. (2022) Türk toplumunda Suriyeli göçmenleri kabul ve uyumda dindarlığın rolü (Gaziantep örneği) Doktora Tezi.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3/1, 47–57.
- Lewis, B. (1998). *Ortadoğu'nun çoklu kimlikleri*, çev. Mehmet Harmanacı, İstanbul, Ayhan Matbaası .
- Marcia J.E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of personality and social psychology*, 3, 551–558. doi: 10.1037/h0023281
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji sözlüğü*. Çev., Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, T. H. (2000). Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar. *Yurttaşlık ve toplumsal sınıflar* içinde 15-82. Çev., Ayhan Kaya. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Marshall, T. H., ve Bottomore, T. (1992). *Citizenship and Social Class*. Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18mvns1>
- Mason, O.T. (1896). Migration and the food quest: A study in the peopling of America. Smithsonian report for 1894 içinde, *Washington: Government Printing Office*, 523-540.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society from the standpoint of a social behaviourist*, Chicago: University of Chicago Press.
- Meilaender, P.C. (2021). Toward a theory of immigration. New York: Palgrave MacMillan.
- MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu, 2945/9.11.1983, Madde 2.
- Miş, N. (2012). Suriye 2012. *ORMER*, 220-253.
- Miş, N. (2012). Suriye 2012, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/09_syria_2012.pdf
- Mol, H. (1976). *Kimlik ve kutsal: Yeni bir sosyal bilimsel din teorisi*. Darande, Ömer Faruk – Taştan, Abdulvahap (çev.). Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Müftüoğlu, F. (1997). Ortadoğu su meseleleri ve Türkiye, İstanbul: Marifet Yayınları.
- Neuman, W. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri, nitel ve nicel yaklaşımlar*. I.Cilt, Çev.Sedef Özge, 6.Basım. Ankara: Yayınodası.
- Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

- Oran, B. (2001). *Türk dış politikası kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar* Cilt:3, İstanbul: Sena Ofset.
- Öktem, Ü. (2005). Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de apaçıklık (Evidenz) problemi. *Ankara üniversitesi dil ve tarih-coğrafya fakültesi dergisi*, 45/1, 27-55.
- Özcan, G. (2010). Türkiye’de milli güvenlik kavramının gelişimi. Evren Balta Paker ve İsmet Akça (der.), *Türkiye’de ordu, devlet ve güvenlik siyaseti*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 305-349.
- Özcan, M. (2017). AB-Türkiye ilişkileri ve Suriye Krizi. *İNSAMER*, 4/1, 1-13.
- Özler, Z. ve Mindek, C. (2008). *AB’de anayasa süreci ve Lizbon antlaşması*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Öznay, G. (2019). Suriyeli arap mültecilerin ve Suriyeli Türkmen mültecilerin entegrasyon sürecinin karşılaştırmalı analizi: İstanbul örneği. İstanbul üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler anabilim dalı yüksek lisans tezi.
- Park, R. E. (1952). *Human communities: The city and human ecology*. Glencoe: The Free Press.
- Petersen, W. (1978). International migration. *Annual Review of Sociology*, 4, 533–575. <http://www.jstor.org/stable/2945981>
- Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor in industrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portes, A., ve Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. *The annals of the american academy of political and social science*, 530/1, 74–96. <https://doi.org/10.1177/0002716293530001006>
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American anthropologist*, 38(1), 149–152. <http://www.jstor.org/stable/662563>.
- Rogler, L, Cortes, D ve Malgady R. (1991). Acculturation and mental health status among Hispanics. *American psychologist*, 46, 585-597.
- Roy, O. (2003). Küreselleşen İslam. (H. Bayrı, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- S. D. Salomone, (1989). The dialectics of Turkish national identity: Ethnic boundary maintenance and State ideology - Part two. *East european quarterly*, 23/2, 225-248.
- Sandıklı, A. ve Semin, A. (2012). *Bütün boyutlarıyla Suriye krizi ve Türkiye*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.

- Sayın, Y., Usanmaz, A . ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *Kmü sosyal ve ekonomik araştırmalar dergisi*, 18/31, 1-13.
- Schirmacher, C. (2001). “Islam: Religion of violence or peace? Reflections concerning the events of September 11th, 2001” (http://www.visi.com/~contra_m/).
- Scudder, T. (2005). The future of large dams: Dealing with social, environmental, institutional and political costs. London: Earthscan.
- Scudder, T., ve Colson, E. (1982). From welfare to development: A conceptual framework for analysis of dislocated people. West View Press.
- Seale, P. (2011). Is the Syrian regime in danger. *Middle East Online*. Erişim tarihi: 5 Nisan 2011, <http://middle-east-online.com/english/?id=45345>.
- Sorenson, D. (2014). An introduction to the modern Middle East: History, religion, political economy, politic. Boulder: Westview Press.
- Spencer, H. (1873). *The study of sociology* Henry S. King Press.
- Stouffer, S.A., (1940). Intervening opportunities: A theory relating to mobility and distance. *American sociological review*, 5/6, 845–867.
- Şan M. K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel - sosyolojik arka planı. *Akademik incelemeler dergisi* 6/1, 88-210.
- Tajfel, H. ve Turner, J. (Ed.). (1982). Social identity and intergroup relations. Cambridge: Cambridge University Press
- Tekindal, M. ve Uğuz A. Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun ötesi bilim dergisi*, 20/1, 153-182.
- Tellefsen, T. ve Thomas, G. P. (2005), The antecedents and consequences of organizational and personal commitment in business service relationships, *Industrial Marketing Management*, 34, 23-37.
- Tocqueville, A. (1805–1859). *Democracy in America*. Edited by Eduardo Nolla. Indianapolis: Liberty Fund Press. http://files.libertyfund.org/files/2288/Tocqueville_1532.04_LFeBk.pdf
- Torun, Y. (2005). Hugo Grotius’un hukuk ve siyaset felsefesi. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Tönnies, F. (2019). *Cemaat ve cemiyet*, çev. Emre Güler, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal güvenlik politikaları ve güvenlik stratejilerinin gelişimi ders notu, Adalet Bakanlığı Yayınları.
<https://edb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/12520201430363-ULUSALG%C3%9CVENL%C4%B0Kxxx.pdf>
- Tüylüoğlu, Ş. (2006), Sosyal sermaye, iktisadi performans ve kalkınma: Bir yazın taraması, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* 12/1, 14-60.
- Uluslararası Göç İstatistikleri 2019
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2019-33709> . Erişim tarihi: 02 Kasım 2022
- Uysal, A. (2015). Londra'daki Türklerde aidiyet ve mekân ilişkisi. *Coğrafya dergisi*, 30/2, 61-78, Elektronik Nüsha ISSN No: 1305-5173.
- Vatandaş, S. (2021). Bireysel ve toplumsal gerçeklikten, sosyal medyanın sanallığına bireysel ve kolektif kimliklerin anlamsal ve işlevsel değişimi. *Cumhuriyet üniversitesi iktisadi ve idari bilimler dergisi*, 22/2, 533-563.
<http://esjournalcumhuriyet.edu.tr/en/pub/issue/65719/1020624>
- Ward, C., ve Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of cross-cultural psychology*, 30(4), 422–442. <https://doi.org/10.1177/0022022199030004003>
- Wickramasinghe, A. A. I. N. ve Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social affairs*, 1(5), 13-32.
- Wilpert, C. (1992). The use of social networks in Turkish migration to Germany. İçinde M. M. Kritz, L. L. Lim, & H. Zlotnik (Ed.), *International migration systems: A Global Approach*, 177-189. Oxford: Clarendon Press.
- Wimmer, A. (2018). *Nationbuilding: Why some countries come together while others fall apart*. Princeton university press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc77kjj>.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yaldız, F. (2013). Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1/18, 289-318.
- Yaşar, N. T. (2011). Libya'da öfke günü. *Orta Doğu Araştırmaları Merkezi*, erişim tarihi: Mart 28, 2022 tarihinde orsam.org: <https://orsam.org.tr/libya-da-ofke-gunu/>
- Yavuz, C. (2005). *Geçmişten geleceğe Suriye-Türkiye ilişkileri*, Ankara: Ticaret Odası Yayınları.

Zangl, B., Zürn M. ve Frieden, K, (2003). Edtion suhrkamp, neue sozialwissenschaftliche Bibliothek, 1. Auflage, 172-198.

Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, 61/2, 219–249. <https://doi.org/10.2307/213996>

Zetterberg, H.L. (1965). On theory and verification in sociology, Michigan: Almqvist & Wiksell.

5th international regional development conference proceedings book, (2019). https://www.academia.edu/55581713/G%C3%9CNEYDO%C4%9EU_ANA_DOLU_PROJES%C4%B0N%C4%B0N_T%C3%9CRK_DI%C5%9E_POL_%C4%B0T%C4%B0KASINA_ETK%C4%B0LER%C4%B0?auto=download

Çevrimiçi Kaynaklar

BBC News, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61307585> Erişim tarihi: 24 Kasım 2022

https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/09_syria_2012.pdf

<https://www.avrupa.info.tr/tr/proje/suriyeli-cocuklarin-turk-egitim-sistemine-entegrasyonunun-desteklenmesi-7010>

<https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

<https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyeden-almanyaya-g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn-60%C4%B1nc%C4%B1-y%C4%B1l%C4%B1/a-59671721>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf>

YUKK<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/mevzuat/Gecici-Koruma.pdf>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>

<https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>

https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/2_turkiye_ab_iliskileri/2_2_adaylik_sureci/2_2_2_ulusal_program/2_2_2_3_2008/ulusal_program_2008.pdf

Dublin Konvansiyonu, Madde 3/2., <https://www.refworld.org/docid/3ae6b38714.html>

Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions, (Çevrimiçi) http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.html ,

Common European Asylum System https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system_en

Seville European Council Presidency Conclusions, Brussels, 24 October 2002, (Çevrimiçi), <https://www.consilium.europa.eu/media/20928/72638.pdf>

European Pact on Migration and Asylum Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-Tracking Method for Monitoring the Implementation of the European Pact on Immigration and Asylum, Brussels, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?qid=1546779200039&uri=CELEX:52009DC0266>

Lisbon Treaty https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/the-treaty-of-lisbon.html_99

Küresel Yaklaşım Göç ve Sığınma [https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/glossary/global-approach-migration-and-mobility_gamm_en#:~:text=Definition\(s\),integrated%2C%20comprehensive%20and%20balanced%20manner.](https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/glossary/global-approach-migration-and-mobility_gamm_en#:~:text=Definition(s),integrated%2C%20comprehensive%20and%20balanced%20manner.)
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=EN>

Afrika Anlaşması The Charter of the Organization of African Unity, Addis Ababa-Ethiopia, 25 May 1963, (Çevrimiçi)

Constitutive Act of the African Union, 11 July 2000, Lome Togo, bkz, (Çevrimiçi) https://au.int/sites/default/files/treaties/7758-treaty_0021_constitutive_act_of_the_african_union_e.pdf

Treaty Establishing the African Economic Community, 3 June 1991, Abuja-Nigeria, (Çevrimiçi) https://au.int/sites/default/files/treaties/7775-treaty_0016_treaty_establishing_the_african_economic_community_e.pdf

African Union Commission-AU Department for Social Affairs, Migration Policy Framework for Africa and Plan of Action (2018 – 2030), Addis Ababa, May 2018, s. 72 (Çevrimiçi) https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/documents/other_documents/35316-doc-au-mpfa_2018-eng.pdf

İHEB <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/iheb.pdf>

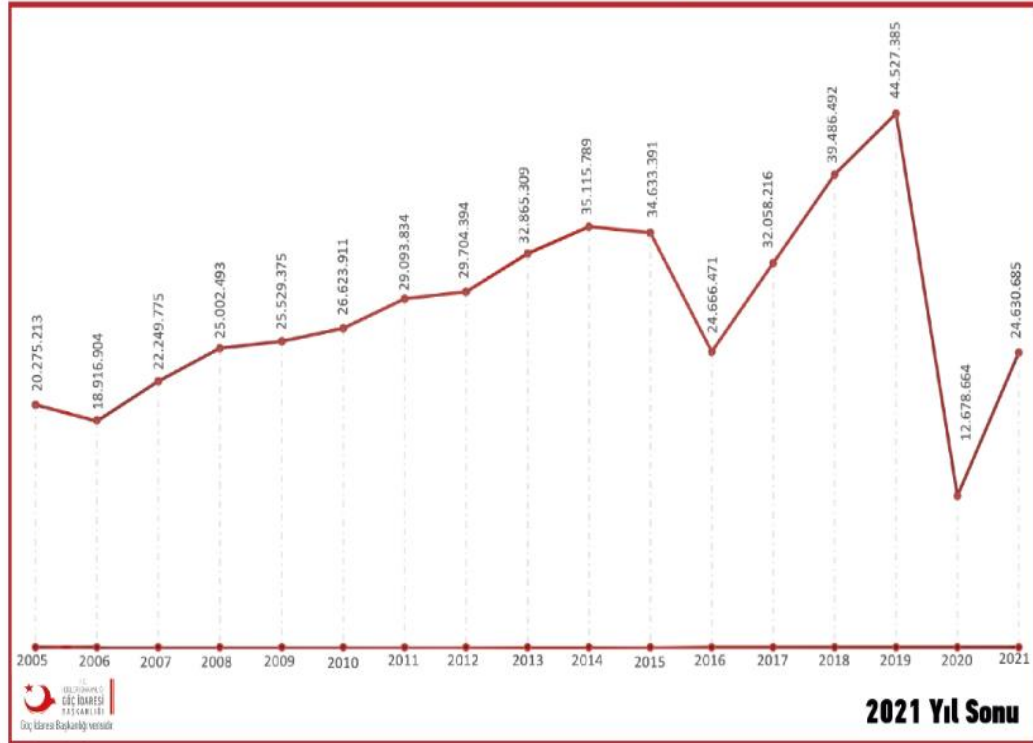
<https://www.haber7.com/guncel/haber/3290889-icisleri-bakanligi-turkiyedeki-suriyeli-sayisini-acikladi>

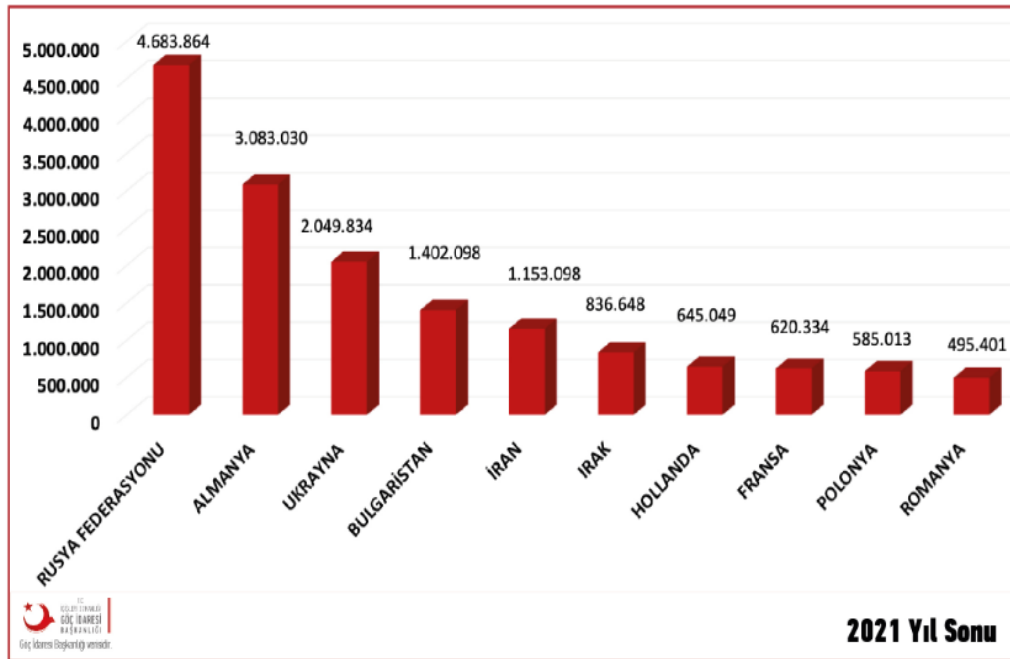
EKLER

1. GİB 2021-2022 Yıllarına Ait Veriler

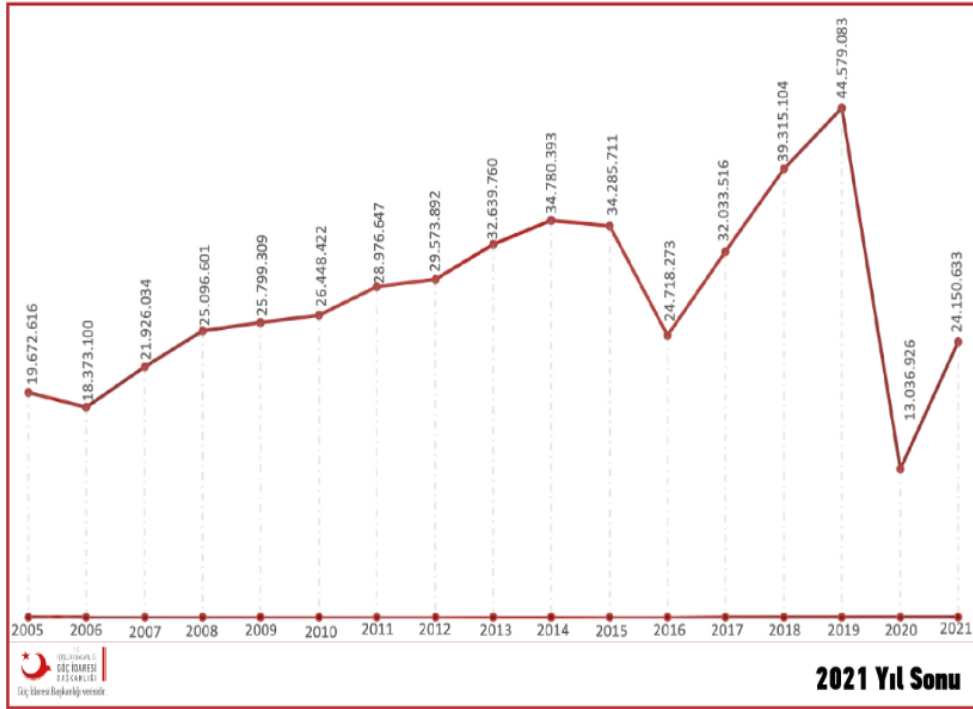
YILLARA GÖRE TÜRKİYE'YE GİRİŞ

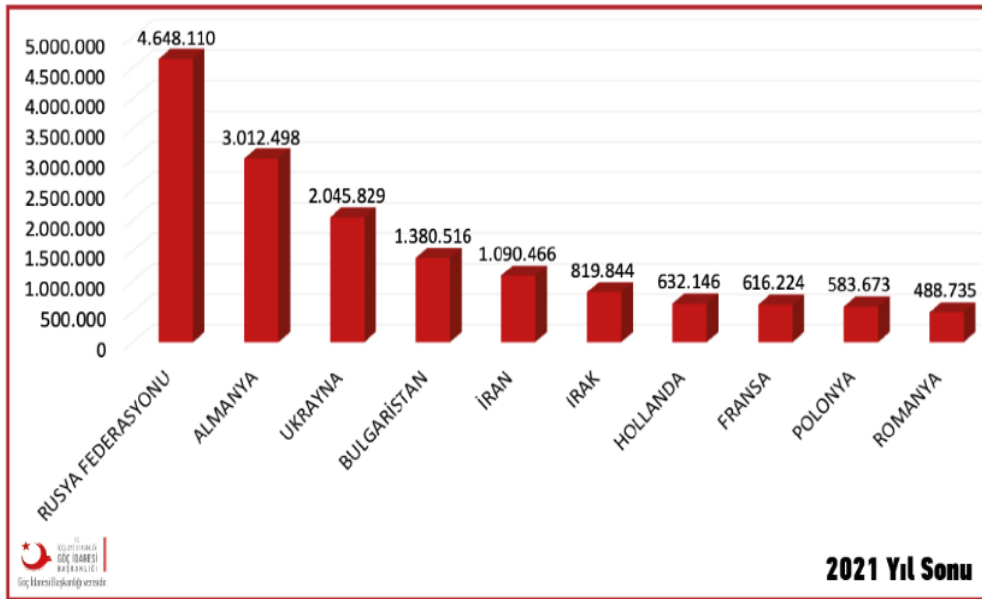
2021 YILINDA HUDUT KAPILARINDAN GİRİŞLER (İLK 10 ÜLKE)

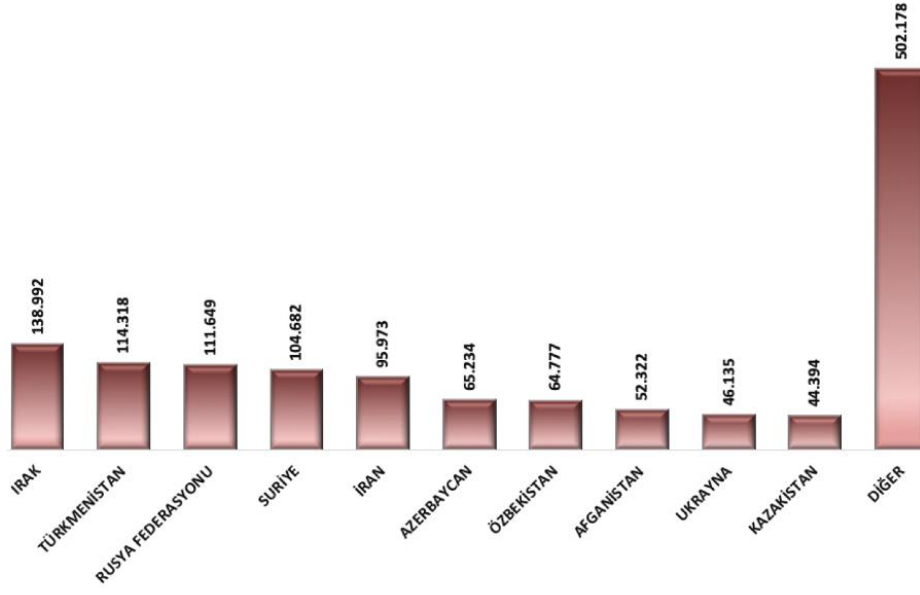
YILLARA GÖRE TÜRKİYE'YE ÇIKIŞ

2021 YILINDA HUDUT KAPILARINDAN ÇIKIŞLAR (İLK 10 ÜLKE)

İKAMET İZİNİ İLE ÜLKEMİZDE BULUNAN İLK 10 UYRUK

BİREBİR FORMÜLÜ KAPSAMINDA ÜLKEMİZDEN ÇIKIŞ YAPAN SURIYELİLERE İLİŞKİN İSTATİSTİKİ BİLGİLER

ÜLKE	TOPLAM
TOPLAM	35.562
ALMANYA	14.183
AVUSTURYA	213
BELÇİKA	1.795
BULGARİSTAN	85
DANİMARKA	31
ESTONYA	59
FİNLANDİYA	2.609
FRANSA	5.585
HIRVATİSTAN	250
HOLLANDA	5.427
İSPANYA	911
İSVEÇ	3.045
İSVİÇRE	10
İTALYA	396
LETONYA	46
LİTVANYA	102
LÜKSEMBURG	206
MALTA	17
PORTEKİZ	450
ROMANYA	108
SLOVENYA	34

2014 - 2022 YILLARI ARASINDA SURİYELİLERİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE YENİDEN YERLEŞTİRİLMESİ

S.N.	ÜLKE	ÇIKIŞ YAPAN KİŞİLER
	TOPLAM	19.902
1	KANADA(BMMYK)	7.560
2	KANADA(DOĞRUDAN)	2.650
3	ABD	4.426
4	İNGİLTERE	2.639
5	NORVEÇ	1.926
6	İSVİÇRE	175
7	İSVEÇ	168
8	AVUSTRALYA	115
9	AVUSTURYA	58
10	BELÇİKA	46
11	LÜKSEMBURG	46
12	ROMANYA	43
13	LİHTENŞTAYN	18
14	YENİ ZELANDA	15
15	İZLANDA	13
16	HOLLANDA	3
17	FRANSA	1

**2014-2021 YILLARI ARASINDA SURİYELİLERİN
ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE YENİDEN YERLEŞTİRİLMESİ**

KONU	S.N.	ÜLKE	ÇIKIŞ YAPAN KİŞİLER
2014-2021 YILLARI ARASINDA SURİYELİLERİN ÜÇÜNCÜ ÜLKELERE YENİDEN YERLEŞTİRİLMESİ		TOPLAM	18.092
	1	KANADA(BMMYK)	6.164
	2	KANADA(DOĞRUDAN)	2.645
	3	ABD	4.096
	4	İNGİLTERE	2.567
	5	NORVEÇ	1.926
	6	İSVEÇ	168
	7	İSVİÇRE	168
	8	AVUSTRALYA	115
	9	AVUSTURYA	58
	10	BELÇİKA	46
	11	LÜKSEMBURG	46
	12	ROMANYA	43
	13	LİHTENŞTAYN	18
	14	YENİ ZELANDA	15
	15	İZLANDA	13
	16	HOLLANDA	3
	17	FRANSA	1

*23.12.2021 itibarıyla

**GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELERİNİN GEÇİCİ
BARINMA MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(5 İLDE 7 BARINMA MERKEZİ)**

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	17.011	17.011
HATAY (3)	Altınözü	2.451	8.377
	Yayladağı	3.320	
	Apaydın	2.606	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	9.660	9.660
KİLİS (1)	Elbeyli	8.206	8.206
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	8.297	8.297
TOPLAM		51.551	
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI			3.683.323

*23.12.2021 tarihi itibarıyla

EK 2. Saha Araştırmasında Kullanılan Mülakat Soruları

“Suriyeli Göçmenlerin Kimlik Aidiyet ve Vatandaşlık Sorunu: Hatay İli Örneği” Başlıklı Doktora Tezi Saha Araştırması Mülakat Soruları

EK: Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Mülakat Tarihi:

Mülakat Yapılan Kişinin Adı-Soyadı:

Mülakat Yapılan Kişinin Cinsiyeti:

Mülakat Yapılan Kişinin Yaşı:

Mülakat Yapılan Kişinin Mesleği:

Bu görüşme formu “Suriyeli Göçmenlerin Kimlik Aidiyet ve Vatandaşlık Sorunu: Hatay İli Örneği” adlı doktora tezi çalışması için hazırlanmıştır. Bu formdan elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Öğr.Gör. Çağrı GÜÇLÜTEN

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Göç Araştırmaları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

- 1) Bir göçmen olarak Suriye’de ne tür sorunlar yaşadınız? Niçin göç ettiniz?
- 2) Göç hareketliliğinin ardından Türkiye’ye geldiğinizde belirtilen sorunlar ne düzeyde aşıldı?
- 3) Aradan geçen süre içerisinde kültürünüzde ne gibi değişimler yaşadınız ?(Giyim, kuşam, yiyecek, içecek)
- 4) Türk adetlerini benimsediniz mi? Öyleyse kendinizi Türk hissediyor musunuz?
- 5) Türkiye’de nasıl karşılandınız? Etnik ve kültürel farklılıklar nedeni ile herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?
- 6) Suriyeli Arap, Suriyeli Türk veya Türk kavramları sizin için neyi ifade ediyor? Kendinizi hangisi ile tanımlıyorsunuz?
- 7) Suriye’de yaşayan akraba ve hısımlarınız ile bağlarınız devam ediyor mu?
- 8) Türkiye’de vatandaşlık almayı düşünüyor musunuz?
- 9) Suriye vatandaşlığından çıkmayı düşünüyor musunuz?
- 10) Yeni bir mekâna yerleşmeniz aile yapınızda bir değişim getirdi mi?

EK 3. Özgeçmiş

Çağrı GÜÇLÜTEN

Doğum tarihi: | Vatandaşlık: T.C. | Cinsiyet: Erkek |

Hakkımda:
Öğretim Görevlisi (PhD)

EĞİTİM VE STAJ

09/09/2009 – 22/06/2014 – Türkiye
LİSANS – Hacettepe Üniversitesi - İngiliz Dil Bilimi

11/02/2015 – 19/06/2018 – Türkiye
YÜKSEK LİSANS – Çağ Üniversitesi - Kamu Hukuku

10/02/2019 – 23/12/2022 – Türkiye
DOKTORA – Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi - Göç Araştırmaları

12/09/2011 – 19/05/2012
YAN DAL – Hacettepe Üniversitesi - Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

03/02/2013 – 21/06/2013
YURTDIŞI EĞİTİM – Hogeschool Gent Üniversitesi

İŞ DENEYİMİ

13/03/2017 – MEVCUT DURUM – Hatay, Türkiye
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ – HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

*2017-2020 yılları arasında Uluslararası İlişkiler Ofisi'nde Gelen ve Giden Öğrenciler ve Gelen ve Giden Personel ile ilgili tüm işlemler.
KA103 Projeleri ve KA107 Proje Eğitimleri*

2020 yılı ve sonrasında Rektörlüğe bağlı Akademik Yazım ve Çeviri Ofisi - Proof hizmeti ve Rektörlük çevirileri.

09/09/2014 – 01/01/2017 – Mersin, Türkiye
OKUTMAN – ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ

Yabancı Diller Yüksekokulu'nda eğitim gören öğrencilere Genel İngilizce Eğitimi

PROJELER

01/04/2017 – 20/04/2020
KA103 Bireylerin Öğrenme Hareketliliği (Ulusal Ajansa Bağlı Proje)

Ulusal Ajansa bağlı Erasmus Öğrenci ve Personel Hareketliliği

● YAYINLAR

Problem of Dissatisfaction in Brain Drain

2019

Bildiri: 5. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi

Migration, Adaptation, Communication

2019

Bildiri: 4th International Euroasia Congress on Multidisciplinary Studies

Uluslararası: hukukta angajman kuralları: Türkiye'nin Rus savaş uçağını düşürmesi

2017

Yüksek Lisans Tezi

New Identity Pursuits in the New World

2020

Bildiri: İKSAD Yeni Dünyada İletişim Kongresi

Migration and Religion

2020

Kitap Bölümü: Astana Yayınları

GÖÇ, SUÇ VE HUKUK ÜÇGENİNDE MEDYA: GÖÇ KENTLERİ

2021

Makale: Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities

Göçmen ve Suç ilişkisi

2020

Bildiri: 1. Uluslararası Yeni Dünyada İletişim Kongresi

ULUSLARARASI GÖÇ TEMELİNDE GÖÇMEN VE SUÇ İLİŞKİSİ

2021

Makale: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Bir Yerel Yönetimler Meselesi Olarak Zorunlu Göç ve Mültecilik

2021

Kitap Bölümü

GÖÇ TEORİLERİ İŞLİĞİNDE ULUSLARARASI GÖÇMEN OLMAYI ANLAMAK

2021

Kitap Bölümü

● DİL BECERİLERİ

Anadili(leri): **TÜRKÇE**

Diğer dil(ler):

	ANLAMA		KONUŞMA		YAZMA
	Dinleme	Okuma	Konuşma Üretimi	Konuşma: Etkileşim	
İNGİLİZCE C2		C2	C2	C2	C2

Seviyeler: A1 ve A2: Temel kullanıc.; B1 ve B2: Bağımsız kullanıc.; C1 ve C2: Usta kullanıc.

● REFERANSLAR

Mehmet ARIKAN – Cumhuriyet Savcısı

Cumhuriyet Savcısı

Mehmet Ali KIRMAN – Hatay MKU İlahiyat Fakültesi Dekan. (Prof.Dr)

Doktora Tez Danışman:

Nalan BÜYÜKKANTARCIOĞLU – Hacettepe İngiliz Dil Bilimi Bölüm Başkanı. (Prof.Dr.)

Hacettepe Üni

EK 4. GİB Başkanı Savaş Ünlü'nün İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne Yazdığı Cevabi Mektup

Sayın Bill Frelick
Direktör
Mülteci ve Göçmen Hakları Birimi
İnsan Hakları İzleme Örgütü

Sayın Direktör,

Ülkemizde bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriye uyruklu yabancılar hakkında yürütülen politika ve uygulamalar konusunda bilgi talep eden mektubunuza istinaden bu mektubu kaleme almaktayım.

Ülkemizde bulunan yabancıların insan onuruna yakışır şekilde yaşamlarını sürdürmeleri ve kendi kendilerine yeterliliklerinin desteklenmesi yoluyla güçlü bir sivil toplumun oluşmasına katkı sağlayan sivil toplum örgütlerinin, uluslararası kuruluşların, akademinin ve medyanın faaliyetlerini önemsemekteyiz. Bu bağlamda da tüm paydaşların dâhil olduğu kapsayıcı ve bütüncül göç yönetimi çabalarımızı sürdürmekteyiz.

Bu doğrultuda, çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanan rapor, politika belgesi ve kavram kâğıdına bilgi üretim pratiklerindeki çeşitliliğin artırılması ve sahadaki uygulamaların görünür kılınması bağlamında hassasiyet göstermekteyiz.

Bilhassa da, bilgi üretimi yoluyla politika yapım ve uygulama süreçlerine olumlu ve yapıcı katkı sağlayacak bilimsel araştırmalara ayrı bir önem atfetmekteyiz. Bu sebeple tarafımıza iletmış olduğunuz mektupta yer alan iddia ve hususlara ilişkin doğru, detaylı ve güvenilir bilgiyi sunmaktan da memnuniyet duymaktayım.

Uluslararası göç, sunduğu fırsatların yanı sıra birçok ülke için ortak sınamalar arasında yer alıyor. Ancak, ülkemiz daha adil ve eşit bir dünyanın mümkün olduğu düşüncesinden hareketle Suriyeliler başta olmak üzere çeşitli milletlere ev sahipliği yaparak mülteci ve koruma alanında tüm dünyanın tanıklık ettiği büyük bir çaba göstermektedir.

Bu çabalarını uluslararası ve ulusal mevzuata uyumlu bir şekilde yürüten ülkemiz; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun geri gönderme yasağını belirten 4. maddesine "... hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez" ve 1951 Cenevre Sözleşmesinde kabul edilen geri göndermeme ilkesine (non-refoulement) tamamen uymaktadır.

Bu bağlamda, bir yabancı ancak güvenli olan menşe ülkesine veya güvenli üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmektedir. Suriye hâlihazırda geri göndermeme ilkesinin uygulandığı ülkelerden biridir ve bu ülkeye dönen yabancıların tamamı gönüllü olarak dönmektedir. Bu doğrultuda, Suriyelilerin zorla hukuksuz olarak Suriye'ye sınır dışı edildikleri iddiası gerçeği yansıtmamaktadır.

Suriyeliler hakkında yürütülen gönüllü geri dönüş işlemlerinde üçüncü bir gözün şahitliği çerçevesinde gönüllü geri dönüş formları düzenlenmektedir. Suriyeli yabancıların gönüllü geri dönüşlerinde suistimal ve keyfiliğin önlenmesi amacıyla yabancı için düzenlenen "Gönüllü Geri Dönüş İstek Formu" öncelikle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) temsilcisi, BMMYK temsilcisinin bulunamaması durumunda Kızılay yetkilisi tarafından imzalanır. BMMYK ve Kızılay yetkililerinin bulunamaması halinde Valiliklerce uygun görülen Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi veya Valilik İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu görevlisi tarafından imzalanır. İkamet illeri tarafından gerekli belgeleri düzenlenerek çıkış yapmak istedikleri sınır kapılarına yönlendirilen yabancıların ülkemizden çıkışları sağlanır ve Geçici Koruma Kimlik Belgeleri teslim alınarak imha edilir.

Gönüllü geri dönüş kapsamında Suriye'ye çıkışı sağlanan Suriyeliler kendileri tarafından talep edilen hudut kapısından çıkışları sağlanmakta olup; asla gitmek istemedikleri bir bölgeden geri dönüşe mecbur edilmemektedir.

2017 yılından bu yana 530 bin Suriye uyruklu yabancı ülkesine gönüllü geri dönüş yapmıştır.

Ülkemizde bulunan Suriye uyruklu yabancılar ile ilgili olarak; Geçici Koruma Yönetmeliğinin 17 nci maddesinin 7 nci fıkrası ülke içinde tespit edilen yabancıların en yakın sevk merkezlerine yönlendirileceği veya kolluk birimlerince getirilebileceği, 24 üncü maddesi ise kamu düzeni, kamu güvenliği ya da kamu sağlığı yönüyle sakınca görülmediği hallerde Başkanlıkça belirlenecek illerde kalışlarına izin verilebileceği ve buna ilişkin usul ve esasın Bakanlıkça belirleneceği hüküm altına almaktadır.

1951 Sözleşmesinin 31 inci maddesi ülkeye yasadışı giren mültecilerin hareketlerinin statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar sınırlandırılabilmesini düzenlemiştir.

Bu bağlamda, Geçici Koruma Yönetmeliğinin 24 üncü maddesi ile illerde kalması izne tabi kılınan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancıların statü belirleme işlemleri tamamlanıncaya ve hatta üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici barınma merkezlerinde tutulması 1951 Sözleşmesine aykırı değildir.

Nitekim Almanya'da uluslararası koruma başvurusu yapan bir kişi 6 aya kadar kabul merkezinde barınmak zorundadır. Güvenli ülke olarak belirlenen ülkelerden gelenlerse bütün başvuru sürecinde kabul merkezinde kalmak zorundadır.

Almanya'da güvenli addedilen ülkelerden gelenlerden başvuruları reddedilenler sınır dışı edilene kadar kabul merkezinde kalmaya devam etmekle yükümlüdür.¹

06.06.2022 tarihinden itibaren İçişleri Bakanlığının belirlediği usul ve esaslar kapsamında kayıt işlemleri Geçici Koruma Yönetmeliğinin 36 ncı maddesi gereğince geçici barınma merkezlerinin fiziki bünyesinde oluşturulan sevk merkezlerinde yürütülmeye başlanmış ve söz konusu yabancıların Geçici Koruma Yönetmeliğinin 8 inci maddesi kapsamında olup olmadığını tespiti amacıyla yapılan değerlendirme neticelenene kadar geçici barınma merkezlerinde kalma şartı getirilmiştir.

Bu kapsamda, bu yabancılardan bazıları bu süre zarfında Geçici Barınma Merkezinde kalmayı istemeyip ülkesine gönüllü dönmeyi seçmektedirler ve bu hakka her zaman sahiptirler.

Gerçekleştirilen uygulamada aileler, kadınlar ve çocuklar için pozitif ayrımcılık gösterilmekte ve bu kişilerin geçici barınma merkezlerinde geçici koruma statüsündeki Suriyelilerle aynı yerde ve şartlar dâhilinde barındırılmaktadır.

Bununla birlikte geri göndermeme yasağının ihlatine neden olacak bir tutum ve davranış asla benimsenmemiştir. Güvenlik tahkikatları olumlu sonuçlanan yabancılar ise belirlenen illere sevk edilmektedir.

¹ <https://help.unhcr.org/germany/rights-and-duties/rights-and-duties-during-the-asylum-procedure/>

06.06.2022 tarihinde geçici koruma kayıtlarının istisnalar haricinde 5 ilimizdeki geçici barınma merkezlerinde (GBM) oluşturulan sevk merkezlerinde alınması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda geçici barınma merkezlerindeki sevk merkezlerinde barınan ve güvenlik tahkikatları olumlu olarak tamamlanan Suriye uyruklu yabancıların illerde kalışlarına izin verilmektedir.

Geçici Koruma Kaydının İllerde Yapılması (İstisnalar)

Geçici barınma merkezinde ikamet etme yükümlülüğü bulunmayan geçici koruma kapsamındaki yabancıların;

- a) yeni doğan çocukları, 18 yaşından küçük çocukları ve 18 yaşından büyük bağımlı ergin çocukları ile resmi evli olduklarına ilişkin belgeleri bulunan eşlerinin,
- b) Tıbbi açıdan seyahat etmesi sakıncalı olanlar ile öz bakımlarını yerine getiremeyecek durumda olanların,
- c) Türk vatandaşları ile ülkemizde ikamet izni, çalışma izni veya uluslararası koruma kapsamında bulunan yabancıların resmi olarak evli oldukları eşlerinin, 18 yaşından küçük çocuklarının ve 18 yaşından büyük bağımlı ergin çocuklarının,
- ç) Özel ihtiyacı nedeniyle geçici barınma merkezlerinde barınamayacağı anlaşılanlar ile bunların eşleri, bağımlı ergin çocukları ve 18 yaşından küçük çocuklarının,
- d) Geçici koruma kapsamına alınarak illerde ikamet etmesi Başkanlıkça uygun görülenlerin geçici koruma kayıt işlemleri il göç idaresi müdürlüklerince yapılmakta dolayısıyla bu kişiler GBM'lere sevk edilmemektedir.

Kayıtlı Bulunduğu İl Dışında Yakalanan Yabancılar

Kayıtlı olduğu ilde yol izni veya çalışma izni olmadığı tespit edilen yabancılar kayıtlı olduğu illerine yönlendirilmekte, belli bir süre sonunda kayıtlı oldukları illerine gitmemeleri halinde hak ve hizmetlere erişiminin kısıtlanacağı hususu kendilerine tebliğ edilmektedir.

İkamet ili dışında yakalanan Suriyeli yabancılar, coğrafi çekince ile kabul ettiğimiz 1951 Cenevre Sözleşmesinin 2 nci maddesi ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin 33 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının (a) bendi gereğince ikamet etmekle yükümlü oldukları kayıtlı oldukları illere yönlendirmeleri yapılmakta ve bu illerde bildirim yükümlülüğü getirilmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda, sadece kayıtlı olduğu il dışında bulunma sebebiyle yakalanan yabancıların bu sebepten ötürü geri gönderme merkezlerine alınmaları ve sınır dışı edilmeleri söz konusu değildir.

Geri Gönderme Merkezleri (GGM), yasadışı yollarla ülkemize giren, ülkemizde kalan veya çıkmaya çalışan düzensiz göçmenlerin kolluk kuvvetlerince yakalanarak, Valilik tarafından verilen idari gözetim kararı sonucunda barındırıldıkları ve kontrol altında tutuldukları, işlemleri tamamlananların ise sınır dışı edilmeleri amacıyla ülkelerine geri gönderilene kadar tutulduğu merkezlerdir ve bu merkezlerde kalan kişilerin barınma, beslenme, acil ve temel sağlık, sosyal vb. ihtiyaçlarının karşılanmaktadır.

Hâlihazırda 25 ilimizde bulunan 30 geri gönderme merkezimizin toplam kapasitesi ise 18.000'dir. Söz konusu kapasite BMMYK Gözaltı İlkeleri ile CPT tarafından belirlenen ve uluslararası teamülde de kabul gören asgari 4 metrekare ilkesi doğrultusunda belirlenmiştir.

İlgili mevzuat doğrultusunda barınanın kendisine veya bir başkasına zarar vermesini önlemek adına merkeze giriş işlemi esnasında üst ve eşya araması yapılarak kişi yasaklı eşyalardan arındırılmaktadır. Söz konusu kişilerin değerli eşyaları her merkezde kurulan ve 7/24 saat kör nokta olmayacak şekilde kayıt tutulan kameralarla donatılarak, eşyaları kilitli dolaplarda muhafaza edilmekte ve üç nüsha olarak düzenlenen tutanaktan biri yabancıнын onayını müteakip imza karşılığında kendisine verilmektedir.

Haftanın belirlenen gün ve saatlerinde yabancılar para, cep telefonuna erişim vb. gibi işlemler için emanetteki eşyalarına ulaşabilmekte ve olası değişiklikler tüm tutanaklara işlenerek yabancı ve işlemi yapan personelce imzalanmaktadır.

Bu bağlamda, 05.09.2022-14.09.2022 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesi (SPT) ve 20.09.2022-01.10.2022 tarihleri arasında Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT) tarafından Bakanlığımız, Başkanlığımız ve Geri Gönderme Merkezlerimize ziyaretler ve denetimler gerçekleştirilmiş olup söz konusu ziyaretler ve denetimler kapsamında olumsuz bulgulara kesinlikle rastlanılmamıştır. Bundan dolayı, Suriye uyruklu yabancılar kötü muamele edildiği, hak ve hizmetlere erişiminin kısıtlandığı ve hukuksuz olarak sınır dışı edildiği ya da edilmekle tehdit edildiğine yönelik iddialar gerçeklikle örtüşmemektedir.

Geri Gönderme Merkezlerinde sunulan hizmetler:

- Yabancıların merkeze girişinde temiz yatak, çarşaf, yastık gibi materyallerin olduğu istirahat edebilecekleri alan tahsis edilmektedir.
- Merkezlerde yabancılara üç öğün yemek (kahvaltı ve iki öğün sıcak yemek) verilmektedir. Özel ihtiyaç sahibi yabancıların hastalık veya yaş durumları ile dini ve kültürel hassasiyetler göz önünde bulundurularak uygun yemekler temin edilmektedir.
- Her merkezde gıda mühendisi istihdamı sağlanarak, ilgili personelce günlük en az 2.500 kalori olacak şekilde belirlenen menüler rutin olarak numuneler tutularak kontrolleri yapılmaktadır.
- Merkezlerin temizliği temizlik görevlilerince her gün düzenli olarak yapılmaktadır. Çarşaf, battaniye vs. materyaller ve yabancıların kirlenen kıyafetleri merkezlerde bulunan çamaşırhanede görevliler tarafından yıkanıp kendilerine teslim edilmektedir.
- Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesinin kabul ettiği kriterlerden biri olan en az bir saat açık havadan yararlanma kriterine uygun olarak, yabancıların günde en az bir saat olmak üzere açık havadan yararlanma imkânı bulunmaktadır. Bu süre merkezin genel durumu ve hava koşullarına uygun olarak artırılmaktadır. Bu zaman diliminde bulunan merkezin imkânları dâhilinde yabancıların bahçe, spor alanları vs. gibi sosyal alanlara erişimleri mümkündür.
- Çocuklar için merkezin içerisinde ve dışarısında çocuk oyun alanları oluşturulmuştur. Çocukların hava koşullarına uygun olarak ailelerinin gözetiminde bu alanlara gün içerisinde istedikleri zaman erişimi bulunmaktadır.
- Merkezde barınan yabancıların acil ve temel sağlık hizmetleri Başkanlık tarafından karşılanmakta olup, doktor ve sağlık personeli görevlendirmesi ilgili valilik tarafından yapılmaktadır. Fiziki şartları elverişli olan merkezlerde uygun bir sağlık birimi oluşturulmuştur.
- Her merkezde istihdam edilen psikolog ve sosyal çalışmacıların görev yaptığı Psikososyal Destek Birimince, merkeze giriş aşamasında tüm yabancılar tek tek ön değerlendirmeye tabi tutularak varsa özel ihtiyaç durumu tespit edilmekte, bu kapsamda yabancılara ihtiyaç duyduğu ek besin, sağlık muayenesi veya tedavisi veya psikolojik destek gibi destekler sunulmakta, yabancıya uygun işlem yapılmaktadır.
- PSD personeli tarafından kişilerin idari gözetim altında tutulmasının beraberinde gelebilecek olumsuz etmenlerin minimize edilmesi amacıyla gerek refakatli çocuklar gerekse yetişkinler için eğitim, öğretim, el işi kursu, boyama, sanat terapisi, kültürel, sanatsal ve sportif gibi çeşitli konularda etkinlikler yürütülmektedir.

- Merkezlerde barınan yabancılara, uyulması gereken kuralları bildiren afişler ile yasal haklar ve prosedürler ile ilgili bilgilendirme broşürleri geri gönderme merkezlerinde en çok konuşulan yedi farklı dilde hazırlanarak hizmete sunulmuştur. Bu broşürlerde merkezde sunulan hizmetler, uluslararası koruma ve sınır dışı işlemleriyle ilgili bilgi verilmektedir. Ayrıca barınanların merkeze kabul sürecinde bilgi edinme sürecinin güçlendirilmesi için yürütülen projeler kapsamında yabancı kabul alanlarında gösterilmek üzere barınan hak ve yükümlülükleri konusunda farklı dillerde hazırlanmış video infografik çalışmaları sürdürülmektedir.
- Yabancıların yakınlarına veya yasal temsilcisine ulaşmak veya bilgi vermek amacıyla barınanların kullanımına açık ankesörlü telefonlar merkezin uygun alanlarına konumlandırılmıştır. Maddi durumu yetersiz ve ihtiyaç duyan yabancılar için telefon kartı ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Bu çerçevede, 2021 yılından bu yana toplam 68.868 telefon kartı ücretsiz olarak dağıtılmıştır.
- Buna ek olarak, teknolojik imkânların elverdiği Geri Gönderme Merkezlerinde yabancılar Skype gibi çevrimiçi üzerinden de görüşmeler yapabilmektedir.
- Yabancıların dilek ve şikâyetleri için uygun alanlarda sağlanan dilek ve şikâyet kutuları belirli zaman dilimlerinde incelenmektedir.
- Yabancıların yasal temsilcisi ve avukatıyla görüşme imkânı sağlanmaktadır. Görüşmeler görüşme odasında avukat müvekkil mahremiyet kurallarına uygun gerçekleştirilmektedir. Barınanın vekâletnamesi olmayan avukatıyla üç defa görüşme hakkı bulunmaktadır. Bu kapsamda avukat barınanın gizlilik niteliği olmayan belgelerini de inceleyebilmektedir. Vekâletname ibraz edilmesi halinde de gizlilik niteliği olmayan belgelerin örneğini alabilmektedir.
- Maddi bakımdan yetersiz yabancılar için Merkez Müdürlükleri tarafından Barolardan adli yardım kapsamında ücretsiz avukat talep edilmektedir.
- Yabancıların merkezin TV odaları ve kitaplık/kütüphanesine erişimleri mümkündür. Kütüphanelerde barınanların en çok kullandığı dillere uygun kitaplar bulundurulmaktadır.
- Merkezlerde barınanların kullanımı için ibadet odaları oluşturulmuştur ve uygun materyaller bulundurulmaktadır.
- Geri gönderme merkezlerinde Arapça, Farsça, Fransızca, Urduca ve Rusça dillerinde çok sayıda tercüman görevlendirilmiştir.

Geri gönderme merkezlerinde sunulan bahse konu hizmetlerin yürütümünde eksiklik veya aksaklık ile kötü muamele ve darp gibi hususların olup olmadığı haberli veya habersiz olarak, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Bakanlığımız, Başkanlığımız, Valiliğin ilgili birimleri ve İnsan Hakları Kurulları, TİHEK ile uluslararası anlaşmalara bağlı olarak merkezleri denetleme yetkisine haiz uluslararası kuruluşlar tarafından sürekli olarak incelenmektedir.

Dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülkemiz göç yönetimini ulusal ve uluslararası hukuka uygun şekilde sürdürmektedir. Ülkemiz düzensiz göçmenleri, insan haklarına riayet ederek gönüllü, güvenli ve onurlu bir şekilde ülkelerine geri gönderirken uluslararası koruma ihtiyacı olanları ise öncelikli olarak değerlendirmekte ve hiçbir şekilde zorla geri göndermemektedir. Bu husus ışığında, ülkemize yönelik objektiflikten uzak ithamları, yukarıda yer alan bilgiler ışığında tekrar gözden geçirmeye ve raporun gerçekliği yansıtmadaki kapsamını genişletmeye davet ediyoruz.

Gerçekliği yansıtmamakla birlikte gerçekliği tahrif ederek ev sahibi ve yabancı toplum arasındaki hoşgörü kültürüne zarar verme riski taşıyan örnekleme dar çalışmalar, başta Avrupa olmak üzere dünyada artan yabancı düşmanlığını körüklemesi açısından üzüntü verici olup; kamuoyunun ve uluslararası toplumun temelsiz iddialarla bilgilendirilmesi de endişe verici bir husustur.

İnsan haklarının eşit ve adil bir şekilde temin edilmesine yönelik çaba gösteren önde gelen sivil toplum örgütlerinden biri olan İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün sahadan elde ettiği bulgular doğrultusundaki endişelerinin, bu vesileyle giderilebilmiş olmasını umuyor ve toplumsal huzur ve barışın desteklenmesine katkı sağlayacak şekilde rapor bulgularının düzenleneceğine ve gerçeklerin çok taraflı bir bakış açısıyla objektif bir şekilde yansıtılacağına dair sivil toplumun sağduyusuna inancımızı yineliyoruz.

Saygılarımla,

Dr. Savaş UNLU
Göç İdaresi Başkanı
İçişleri Bakanlığı
Türkiye Cumhuriyeti

EK 5. Mülakat Çalışması Yürütülmesinin Kabulüne Yönelik Etik Kurul Kararı

Üzerinde doküman numarası bulunmayan dokümanlar kontrolsüz dokümandır.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	SAYFA NO
01.09.2021	10	05	1/4

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 01.09.2021 tarihinde Başkan Prof. Dr. Seval YAVUZ başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

KARAR-5: Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN koordinatörlüğünde Öğr. Gör. Çağrı GÜÇLÜTEN tarafından gerçekleştirilecek “Suriyeli Göçmenlerin Kimlik Aidiyet ve Vatandaşlık Sorunu: Hatay İli Örneği” başlıklı tez için hazırlanan materyaller Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında değerlendirilmiş olup Hatay Valiliği ile Hatay İl Göç İdaresi Müdürlüğünden izin alınması suretiyle uygulanmasının uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

İMZA Prof. Dr. Seval YAVUZ Başkan		
İMZA Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ Bşk. Yrd.	İZİNLİ Prof. Dr. Bülent ARI ÜYE	İMZA Prof. Dr. Gökhan ÖZDEMİR ÜYE
İZİNLİ Prof. Dr. Melis MİNİSKER ÜYE	İMZA Prof. Dr. Murat TEK ÜYE	İMZA Prof. Dr. Nizam ÖNEN ÜYE

Doküman No:902-01-FR 006

İlk Yayın: 11.12.2015

Rev. Tarihi:

Rev. No: 00

Sayfa 1 / 1

EK 6. Saha Araştırması İzin Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: MKU Kayıt 14/03/2022-147035

T.C.
HATAY VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi Müdürlüğü

Sayı : E-31963903-000-56060
Konu : Araştırma İzni (Çağrı GÜÇLÜTEN)

01.03.2022

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

- İlgi : a) 31.01.2022 tarihli ve 19125448-100.06.01-E.130769 sayılı yazı.
b) 02.02.2022 tarihli ve 31963903-000-51900 sayılı yazı.
c) 22.02.2022 tarihli ve 62103649-000/72901 sayılı yazı.

İlgi (a) sayılı yazı ile Mustafa Kemal Üniversitesi Göç Araştırmaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Çağrı GÜÇLÜTEN'in "Suriyeli Göçmenlerin Kimlik Aidiyet ve Vatandaşlık Sorunu: Hatay İli Örneği" adlı tez çalışmasının yapılabilmesi için izin talep edildiği bildirilmiştir. Söz konusu çalışmanın yapılıp yapılmayacağı hususu ile ilgili olarak ilgi(b) sayılı yazı ile Göç İdaresi Başkanlığı'na görüş sorulmuştur.

Söz konusu araştırmanın yapılması İlgi(c) sayılı yazı ile; 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkesine gerekli hassasiyetin gösterilmesi? 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunundaki ilgili hususlara dikkat edilmesi? çalışmaya konu yabancılardan ve/veya aile üyelerinden ad, soyad, telefon, eposta adresi, ikametgâh adresi, dini mezhepsel bilgiler, etnik köken, belli bir toplumsal gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi ve buna bağlı olarak görüşme formlarında değişiklik yapılması? çalışma esnasında fotoğraf, ses/video kaydı alınmaması? çalışma sonuçlarının çalışma amacı dışında kullanılmaması? çocuklar ile görüşülmesi durumunda çocukların ailelerinden rızalarının alınması? araştırmanın etik değerlere maksimum özen gösterilerek yürütülmesi? ölçeklerde bulunan soruların çocukların travmatik yaşantılarını hatırlamalarına yol açmayacak ve katılımcıların olumsuz yönde etkilenmeyeceği şekilde yöneltilmesi? ölçeklerin kullanılması hususunda özenli ve dikkatli olunması? kişilerin ölçeklerin yanıtlanması sonrası bu tür olumsuz yaşantılara maruz kaldığı tespit edildiğinde aileye uygun yönlendirmenin yapılması ve araştırma sonuçlarının Covid19 Pandemisi kapsamında Sağlık Bakanlığının önerilerine uygun hareket edilmesi kaydı ile uygun bulunmuş olup çalışma sonuçlarının Göç İdaresi Başkanlığı ile paylaşılması kaydıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Murat KESKİN
İl Göç İdaresi Müdürü V.

Doğrulama Kodu: Po4QZs

ile imzalanmıştır.

ama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys>

